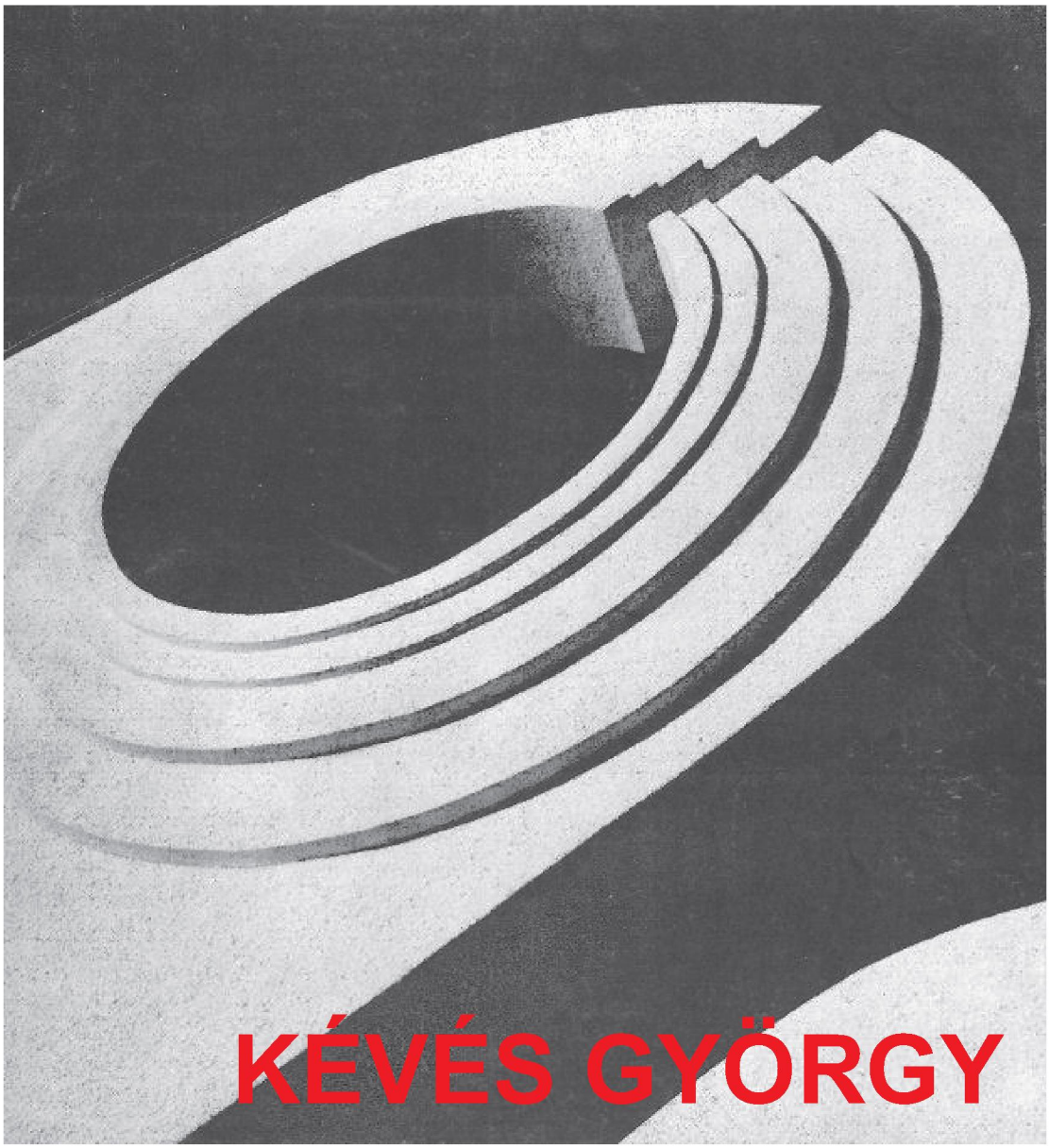

KÉVÉS GYÖRGY

ÉPÍTÉSZET

KAPITALIZMUSBÓL A KOMMUNIZMUSBA ÉS VISSZA

ÉPÍTÉSZET MŰVÉSZET

ÉPÍTÉSZET

A könyvet
feleségemnek,
építésztársamnak: Földvári Évának ajánlom.

Köszönetet mondok: Földvári Éva építésznek
Kissné Szlávik Annának
a könyv előállításában végzett munkájukért.

Külön köszönetet mondok: Német András Ybl díjas építésznek
akinek javaslatára született a könyv.

Volt kollégám, Mesteriskolás hallgatóm kérésére és javaslatára írtam meg, az egyik volt állami munkahelyemet, az Ipartervet is magába foglaló visszaemlékezésemet. A koronavírus járvány 2020 márciusától 2020 októberéig, eddig terjedő szabadidőm, lehetőséget biztosított a kérés teljesítésére.
Köszönöm Német Andrásnak a felkérését, mert ezzel – ha kényszerűségből is – újra átéltem az elmúlt 85 évem jó és rossz történéseit.

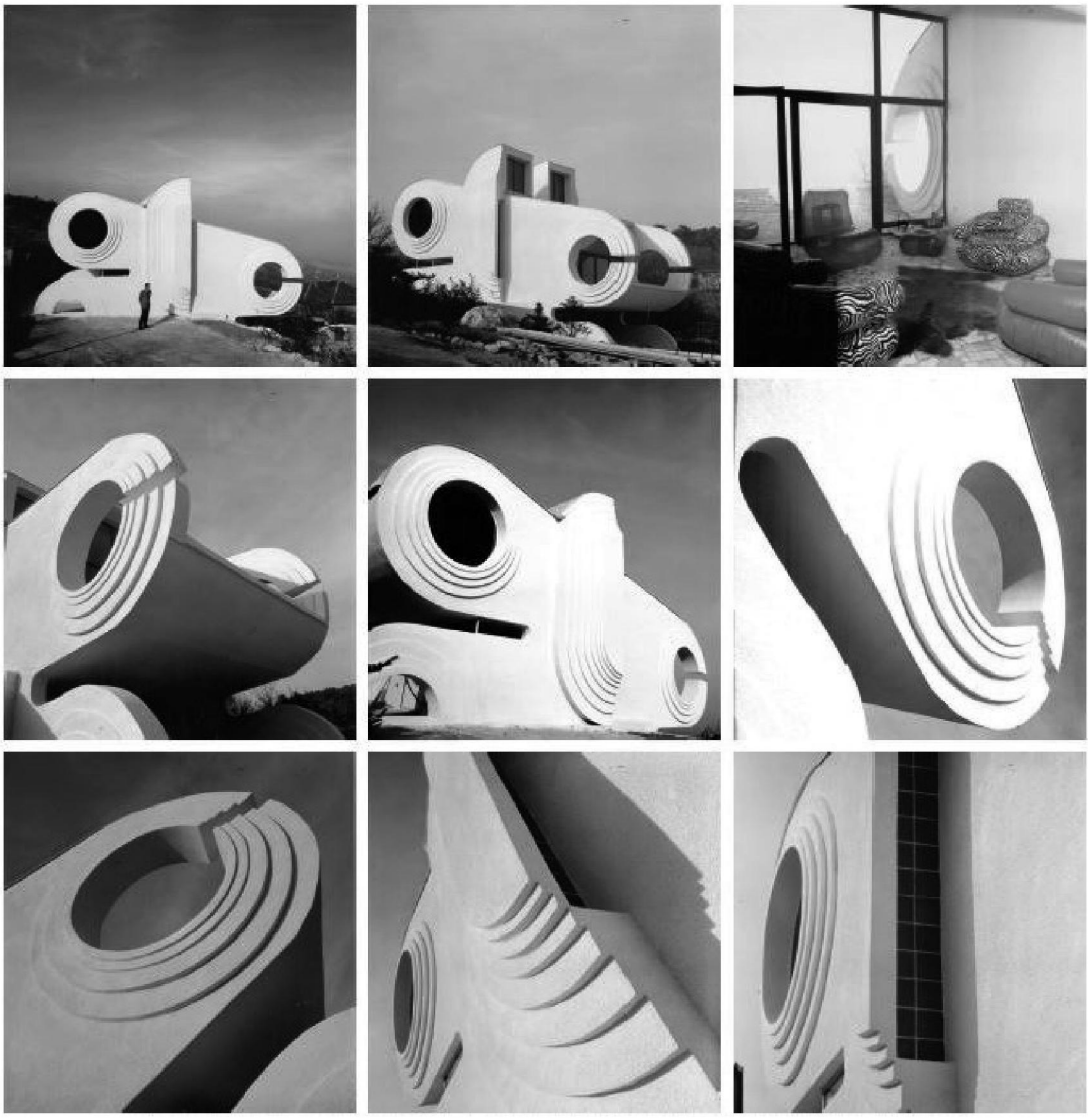

ÉPÍTÉSZET

KAPITALIZMUSBÓL A KOMMUNIZMUSBA ÉS VISSZA

Szöveg, könyv- és borítóterv: Kévés György
Előszót írta: Fajó János
Válogatta: Kévés György
Szerkesztette: Kévés György
Előkészítette és leírta: Kissné Szlávik Anna
Magyar kiadás: Építészet és Művészet Kiadó 2020

Alapította:
a Kévés és Építésztársai Zrt.

A kiadásért felel: Kévés György

Felelős szerkesztő: Kévés György

Nyomtatás: MADI Print Budapest
Madanecz Gabi

Kiadó: Építészet és Művészet
Kévés Stúdió Galéria

Cím:
H-1121 Budapest Melinda utca 21.
Tel.: +36 1 275 6002
+36 30 949 9000

E-mail: kava21@t-online.hu

ISBN 978-615-00-9991-0

2020
Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria

Minden jog fenntartva.

TARTALOM

Tartalom 5
Előszó, Fajó János: Kévés György, az építész 9
Kévés György építész magán és állami szakmai életútja 13
Emlékezés 15
A kapitalizmusból 10 év 17
Rokonságom 19
Apám halála, iskolás évek, háborús menekülések 22
A kommunizmusban 15+30 év 37
A II. világháború vége és az új kommunista világ születése
Középiskolai évek 39
Pályakezdés 49
Egyetemi és kollégiumi évek
Az 1956-os forradalom előtt és után
Egyetemi évek 52
Kollégiumi évek 55
Történelmi visszatekintés 1956-ra 65
Műegyetemi Tanszékek
Dr. Csonka Pál, Statikai Tanszék vezetője 71
Dr. Major Máté, Építészettörténeti Tanszék vezetője 73
Dr. Weichinger Károly, Középülettervezési Tanszék 79
Dr. Rados Kornél, Iparépülettervezési Tanszék 82
Dr. Szendrői Jenő, Iparterv főmérnöke 83
Életem meghatározó személyei
Földvári Éva építész 93
Dr. Vargha László, Magyar népi építészet tanára 96
Magán „maszek" és állami tervezőirodai
gyakorlatom 30 éve 99
Magán „maszek" építészet 30 éve 101
Magántervezés az Új Gazdasági Mechanizmus után 105
Építészeti tevékenységem a kommunizmus alatt és után 107
Kutatásra felkérés, Mátyáshegyi nyaraló 110
Állami építészeti tevékenység 112
Agroterv, ÉLITI építészirodák
Agroterv 118
Éliti 120
Iparterv 121

Iparterv 6-os iroda 122
Iparterv 8-as iroda 129
Kohó-és Gépipari Minisztérium Székháza 142
Állami és magán tervező tevékenység 146
Az Új Gazdasági Mechanizmus építészetének indulása 148
Iparosított építési rendszerek 159
Nagypaneles, házgyári és könnyűszerkezetes
építési szisztémák 161
Könnyűszerkezetes építészeti tervezés az Ipartervben 163
Iparterv „B" irodában Tokár György építésszel 167
Iparterv Könnyűszerkezetes Osztály 174
Iparterv „A" iroda 175
Mesteriskola 177
A magyar építészet útja 188
Magán-és kisszövetkezeti építészet a kommunizmusban 200
VI. kerületi IKV Revitalizációs építészeti iroda 204
Az egykori Óbuda szanálása után, a magyar Grinzing terve
Óbuda-Újlak II-III. kerületi revitalizációja 207
Óbuda-Újlak Hajógyári sziget
Ganz Danubius Hajó- és Gépgyár 213
Rendszerváltás 217
A rendszerváltás kezdete 219
A rendszerváltás előtti nyugati kapcsolataim 221
Visiting Professzor lettem St. Louisban
C. Michaelides az építész kar dékánja 224
1991. évi tavaszi szemeszterem
St. Louisban Washington Egyetem Építész Karán 225
Dr. Udo Kultermann 235
Rendszerváltás
1990 után szakapolitikai közélet
Magyar Művészeti Akadémia (MMA) létrehozása 242
Az építész szakma átalakulása, Budapest Világkiállítás tervei 244
Építészeti előzmények 247
Sopron Új utca-Szt. Györgi utca sarokbeépítés 248
Rendszerváltás után
Bírósági perem a Magyar Építész Kamarával 249
Az Amerikai Egyesült Államokból vissza
a hazai új kapitalizmusba 252

Orczy Fórum Budapest VIII. kerület új városközpont 257
Orczy Fórum Budapest VIII. kerület új városközpont építése 259
Kínai kapcsolatok a tervezésnél és kivitelezésnél 272
Liszt Ferenc Zeneakadémia terve Tiencsinben 277
Hazai és külföldi építész tervpályázatok
Építész tervpályázatok indulása 280
Nemzetközi tervpályázatok, Bécsi és Párizsi tervek 280
Hazai építész tervpályázatok 282
Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria 285
Józsefvárosi Kiállítóterem
Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria
Fajó János és Kévés György közös munkássága 287
Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria
Orczy Fórum rendezvényei az új Városközpontban 290
Egyéni és csoportos kiállítáok, előadások Európában,
Észak és Dél Amerikában és az arab világban 294
Építészeti könyvek 298
Építészeti közélet 305
Érdekképviseletek a magyar építészetben
Céhrendszerek működése itthon és a világon 307
A céhtagságok megszűntetése 309
Az építészet érdekképviseletei a kommunizmusban 310
Magyar Építőművészek Szövetsége 312
Magyar Építész Kamara 312
MÉSZ Sajtó és Propaganda Bizottság
szakmai és közéleti tevékenysége 314
A Magyar Rádió és Televízió építészeti sorozata
„Unokáink is látni fogják" 315
Magyar Építőművész Szövetség kiskönyv sorozata 316
Magyar Építőművész építészeti szakfolyóirat 319
Építész oktatás és képzés 324
Építész baráti kör 328
„Építész Pince"
a Magyar Építőművész Szövetség Székházában 330
Kitüntetéseim 333
Városliget, Város, Vár 338
Zárszó 345
Tervek, Fotók, Képek 353

Kévés György 1959-ben, a Műszaki Egyetem Építész Karán szerzett diplomát.

ELŐSZÓ

FAJÓ JÁNOS
KÉPZŐMŰVÉSZ

KÉVÉS GYÖRGY
AZ ÉPÍTÉSZ

Kévés Györggyel, közel (ma már ennél jóval több) 50 éve ismerjük egymást.

1963-ban, a Pipacs éjszakai bárban láttam Őt először. Miskei László barátom – pajzán gömbformák között feketéllő, óriási szemöldökű fiatal pasira mutatott – „az ott a Kévés", mondta.

Nem tudom hány ilyen deviáns állami alkalmazásban lévő építész volt akkor rajta kívül, de én csak Őt ismertem.

Köztudottan nem vagyok építész, csak egyszerű mezei festő, ebből a helyzetemből próbálok most néhány gondolatot megosztani Önökkel.

Úgy gondolom, hogy az építészet – mint minden más művészet – az egyén világhoz való viszonyát fejezi ki. Ez a viszony a világ dolgainak újra-alkotásában ölt testet. Olyan magatartásban, amely életformában kell, hogy realizálódjék.

Kévés György barátomat hihetetlen vitalitással áldotta meg a biológia, ez a csodálatra méltó eruptív erő, életszeretet, hedonizmus, becsvágy, állandó tettre-készség még ma is éltetik Őt.

Jól tudjuk, minden emberi alkotásnak ez a belső motorja, energiája, hogy ez hozza létre műveit, épületeit, kiállításait.

A tehetség, a rátermettség a legsötétebb diktatúrában is kimutatkozik, valahogy utat tör magának.

Gyuri az első, aki kitört az „állami gondozásból", az IPARTERV-es állása mellett, már a 60-as években magánpraktizált, tervezett és nagy műgonddal kiviteleztetett. Felhagyott a papírépítészettel és visszatért a szakma eredendően egész, mindent átfogó egységébe. Szervezni, tervezni, kivitelezni és mostanra már beruházni, működtetni, óvni, védeni a művét a lezülléstől, a lepusztulástól.

Az építészet több tényezős műforma. Az építész csak úgy őrizheti meg alkotói szabadságát, ha minden tényezőt kézben tart. Jól tudom, hogy az építésznek, diplomatának is lennie, és nem válhat a beruházó mindenre kapható szervilis szolgálójává, mert az teljes önfeladást eredményez. Ezért zseniális felismerése Kévés Györgynek, hogy ő mindez egy személyben. Tudjuk, hogy a pénz és a hatalom egykutya, kulturálatlan egyéniségzabáló diktátor mindkettő, ezért jobb kiiktatni. Nos, Gyurinak ez sikerült, ez a titka, ezt a szabadnak maradást ismerte fel már egészen korán, ez mocorgott benne már ott, a Pipacs bárban is.

Egy művész, hogy szabad maradhasson, se vallási, se pártbeli felekezethez nem tartozhat, egyedül csak önmagához. Ez a szabadságvágy munkál benne, mióta csak megismertem és ez ad neki csodálatra méltó erőt, hogy megszervezzen egy olyan csapatot, amely ezt a gigantikus művét létre hozta....

Az építészet azonban a lelki energiákon túl szakma is: a funkcionáló esztétikumot realizáló számtalan mesterséges összehangolt működtetése. Száztényezős karmesteri tevékenység. Mire összeáll a „lakógép", amely nem csak lakógép, hanem „lakó szobor" is – mivel az épület a – legnagyobb léptékű funkcionális formai alkotás, és ha nincs személyes plasztikai jelentősége, akkor jellegtelen forma-halmazzá semmisül.

Kévés személyes jegyeit a formai gondolkozás és a jellegzetes anyaghasználat adja. Nem fél a tiszta formáktól – hengerektől, gömböktől –, épületeit ívekkel alkotja. Ívek horizontálisan a tetőn, ívek vertikálisan a homlokzaton, ívek a bejáratokon. Kevés eszközzel – formával, anyaggal – dolgozik, épületei ettől egyszerűek, egységesek. A homogenitás – az egy anyag egy forma – használata, az egyszerűség ereje jellemzi. Épp, mint a piramisokat. Például a balkonoknál, a besüllyesztett nyílászárók fehérje is, kiküszöbölődik, amivel tovább tisztítja a nagy formai egészet.

A középszerű építészeknél megfigyelhető a tiszta formáktól való idegenkedés, mely esztétikai műveletlenségükből táplálkozik, pedig hát épp itt, ebben a Galériában, Oscar Niemeyernél, a minimalizmus nagymesterénél láthattuk, hogy a maradandóság, az örökérvényűség mindig tiszta formákban realizálódik. A nagyszerű mindig egyszerű, sok

benne a szellemi és kevés a materiális. A tiszta, megszemélyesített formáknak pedig mindig lelkük is van. Ugyanolyan lelkük, mint megalkotójuknak. Szimpatikusak, élvezetesek, öröm őket nézni, öröm bennük élni. Az Orczy Városközpont két utolsó etapjában épült épületek ugyanúgy ölelik a teret, mint megalkotójuk a barátait. („Ölellek" – búcsúzott Gyuri még a telefonban is.)

Micsoda csoda! Ez nem csoda, hanem organizmus. Organikus egységes egész, ember és munkája: egy, és ugyanaz!

Anyaghasználata is figyelemre méltó.

Ő fedezte fel, hozta vissza, a mi egyetlen tartós burkolóanyagunkat, a vörös-fehér klinkert, amit az ipari építészet és az Északi-Tenger melléki városok már évszázadok óta alkalmaztak, csak hát nálunk valahogy kiment a divatból, elfelejtődött. Pedig hát a sáron, a vályogon kívül csak agyagunk van, se kövünk, se gránitunk, se fánk. (Ami volt, azt Makovecz felhasználta.) Szerintem, csak, azaz építészet válhat igazán organikussá, bióvá, öková, ha úgy tetszik nemzetivé – hogy ezt a kompromittált fogalmat használjam –, amely azokból az anyagokból építkezik, amelyek kéznél vannak. Egyszerűen úgy, hogy a vízszintes követ, agyagot, sarat felállítja, függőbe hozza, és nem a világ végéről szállíttatja a gránitot, követ, vágatja ki a fákat, ezzel szennyezi, pusztítja a környezetét, pusztítja a világot, mint a mindent elherdáló, puccos banki építészet. Kévések tartják magukat ahhoz az alapelvhez, hogy nem lehetnek olyan gazdagok, hogy pazaroljanak, és olyan szegények, hogy spóroljanak.

Az Orczy Fórum Városközpont, lepusztult épületek szemétdombjának a helyére épült. Az épület-együttest, az előre eltervezett, egységes koncepció szerint 20 év alatt, kényszerből önmenedzseléssel, tíz lépcsőben építették fel. Városépítészeti szempontból jól illeszkedő, átgondolt létesítmény, olyan épületegyüttes, amely minden emberi életfunkciót kielégít. Nem csak városképi, esztétikai jellegzetessége, irányt adó pontja Budapestnek, hanem jól élhető, izolált mikroklíma, amelynek két szentélye is van, de még megalkotójuk előtt sem tudatosult eléggé, hogy mindkettőben Ő az igét hirdető próféta.

Kévés György sok jó, egyedi épületet tervezett, de ilyen nagy léptékű, komplex, multifunkcionális városközpontot még nem. Igazi életműve valósult meg itt, amely méltán kapott rangos nemzetközi elismerést, amihez szívből gratulálok.

2009.

Fajó János

Munkácsy- és Kossuth díjas képzőművész

Fajó János, Kévés György
Művész, Építész
2004. május 16. Lima (Peru)
A Perui Építőművész Szövetség meghívására rendezett
közös kiállításuk megnyitóján.

KÉVÉS GYÖRGY
ÉPÍTÉSZ
MAGÁN ÉS ÁLLAMI
SZAKMAI ÉLETÚTJA
1935-1959-2020-

EMLÉKEZÉS

A modern magyar építészet 100 éves (1920-2020) évfordulójának esztendejében, egy beszélgetésünk alkalmával Német András Ybl díjas építész barátom, egykori Ipartervi munkatársam, a Magyar Építőművészek Szövetségének Mesteriskoláján volt Fiatal Építész, felvetette, hogy a 60 éves építészeti gyakorlatom évfordulóján, vissza kellene tekintenem és leírnom az elmúlt hat évtized magán (maszek) és állami építészeti tevékenységemet.

„Emlékezned kellene: az egykori szovjet mintára szervezett, hazai kommunista „állami mamutirodára" – az Ipartervre – és a két világháború között indult építész, mérnök generációk kiváló tagjaira és munkásságukra. Színes történeteket ismersz az 1950-es és 60-as évek Kossuth díjasairól, Mátrai Gottwald Gyuláról, Menyhárd Istvánról, Gnädig Miklósról, a statikus mérnökökről, és nem utolsó sorban Dr. Szendrői Jenőről – a Mesteriskola vezetőjéről." – mondta András.

A felkérés teljesítéséhez vissza kellett emlékeznem életem egyes sokat változó időszakaira – kényszerű családi háborús menekülőseinkre, iskolás, majd egyetemi éveimre és 6 évtizedes – főként magánépítészeti – szakmai pályafutásunkra.

Valószínű: az építéshez is kapcsolódó – korai pályaválasztásom – Székesfehérvár, Budapest, Kassa, Sopron – menekülő lakhelyeim: városképi és építészeti élményein túl, a 19. századi, anyai ági – Ványi Gábor – vidéki iparos vállalkozó családból származó nagyapám példája – Felvidéki, majd Zsámbéki medencei, Feled és Tök községek – virágzó gatterüzemei, gőz és vízimalmai – építései, vállalkozásai, üzemeltetései – nagyapám alkotó szenvedélyről tanúskodik.

Az 1950-es években – menekülőseim utolsó stációján, idős, soproni ismerősöm – az 1930-as évek színes Párizsi történeteit mesélő – már Le Corbusier legújabb építészeti műveit is ismerő, Dr. Bognár Tibor főorvos baráti körében – a Széchenyi téri „Olasz" cukrászdában – a pályaválasztásomhoz végleges inspirációt adó – alkotó modern építészekkel ismerkedtem meg. A liberális Füredi Oszkárral és az 1930-as évek végén épült, Sopron, Zsilip utcai legmodernebb bérház tervezőjével, Winkler Oszkárral.

A KAPITALIZMUSBÓL

10 ÉV

1935-1945

ÉLETEM ELSŐ 10 ÉVÉNEK TÖRTÉNETEI

1935 – 1937 Ősi (Veszprém megye)
1902 – 1937 Apám
1937 – 1944 Székesfehérvár Dobó utca 2.
1944 – IX. 13. Házunkat az amerikaiak lebombáztak,
hontalanná lettünk.
1944 – 1945 Háborús menekülések
Kassától Sopronig,
keresztül az országon.

ROKONSÁGOM

Ma már a 21. század első évtizedeiben, még kimondani is furcsa: Anyám, a 19. század végén – 125 évvel ezelőtt – 1896-ban a Millenium évében született. Születésekor Ványi nagyanyám Kluka Julianna gyermekágyi lázban halt meg és így Anyám azonnal árvasággal kezdte később viszontagságos életét. A II. világháborús menekülések után – Ausztria, Írország, Kanada, Egyesült Államok, majd végül Magyarország.

Anyai dédapám Kluka Mihály, az 1848-as szabadságharc, Görgei Artúr tábornok vezette tavaszi hadjáratának résztvevője. Az 1860-as években, vejével, nagyapámmal, Ványi Gáborral – lehet, hogy menekülésként – a 19. század második felében családostul Feledről Tökre, majd Zsámbékra költözött. A 19. század végén Zsámbékon, a falu öreg sváb temetőjében temették el. A kommunista Kádár idők végén, mint 1848-as szabadságharcost „felfedezték" és a régi sváb stílusú sírköve helyett – új díszes obeliszket állítottak. Azóta minden március 14-én este fáklyás felvonulással emlékeznek a zsámbéki lakosok az egykori nemzetőr szabadságharcosra, aki a Görgei féle tavaszi hadjárat résztvevője volt. *(Én is voltam egyszer a fáklyás felvonulás díszvendége.)*

Anyai nagyapám, Ványi Gábor, Tökön – *elég régen* – 1845-ben vidéki magyar iparos családban született. Nagyapámat sorolhatnám előzményként, a „vállalkozó építők" sorába. Talán az ő génjei is közrejátszottak, hogy „maszek" magán építész vállalkozó lettem.

Ő, mint fiatal *vidéki vándoriparos,* az 1848-49-es forradalom és szabadságharc után, az 1860-as évek elején Felvidékre, a Füleki vár melletti Feledre költözött és itt, az akkor rohamléptékben fejlődő Pest-Buda építéséhez szállított fűrészárut, az általa létrehozott gatterüzemből. Kiváló üzlet volt az akkor fiatal magyar vállalkozó iparos részére. Rövid idő alatt jó módú ember lett.

Az 1880-as évek közepén, a hazai vidéki malomipar fellendülésekor – feltehetően gazdasági és üzleti okokból – visszatért szülőfalujába. Tökön gőzmalmot, majd idős korában, a Zsámbéki medence egyik fontos vízimalmát építette. A malom kiszolgálta Tök, Perbál, Budajenő, Páty és más környékbeli falvakat. Nagyapám, a később növekvő

családjával, mint molnárok – Zoltán és László fiaival – a környezetéhez viszonyítottan alacsonyan fekvő területen, a tíz holdas gyümölcsös közepén, vízimalma mellett élt családjával. Idősebb korában fiai, Zoltán és László is betársultak a vízimalom üzletbe.

Nagyapám, Ványi Gábor és Felvidéki származású feleségének Kluka Juliannának, ebben a sorrendben születtek a gyermekeik: Zoltán (1876), László (1879), Jolán (1881), Erzsébet (1883, későbbi Gyurmán Endréné) Feleden születtek. Majd a család Tökre költözése után születtek: Aranka (1885, Dr. Császár Mihályné, Rákosi Szidi színiiskolás Ari néni, Fedák Sári osztálytársa, Ari néni lánya Gyurmán Hajnalka tanárnő) Kornel néni (1889, Dr. Tóth Mihályné tanítónő) és Piroska (1896, Anyám, Kévés Sándorné, a születéskor gyermekágyi lázban halt meg Ványi nagyanyám, akinek 1896-ban nagyapám állított díszsírkövet melyet ma is látogatok a Töki temetőben.) Nagyapám özveggyé válása után, még kétszer megnősült. Második házasságából született Géza nagybátyám, harmadik házasságából Sára és Mária (Maja) nagynénémék születtek.

Idős kort megélt nagynénéimet – a Töki temetőbe – Jolánt, Erzsébetet (Sopronban), Ari nénit, Kornel nénit, Anyámat (Székesfehérváron) – haláluk után, miután hozzátartozóik nem éltek, sorban – én temettettem el. Itthon maradt nagynénémék 1956 novemberétől, Anyámék disszidálása után, a rám örökségül hagyott Zsámbéki (Petőfi utca 61.) házban élték utolsó éveiket.

Apai ági rokonságom: 1850-ben, kun eredetű, a török elől menekültek lakta faluban, Parádon született régi kun-magyar családban Kévés József nagyapám, aki az egyik Károlyi gróf gazdatisztje volt. Második házasságából született fiaik: Kévés Sándor (Apám) – később Dr. Vargha László, műegyetemi professzorom barátja és osztálytársa volt. Kévés József nagybátyám fiaival – a korán elhunyt Tibor és a másik fia Tamás (ma Gyöngyös alpolgármestere, korábban az Orczy Városközpontban alvállalkozónk) baráti kapcsolatban voltam/vagyok.

Mint késői gyerekek, a családunkban 1848-as hitvallású nevelést kaptunk.

> *Nálunk Kossuth, Deák Ferenchez küldött „Cassandra" levelei jelentették a történelmi igazságot. Nem értettek egyet az Osztrák Magyar Monarchiával, az osztrákokkal*

való szövetséggel, benne gróf Tisza István miniszterelnökkel, az értelmetlen tragikus végű I. világháborúban való részvétellel. Nem szerették Horthy Miklóst sem, aki bevitte a magyarságot ismét a II. világháborús „mészárszékbe", és minket a nyomorba. Eredményeként az új Párizsi Békeszerződésben további területeket vettek el a „Csonka-Magyarországtól". Nem szerették természetesen, sem Sztálint, sem Rákosit, sem Kádárt. Ezt most már csak magam nevében mondom, a nyugati és szovjet segítséggel, 1990-ben „félresikeredett rendszerváltás" sem hozta meg a magyarságnak a valódi szabadságot, melyet valamikor Rákóczi és Kossuth megálmodtak!

Vérségi családi kapcsolatomon kívül – a Kárpát-medencei családokban szokásos – házasságokon keresztül szerzett egyes rokonaim között, magasabb rangú emberek is voltak, akik szívesen tartották a családi kapcsolatukat „töki falusi iparos rokonaival". „Szerzett rokonaimmal" én sohasem dicsekedtem, mert az önálló saját teljesítményt értékeltem. Így kedves rokonom volt a budai ismert értelmiségi családból származó Gyurmán Endre magyar-latin gimnáziumi tanár, Ványi Erzsébet, Bözsi néném férje, apám korai halála után, később évtizedekig gyámom volt. (Apám, Kévés Sándor gyöngyösi gimnáziumi tanára.)

Apja, Gyurmán András, a későbbi budai Főreál iskola latin-görög-magyar szakos tanára. 1849 júliusában, a Segesvári utolsó csatában, mint Bem tábornok katonája menekült el az orosz kozákok elől. A vesztes csata után, a menekülő fiatal magyar nemzetőrt, a mezőn dolgozó és „petrencét" rakó román lányok mentették meg az orosz-kozák fogság elől. Néhány hétig a Segesvár melletti román-szász faluban bújtatták, mígnem vissza jutott Pest-Budára. Ezt a családi történetet sokszor hallottam Gyurmán Endre nagybátyámtól.

Mai „történészeink" tagadják az orosz-kozák katonák fogoly „gyűjtését", pedig – szerintem is – nagy költőnk, Petőfi Sándor sem úszta meg, a Szibériai Barguzini fogságot. *Barátunk, Dr. Drábik János író tud igaz történeteket Petőfi Sándor rövid Barguzini életéről, számos cáfolhatatlan adatokkal rendelkezik!* (A hazai hivatalos szervek, a mai

napig nem engedélyezték a „Petőfi üggyel" kapcsolatos DNS vizsgálatot, ami végleg eldönthetné a vitát. Miért nem teszik?)

Gyurmán András tanár legidősebb fia, nagybátyám testvére, Dr. Gyurmán Emil, a Szent János Kórház főorvosa volt. Orvostársaival alapította a mai Új Szent János Kórházat. Az I. számú belklinika pavilonja ma is Dr. Gyurmán Emilről van elnevezve és külön kis emlékpark emlékezik az egykor neves orvosáról. *Első felesége, a neves budai családból származott és korán elhunyt Máriássy lány, a Lánc-híd építőjének – Clark Ádámnak – volt az unokája. Fia, jellegzetes angol külsejű Dr. Gyumán Jenő Miniszteri Főtanácsos volt a 20. század elején.* Apja, Dr. Gyurmán Emil, a Berlinben végzett orvos, nyugdíjas korában Svájcba szándékozott letelepülni, de ezt korai halála megakadályozta. Dr. Gyurmán Emilék, nagynénémékkel szoros kapcsolatot tartottak fenn, sokszor megfordultak Emil bácsi vári Dísz téri házában. Öccse, az ugyancsak orvos, az I. világháborúban katonaorvos – Dr. Gyurmán Dezső – a család Dezső bácsija, később háziorvosa – a gyengébb nem kedvence – *négy éven keresztül (1910-1914) Magyarország gyorskorcsolya bajnoka volt.* A mai Műjégpálya épület falára elhelyezett márványtáblán, most is olvasható a neve és négy bajnoki címe. (Az 1970-80-as években, titkárnőnk, Lauer Klári és családja szeretett orvosa is volt Albertfalván.)

APÁM HÁLÁLA, ISKOLÁS ÉVEK HÁBORÚS MENEKÜLÉSEK

1935. március 20-án születtem Ősiben, ahol apám jegyzőként teljesített állami szolgálatot. Ikeröcsém, László, aki 1956 óta az Egyesült Államokban élő mérnök, és akivel nagyon kevés időt töltöttünk együtt, 1935. március 21-én, tehát az én szülőfalumtól távol Veszprémben született.

1973-ban, Buffalo-ban (USA) történt: A kanadai állampolgárságú nővérem, Koroknai Imréné meghívására utaztam Torontóba (Kanada). Feleségem nélkül utaztam, mert az útlevelet akkor egyedül kaptam meg. Beutazási

engedélyem csak Kanadára szólt, miután onnan volt a meghívásom is. Az USA-ba beutazási engedéllyel nem rendelkeztem. Ikeröcsém jött értem Torontóba, azzal, hogy átvisz engem Chicagóba, az ő lakhelyére. Közöltem vele, hogy vigyázni kell, nincs amerikai beutazási vízumom. Öcsém legyintett: „itt ez apróság, nem ellenőrzi senki!"

Elindultunk autójával, a Niagara vízesést érintve, Buffalo-nál az USA határához értünk. Az amerikai vámos az irataimat átvizsgálta és közölte, hogy nem léphetek be az USA-ba, mert nincs hozzá meg a belépési engedélyem.

Kisebb vita után, öcsém közölte az őrrel, hogy mi ikertestvérek vagyunk, ezért nyugodtan beengedhet.

Ezek után, újra átvizsgálták az irataimat és közölte az őr, hogy mi nem is lehetünk ikertestvérek, hisz ikeröcsém nem ugyanazon helységbe és nem is egy napon született velem. Az észrevétel után, Öcsém elmagyarázta a határon, születésünk történetét. Az őr kifogása az volt, hogy én március 20-án Ősiben, öcsém március 21-én Veszprémben született. Az őr nem tudta érzékelni Ősi és Veszprém közötti távolságot. Újabb magyarázatok után, Öcsém elmondta, hogy anyámat március 20-a után mentőautó vitte Veszprémbe, ahol ő március 21-én megszületett. Ő kos, én meg hal vagyok. Ez a különbség az életben is igaz.

A helybéli bába vitette be mentővel anyámat a Veszprémi szülészeti osztályra. 1931-ben született Sándor bátyám egyéves korában bekövetkezett halála után, 1932-ben született Klára nővérem, akivel úgyszintén az elmúlt évtizedekben kevés időt töltöttünk együtt. Testvéreim, anyámmal együtt 1956-ban Írországba, majd Egyesült Államokba és Kanadába távoztak és nővérem, haláláig Torontóba, öcsém 1956-tól, az Egyesült Államokban, Chicagóban, majd később Kaliforniában élt, él.

Apám, 1937. januárjában halt meg, az akkor országosan elterjedt TBC-ben (tüdőbajban), annak is az akkor „galoppieren" gyorstüdővész „változatában". A Székesfehérvári kórházban, unokanővérem, Perneczky Lászlóné (Gyurmán Erzsébet) jelenlétében halt meg,

Székesfehérváron, a Sóstói temetőben temették el. 1967. januárjában – 30 év után – a Vincellér utcai lakásomban elhunyt anyámat is január végén ott temettük el. Nővérem és öcsém – anyám kívánságára – mert velem akart még életében találkozni, haza hozták Chicagóból. A műterem lakásom hálószobájában hunyt el, miközben előtte többször figyelmeztetett, hogy hagyjam abba az éjszakai munkát, de a Budapest XII. kerületi Németvölgyi úton megépült 12 lakásos lakóháznak akkor sürgős határideje volt. Kora hajnalban halt meg, én csuktam le a szemét és értesítettem az orvost.

Apám halála után, anyám nővére Ványi Erzsébet és férje Gyurmán Endre gimnáziumi tanár, (a véletlen folytán akkor ment nyugdíjba 1937-ben) velük együtt Székesfehérváron béreltünk a város északi végén, közel a téglagyárakhoz, a Dobó utca 2. szám alatt, egy akkor elkészült földszintes családi házat. Anyáméknak, egészen 1944. szeptember 13-ig ez volt velük együtt a lakhelyük. Ezen a számunkra szerencsétlen 13-as napon, az amerikai légierő bombázásakor, a házunkat telitalálat érte. Ezt követően földön futóvá váltunk és később menekültünk a Szovjet Hadsereg elől.

A családom ettől kezdve fokozatosan – atomjaira hullva – végleg szétszóródott – apám halála, menekülések, Ausztria, Írország, Kanada, Egyesült Államok és nekem hazatérőnek a MUK (Márciusban Újra Kezdjük!) hite és hiú reménye!

1943. szeptemberéig én is a Székesfehérvár Dobó utca 2. szám alatti házban laktam a családdal együtt.

> *Első élményem (3 éves koromban): az 1938-as Eucharisztikus Kongresszus székesfehérvári rendezvénye volt. Paccelli bíboros és küldöttsége képviselte a pápát. A székesfehérvári megálló csak egy tisztelgő látogatás volt a magyar királyok ereklyéinél. A Kongresszus a fővárosban a Hősök terén zajlott. A nagy ünnepély Székesfehérváron, a Fő téren, az úgy nevezett „Ásatásoknál" történt. Emlékszem, mint kis gyerek az akkori események közül, a pápai aranyvonatra. A Fehérvári állomás mellett parkolt a nagy aranyra festett pullmankocsi. A Szent Jobbot ezen vitték később körbe az egész országban.*

1941 és 1942 között, Székesfehérváron jártam ki a két elemi osztályt ikeröcsémmel együtt, az akkor még létező Deák Ferenc utcai elemi iskolában. (Az iskolát, a székesfehérvári harcok alatt teljesen lerombolták.)

Emlékezem: első tanítómra, Szabó tanító bácsira, aki két évig tanított. Minden tízóraira szünetben, a zsebéből előhúzott egy tojást, a zsebkésével feltörte, megsózta és nyersen megitta. Számomra furcsa látvány volt.

1943 őszén, anyámék – apám TBC-s halálára emlékezvén – beírattak Budapesten – a mai lakhelyemhez nagyon közel fekvő – Svábhegyi Iskolaszanatóriumba. Ez az iskola, nem beteg gyerekeket tanított. Nővérem előtte egy évig, barátom a szegedi Tarnai István és ikertestvére, az Ybl díjas építészek is itt töltöttek egy egész iskolaévet.

Az intézetbe nehéz volt bekerülni, nem is tudom milyen protekció alapján jutottam én el ebbe az iskolába. (Talán a pesti kedves gyerekorvos, Dr. Kandler János doktorúr protezsált.) Anyámék, az itt 1943-ban eltöltött első félévemet akarták ősszel meghosszabbítani, de ez helyhiány miatt nem sikerült. Intézeti gyerekkori barátom, a Keserűvíz gyáros fia, a kis Szaxlénertől 1943 decemberében elváltunk, azóta sem tudom, mi történt vele?

1944 januárjában, unokanővérem Bözsike, Perneczky Lászlóné szeretetből, akaratom ellenére – „csellel" – elvitt magával Kassára – én Székesfehérvárra akartam haza menni. A város Magyarországhoz történt visszacsatolását követően, férje – Perneczky László – Székesfehérvár, Makó után Kassán volt gazdasági főfelügyelő.

1944. januárjától beírattak, a kassai Rákóczi Ferenc elemi iskolába. A tanulmányaimat itt folytattam, egészen 1944. március végéig, mert akkor az iskolát, a bevonult német hadsereg részére ki kellett üríteni.

Emlékszem, a német hadsereg március 19-i kassai bevonulására. Nagybátyámmal, Gyurmán Endrével (unokanővérem nyugdíjas tanár édesapjával) néztük végig a bevonulást. Vele abban az időben sokat sétáltunk a Kassai Kálvária dombon, ahol nagybátyám kívánságára, betérve egy kis kocsmába, már akkor „kommunista sejt" tagjait is láttuk.

1944. márciusától lettem a labdarúgás híve, nagybátyámmal megnéztük, az iskolám közelében lévő, Kassai Rákóczi (KRAC) futballcsapatát. Kassa visszacsatolása után, ez a csapat akkor a magyar NB II osztályba szerepelt. Évtizedekkel később, jó barátommal, a Ferencváros világhírű játékosával – Rudas Ferivel – ki is elemeztük, az 1944-es futball világot, ismert 1944. december végén zárult le – Budapest ostroma miatt – Magyarországon a labdarúgó szezon.

Több mint hatvan év múlva, a 2000-es évek elején, a Ferencváros Elnökségi tagja voltam és megterveztük az Üllői út 129. régi Fradi pálya helyén, a lehúzható tetejű Albert Stadion korszerűsített kialakítását és körülötte az új Ferencváros kerület Városközpontját. A drukkolók részére többszintes lakóházakkal, gyerekeik részére futballgrundokkal, sportszeráruházzal, szállodával. A területre terveztük Simonyi Károly világhírű egyetemi tanár, a KFKI volt vezetője munkásságával kapcsolatos kutatóintézet épületét. Fia, a neves amerikai tudós, aki a közelmúltban egy Hold utazásban is részt vett.

1944. januártól Perneczky Lászlóékkal, a Trianoni Békeszerződés után, a csehek által épített, nagy többlakásos modern banki tömbben laktunk. Érdekessége volt ennek a nagy „U alakú" beépítésnek, hogy a hatalmas belső udvart alacsony kerítésekkel felosztották és ott a lakók, kis alapterületű kerteket bérelhettek. Ezt a kialakítást, később – 1973-ban – nővéremék torontói házánál láttam újra Kanadában. A kassai bérházunk szomszédjában, szintén a „Bankó negyedben" lakott, a nagy MÁV tömbben, későbbi évfolyamtársam és barátom, Kovács Sándor, a szüleivel. Akkor mi nem ismertük egymást.

Kassai történet: Kovács Sanyi édesapját szintén a Felvidék visszacsatolása után helyezték Kassára, ahol, mint gépészmérnök, a Városi Közlekedési Vállalatot vezette.

A Rákóczi elemi iskola németek által történt lefoglalása után – áprilisban és májusban – a Fő utcán lévő elemi iskolába jártam. Június elején, a bejelentett bombázások miatt, a család úgy döntött, hogy a Kassához közel lévő Jászó községben töltjük a nyarat. Ott volt a Premontrei Rendnek egyik fő kolostora – úgy emlékezem – hét látványos halas tó mellett elhelyezkedő épületeivel.

Jól emlékezem 1944. május végére, amikor a Bank tömbben lakó, nagyszámú zsidó családokat deportálták.

1944. májusában, a Bank tömbben egy kora reggelen, magyar csendőrök gyűjtötték össze, később kis motyóikkal hosszú sorban a városi gettóban menetelő lakótársainkat.

Emlékezem gyerekkorom egykori játszótársára, az akkor körülbelül velem egyidős „Putyuka" névre hallgató lányra, akit szüleivel együtt sorokba rendeződve vittek el a kassai gettóba. A banki tömb többi gyerekével – iskolai tanítás már nem volt – barátságból egészen a Fő utcáig kísértük a csendőrök által őrzött szomorú menetet.

Emlékezetes gyermekkori pillanatom volt – kora tavasszal Kassán: Fő utcai új iskolámból haza felé tartva, fiatal, jól öltözött nő „muffját" feltűnően mellére szorítva jött velem szembe. Hirtelen mellé lépett egy fiatal német katona, udvariasan, de mosoly kíséretében elhúzta a nő télikabátjáról a „muffot". Akkor láttam először, egy sárga csillag villant elő, mely a kabátjára volt varrva. A nő egyet rántott magán és ezután mindketten mentek tovább.

Jászón voltunk nyáron nagynénémmel, nagybátyámmal, és szabadsága alatt Anyám is feljött Fehérvárról Kassára. A nyár múltán, 1944. szeptember első napjaiban, ikeröcsémmel ott a falusi iskolában kezdtük el a negyedik elemit. Röviddel ezután a tanulást be is fejeztük. Félve a szlovák partizánok támadásaitól, elmenekültünk – taxival, autóbusszal, vonattal, Rozsnyón és Füleken keresztül – Jászóról.

Budapestre érkezésünk már mutatta az ország akkori állapotát. Előző éjszaka érte Budapestet, az akkori legnagyobb légitámadás. A vonatunk valahol a Rákosrendező pályaudvaron állt meg, a Keletit lebombázták előző éjszaka, tehát oda nem tudtunk bejutni. Kalandos úton, taxival jutottunk el (a városi közlekedés egy időre megbénult) nagyapám szülőhelyére, a Töki Ványi családhoz, Géza bátyám házához, a Zsámbéki medencének egyetlen magyar falujába. Környéki falvakban svábok és tótok éltek. Ideiglenes lakhelyünk egy ideig, Tök község határában, a falutól, mintegy 3 kilométerre, akkor még meglévő 10 holdas gyümölcsös közepén fekvő vízimalom és lakóház volt. Nagyapám „Öreg" háza – nyújtott számunkra akkor menedéket.

A nagyapám haláláig működő vízimalom – melyben ő és két nagybátyám, Zoltán, László és később Géza dolgozott – látta el a környék falvainak – Tök, Perbál, Budajenő, Páty községek – malomszükségletét.

A család, 1944. szeptember elejétől, ősszel már valójában itt lakott. Testvéreim, nagynéném, nagybátyám, unokanővérem. Anyám Székesfehérváron, a Felmayer gyár tisztviselőjeként dolgozott a Fő téri Felmayer irodaházban. Hétvégeken jött le meglátogatni minket, azzal a kis Székesfehérvár és Bicske közötti, két kocsiból álló vicinálissal – „a kis bicskeivel" – melyet a mai miniszterelnök úr „tovább kíván fejleszteni". Ez a vasútvonal érintette Felcsútot is. Nyaranként Székesfehérvárról, ezen úton értük el nagyapám vízimalmát (Herceghalomtól gyalog 8 kilométer), ahol 1939-től 1944-ig, az egész család – nagynénémék, nagybátyámék – töltötték a szabadságukat. A család tagjai nem voltak olyan jó anyagi helyzetben, hogy valahol a Balaton mellett nyaraljanak.

Fürdési igényünket, a Budajenő felől érkező patakból nagyapám által készített kis víztárolója (a család elnevezése szerint a „Zúgó") elégítette ki. Ez a patak és a közbeiktatott duzzasztó vize működtette nagyapám vízimalmát. Furcsa: a patak mára kiszáradt.

1944. szeptember legelejétől Kassai – Jászói – tartózkodásunk után, Ványi Géza nagybátyám házába, az általa biztosított „új" lakhelyünkre költöztünk. 1944. szeptember 15-én, ide hozta Anyám sírva a szomorú hírt, hogy *1944. szeptember 13-án, az amerikai légierő, gyújtóbombáival lerombolta Székesfehérváron a Dobó utca 2. alatt lévő telken, a földszintes, bérelt magas tetős családi házunkat.*

A gyújtóbomba hatásaként a ház romba dőlt és minden szénné égett. A romok között csak két rézmozsár maradt meg, amit a mai napig őrzök.

Ezt követően „hontalanok" lettünk és „csonka" családunk ebben az összetételben később végképp megszűnt!

Ősszel, 1944. október 18-án, a Horthy Kormányzó balul végződő „kiugrási kísérlete" a II. világháborúból, a terv órákon belül összeomlott. Ványi László özvegy, egyedül élő nagybátyám, a vízimalom mellett lévő egyszobás házában, detektoros rádióján

hallgattuk a Budapesti Rádió izgalmas híreit, a meghiúsult „kiugrási kísérletről".

1944. október végén nem gondoltam, hogy a nagyapám által épített vízimalom mellett utoljára végezzük – mi a család fiatalabb tagjai – a gyümölcsszüretet. A vízimalmot hajtó patak partján, nagyapám ültette sok szilvafa volt. A fákat megráztuk, a lehulló *kék szilvát* összeszedtük és az akkor a „dzsungelben" tartózkodó nagynénémék – gondolva már a közelgő frontra – a szabadtéri üstben szilvalekvárt főztek.

Régi, Ványi családi szokás szerint, mi a család fiatalabb tagjai összegyűjtöttük a különböző fákról leszedett gyümölcsöket (alma, körte), kupacokba raktuk és a család tagjai ünnepélyesen jöttek és születési sorrendben választottak a „gyümölcshalmok" között. Az utolsó őszi gyümölcsszüret után – a kiugrási kísérletet követően – a Székesfehérvárra történő menekülésünkig, Bözsi néni nagynénémmel minden nap Géza bátyám Töki házától – ahol akkor laktunk – lementünk gyalog a falutól három kilométerre lévő vízimalomba, a „dzsungelba". Nagynéném minden évben zöldséget és krumplit ültetett a „malom" erre a célra kiválasztott konyhakertjében. Minden nap ezért gyalogoltunk le Tökről a „malomba". Nagynéném a fokozódó hideg hatására megszűntette a szabad bográcsba főzést és ezután nagyapám elárvult „öreg házának" a konyháját használta. Férjének, Gyurmán Endrének minden nap innen vittük a vacsoráját Tökre, a faluba. Rendszerint valamelyik házi kertből való zöldséglevest. Bözsi nénivel kettesben tettük meg minden nap az összesen hat kilométer hosszú utat körülbelül 1944. december 10-ig, amikor is Géza bátyám Töki házából, a közelgő Szovjet Hadsereg elől – mi, a családból utolsóként – Székesfehérvárra, Anyám munkahelyére, a Fő téri Felmayer Ház kétemeletes irodaházának két üres irodahelységébe költöztünk. Fekvőhelyeket a család tagjai részére mi szereztünk be.

Emlékezem: 2018-ban, a jelenlegi tulajdonos meghívására a Ványi család régi barátjával, Kozma Józseffel meglátogattuk, az egykor a tulajdonunkat képező vízimalmot. A Szovjet Hadsereg 1945. január végétől, a malom területét tüzérségi ütegágyú telepítésére használta. Ott abban az időben Zoltán nagybátyám özvegye, Böske

néni és az 1917-es I. világháború orosz fogságában oroszul megtanult László nagybátyám lakott. Ez az orosz nyelvtudása mentette meg László nagybátyámat. Zoltán özvegyét naponta látogatta, „őrizte" Géza nagybátyám. Az 1945-ös Budai ostrom végén, a bekerített civilek és katonák egy része kitört a Várból. Az Ostrom utca és környéki utcákon keresztül menekültek a Tök és Perbál községek vonalában elhelyezkedő német és magyar hadsereg frontvonala felé. A menekülés csak kevés embernek sikerült, a katonákat és a civileket – nagyapám vízimalma területén is – a szovjetek megölték. Néhányan elérték a Tök-Perbál frontvonalat, de az ostrom és menekülés befejezése után, az oroszok által meggyilkolt német-magyar katonák és a magyar civilek hulláival volt kirakva az országút.

Gyurmán nagybátyámmal és feleségével, Bözsi nénivel 1944. december első felében, katonai autóstoppal utoljára hagytuk el Tök községet. Az oroszok akkor már egészen közel voltak a Fővároshoz, és naponként láttuk a légi csatákat a Zsámbéki medence fölött. Amennyiben nem lett volna ilyen szorult helyzetünk, még gyönyörködhettünk volna a látványos légi csatákban, mert valóban mozifilmbe illő látványt nyújtottak az akkori „légi ütközetek".

Az előző év őszén valójában filmet is forgattak itt, a látványos vidéki vízimalomban, *Karády Katalin* és *Nagy István* színészek főszereplésével. Itt forgatták *„Egy szív megáll"* című filmet.

Emlékezetem szerint, a film egy II. világháborúban játszódó történet, részben a szovjet frontról is szólt. Emlékezem: a helyi férfiak „érdeklődése közepette", Karády Katalin, a kukoricásban öltözött át. Klára nővérem kapott a híres színésznőtől egy ezüst ötpengőst.

1944. december közepén, tehát a Főváros bekerítése előtt két héttel, katonai teherautóval, nagynénémékkel Székesfehérvárra menekültünk. Anyám, a németek által leszerelt Felmayer textilgyár Fő téri irodájának második emeletén, a gyártulajdonosoktól (ők Németországba távoztak) kapott két helységben – nap közben – közel két hónapot töltöttünk el.

A számunkra átadott két helységben, nagynénémékkel, unokanővéremékkel, nyolcan laktunk az üres irodaházban. 1944. karácsonya előtt, a német hadsereg főhadiszállása telepedett be az irodaházba. Részünkre a két helységet meghagyták, de háborús állapotok voltak és magas rangú, német tisztek sürgölődtek a házban. Ott láttam életem első halottját, egy német katona, aki őrséget állt a ház Fő téri bejárata előtt, és egy becsapódó lövedék robbanása következtében meghalt. Másfél napig feküdt a kapu alatt, végig lesütött szemmel közlekedtünk el a sátorlapba betekert hulla mellett. Mi gyerekek, a hideg téli puskaporos levegőt, a „hullaszaggal" azonosítottuk. (Persze nem lehetett még a halott katonának hulla szaga.)

A család, 1944. karácsonya előtt – nappalra is – leköltözött az „U alakú" épület pincéjébe, ahol azután 1945. január végéig laktunk.

A pincében, mely víz alatt állott – nyilván nem volt vízszigetelve – pallókon keresztül közlekedtünk. Így laktunk és aludtunk, több mint egy hónapig. Anyámék egy-egy intenzívebb lövöldözés szünetében, az elhagyott irodaház egyik konyhájában főztek. Mi „lócákon" aludtunk.

Néha a konyhánkba voltak „betérő vendégek". *A németek napjaiban* „Dzsordzs" a Hitler ellenes George, az Elzász-Lotharingiai származású katona, akit büntetésből a Tuniszi frontról a keleti frontra helyeztek át. A katona, a halála előtti utolsó vacsoráját anyámtól kapta, mielőtt elfoglalta a székesfehérvári Fő téri bejárat „utolsó őrszolgálatát".

Anyám jól tudott németül, Zsámbékon a helybéli svábokkal együtt, a „Zárdába" járt iskolába.

1944. decemberében a Szovjet Hadsereg civilbe öltözött tisztjét, a közelben lévő katolikus templom plébánosa feljuttatta a templomtoronyba. Onnan a tiszt pontos célpontokat közölt a Szovjet Hadsereg részére. Így történt a Felmayer épület kapujára a célzott belövés és így halt meg az Elzász-Lotharingiai német katona. (A szovjet katonatiszt történetét, az 1960-as években, a székesfehérvári helyi újság részletesen is leközölte.)

Emlékezetem szerint, 1946-ban, a székesfehérvári katolikus plébános magas szovjet kitüntetést is kapott!

Jellemző a zavaros szovjet kommunista Kádár világra: az 1970-es években tudtam csak meg: Domokos Géza, (KÖZTI, Iparterv

belsőépítész) Lőrinczi Edit (a Vári Széchenyi Könyvtár és a Hilton szálló belsőépítész tervezője) belsőépítész barátunk férje (aki a Vári Történeti Múzeum belsőjét tervezte) – a XI. kerület Meredek utcai teraszházak egyik lakástulajdonosa – *a II. világháborúban Wehrmacht katona volt. 1944. decemberében, a századával védte a Székesfehérvár Börgöndi katonai repülőteret, a Szovjet Hadsereggel szemben.* Domokos Géza székely származású asztalos édesapja, az 1940-es években, a berlini Magyar Nagykövetség gondnoka volt. *Géza csak később tanult meg magyarul, anyanyelve németnek számított és ezért sorozták be 1943-ban, a Német Hadseregbe.* A történet végül nem lepett meg, mert a kiváló Iparterves statikus mérnöknek, Thoma Leventének az édesanyja Szálasi Ferenc nyilas vezér egyik titkárnője volt. *Leventét is kirúgták 1946-ban a Műegyetem Statikai Tanszékéről! Miért? Nem Thoma Levente volt Szálasi titkárnője.*

1944. karácsonyán, az oroszok elfoglalták Székesfehérvárt és „biztos, ami biztos", a betárolt birgerli bőrökre és flokonokra vigyázandó, a szovjetek egy öreg katonaőrt állítottak az irodaházba, 24 órás őrszolgálatra. Természetesen a Felmayer házból *ezután senki – se ki, se be – egy hónapig fogságban voltunk.* Valóban szerencsénk volt, a szovjet őr vigyázott ránk. A német-magyar hadsereg Szigetvárról, a Bőrgyárból nagymennyiségű „Birgerli" csizma készítésre alkalmas bőranyagot hozott el, és itt tárolták a Felmayer irodaházban. A leszerelt gyárból is néhány vég „flokont" (női nyári ruhaanyag) ott tároltak.

> *Úgy gondolom: ez a II. világháború jelentéktelen kis epizódja, kis háborús rövidfilm témája is lehetne.*
>
> *Főszereplők: Domokos Géza, a később neves magyar belsőépítész, a berlini Magyar Nagykövetség székely gondnokának fia, aki utólag tanult meg csak magyarul, az egykori német „Wehrmact katona", a Székesfehérvár-Börgönd katonai reptér 1944. december végi volt védője. A kis film hirtelen fordulata lehetne: később, 1950 után, Domokos Géza feleségével, Lőrinczi Edittel a Magyar Királyi Vár „Múzeum negyed" (Széchenyi Könyvtár és a Hilton Szálló) épületeinek belsőépítész tervezői voltak. Az*

1980-as években, Domokos Géza, az Iparterv új kommunista főmérnökének, Fülöp elvtársnak (Bruttyó e.t. kegyeltjének) Berlinben a tolmácsa volt, aki a kommunista Kelet német tárgyaló kollégákkal, munka után esténként német katonadalokat énekeltek az egyik berlini sörpince „titkos" helységében.

Az 1944-es karácsonyi szovjet támadás után, 1945. február elejéig, Székesfehérvár „hétszer cserélt gazdát". Óriási harcok voltak a városban és a városon kívül. A német hadsereg erősen tartotta magát, mert innen akarták a Fővárost az ostromgyűrűből kiszabadítani. Ez, mint ismert, nem sikerült. 1945. január végén, az első alkalommal, amikor a magyar-német hadsereg először visszafoglalta a várost – félelmünkben – mindannyian elmenekültünk Székesfehérvárról. A családunkat szállító katonai teherautó Bakonycsernyéig vitt és ott a következő több mint egy hónapot, egy bakonycsernyei bányász családnak két szobájában töltöttük.

Emlékezem: Bakonycsernyén akkor, a katonai temetőbe, a németek folyamatosan szállították és temették elesett bajtársaikat. Rejtve, nyitott szalmával letakart szánkókon vitték a halott katonákat. Egy szánkóra két katonát fektettek. Ennyi halottat ezután sem láttam. Egész nap a frontról – oda vissza – jártak a lovas szánkók, szomorú terheikkel.

Budapest eleste után, véget értek a Székesfehérvári és a Balaton melletti súlyos harcok, ezért Herenden át – még az utolsó éjszaka egy súlyos szovjet bombázást átélve – bérelt Herendi lovas fuvarossal, a bakonyi belső úton át – fél napos szekerezés után – Tapolcára, rokonainkhoz érkeztünk.

Emlékezem: Herenden, az éjszakai óriási bombázás után, (célpont a „pályaudvari benzinraktár" volt), a következő reggelen, meglepetésünkre, a falu és környéke megtelt német „Királytigris" páncélosokkal.

1945 februárjában, a nyugati fronton vereséget szenvedett, fiatal emberekből álló hatalmas német hadsereg – ma már ismert okok miatt – az Ardenneki front után

„Herenden – a pályaudvaron a benzinraktárnál – majd Ploestiben" (?) akartak benzint „vételezni" és támadni!

Két nap után Tapolcán újra elértek és jöttek az oroszok. Innen, az Uzsapusztán töltött éjszaka után, katonai teherautókon – az égő Sümegen át – a menekült áradattal Körmendre mentünk. Az éjszakát egy szénával rakott falusi padláson töltöttük. A kényelmetlen pihenő után folytattuk utazásunkat a katonai utóvédek teherautóján Nyugat felé. Kőszeg előtt, Lukácsházánál az út mellett, Anyám kérésére, az „utóvéd" teherautó megállt és a család akkor hat tagja elbúcsúzva a katonáktól, a faluba bementünk. Kivéve nagynénémet, Ari nénit, (Fedák Sári, a Rákossy Szidi színiiskolai osztálytársát) az egykori színésznőt és lányát, ők tovább menekültek az utóvédekkel. Lukácsházára érkezés után, az éjszakai órákban elértek a „szürke" piszkos egyenruhás szovjet front katonái. Az éjszakát a falusiakkal, egy zöldséges veremben töltöttük. Nagybátyám – aki idős ember volt – nem jött velünk. A háziak egy ágyat biztosítottak részére és dunyhába burkolózva arra ébredt fel, hogy egy szovjet katona a szemébe világított zseblámpájával és „órát", „csaszit" keres. Nagybátyám „egész gardróbját" magán viselte. Akkor is öt mellény volt rajta. A rohanó szovjet katona négyig (csitiri) számolta a mellényeket, majd dühösen tovább állt. Szerencsém volt, mert az ötödik zsebébe volt az „örökségem" – a két fedelű, 19. századi ezüst zsebóra – melyet ma is őrzök. Nagybátyám Gyurmán Endre, érettségijére kapta édesapjától, aki az 1949-es utolsó Segesvári csatában Bem tábornok katonája volt. Nagybátyám apja, az 1821-ben született, görög-latin szakos tanár, 1849 nyarán, mint nemzetőr katona, az utolsó szomorú Segesvári csatának a résztvevője volt. A Szibériai fogságtól, a csatatér közelében, szénát gyűjtő, „petrencét" rakó, román falusi lányok mentették meg.

Örökségem, a kétfedelű ezüstóra elég öreg volt, és az utolsó 100 évben, az időt jelző mutatója keveset mozgott előre.

Emlékezem: mi Kévés gyerekek – nővérem és ikeröcsém – idős családtagjainkkal, anyámmal és nagynénémékkel,

több, mint egy éves 1944-45-ös menekületseinkre. Valószínű egykori apai kun őseink török előli menekületseihez hasonlítottak. Ismert: IV. Béla király, 1240-ben, be akarta telepíteni, a fenyegető mongolokkal szemben, az Ázsiából ide vándorló rokon kun törzseket. A telepítés akkor nem járt sikerrel, viszály támadt a magyarok és a kunok között és az ázsiai rokonok visszavonultak a Havas Alföldre.

A tatárjárás rövid ideig tartó, óriási károkat előidéző rombolását követően, IV. Béla újra betelepítette a kunokat. A két nép közötti ellentétek azonban hosszú ideig mérgezték a Kárpát-medence légkörét. Az 1526-os Mohácsi vészt követően, „lassan, de eredményesen" beáramló törökök, az akkori Kárpát-medencei Nagy Magyarország jelentős részét megszállták.

Az itt élő, magyarok által irányított népek, szenvedtek a török hódoltságtól. A kunoktól is sok foglyot ejtve, belőlük janicsárokat neveltek Törökországban. A török invázió elől, egykori őseim, a „Kívések" is, a Duna-Tisza közéből és a Nagykunságból menekülni kényszerültek. Őseim, az Egri Vár védelmébe tartozó, Parád faluban telepedtek le.

Ezt a „helyváltozást", a Parádi temetőben, a nagyszámú „Kívés", „Kévés" nevű sírkövek, a mai napig igazolják.

1945. február közepén, Budán a Vár „elesett" és a német-magyar hadsereg Nyugat felé vonult vissza. Ezzel a menekült áramlattal jutottunk mi is el az ország nyugati határára, ahol Pöse községben, közel fél évig, egy kulák (gazdag parasztcsalád) lakóházának egyik szobájában laktunk. Ez volt akkor a mi otthonunk.

Jellemző, hogy mi 10 éves gyerekek, nem fogtuk fel a velünk történt szörnyűségeket tragikusan és Öcsémmel gépágyúlövedékeket robbantgattunk, „sztálingyertyát" gyújtottunk a falusi lakosság ijesztgetésére.

Az éjjeleket, nagynénémék, Anyám, nővérem, a falusi ház magas szalmakazal tetején töltötték el. Esténként az oroszok elől egy hosszú létrán keresztül felmásztak a magas kazal tetejére, majd a létrát felhúzták és a szabad ég alatt aludtak a háziakkal együtt!

Az oroszok akkori szokásuk szerint nőket kerestek és több éjszakán keresztül, gyerekkoromban arra ébredtem, hogy az orosz katona az arcomba világít, mert meg akart győződni arról, hogy lány vagyok e vagy fiú. (10 éves voltam 1945 tavaszán, de fiú.)

A szovjet katonák éjszakai látogatásai ismétlődő események voltak és ezért anyámék szalmakazali éjszakái nem voltak hiábavalóak. A szovjet katonák látogatása később megszűnt, mert a szomszéd házba – Bokor gazdálkodó testvéréhez – egy szovjet magasrangú katonatiszt költözött. Emlékezem, a GPU-s tiszt szívesen mutogatta a látogató gyerekeknek azt a nagy vörösre színezett Európa térképet, mely azt jelezte, hogy Sztálinnak valójában az volt a célja, hogy a kommunizmust egész Európában létrehozza! A szovjet katonai titkosszolgálat tisztje, részünkre bemutatott térképét – Pösén 1945 májusában saját szememmel láttam! Anyáméknak akkor rögtön el is meséltük a szovjet GPU-s tiszt nekünk akkor gyerekeknek mutatott „vörös szovjet Európa térképet". *Valószínű itt kezdődött „rajongásom a szovjet kommunizmusért".* Az elmúlt 85 évben, jól meggondolt szándékkal, soha nem voltam a Szovjetunióban – soha nem voltam sem a KISZ-nek, sem az MSZMP-nek a tagja! Ez volt az én *„passzív rezisztenciám"* és az, hogy soha nem éljeneztem Kádár Jánosnak, (mint sajnos több elvtelen, többször magas beosztású építész kollégám). A MÉK elnöke, saját bevallása szerint is részt vett az emlékezetes 1957. május 1-i kivonuláson. Mint ismert a történelemből, Sztálin törekvése azonban nem sikerült és nem sokkal a II. világháború befejezése után, *különös körülmények között* 1953-ban, a Moszkva melletti „Dácsájában" meghalt.

Az 1944-45-ös háborús meneküléseink állomásai: Székesfehérvár, Budapest, Kassa, Jászó, Tök, Székesfehérvár (Főtéri Felmayer Textilgyár irodaházának pincéjében, egy hónapig voltunk a Szovjet Hadsereg fogjai), Tapolca, Úzsapuszta, Lukácsháza, Pöse út alatt, másodszor is a Szovjet Hadsereg fogságában, végül – Sopronban, ahol a Széchenyi Gimnáziumban 1954. június 13-án jeles eredménnyel érettségiztem.

A KOMMUNIZMUSBAN

15+30 ÉV

1945-1960-1990

LAKHELYEIM

1945. áprilistól novemberig Pöse (ma Gyöngyösfalu), Zsámbék, 1945. decembertől Sopron, Gyurmán Endréékkel és Perneczky Lászlóékkal közös bérelt otthon
1955. januárig Sopron, Madách utca 16.
1955. január – 1955 június Budapest VIII. kerület Mária utca 22. Diákszálló
1955. szeptember – 1956 június Budapest XI. kerület Bercsényi utca Diákszálló
1956. szeptember – 1956 október 23. Budapest VIII. kerület Szentkirály utca
1956. november Bécs Traiskirchen menekült tábor
1956. november-december Sopron, Madách utca 16.
1957. január – 1957 június Budapest VIII. kerület Szentkirály utcai Diákszálló
1957. szeptember – 1959 júniusáig Budapest XI. kerület Bercsényi utca Diákszálló
1959. június – 1965 szeptember Budapest XI. kerület Bercsényi utca 22. Varjas családnál albérlet
1965. szeptember – 1984 március Budapest XI. kerület Vincellér utca 26/C első önálló műteremlakás
1969. május – 1983. augusztus Budapest XI. Meredek utca 56. teraszház panorámás lakás, feleségemmel, Földvári Évával
1984 március – 1984 augusztus Budapest VIII. kerület Guttenberg tér albérlet Alpárinénél
1984 augusztus – 1991 január Budapest XII. kerület Melinda utca 21.
1991 január – 1991 június St. Louis (USA) Egyetem
1991 júliustól Budapest XII. kerület Melinda utca 21. műtermes családi házban, feleségemmel, Földvári Évával

A II. VILÁGHÁBORÚ VÉGE ÉS AZ ÚJ KOMMUNISTA VILÁG SZÜLETÉSE

KÖZÉPISKOLAI ÉVEK

Az „új világ" rossz emlékkel indult: 1945. április havának valamelyik első reggelén, az egész család – kiegészülve a krakkói kerülő út után csatlakozó Perneczky Lászlóval – már nyolcan, Lukácsházáról a szomszédos Pöse (ma Gyöngyösfalu) kisközség felé gyalogoltunk, az úton végig a Szovjet Vörös Hadsereg gépesített alakulatai jöttek velünk szembe.

Azon a reggelen, a nagy izgalomban és nyüzsgésben, útközben a szomszéd falu felé, unokanővéremet egy orosz katona meg akarta erőszakolni. Anyám kétségbeesett kiabálása után, egy ukrán tiszt elzavarta az orosz katonát. Az ukrán hadseregben – úgy emlékszem – kissé más színű katonaruhát viseltek a hadsereg tagjai. *Útközben gyalog, Lukácsháza és Pöse között ért véget 1945 tavaszán számunkra a II. világháború!*

> *A szomszéd Szombathelyhez közeli Pöse községben, egy jómódú (később kuláknak nevezett) parasztcsaládnál – Bokoréknál – kaptunk, közel fél évre menedéket.*
>
> *Nyár volt: „nem siettünk", mert nem volt hová, az amerikaiak és az oroszok, minden „lakható ingatlanunktól" megszabadítottak és lerombolták.*
>
> *Bözsi néni, addig „örökké szolgálatban lévő" „zsíros bödönjétől" is elbúcsúztunk – mert minden elfogyott – akkor 1945. áprilisában. (Hitler a „Führer" még élt!) A feketekenyér megszűnt, helyette Bokorék fehér kenyerével táplálkoztunk a továbbiakban.*

Ősszel: az iskolákban megkezdődtek a tanítások és ezért, 1945. szeptember elején elköltöztünk a Ványi család egyetlen megmaradt „gyűjtőhelyére", Géza nagybátyámékhoz, összesen két szobájába – nagyapám egykori falujába – Tökre.

> *Gyerekkoromban nyaralóhelyként használt, már nem működő vízimalomban – a család „Dzsungelének" nevezett*

területén – azonban már nem tudtunk megszállni, mert minden romba dőlt.

Útban – a kapitalizmusból a kommunizmusba – 1945. őszén, ikeröcsémmel – kéthetes Töki református iskola után – Zsámbékon, az apácáknál újra kezdtük a Jászón – kényszerből – félbehagyott negyedik elemi osztályunkat.

Vége lett az 1945-ös „Pösei nyárnak". Zsámbékon a hideg őszi napokon mezítláb jártunk iskolába. A zárdai „apáca néni" - Miriam nővér – tanítónőnk megsajnált és az egyik vékony talpú „szerzetes cipőjét" nekünk ajándékozta. (Nagynéném a cipőt papírral mindig kibélelte.) Ettől kezdve, öcsémmel minden másnap felváltva – egyszer ő, egyszer én – de cipőben jártunk iskolába.

Az ősz egyre hidegebb lett. Időközben, nagynénémék és lányuk Sopronba költöztek. Férje – akkor még városi gazdasági főfelügyelő – Perneczky László által bérelt Soproni – „Alsólővereki" – földszinti, kétszobás lakásba költözött a család.

A zsámbéki fagyoskodásaim miatt – sohasem szerettem a hideget – megsajnáltak soproni rokonaim és anyám hozzájárulásával 1945. november végén elvittek Sopronba, ahol azután kerek tíz évet töltöttem el, de ez már egy másik történet.

1945. novemberétől – anyámtól, Klára nővéremtől és László ikeröcsémtől – távol kerültem. Nagynéném és unokanővérem Bözsike, hogy anyámon segítsenek, elvittek magukkal Sopronba. Anyám, nővérem, ikeröcsém, mint világháborús károsult, Zsámbékon, a kitelepített – sváb Kaiser bácsi – házába beköltöztek. A sírva távozó idős sváb házaspárnak anyám akkor megígérte, hogy a kommunizmus megszűnte után azonnal visszaadja a házukat. Persze ez nem történhetett meg, mert 1956 őszén, anyámék is, egy ideig velem együtt, elmenekültek Magyarországról! Az öreg Kaiser bácsiék háza kis alapterületű, de a svábokra jellemző takaros, szépen tartott ház volt. A kitelepített svábok után, 1947-ben betelepülő magyar-jász telepesek azután teljesen lezüllesztették – a török idők előtt magyar lakta – *a Zsámbéki középkori öregtemplomáról híres sváb falut.*

Az 1896-ban született anyám – 1956-ban már 60 éves volt, amikor disszidált. Ő, nagyanyám utolsó gyermekeként látta meg a napvilágot, aki 1896-ban gyermekágyi lázban halt meg.

Árván maradt anyámat, az 1883-ban született idősebb nővére – nagynéném Bözsi néni és férje (az 1877-es születésű, Ady Endrével egy évben született) Gyurmán Endre gimnáziumi tanár – nevelték fel Gyöngyösön. Kollégája volt Zadravecz István, a későbbi püspök is!

Érdekesség: Ady Lajos, a költő öccse, a századfordulón, Endre bácsi tanfelügyelője is volt Kisvárdán. Ma sem publikált, sok családi történetet mondott Ady Lajos, a híres költőről, Endre bátyjáról, de nem mindig mesélt kedvező történeteket.

Gyurmán Endre és felesége, Gyöngyösön, a nagyméretű „Kévés házban" bérelt lakást. Apámat és barátját, Dr. Vargha Lászlót, későbbi professzoromat, latin-magyar nyelvre oktatta a városi gimnáziumban Gyurmán tanárúr.

Anyám, Ványi Piroska és apám, a „Kévés házban" ismerkedtek meg és később itt kötöttek házasságot. Unokanővérem – az 1909-ben született Bözsike – anyámmal és az 1937-ben TBC-ben korán elhunyt Kévés Sándor apámmal, jó barátságban voltak.

Gyurmán Bözsike férje Perneczky László – az angolbarát tábornok fia, Nádasdladányban, a gróf fiatal gazdatisztje, – Székesfehérvár, Makó, Kassa, majd Sopron gazdasági főfelügyelője volt. Apja, Horthy Kormányzó által menesztett Perneczky Jenő tábornok volt. Horthyék azért nyugdíjazták az egykori K.u.K főtisztet a hadseregből, mert nem volt hajlandó aláírni a kormányzó melletti „hűségnyilatkozatot".

Perneczky tábornok, a spanyolnáthában elhunyt Károly király híve volt, akinek koporsóját Madeira szigetén őrzik, egy katolikus templom mellékoltárán. A közel múltban én is láttam a helyszínen.

Perneczky tábornok négy fia, 1945 után, a kommunizmusban természetesen „rossz káderek" voltak. Béla fiát, mint FM államtitkárt, a Rákosiék által vezényelt hírhedt Földművelési Minisztériumi (FM) perben 10 év börtönre ítélték. Kálmán szovjet hadifogoly volt, *László öccsét Sopronban azonnal kirúgták és az egyik hajnalban, a mellettem*

lévő szobából – rajtunk keresztül – vitték el az ÁVÓ-sok, a városi börtönbe.

Néhány napos vizsgálat után szabadon engedték, majd *„Brennberg bányában kapott állást" – egy ideig bányász lett!*

Ma is emlékszem arra a furcsa Karbid (bányászlámpa) szagra, mely a soproni közös lakásunk előszobájában áradt.

A soproni ház tulajdonosa, *1945-ben abban a szobában a csillárra akasztotta fel magát, melyben nagynénémékkel tíz évig laktunk.* Az idős hölgy nem tudta elviselni, hogy a szovjet katonák, az egyébként kissé félkegyelmű fiatalabb lányát, szeme láttára megerőszakolták.

> *Emlékezem: gyerekkori álmaiban sokszor megjelent az „akasztott néni képe", a Sopron, Madách utcai lakásunk szobájában.*

A ház tulajdonosai – szabadulni kívántak a rossz emlékektől – ezért a Madách utca 16. szám alatti lakást, 1945 őszén – akkor még Sopron város gazdasági főfelügyelőjének – Perneczky Lászlónak és feleségének – Bözsike unokanővéremnek bérbe adták.

Hosszú lakásbérlet – negyed százados – lett. Ez tartott az 1990-es évek elejéig, amikor a tulajdonosok (Langer ecetgyárosék visszakapták a házukat) unokái felmondtak „pótanyámnak", az akkor már idős, egyedül élő Bözsikének. Az 1990-es évek derekán, mi vettünk részére öröklakást, az egykor neves, de lebombázott „Rákóczi Hadapród iskola" területen épített „paneles" városi házakban.

> *A „Rákócziban", az úgy nevezett „Cőgerejben", hozzánk nagyon közel eső, egykori katonatiszti iskolában tanult a 20. század első évtizedében, a későbbi magyar Kormányzó, Horthy Miklós, valamint a vele később már nem nagyon szimpatizáló Prónay Pál – az idősebb főtiszt – gazdag ősmagyar családból származó, a Romhányi Kastély tulajdonosa. (Ezt a kastélyt, lerombolt állapotban, az 1990-es évek elején árulták, privatizálás útján olcsón megvásárolhattam volna.) Mint ismert, Prónay Pál, 1918-ban, Nyugat Magyarországon üldözte a kommunista Kun Bélát, majd megalapította az ország nyugati határán, Magyarországtól függetlenedő „Lajta Bánságot".*

Ebben az ügyben éles vitája volt a Kormányzóval és a későbbi miniszterelnökével, gróf Bethlen Istvánnal. A politikai vitát Horthyék nyerték, majd a velünk együtt szintén vesztes osztrákokhoz csatolták a NY-i „Várvidéket. A történelmi hűség kedvéért rögzítendő, hogy Prónay és társai „csináltak" Horthyból Kormányzót! Prónayt, a két háború között extra viselkedésű, magas rangú katonatisztet, Horthy „békén hagyta, mert tartott tőle", miután ő ismerte a Kormányzót. Prónay valószínű, 1945-ben, a Királyi Vár ostromgyűrűjéből való kitöréskor halt meg, valahol a Széll Kálmán téri Postaépület körül. Prónay történetét, a Kádár rendszerben „kellő" előszóval – 1963-ban kiadott – „Prónay emlékirat" tartalmazza.

A könyvet Csete György építészbarátomtól kaptam ajándékba, vele együtt a Ferenc rendi püspök, Zadravecz István emlékiratait is.

A püspök emlékiratait visszaadtam Gyurkának, mert én nagybátyámtól, anyámtól jobban ismertem a hiteles történetet. Anyám, lány korában az 1910-es évek elején a gyöngyösi Ferenc rendi rendházfőnökhöz, „Zadravecz atyához" járt gyónni. Mint ismert, a püspök az 1930-as évektől, Horthy Miklósné Purgly Magdolna „házi gyóntatója is volt". Micsoda véletlen!

Érdekesség: a két világháború között, Zadravecz István, akkor már tábori püspök, a Ferences rend vezetője – valószínű nem tudatosan – a modern magyar építészet (Rimanóczy Gyula építész) „támogatója" volt.

Harsányi István építész kollégám könyvében részletesen leírja, Zadravecz vatikáni utazását. Reklamációja után, a Főváros visszaadta, a leállított Rimanóczy Gyula által tervezett Pasaréti modern templom, építési engedélyét.

1964-ben – félévre – anyám haza látogatott az USA-ból. Ezen a nyáron „ebédvendégei" voltunk a Zsámbéki plébánián Zadravecz püspöknek. A főpapot ott tartották börtön helyett, már csak házi őrizetben. Számomra akkor „veszélyes" volt ez az ebéd meghívás!

Különös történet: tartótisztje, a Zsámbéki plébános, nővérem hittantanára, a faluban jól ismert „Ádi atya" volt.

Emlékezetem szerint, Zadravecz püspök – az őt ért 1945 utáni atrocitásokat követően, 1967-ben halt meg.

Hála rokonaimnak, új helyemen, Sopronban mindenben segítettek engem. Mint ismert, az 1950-es kommunista rendszer időszaka, mindenki számára sok nehézséget okozott.

1948-ig, Sopronban, az iskolák államosításáig, a helyi Bencés Rend, Szt. György utcai gimnáziumában – általam ma is nagyra tartott, már akkor korszerű oktatási elvek alapján – gyarapítottam rohamléptekben, a háborús évek alatt kissé megkopott tudásomat.

Kiváló soproni Bencés tanáraim, sokat tettek ezért. Különösen remek ember volt osztályfőnökünk, a szikár, magas termetű földrajzot, történelmet tanító Radványi Rajner szerzetes tanár. Nevét azért örökítem meg, mert abban az időben, egész különleges módon oktatott.

Emlékezem: felelni nem kellett egész évben, viszont füzeteinkben és a táblán megtanította (mint később 1951-ben a „Reálban" Komondy tanárúr) az egész világ térképét, benne az országok és fővárosok főbb jellemzőivel, léptékhelyesen és részletesen lerajzolni.

Ezekre ma is emlékszem, a többi „blablát" mind elfelejtettem. Ez a módszer nemcsak a tanulásra, hanem a rajzkészség fejlesztésére is kiváló lehetőséget nyújtott.

Radványitól sohasem kérdezte meg az előjárója, Zemplényi atya, a Soproni Bencés Gimnázium igazgatója, hogy miért tanítja a tárgyait ilyen szisztémával. Az oktatási módszere, lehetőséget adott a tanár részére, hogy minden osztálytársamról pontosan tudjon mindent, képességéről és tudásáról.

Valószínű, ma sem elvetendő szisztéma ez az 1948-ban alkalmazott tanítási módszer! Lehetne folytatni a korszerű oktatást ma is!

Radványi tanárúr a történelmet is hasonló módon oktatta, „felelések" nélkül, csak a „gyors kérdés-válasz" alapján, év végén mégis teljesen korrekt osztályzatokat adott részünkre.

A hatalmas 1948. júniusi tüntetésen – ahol az egyházi iskolák diákjait a tűzoltóság vízi fecskendőkkel oszlatta szét – szerencsére nem vettem részt, miután pont abban az időben a „mumszal" küszködtem. (Komisz betegség volt.)

Az egyházi iskolák *„szétverése”* után, már a beköszöntött kommunista időkben, 1948 szeptemberétől, Sopronban újra a Petőfi téri iskolába kezdtem el általános iskolai tanulmányaimat. Első tanítóm, tanárom, majd később osztályfőnököm, az ismert „Soproni Újság” főszerkesztője – Radó Ferenc – tanított tornára, énekre és a Fő téri Kodály kórusban énekelni.

Sopronban, a II. világháború után, a lakosság három részre oszlott: volt a magyar őslakosság, a Balfi út környéki „Poncichterek” és a keleti részekből idemenekültek, mint jómagam és barátaim. Az Erdélyből menekültek alkották a városi lakosság egy részét. (A sepsiszentgyörgyi Sifték és a többi más erdélyi menekültek – Báthoryék – voltak a városban.)

Emlékezem: az általános iskola két osztályát – a 7. és a 8. – a soproni Petőfi téren sikeresen kijártam.

Ezt követően, négy évig jártam a soproni Reálgimnáziumba, ahol a földszinten már „Rákosi Mátyás emlékszoba” volt, (Rákosi egy ideig ebbe a gimnáziumba járt iskolába), a tanulók részére, még kitüntető „Rákosi pad” is volt, ahová csak a legjobb tanuló ülhetett le. A kettészakadt városi gyerekek közül, én a menekültek és a Pannonhalmáról, a bencés gimnáziumból áttelepített vidéki gyerekek között nőttem fel. Nem voltunk a legjobb magaviseletű diákok, Barátommal, osztálytársammal, futballista társammal, Neher Öcsivel, a jól ismert Alsólőver utcai „Neher” kocsmáros fiával, sokszor a Reálgimnázium ajtajában összenéztünk és visszafordultunk, a tanítás idejében, a „Károly magaslati” ismert kocsma büféjében töltöttük a délelőttöt. Ez idő alatt kedves civil tanáraim voltak a Reálgimnáziumban. Jankóné, négy évig az osztályfőnököm, a fiatal Sátoriné (Ruhmann lány) magyar tanárom, akinek az akkori években kedvence voltam.

Jászai Lacival, a későbbi színésszel ültünk egy padban.

Az osztály „vásott gyerekei”, ez időben számontartották Földi tanárúr változatos nyakkendőinek és Sátoriné intim fehérneműjének a színeit. (Különösen osztálytársam és jó barátom, a korán elhunyt Pichler Rezső volt a „megfigyelő”, mert Sátoriné, a fiatal tanárnő, ő mellé

szokott „lezserül" felülni a pad tetejére és innen voltak Rezsőnek az „ismeretei".) A legendás matematikus, nálunk fizika tanár Illyés Lajos volt, akinek az osztályban elgurult üvegszemét, a pad alatt sokszor „boldogan" megkerestük. Kiváló matematikus volt, Sopronban jól ismert tanár, aki a Reálgimnáziumon kívül, a soproni Műegyetemen is oktatta a matematikát. Fia, a „kis Lajos", osztálytársam volt, abban az időben, apja helyett, már az érettségizőknek a dolgozatait is javította és „néha osztályozta is".

Illyés Lajos, igazi úr volt, mert a Reálgimnáziumon kívül, esténként, ha a kocsmákban találkoztunk, erre sohasem tett célzást. A téli hónapok alatt – Sopronban akkor nagy telek voltak, fáztam – a sízés helyett én az asztali teniszt választottam. Egy-egy városi ping-pong rangadó után, a soproni kocsmákban láttam a tanárurat, akinek furcsa szokása volt, akárcsak későbbi főnökömnek, az Iparterv főmérnökének, Dr. Szendrői Jenőnek. Illyés is rövid időt töltött a kocsmában – feltehetően nem akart kitűnni. A kocsmáros már tudta, hogy a tanár úr érkezik és egy ezüst tálcára nyolc „kevertet" (tömény édes italt) tálalt – ez akkor divatos volt – gyorsan megitta és távozott. Szendrői is így ivott az 1960-as 1970-es években, csak ő a pesti kiskocsmákban. „Sietve itta meg a deci borait" és látva minket, mosolyogva „biccentett egyet felénk" és ment tovább.

Első nagy csalódásom: Földi Lőrinc – horthysta katonatiszt – történelem tanárom volt. Ő megtanított jól a történelemre – de később belépett az MSZMP-be – ami számunkra akkor „vörös posztó" volt. Földi, „jutalmul" később a Reálgimnázium igazgatója lett! Ma sincs ez másképp, mert megalkuvókkal ma is tele van Magyarország!

Híres „kaméleonok" kerültek ki ebből a gimnáziumból, nem csak Földi Lőrinc: *a horthista katonatisztből lett MSZMP tag,* az akkori igazgató, hanem jóval később, a rendszerváltáskor, az új generációs gimnazisták közül, a „rendszerváltás új és mai törökjeinek" meghatározó csoportjai, köztük a „vörös GYSEV" „Kádár ösztöndíjasából", 1990-ben vállalkozó, majd az újvezérek „közgazdasági szekértolója" lett. Egyikük – a tragikusan korán elárvult kommunista pedagógus gyerek – azzal is dicsekedett, hogy a mai

Magyar Alkotmányt, 2010-ben, egy – Brüsszel-Budapest – repülőútja alatt írta meg. Az egykor szebb napokat látott, kommunisták által a magyarságáért börtönre ítélt reálgimnáziumi igazgató Gábor tanár úr, Madách utcai szomszédunk volt. 1956-ban, hazafiságból egyedül itthon maradt. (Idősebb fia, még a háború végén Hunyadi páncélosként halt meg Tatabánya körül, kisebbik – Mr. Dzsingisz Gábor – holland diplomata lett. Vele Budán, a 2000-es években a Holland Nagykövetségen találkoztam.) A Reálgimnázium utóbbi húsz évében, számos „új elvtársat" nevelt fel!

Sopron, valódi iskolaváros volt, a menekülők új kasztját nagyon sokáig „nem fogadták be a városba". Engem hamar befogadtak, mert a Győr Sopron Ebenfurti Vasút futballcsapatában fociztam, barátaim, osztálytársaim és a GYSEV fiatal dolgozói között. A Rákosi időkben fontos szerepet adtak ennek a vasúttársaságnak. Innen szervezték a keleti kommunisták és a „nyugati Vörös Brigádosok" között a kapcsolatot. Híres volt az olasz-osztrák határ közelében, Karintiában a „Vörös Brigádok támaszpontja", ahonnan működtették a titkosszolgálati csoportok munkáját. 1995-ben, én is láttam a „helyszínt", mely egy osztrák síbajnok lakásának volt álcázva. Ezek az urak, ma is háborítatlanul tovább működnek. Antal József miniszterelnök titokminisztere, néhány éve, a tévében adott nyilatkozatában „világosított fel": a „szolgálatok": a történelem, a politika, a pártok, a kormányok felett állnak, azoktól nem függnek és ezek háboríthatatlanul – ma is – történelmünk szereplői!

Sopron másik híres gimnáziuma volt a „Berzsenyi", ahová 1948 után, a Pannonhalmán feloszlatott bencés gimnáziumból átköltöztették az ottani diákokat Sopronba. (Később a bencések visszakapták az iskolát.)

Ez évben halt meg Galériánk jó barátja, *Kiss Albert Ybl díjas építész,* aki a Kádár időkben, Pesten a szovjet típusú egyik állami irodának, a BVTV-nek volt utolsó műszaki igazgatója. Kiss Berci, Sopronban, az „iskolai" áttelepítettek kasztjához tartozott. Külön diákszálló is állt rendelkezésükre a Széchenyi téren. Az SVSE futballcsapatában, mi a „GYSEV dolgozóktól" mindent tudtunk a „politikáról" és a

„titkosszolgálatokról". Ismert, a sportvilág egy „különleges helyszín", ott mindenki mindenkiről mindent tud és nem is tartják titokban!!!

Közeledvén az érettségihez és ezzel egyidejűleg az önálló élethez nem mintha bármiben gátolva lettem volna, mert vidáman rúgtam (NB II-es szinten 1945 után más nívón állt – Kocsisék, Puskásék idején – a világon a magyar futball) a soproni Vasutasban (SVSE) a bőrlabdát. Még havi 240 forintos kalória pénzt is kaptam érte. Az NB I-ben akkor 480 forint volt a kalória pénz. Micsoda különbség!

Ma Budán a szomszédom, kiváló futballista havi fizetése 16 millió forint. A Fradi ukrán edzőjének havi 52 millió forint a bére. (Valószínű nem ezt az összeget kapják az érintettek kézhez, mert a hazai futballban régóta ismert a korrupció – „a csúszó pénzek rendszere".) *Mindezeket számba véve kérdezem én, hol tart ma a magyar futball, az 1954-es „aranycsapattól"?* A valódi futballt ma nem a labdarugók, hanem a kormányfőhöz hű barátok és rokonok, valamint oligarcha társaik, a 20. század „atomjából", a „vasbetonból" játsszák át – labdák helyett – egymásnak a milliárdokat.

Emlékezem: 1946 tavaszától, idős nagybátyámmal sűrűn látogattuk a Madách utcai lakhelyünkhöz közel fekvő lebombázott SVSE futballpálya közelében, a volt „Rákóczi" katonai iskola sportpályából kialakított új futballpályát. Az NB II-es – Vasutas csapat majdnem bekerült az NB I-be. (Emlékezem: páros mérkőzésen a Pereces-SVSE viadalon, a bányászcsapat jutott tovább és került egy évre – nagy meglepetésre – az NB I-be.) Hiába erősítettek azonban a Perecesiek, a Pesti „gólzsákkal" Kertesivel, egy év múlva elbúcsúztak az akkor világviszonylatban is jelentős magyar futball élvonalától.

Az 1946-os „látogatásaink" után, 1948-ban én is az SVSE igazolt játékosa lettem, olyan kiváló futballisták között, mint – Mátrai (a „Stixi"), Kőműves („Csiri" az 1936-os berlini Olimpia labdarúgója), Német Gyurka, Csonka Pityu, Tisza Vili játékosok. Ők alkották a nívós évekig csak stabil NB II-es csapatot.

PÁLYAKEZDÉS

1954-ben, Sopronban az érettségim előtt, pályaválasztásom azért esett az építészetre, a „speciális" mérnöki – félig műszaki, félig művészi – pályára, mert érettségi után mindenképpen Budapestre akartam kerülni, és ezért is a Műegyetemre jelentkeztem. *Először:* építészmérnököket Magyarországon csak a fővárosban a Műszaki Egyetemen képeztek. *Másodszor:* száraz matematikusnak – az imaginárius számok tudósának – nem képezték ki az építészeket. *Ezen túlmenően:* gyerekkori vágyam volt, hogy felnőtt koromban, valahol a nyugati világ, nagyvárosi, modern épített környezetében éljem életemet. Ez is közre játszott, hogy a mai napig is a fejlett nyugati társadalmak építéstechnikájával rendelkező államok felé orientálódtam. *1954-ben, csak a Főváros nyújthatta, ezen vágyaim megvalósítását.*

Ezt követően, ismét közel kerültem Zsámbékon élő Anyámhoz és testvéreimhez.

Számításaimat sajnos keresztül húzta a politika „akkori világa". Az 1954. június végi felvételi vizsgám során, egy számomra akkor valószínű nem szimpatikus felvételiztető tanárhoz kerültem. Éreztem, az „elvtárs-úr" nem nagyon szimpatizált velem. (Pedig később ő is az USA-ba disszidált, *Ann Arbor*-ban élt.) Az „eredmény meg is született", *mert akkor még „népnyúzó jegyzőnek"* titulált, korán, 1937-ben elhunyt – én akkor kétéves voltam – jegyző apám származása is számított!

1954 július végén készhez kaptam a Műszaki Egyetem határozatát, miszerint „helyhiány miatt" nem vettek fel a Budapesti Műszaki Egyetem Építész karára.

Nem volt az a nap egyébként sem szerencsés számomra, mert Bernben, a döntőben az *„Arany csapat"* kikapott és csak *„ezüstérmes"* lett a VB-n. Ikeröcsémmel aznap délután, a Népstadionban rendezett nagy atlétikai viadalt néztük meg, mely után – Szepesi György, a riporter – hangszórókon keresztül közvetítette *a szomorú végű mérkőzést.*

A közvetítés után, a feldühödött tömeggel gyalogoltunk végig a Rákóczi úton. *Óriási tüntetés volt és ez szinte előszele volt – akkor még nem sejtettük – az 1956. október 23-i forradalomnak.*

Mindezek ellenére, soproni összeköttetések révén – *az utcánkban lakott Tárczy Hornock Jenő, világhírű geofizikus mérnök professzor* – segítségével, 1954 szeptemberében felvettek a Soproni Műszaki

Egyetem geodéta szakára. Később az egyetemi SMAFC, majd az ábrázoló geometria SVSE drukker adjunktusom kérésére, rövid időre ismét az NB II-es SVSE futballistája lettem.

1954. szeptemberétől decemberig, kényszerűségből a Soproni Műszaki Egyetemen tanultam a geodéta tudományt. 1955. januárjától, Dr. Kiss Tibor építész professzor elintézte, hogy átkerüljek Budapestre, a Műszaki Egyetem Építész Karára. *A forradalom alatt, több soproni professzor és egyetemi hallgató hagyta el Magyarországot és telepedett le Kanadában, Vancouverben. Itt alapították meg, a kanadai magyar soproni Műszaki Egyetem részlegét. (Több barátom is disszidált akkor, az egyiktől évtizedek múltán, a múlt évben kaptam levelet, amelyben leírja a kanadai magyar egyetemisták kalandos életét.) 1973-ban még találkoztam Torontóban, a kint végzett soproni mérnökkel, aki mint jeles műszaki ember, a Kanadai Kormánynak is tagja lett.*

Kiváló soproni professzoraim között, szívesen emlékezem Stasszneire – a híres műegyetemi Czigány professzorhoz hasonló tudású – ábrázoló geometriai professzoromra. Továbbá Dr. Kiss Ignácra – „Náci professzor úrra" – aki a Matematika Tanszéket vezette. A professzor nem bízván (már akkor sem!?) a középiskolai oktatás színvonalában, az összeadástól az integrálszámításig újra tanította nekünk, a matematika tudományát. Az első éves soproni egyetemistáknak – bányamérnököknek, kohómérnököknek, erdőmérnököknek, később geofizikusoknak és geodétáknak is oktatott.

A Sopronban eltöltött 10 év alatt, számos jó barátot szereztem (Farkas Sanyi, Nemes István és másokat) a Soproni Műszaki Egyetemről is. Velük, a mai napig is jó barátok vagyunk.

Eredeti – pályaválasztási – elképzeléseimről azonban nem mondtam le. 1954 őszén, körzeti orvosunk, Dr. Zoltán László segítségével ismerkedtem meg későbbi jótevőmmel, Dr. Kiss Tiborral, a Budapesti Műszaki Egyetem Építész Karának neves professzorával. Dr. Kiss Tibor, második fiatal feleségével és csecsemőkorban lévő (később

szintén építészmérnök) lányával, a soproni OTI Röntgenosztály vezetőjének felsőlőveri házában nyaraltak. A professzor úr megígérte: „a felvételimen történtek ellenére", átvesznek Budapestre építész hallgatónak. Így is történt, mert miután 1954 decemberében elvégeztem a geodéta szak első félévét, 1955 januárjában kaptam a Budapesti Műszaki Egyetemtől egy levelet: *amiben az állt, utólag felvettek az Építész Kar első éves hallgatói közé.*

Így fejeződött be középiskolai, majd rövid életű egyetemi életem Sopronban, amit természetesen később is sűrűn látogattam, mert rokonaim egész halálukig Sopronban éltek. Barátaim ma is ott laknak.

Később, az 1990-es évek elején, már több épületet, köztük a Szt. György utca – Új utca sarkán, a soproni köznyelven, a többlakásos „vasaló házat" is terveztem. Az épületet I. díjas pályázaton – Pintér Béla és Vadász György építészek előtt – nyertem meg. Winkler Oszkár nyugalmazott építész professzor volt az egyik zsűror. Mint generálkivitelező, a GYÁÉV alvállalkozásával közösen építettük meg a többlakásos lakóépületet. Később, több kisebb, de számomra jelentős lakóépületet is terveztem és építettem Sopronban a Felsőlőverekben, a Domb utcában.

> *Emlékezem: a Domb utcai ikerházat, az állandó pesti cigány kőműves brigádom Berki főnök vezetésével építettem. (Ezt a brigádomat, 1988-ban, még az állami Középületépítő Vállalat – Kresszán Albert főmérnök – is kölcsönkérte.) 1995 után, a főnök, Berki úr korai halálát követően, a fiai cigányságuk miatt Kanadába emigráltak. Azóta sem hallottam róluk.*

EGYETEMI ÉS KOLLÉGIUMI ÉVEK
AZ 1956-OS FORRADALOM ELŐTT ÉS UTÁN

EGYETEMI ÉVEK

1955. januárjában megkezdtem tanulmányaimat a Budapesti Műszaki Egyetem Építész Karán és budapesti lakos lettem.

A Soproni Műegyetemen eltöltött félév után, rendkívül nehéz volt átállnom a Budapesti Műszaki Egyetem Építész Karára. Új tantárgyak, új Tanszékek, valójában leszámítva az Ábrázoló geometria Tanszék feladatait, számomra akkor teljesen újak voltak a Műszaki Egyetem Építész Karának tantárgyai!

Emlékszem, a Major Tanszéken, az építészettörténeti tárgy gyakorlatával kezdtem, műemléképületeket kellett rajzolnom és ez teljesen idegen volt az eddigi soproni gyakorlattól. Viszonylag könnyen tudtam átállni Dr. Csonka Pál: Statika című tantárgyára.

Az Építész kar második évében, már jóval egyszerűbb volt a szakmai tájékozódásom. Az akkori Építész karon, sztárprofesszornak számított és különleges szakmai színvonalú előadásokat hallottunk Dr. Csonka Pál professzortól, akit 1956 után Kádárék kirúgtak!

Év közben, az egyetemi oktatásnak megfelelően, gyakorlatokat – rajztermi feladatok mellett, az egyes Tanszékek által tartott zárthelyiken kellett a „tudásunkat" igazolni.

1955. év második felében kezdtük el valójában az építész szakmát. Reischl Antal egyetemi docens által vezetett Lakóépülettervezési Tanszéken, félévi feladatként, modern falusi lakóház tervezése volt a feladatunk. Valójában ez a tantárgy akkor kapcsolódott a „való élethez", mert a falusi lakóházak tornácos kialakítása mellett, belső elrendezésében már nem hasonlítottak a régi falusi házak alaprajzi elrendezéséhez. Ez egyébként az általános építész körökben is sláger téma volt és sok kísérlet született a modern falusi épületek kialakítására.

Külön gondot okozott a falu építészeti átalakulása – a magyar falu a TSZ-ek alakulása következtében, mind gazdaságilag, mind építészetileg is átalakultak. A földosztás révén először a falusi új

kisgazdák lakóépületeinek tervezése, majd az 1950-es években, a termelőszövetkezetek megalakulásával, egy új építészeti forma jelent meg vidéken. *Ez a forma később országosan elterjedt, négyzet alaprajzú, sátortetős lakóházak ezrével épültek, melyek a vidéki nagyvárosok peremkerületeinél is megjelentek. A falusi építészet megváltozott, mert a falusi kisgazdákból TSZ tagok lettek és lakóhelyeiken már nem igényelték – vagy legalábbis szerény mértékben – a régi falusi gazdasági életnek megfelelő háztípusokat.*

A Műszaki Egyetem Építész karán, a harmadik év elején, egészen az 1956. október 23-i forradalomig, elkezdtük a szakma fő tárgyait gyakorlatban is tanulni. Különböző Tanszékeken, többek között Dr. Kiss Tibor által vezetett 2-es számú Középülettervező Tanszékén, megkezdtük a kis középületek tervezésének gyakorlatát.

Az 1956-os forradalom után, döntő változások álltak be a Műszaki Egyetemen. 1957 januárjától, az új szovjet típusú diktatórikus Kádár rendszer idején, a professzorokat és más alacsonyabb rangú oktatókat, 1957 tavaszán eltávolítottak a Műegyetemről!

Ebben az időben rúgták ki a világhírű magyar statikusmérnököt Dr. Csonka Pált, a műemlékek tudományában kiváló szakértőt Dr. Rados Jenő professzort, és sok más egyetemi tanárt, akik az 1957-es új kommunista rendszer „elvárásainak" nem feleltek meg!

Az egyetem Építész karán, 1957 tavaszától, teljesen új rendszert vezettek be. Július végéig meghosszabbították a tanévet és tömörített formában, az egész évi anyagot meg kellett tanulniuk az építész hallgatóknak. Ebben a félévben megszűnt a kötelező bejárás a Műegyetemre, a „katalógusok" tartását megszűntették, de 1957 őszén újra bevezették.

1957 őszétől kezdett rendeződni az építész oktatás. Ebben az időben indult meg a tervezési tárgyak tényleges megjelenése.

Új tantárgy jelent meg – a statika mellett külön tantárgyként oktatták a vasbetonszerkezetek tervezését, a Pelikán József professzor úr vezette Tanszéken. Úgy emlékezem, ebben az időben ment el a kedvem a „szocialista" vasbetonszerkezetek tervezésétől.

1958 őszén kezdtük meg az ötödévet a Műegyetemen és ez idő alatt már nagyvonalakban helyre állt az Építész karnak megfelelő oktatási rendszer.

1957. januárjától – a forradalom után – némileg megváltozott a politikai oktatás is. Bevezették a marxista-leninista Tanszéken a politikai gazdaságtan oktatását. A közgazdasági tanulmányok, természetesen fontos elemei az építész oktatásnak, azonban abban az időben Politikai Gazdaság címen oktatott közgazdasági tudomány, hasznavehetetlen volt a gyakorlati életben.

Új tantárgyként, 1958 második félévében jelent meg az *Ékítménytan, Dr. Vámossy Ferenc* építészmérnök adjunktus tartotta az új tantárgy óráit. A negyedik év második felében indított tantárgy, az építész oktatás eddig *Magyarországon nem ismert gyakorlatát mutatta be. Óriási lépés volt az új modern építészet felé.*

Az építész hallgatóknak a két háború közötti építészgenerációk tagjaiból kellett személyeket, irodákat választani és a félév alatt tanulmányt készíteni a választott személyekről és irodákról.

A Műszaki Egyetem Építész karának ötödik évfolyamát 1958 őszén kezdtük meg és a diplomaterv készítéséhez, az évet 1959 tavaszán fejeztük be. Ezt követően megszűnt az oktatás és a bejárás a Műszaki Egyetemre s elkezdtük a diplománk tervezését, melyet 1959. júniusában, a Dr. Weichinger Károly vezette Középülettervezési Tanszéken fejeztem be. Ezt követően 1959. júniusában, a diplomámat megvédtem és hivatalosan is „állástalan" és kezdő építészmérnök lettem.

A Budapesti Műszaki Egyetem Építész karán eltöltött négy és fél év alatt, számos jeles egyetemi és külsős oktatók működtek közre a szakmai oktatásban.

Emlékeim szerint, jó kapcsolatom volt többek között Dr. Csonka Pál professzor úrral, Dr. Weichinger Károly, a Középülettervező Tanszék vezetőjével és különböző alacsonyabb beosztású külsős és tanszéki oktatóimmal.

KOLLÉGIUMI ÉVEK

1955. januárjától – azt követően, hogy Dr. Kiss Tibor építész professzor segítségével, utólag felvettek, a Budapesti Műszaki Egyetem Építész Karára – és a Főváros VIII. kerület Mária utca 22. szám alatt működő – régi – 19. század végi – lakóházból átalakított – kollégiumban laktam.

A Mária utcai kollégium 8 fős szobákból állt, koreai és magyar építészhallgató társakkal laktunk együtt.

A ház tele volt patkánnyal – megesett, hogy kollégiumi társam ágyába belefialt a patkány!

A Kálvin tértől a 49-es villamossal jártunk az egyetemre. Budán, a XI. kerületi Bercsényi utcában, egy új „szocreál stílusú" kollégiumi épületben volt a menzánk.

> *Emlékezem: Kim Szeik, az ifjú koreai kommunista évfolyamtársam, hétfőnként a paradicsomlevesbe „belezúdította" a mákos tésztát, majd az „így előállított keveréket" – a mi megrökönyödésünkre – jó ízűen elfogyasztotta.*

Kollégiumi koreai szobatársaim, az amerikai-koreai háború után leszerelt katonák voltak. Éjjel a szobánkban összegyűltek és közösen, szorgalmasan tanulták a magyar nyelvet.

Alma helyett – koreai szokás szerint – tanulás közben, állandóan vöröshagymát rágcsáltak. Iszonyatos büdös hagymaszag volt!

Patkányok, hagymaszag, éjszakai hangos koreai beszéd – így teltek 1955 tavaszán, a Mária utcában a kollégiumi éjszakáink.

Az egyetem első évében, egy hónapig júniusban a Tapolca város melletti Diszeli katonai táborban voltam katona.

A nyári időszakot részben Anyáméknál Zsámbékon, részben öcsémmel, Sopronban nagynénéméknél töltöttük, a soproni fiatal barátainkkal – az erdélyi menekültekkel, Schiftékkel és Báthory Töhivel és a többi soproni „bennszülött" gyerekekkel. (Söveges Lajossal, Linzbauer Szilvivel, Kovács „Seriffel", a Módosékkal)

1955 őszétől, a Budai XI. kerület Bercsényi utcai diákszálló 4 ágyas szobáiba költöztünk. Innen már gyalog jártunk a Műszaki Egyetemre. Sok rajzolnivalónk volt, mint általában az építész hallgatóknak. Pillanatok alatt eltelt a másodév.

Barátommal, Sándor László építészhallgatóval *„sikereket értünk el" a Marxista-Leninista tanszéken.* Lacival megállapodtunk, hogy a „siker" érdekében – kommunista módszer szerint – mindenben a valóságtól eltérőt fogjuk mondani. A „történelmet hamisítjuk".

Az egyetemi tanulmányaim első éveiben, Frombold Győző és Kovách István évfolyamtársaimmal sokszor jártunk Sándor László építészhallgató barátunkhoz – az „egyetemi lyukas órákon" – a „Sándor Villába", Budapest XI. Ménesi útra „ultizni".

> *Kártyapartiaink színhelye, Sándor Laci évfolyamtársam és barátom, Budapest XI. kerület Ménesi úti családi házuk volt. A ház akkor a legszebb új, modern családi ház volt a Gellért hegyen. A többszintes épületben, a család tagjai részére egy-egy lakás és egy házi kápolna volt benne kialakítva.*
>
> *A házat Laci édesapja, az ismert Sándor László építészmérnök, a kertet a Kertészeti Egyetem híres professzora tervezte.*
>
> *Az 1940-es években elkészült szép modern épületet, a „Tér és Forma", valamint az olasz „Casa Bella" is publikálta. Sándor Laci édesapját 1944-ben, a Gellért hegyen, egy angol bomba ölte meg.*
>
> *Laci, 1956-ban Münchenbe disszidált, de amint lehetett, „kártyázni haza járt". Szenvedélyes kártyajátékos volt. Özvegy édesanyja, a jeles statikus, Tóbiás mérnök (Mátrai Gottwald Gyula barátja) munkatársa volt 1945 után.*

Az egyetem harmad évét ismét új épületben, a Budapest VIII. kerület Szentkirály utcai kollégiumban kezdtük. Mint ismert, az év kezdés után nem egészen két hónappal, *1956. október 23-án kitört a forradalom.* A forradalom idején, a Magyar Rádióval szemben lévő, egykori Károlyi palotában, 8 ágyas szobákban, ismét együtt laktunk koreai hallgató társainkkal. Ők végig harcolták az amerikai-koreai háborút, majd leszerelésük után jöttek Budapestre, a Műszaki Egyetemre tanulni.

Meglepődtem, hogy ezek a harcedzett koreai kollégák mennyire féltek 1956. október 24-én este, a Szentkirályi utcában megjelent szovjet páncélosok ágyúzásától. Egyik szobatársam, a kedves koreai fiú Szu Szuk, ezredesi rangban fejezte be a koreai háborút. Megkérdeztem tőle, hogy miért van megriadva, hisz ő több évet töltött el háborús viszonyok között Koreában. Kérdésemre, válaszában elmagyarázta, hogy Koreában, ők a szántóföldeken harcoltak az amerikaiak ellen, utcai harcokban soha nem vett részt. Ezért volt rossz érzésük, a budapesti utcai harcokban.

Koreai évfolyamtársainkat, 1956. november 4. után – féltek a forradalmi szellem terjedésétől – haza szállították Ázsiába!

„Félidőben", 1956. október 23-án, a forradalom idején, először a Fővárosban voltam, később Sopronban, majd családi menekülésünk során, a Bécsi osztrák Traiskirchen menekült táborban, 1956 november 28-án, az osztrák tábori rendőrfőnök engedélyével a menekült tábort anyám és nővéremék nélkül elhagytam. A Südbahnhof-ról indulva, esős hideg novemberi éjszaka, a sáros szántóföldön át, egyedül „visszaszöktem" a határon Sopronba.

> *Emlékezem: hosszas töprengést követően – miután 1956-ban nemzetőr is voltam – nehéz döntés volt a hazatérés! Naiv voltam: azt hittem – így vagy úgy – de kivonulnak a Szovjet csapatok Magyarországról és létre jön, a nálunk soha nem volt nyugati Demokrácia.*
>
> *Életem legnagyobb csalódása volt: 1957. május 1-én, a megalkuvó, szervilis budapestiek milliós tömege felvonult a Hősök terére és az akkor még „forradalmárokat akasztó" – Kádár Jánost éltették! (Voltak köztük későbbi Iparterves kollégáim is, mint saját elmondása szerint Callmayer Ferenc építész.) 1957 tavaszán vártam a MUK-ot, ami azután nem született meg, bár a „Szabad Európa" buzdított.*

Természetesen ettől sem riadtam vissza, nem fogtam be a számat, de óvatosabb lettem! *Valószínű, apai ági kun eredetű őseimtől örököltem ezt a megalkuvás nélküli makacs igazságszeretetet. A kun ősök is a 18. században visszavásárolták szabadságukat a Habsburgoktól és szabad*

emberek lettek! A „Kun Kapitányságot" még 1940-ben a Horthy rendszerben is akceptálták! Dr. Györffy, a híres professzor is kun volt!

> *Megjegyzem: nem szerettem, ma sem szeretem a szervilis, megalkuvó, hazudozó, félrevezető embereket: – itt a piros, hol a piros – játék szerint azt mondják: „Ne arra figyelj, amit mondok, hanem arra, amit csinálok!" Ezeket a kaméleonokat, legyen ez politikus, építész, vagy más alkotó ember, máig megvetem.*

A forradalom után, harmadik egyetemi évünk második félévében – *talán büntetésként* – 1957. július végéig tartott a műegyetemi oktatás.

Az akkori rendnek megfelelően, első és másodévünk végén, egy-egy hónapos katonai szolgálatot is teljesítettünk.

Az első év után, a Balatonhoz közeli Tapolca mellett, a Diszeli katonai sátortáborban töltöttük el az egy hónapot. Közelünkben lévő Csobánc hegyen lévő vármaradványokat teljes katonai felszerelésben „rohamoztuk meg".

Második évben, 1956 nyarán, a Duna-Tisza közén lévő Kiskunmajsai Katonai laktanyában töltöttük el az előírt egy hónapot. Katonai oktatók tanították a kézigránátdobás technikáját. Akkor még nem sejtettük, hogy néhány hónap után, az 1956. októberi napokban, egyesek már Budapesten, élesben is alkalmazzák a nyáron, Kiskunmajsán megszerzett „elméleti tudásukat". Ez volt az utolsó katonai „fellépésem", mert az 1956-os forradalom után, évfolyamunkat már az Egyetem nem hívták be katonának és így az előttünk végzettekhez képest, nem lettünk tartalékos tisztek.

Harmadik egyetemi évem második felében, miután „visszaszöktem" Ausztriából, itthon folytattam Műegyetemi tanulmányaimat.

Anyámék disszidáltak – nem jöttek haza, csak később látogatóba az USA-ból és Kanadából. Ezzel valójában döntő fordulat állt be eddigi életembe: *soproni nagynénéméket leszámítva, egyedül maradtam az új kádári kommunista diktatúrában.*

Az 1956 novemberében disszidált Anyám, nővérem, öcsém, később nővérem fiai – Gyuri, Attila unokaöcséim – amikor haza jöttek látogatóba Amerikából, a már elkészült XI. kerület Vincellér utcai

emeletráépítésem, benne műterem lakásom mindig lakhelyül szolgált részükre. Nővérem, Koroknai Imréné, sokszor hetekig volt nálam. Kisebbik fia, Attila unokaöcsémet én segítettem, amikor gyerekkorában beíratták Esztergomba, a Ferencrendi Gimnáziumba, ahol érettségit is tett és részben segítségemmel a Budapesti Állatorvosi Egyetemen állatorvosi diplomát szerzett. Nővérem nagy magyar érzelmű volt és ezért taníttatta kisebbik fiát Magyarországon. A kanadai születésű Attilának a lánya, unokahúgom is már Budapesten él és az Állatkert egyik beosztott állatorvosa. Az idősebb unokaöcsémet kétéves korában a nyakamon vittem át 1956 őszén a határon. Ő Münchenben végezte az Orvostudományi Egyetemet, majd nyugdíjba vonulásáig Floridában volt aneszteziológus orvos és ma már, mint független orvos járja a világ különböző kontinenseit, ahol egyes kórházakban, rövidebb, hosszabb időre munkát is vállal. Két lánya szintén visszaköltözött Magyarországra, miután Koroknai György unokaöcsém megvásárolta tőlem a soproni többlakásos lakóépületben, akkor tulajdonunkban lévő kétszintes lakást.

> *Emlékszem: az útlevélkérelmemet abban az időben a fellebbezésem ellenére többször elutasította az akkor teljhatalmú: Kádár Iroda. Az Ipartervi Párttitkárhoz le kellett mennem egy beszélgetésre, mert én nem jelentettem be az amerikai útlevelem fellebbezését. Színlelten meglepődve mondta: „Ja, valóban messze van az az Amerika." A kedves, függetlenített Párttitkár építész kolléga így nyugtatott engem.*

Anyám hazahozatala után még néhány hétig, pontosan 1967. januárig élt velem és nővéremmel a Vincellér utcai műtermes lakásomban.

> *Emlékszem 1967 januárjának végén, késő estig dolgoztam az akkor éppen aktuálisan sürgős, határidős XII. Németvölgyi úti 12 lakásos társasházam tervein. Határidőm volt, sürgősen be kellett fejezni a munkát, ezért még éjjel is dolgoztam, miközben Anyámmal néhány szót váltottunk. Korholt, hogy ilyen későig dolgozom. Fontos*

volt, mert a „maszek" határidők „szentírások" voltak. A megrendelőknek joguk volt a „maszek tervezőt" – amennyiben nem teljesített határidőre – a kommunista Gazdasági Rendőrségen feljelenteni. Ilyen ügyem sohasem volt, mert feleségemmel mindenkor pontosan teljesítettük „maszek" határidőinket. Akkor éjszaka rajzolás közben még beszélgettem ébren lévő, de már haldokló Anyámmal. Magánál volt egészen végig. A rákbetegek nem vesztik el eszméletüket.

Visszaemlékezem: az akkori éjszakára és miközben néztem haldokló, rákos beteg idős Anyámat, végig futott rajtam az ő zaklatott élettörténete: születésekor 1896-ban édesanyja gyermekágyi lázban meghalt. Árván nőtt fel, idősebb nővére, Bözsi néni Gyöngyösi gyámkodásával. Ott volt a későbbi püspök, Zadravecz István a gyóntató papja. 1930-ban elsőszülött fia (if. Sándor bátyám) hirtelen meghalt, 1937-ben férjét, Apámat, Kévés Sándort is elvesztette. A korai árvasága után idő előtt lett özvegy, „csonka" családunk 1945 után felbomlott, a háborús menekülések közben, Székesfehérváron házunkat lebombázták. 1945 után Zsámbékon a kitelepített sváb Kaiser bácsiék házába eltöltött tíz sanyarú év után, az 1956-os menekülés Ausztriába, majd innen kétéves Írországi megállója után élete végéig Amerikában élt. Most így utólag is igazat kell adjak neki, amikor 1967 januárjában, már a Vincellér utcai lakásomban, utolsó napjaiban mondta: „Fiam, számomra életet valójában az Amerikában eltöltött utolsó tíz évem jelentette, hálás vagyok ezért Amerikának." Utolsó tíz évét Naperville-ben, Chicagó mellett töltötte, egy katolikus rend gazdaságát vezető személy volt nyugdíjazásáig.

Anyámat, halála után, Székesfehérváron a Sóstói temetőben, egy téli januári napon temettük el. A temetésén – ma is köszönet érte – az Ipartervi irodai szinte összes

kollégám részt vett: Farkas Ipoly, Mináry Olga, Mészöly András, Lauer Klári és a többiek.

Igaza volt a világhírű Máray Sándor írónak, hogy nem akart haza jönni, mert azt mondta: „A kommunizmusnál csak egy rosszabb van, ami utána következik."

Emlékezem: saját történetem: az egykori Építésügyi Minisztérium 1990 után, a tervezési főosztályvezető szerkesztésében megjelent könyv rögzítette az akkor már ismert építészek véleményét a kommunista korszakról. A könyv ma is elérhető valamelyik antikváriumban. A kérdezettek zöme a rendszerváltás után sem mert őszintén nyilatkozni az elmúlt sztálinista 40 évről. Én a könyvben sem kerültem meg a kényes kérdéseket, ezért a könyv szerkesztője, az írásmű megjelenése után külön körlevelet intézett, megköszönve a résztvevőknek az írásait, amelyben részemre is üzent. A lényeg: „Kévés úr, még mindig savanyú a szőlő?" (Ez azt jelentette, hogy én nem adtam be az akkori rendszernek a derekamat, hanem a „farkasok dalát" a „maszek" építészetet választottam.)

Iparterves volt kollégám, Dr. Pozsgai Lajos élete végéig az Orczy Galériánk szorgalmas látogatója volt. Talán ez volt az egykori MSZMP tag „bocsánatkérő vezeklése".

A negyedik egyetemi évemet, újra a budai Bercsényi utcai kollégiumban kezdtem. Pizág János és Demény Tamás évfolyamtársaimmal kerültünk egy szobába. 1956. november 4-e után, a Bercsényi utcai kollégiumnak új ÁVO-s igazgatója jött – Falus György – a Faluszínház volt igazgatója. A kollégiumi igazgató figyelmesen ellenőrizte az Amerikából érkezett leveleimet és a levélbontás után személyesen hozta be a szobánkba Amerikából kapott leveleimet, benne Anyám által – zárt borítékban – szabálytalanul küldött amerikai dollárokkal.

Emlékezem: Falus elvtárs – a Diákszálló igazgatója – felbontotta az amerikai leveleimet, amiben anyám 10-20

dollárokat küldött, természetesen szabálytalanul. Falus elvtárs, (volt felesége közbejárásából – hűtlenség miatt – rangját vesztette és az ÁVO kinevezte a Bercsényi utcai diákszálló igazgatójának). Vörös hajú színésznő barátnőjével rácsapott az „értékes" küldeményeimre. A leveleim érkezése után, négyesben – az igazgató, a színésznő, Demény és én – a Pipacs bárban kellett elverjük dollárjaimat. Anyám jószívű volt és sűrűn küldte nekem az amerikai dollárokat. Sajnos nem tudtam anyámat figyelmeztetni, a dollárok körül kialakult valódi helyzetről.

Helyzetünk, Demény Tamás barátommal békés volt mindaddig, amíg Tamás rendkívül jó képességű végzett közgazdász bátyja (ma miniszterelnöki tanácsadó Budapesten, néha szoktam vele találkozni), disszidált svájci előadói útja során. Demény Pál, később a Harvard Egyetem professzora lett, majd néhány évvel ezelőtt – feltehetően a mai magas rangú politikusok kérésére – szakértőként hazatért Magyarországra. Úgy tudom, ma ő népességgyarapodással kapcsolatos legfőbb szakértő Magyarországon. (Népszaporulatunk ennek ellenére ma sem megnyugtató!)

Dr. Demény Pál 1957-ben Svájcba történt disszidálása után – feltehetően akkori kommunista parancsra – a kollégiumi igazgatónk, Falus elvtárs még figyelmesebben ellenőrzött minket. (Demény Pál, Virág Csaba építész osztálytársa volt Debrecenben.) Szobatársam, Demény Tamás, az egykori gyulai, majd debreceni Táblabíró fia, mi ketten nem voltunk jó káderek. Anyámék 1956-os disszidálását követően, Demény Tamás bátyja is engedély nélkül hagyta el Magyarországot. A „disszidálások ellenére", Falus elvtárs nem törődött ezzel, és tovább jártunk éjszakánként a Pipacs bárba a vörös barátnőjével!

1958-ban megkezdtük ötödik egyetemi évfolyamunkat és készültünk a legnehezebbre, hogy ilyen „káderként", Budapesten állást tudjunk szerezni!

Már harmadév után Pizág János évfolyamtársammal elhatároztuk, hogy új tanulási szisztémát alakítunk ki. A

vizsgahónapot jobban kihasználva, rövidebb ideig foglalkozunk a könyvből való tanulással. Új szisztémánk: reggel 8-kor ébresztő, délig megszakítás nélkül tanulás. A tételeket, mindet, azonos színvonalon megtanultuk úgy, hogy egyszer a János, egyszer én hangosan felolvastam a tételt, majd ezt követően, külön-külön hangosan is elmondtuk egymásnak a tételt.

Az új szisztémánknak sikere volt. Ebéd után már nem kellett foglalkoznunk a tanulással és nyugodtan mentünk el minden vizsgánkra. *Nem lettem „vörösdiplomás", de arra ma is büszke vagyok, hogy pótvizsga nélkül kijártam a Műegyetemet!* Pizág János barátommal csak egy célunk volt, átmenni bármi áron – utóvizsga nélkül – a műegyetemi kollokviumokon. Kollégiumtársaim irigyelték a „szisztémánkat", de hiába bíztattam őket. Diákszállós társaim egész nap az ágyban heverészve próbáltak eredményesen tanulni. A szisztémánkat nem vették át, viszont minden vizsgaalkalomkor, számomra egy-egy „fröccsöt" ígértek, amennyiben átmennek a vizsgákon. Egy-egy vizsganapon azután 20-30 fröccsöt is nyertem.

Az így szerzett fröccsöket megosztottam levizsgázott társaimmal. Meghívtam őket is, a mai „Szeged étterem" helyén üzemelő, *„talpon álló" fröccsöző helyre.* Mindannyian boldogan ittunk, én ajándékoztam a fröccsöket, a kollégáim „jóslataim szerint" átmentek a vizsgákon, majd este néhányan mámorosan – dalolva – tértek haza a Bercsényi utcai diákszállónkra.

Emlékezem: így telt el a műegyetemi utolsó évem, majd 1959 júniusában megszereztem az építész diplomámat. Állásom nem volt, veszélyben voltam – rossz káder és állás nélküli építészmérnök – csak rövid ideig tartózkodhatott akkor Budapesten. Abban az időben gyorsan „rásütötték" valakire, a „közveszélyes munkakerülő" titulust és kiutasították a Fővárosból.

1959. júniusában fejeztem be a Budapesti Műszaki Egyetem Építész Karán általam választott diplomatervemet – Sopronban a Deák tér lebombázott végére – tervezett, új Városi Múzeumot. Az elkészült

vizsgafeladat után, a dr. Weichinger Károly professzor úr vezette Középülettervezési Tanszéken – a tervező pályára készülő hallgatók, ezt a szigorúbb, de népszerűbb tanszéket választották – a Vizsgáló Bizottság előtt, *az elkészített diplomatervemet megvédtem és megkaptam az oklevelemet.*

Okleveles építészmérnök lettem 1959. júniusában.

Így ért véget mozgalmas egyetemi korszakom változatos öt éve, a Soproni egyetem fél éve, a Budapesti Műszaki Egyetem négy és fél éve, benne az 1956-os magyar forradalom és Nemzetőrsége, a disszidálásom, majd néhány nap után – könnyelmű – hazatérésem!

Emlékezem: 1959-60-ban, Dr. Vargha László – a Dr. Major Máté Tanszékén a magyar népi építészet című tárgyat oktató docens, később professzor segítségével Tokár György – akkor Mesteriskolás építésszel – elindítottuk a később kiszélesedő Baráti Körünket. Az indulás Vargha professzor úr Budapest VIII. kerület Mikszáth téri lakásához, valamint a közelében lévő, abban az időben induló MÉSZ Pincéhez kapcsolódott.

Dr. Vargha tanárúr segítségével (az 1959-ben készített, Sopron Deák téri Új múzeum diplomatervemet) a Néprajzi Múzeum 2000 forintért megvásárolta. Számomra ez ajándék volt és új Vincellér utcai műterem lakásomba vettem egy „Orion rádió készüléket". Az új állomáson már nem hallgattam a „Szabad Európát", miután 1957. márciusában, a rádió által is ígért MUK (Márciusban Újra Kezdjük) elmaradt.

Tokár György barátom sokszor feljött a műterem lakásomba és előszeretettel csavargatta-keresgélte az akkor nehezen fogható „Szabad Európa" állomást. Később kiderült, hogy Dr. Szendrői Jenő az egykori szovjet típusú mamutiroda, az Iparterv főmérnöke is erről a Rádió állomásról szerezte a fontos értesüléseit.

TÖRTÉNELMI VISSZATEKINTÉS 1956-RA

1955 januárjában, mint vidéki fiatal egyetemista, végül felkerültem Budapestre. Akkor nem gondoltam, hogy nem teljesen két év múlva óriási események történnek majd Magyarországon.

Anyámék, nagynénémék, mindig óva intettek – rossz káder vagy, nem a te ügyed a politika: „Gyurka, vigyázz ne keveredj a politikai életbe, mert az egy „piszkos dolog"!"

Valójában akkor felesleges szülői, rokoni aggodalmaskodásnak tartottam a jó szándékú figyelmeztetéseket.

Magam sem gondoltam – 1956 őszén – hogy az egyetem megkezdése után, nem egészen két hónappal, váratlan események szakítják meg harmadik egyetemi évemet: 1956. október 23-án.

1956. október induló harmadik hetében – egy egyetemi zárt helyire készülve – anyáméknál, Zsámbékon tanulással töltöttem a hétvégét. *Öcsém, akit nem vettek fel a TF-re, tornatanári szakra, katona volt a Duna-Tisza közén. Néhány napi szabadságán volt és megbeszéltük, hogy október 23-án újra találkozunk Pesten, a „Gourmand" Kossuth Lajos utcai presszóban. Ez a találkozó azonban csak tíz évvel később jöhetett létre, miután Öcsém, mint „56-os katonaszökevény" elsőnek disszidált. Nixon amerikai alelnök első menekülteket szállító repülőgépével, az Egyesült Államokba Chicagóba távozott és ott részt vett az „emlékezetes" – a forradalmárok részére rendezett – ünnepi vacsorán.*

Akkor a hét elején, október 22-én visszautaztam Budapestre, ahol már forradalmi hangulat várt. Késő este érkeztem, ezért nem vettem részt 1956. október 22-én a híressé vált Műszaki Egyetemi aulai tömeggyűlésen.

1956. október 23-án délelőtt, Kovách István kérésére, bátyja támogatására, a Kőbányai úti Ganz MÁVAG, a híres modern építész, Lauber László által, kényszerűségből szocreál stílusban tervezett irodaház felső szintjén kialakított nagy kultúrtermébe mentünk, „tájékoztatni a munkásokat az egyetemistákról". Forró volt a hangulat a kultúrteremben. Nekünk is kellett néhány szót szólni az összegyűlt munkásokhoz.

Miután visszajöttünk a Ganz MÁVAG kultúrterméből, kaptuk az értesítést, hogy délután kivonulás lesz, ezért a Műegyetem udvarán kellett gyülekeznünk.

Boross Géza festőművész tanárúrral, a népszerű „Géza bácsival" rajzóránk lett volna. Ez akkor elmaradt.

Táskámat, benne irataimat, igazolványomat az egyetemi ruhatárban hagytam. Akkor nem gondoltam, hogy később ez gondokat okoz nekem.

1956. október 23-án délután, Piros László kommunista belügyminiszter kezdeti tiltakozása után, végül elindultunk az Egyetem udvaráról, a Bem szobor felé. A Műszaki egyetemisták először a Bem térre, majd a Margit hídon keresztül, a Parlament elé vonultak.

Útközben, a nemzeti zászlókat középen kör alakban kivágták. Ezek a zászlók azután ismertek lettek egész Magyarországon, sőt később az egész világon. A Parlament előtt óriási tömeg volt, várta Nagy Imre „elvtárs" fellépését. Benne bízott akkor a tömeg. Hosszú várakozás után, rövid beszéd hangzott el, de ezzel a tömeg elégedetlen volt és óriási füttyökkel kifütyülte Nagy Imre „elvtársat".

A Parlament előtti térről gyalog indultunk az Országház utcán és a Bajcsy-Zsilinszky úton át a Magyar Rádió felé. Azt mondták a tömegben, hogy ott már lövöldözés folyik. Nekünk mindenképpen arra kellett mennünk, mert diákszállónk a Magyar Rádióval szemben a Szentkirály utcában volt. Ezt a volt Károlyi Palota épületét akartuk elérni. Addigra már ott kitört a rádiósok-ÁVÓsok és a tömeg között a vita. A tömeg be akarta olvasni a forradalom 12 pontját, de ezt az ÁVÓ-sok nem engedték. Mire mi a Kis korút és a Bródy Sándor utca sarkára értünk, folyt a lövöldözés.

Szögi Feri évfolyamtársam, barátommal mégis próbáltunk a Szentkirály utcai kollégiumunkba bejutni. Ez azonban már nem sikerült, mert az ÁVÓ-sok lezárták az utcát. Ezt követően, a Rákóczi úton, a Nemzeti Színháztól a Körúton át, az Üllői út sarkán lévő Kilián laktanyát kikerülve, hajnalban a Szabadság hídon át mentünk Budára, a Bercsényi utcai másik építész diákszállóba. Az éjszakát a kollégium társalgójában töltöttük, sokszor meghallgatva Beethoven híressé vált Egmond nyitányát. Hajnalban a barátaimmal kimentünk a Móricz Zsigmond körtérre, mert a Fehérvári úton megjelentek a szovjet tankok és a Bartók Béla úton át a Szabadság híd felé tartottak. Reggeli órákban

a Kálvin térnél megindult a felkelők és a szovjet tankok közötti fegyveres harc.

Szögi Feri barátom hajnalban haza utazott Szegedre. Én délután tájban, a Nagy körúton keresztül, a Kilián laktanya irányában, a Szentkirály utcai kollégiumunkat próbáltam megközelíteni. A Szentkirály utca és Múzeum utca sarkán azonban nem tudtam átjutni.

Emlékezem: ott már egy idős férfi holteste feküdt, a „T" alakú utcai kereszteződésnél, amit a Kálvin tér felől, a szovjetek gépfegyvertűz alatt tartottak. 1956 első halottja volt: az Üllői és Nagykörút kereszteződésénél egy idős hajléktalan.

Kénytelen voltam visszamenni a Makarenkó utcai ápolónő képző bejáratához. A lányok összefogtak és áttoltak a Szentkirály utcai és Makarenkó utcai telkeket elválasztó magas téglafalon. Így elértem a kollégiumunkat minden hivatalos irat és igazolvány nélkül, mert azok ott maradtak a Műegyetem ruhatárában.

Előző éjjel óriási volt a lövöldözés, mert a forradalmárok, fegyveres felkelők a Nemzeti Múzeum felől el akarták foglalni az ÁVÓ-sok által védett Magyar Rádiót. Ez az akció hajnaltájban sikerrel zárult. Egy évfolyamtársam – aki rögtön utána Svédországba disszidált – részt vett a Nemzeti Múzeum környéki csatában. Ők a Múzeum épület tetejéről lőtték a Rádióban lévő ÁVÓ-s katonákat. Az ostrom alatt Szepesi György rádióriporter még a magyar-svéd válogatott futballmeccsre hivatkozva, a forradalom ellen agitált. A riporter 1956 októberében a Melbourne-i olimpiai csapattal együtt Ausztráliába távozott. Ezt követően csak 1957 tavaszán tért vissza Magyarországra és furcsa módon ünnepelt embere lett a Magyar Rádiónak.

Emlékezem: Szepesi György, a Magyar Rádió sportriportere, Ausztráliából hozta 1957 tavaszán haza és hallani lehetett a Magyar Rádióban, a híressé vált „Koppan az eső" című dalt.

1956. október 25-én, csütörtökön reggel, újra gyülekezett a tömeg, hogy a Parlament elé vonulnak. Igazolvány hiányában én nem mehettem, mert azt mondták, hogy fiatal ÁVÓs katonának nézhetnek, és ha nem tudod igazolni magadat, akkor a felkelő forradalmárok azonnal agyon lőnek.

Lehet, hogy szerencsém volt és az *igazolványhiány* mentette meg az életemet, mert akkor nagyon sokan mentek a Parlament elé, és mint ahogy a történelemkönyvekből már ismert, sok tüntetőt legéppuskáztak a Parlament előtti téren az FM tetejéről az ÁVÓ-sok. Délután, a „kommunisták" visszafoglalták a Rádiót és szovjet tankok is jöttek, amelyek ellenőrizték a környező utcákat. Be voltunk kerítve!

Néhány napi fogságunk után, „kék rendőr rabomobil" jött értünk és bevittek a Deák Ferenc utcai főkapitányságra. A rendőrségre akkor érkezett az előző nap, a forradalmárok oldalára átállt Kopácsi Sándor rendőrfőparancsnok, aki saját kezűleg kiadta részünkre a nemzetőr igazolványokat és a csőre töltött tiszti pisztolyokat.

Nagy tekintéjük volt akkor az egyetemistáknak, ezt érzékeltette velünk Kopácsi is. Ezek után a rendőr „rabomobilok" kivittek minket, 10-12 kollégista társammal, az akkor már felfegyverzett nemzetőröket, a 20. század elejétől elhíresült legnagyobb rendőrlaktanyába, a Mosonyi utcába. Minket, egyetemistákat, a magasföldszinten lévő, egyik nagyteremben „szalmazsákokkal" szereltek fel.

Este lejöttek hozzánk az első emeleten lévő „erkölcsrendészek", akik békeidőben „a Conti utcai kurvákat ellenőrizték!" Felajánlották segítségüket, mert mint elmondták: a Mosonyi utcai nagy rendőrségi telep hátsó részén szökött ÁVÓ-s katonák tartózkodtak.

Félő volt, hogy éjjel esetleg hátba támadnak minket, ezért az erkölcsrendészekkel „véd- és dacszövetséget" kötöttünk.

Előző nap, a kék rendőrök – a Bajcsy-Zsilinszky úton agyon lőttek egy felkelőt. A fellázadt tömeg egészen a Mosonyi utcáig kísérte a rendőrt, ahol a szerencsétlent felkoncolták. Október 30-án, hajnalban én voltam őrségben, ijedt nagy kopogás volt az ajtón, egy rendőr kért bebocsátást, aki a Köztársaság téri Pártház őrségére a „fakabátban" teljesített szolgálatot. Félelmünk, hogy minket is megtámadnak a forradalmárok, ezzel csak fokozódott. Reggel a felkelők tömegesen jelentek meg a Mosonyi úti laktanya előtt és fegyvert követeltek!

A laktanya parancsnok, rendőr őrnagy és mi nemzetőrök úgy határoztunk, hogy küldöttséget menesztünk a Deák téri Rendőrfőkapitányságra, és Kopácsi Sándort a főkapitányt kérdezzük meg, hogy mit cselekedjünk. Küldöttségünk tiszti nyitott (egykori német tiszti) autón bement Kopácsihoz. A főparancsnok közölte velük, hogy a Mosonyi utcában ki kell adnunk a fegyvereket a Köztársaság téri Pártház elleni harchoz. (Ezért akarták 1956. november 4-e után

Kopácsit felakasztani. Kádár János megmentette Kopácsit, mert két évvel azelőtt a rendőrparancsnok is segített a Rákosiék által börtönbe vetett Kádárnak.) Kopácsi Sándor, az egykori diósgyőri vasmunkás felesége, a miskolci szegény szabómester csinos „üldözött" lánya, minden lehetőséget kihasználva küzdött Kopácsi életéért, mert Hruscsov ragaszkodott a rendőrfőnök kivégzéséhez. Kopácsinak szerencséje volt, életfogytiglanra ítélték el, majd évek után – Kádár János segítségével – kiutasították Kanadába. (Nővéremék találkoztak is vele, évekkel később Torontóban.)

Miután a rendőrparancsnok és Kovács Gyurka barátom visszaérkezett a Deák térről, közölték velünk Kopácsi parancsát, a magasföldszinti ablakainkból kidobáltuk az elavult „48-as" mintájú puskákat és a töltényeket a tömeg részére. Mi nem hagyhattuk el a laktanyát, erre parancsot kaptunk! Szerencsénk volt!

Több órán át tartott a Köztársaság téri Pártház ostroma, végül két magyar tank tűzereje döntötte el a harcot, a forradalmárok javára. Sok halott volt mindkét részről.

Másnap reggel, minket, egyetemistákat be akartak öltöztetni rendőr egyenruhába. Járőrözni kellett volna a hivatásos rendőrökkel, mert mint mondták, elkezdődött az utcai fosztogatás. Reggel bejelentettem a Mosonyi utcai rendőrparancsnoknak, hogy, „őrzőtársammal" be kell mennem a Műszaki Egyetem ruhatárába, mert az aktatáskámban felejtettem irataimat. Elindultunk – a rendőrparancsnok hozzájárulásával – Lang János évfolyamtársammal a Magyar Rádió irányába, a Műszaki Egyetemre. Ott óriási volt a jövés menés, érződött a forradalom hangulata!

Reggel a Köztársaság téren, még mindig sok halott nemzetőr feküdt a hajnali harmatos avarban. Szomorú és megdöbbentő látvány volt. Gyerekkoromban, az 1945-ös meneküléseink során, sok katonai – német, magyar, szovjet – halottat láttam, szinte hozzá szoktunk a látványhoz, de valahogy 1956. október 31-én, a Köztársaság téren, a reggeli halottak látványa borzalmas érzéseket váltott ki bennem!

Lang Jancsi barátommal, kollégiumi szobatársammal – évek múlva a győri ETO új futballstadion tervezőjével – mentünk vissza az

Egyetemre. Útban az egyetem felé, láttuk a Rádió szétlőtt épületét. Az egyetemi ruhatárban megtaláltam az irataim. A vonatok Nyugat felé nem indultak és a buszok sem jártak Anyámékhoz Zsámbékra. Ezért autóstoppokkal, János Magyaróvárra, én pedig Sopronba indultam. Győrben, az érdeklődő bécsi Die Presse újságnak még egy helyzetjelentést is kellett adnunk a budapesti forradalmi állapotokról.

A Soproni Egyetem gyógyszert szállító teherautója vett fel este a Győr-Sopron útelágazásnál. A teherautó ponyvája alatt „találkoztam" régi Bencés Gimnáziumi osztálytársammal, a bányamérnök hallgató Németh Gyurkával. A teherautó Pestről tartott vissza Sopronba, mert gyógyszert vitt délelőtt Budapestre. A sötétben, Gyurka kérdezte: „Ki vagy?" Be kellett mutatkoznom, mert különben nem vettek volna föl. Szigorú parancsok voltak akkor, háborús volt a légkör!

Éjszaka érkeztem Sopronba, nagynénémék nagyon megörültek, mert azt a hírt kapták, hogy én Budapesten a harcok során meghaltam.

Ezzel a forradalom számomra véget ért és ezután jött a második felvonás, menekülés Ausztriába!

1956 november 4-én hajnalban nagynéném ijedten ébresztett: „Gyurikám kelj fel, mert kitört a III. világháború!"

Emlékszem: a később Sopronba érkező, anyámmal, nővéremmel, férjével és kétéves fiával, disszidáltunk Ausztriába. Onnan egymagam a MUK (Márciusban újra kezdjük) reményében tértem vissza Magyarországra november végén!

Szerencsém volt, túl éltem a forradalmat, a menekülést – anyámékkal a disszidálást – a bécsi menekülttábort, majd a „haza menekülést" is. A menekülés kor magammal vittem Farkas „Lupus", bányamérnök hallgató gyerekkori barátomat – aki farkasvakságban szenvedett. Disszidálás közben a sötétben, a kukoricásban, mint egy vakot kellett vezetnem úgy, hogy a nyakamban ült nővérem kétéves kisfia is, aki Münchenben végzett, ma Amerikában élő nyugdíjas orvos. Lupus Eisenstadtnál levált tőlünk és később a Klagenfurti – egyetemistákat gyűjtő – menekült táborba távozott. Később sokáig élt Németországban. A menekült áradat folytatódott még decemberben is, Dámossy Géza egyetemi hallgató menekülő barátomnak Sopronban intéztem el, hogy iratait visszaadják.

1957. tavaszán, Magyarországon – az itthon maradt évfolyamtársaimmal – folytattam a Műegyetemi tanulmányaimat.

MŰEGYETEMI TANSZÉKEK

DR. CSONKA PÁL
1896 - 1987

EGYETEMI TANÁR,
STATIKAI TANSZÉK VEZETŐJE

Csonka professzor édesapja, a világhírű szabadalmairól is ismert Csonka János műegyetemi tanár, a Csonka Gépgyár tulajdonosa és irányítója volt.

Fiát, a világhírű statikus professzort, az 1956-os forradalom után a Műegyetemről kirúgták. A professzor úr, valószínű a Műszaki Egyetem Építész Karának legkedveltebb egyetemi tanára volt. Kiváló előadó és a gyakorlatban is résztvevő szerkezettervező építészmérnök. 1958 után, a kommunista Magyar Állam, a kirúgott műegyetemi professzort – a kirúgása ellenére – többször megbízta fontos állami statikai feladatokkal!

1957-ben, Csonka Pál tanár úrral együtt, szinte az egész Statika Tanszéket kirúgták, köztük kiváló mérnök tanáraimat.

Csonka Pál, a Tanszékére rendszeresen, az Egyetem Építész Karának legkiválóbb hallgatóit vette fel. Ők azután évek alatt a Tanszék híres oktatói lettek! A szakterülete a Tanszéknek valójában a tiszta statika volt: főképpen a faszerkezetű és vasszerkezetű épületek méretezésére szakosodott. Korábban a 20. század első felétől hazánkban meghonosodott vasbeton szerkezetek is az úgy nevezett Csonka Tanszékhez tartoztak. Később azonban a két szakterület kettévált és az 1950-es években már külön „Tartószerkezeti Tanszéken" oktatták a vasbeton szerkezeteknek tervezési és méretezési gyakorlatát.

A Tanszéknek a vezetője, Dr. Pelikán József professzor, korábban a Statikai Tanszéken, Dr. Csonka Pál helyettese volt. A Csonka Tanszék okozta részemre a „bizonytalanságot", amikor nem tudtam dönteni, hogy a *szerkezettervező vagy építésztervező szakterületet válasszam.* Egészen a harmadik év első feléig nem is hoztam döntést ebben a tekintetben, viszont Komondy Zoltán korrektorom bíztatása ellenére

sem választottam, az akkor már csökkentett létszámú tervezői csoportot. 1956. őszétől új tervezési korrektorom lett, akivel szeptemberben, egészen a forradalom kitöréséig együtt dolgoztunk. A korrektorom: Salamonné Geszty Katalin, végül meggyőzött, hogy inkább a magas matematikát elkerülő építésztervezői szakot válasszam.

Emlékezem: a Középülettervezési külső egyetemi korrektoromra, a később férjével, az építész Salamon kollégával Svédországra disszidált Salamonné Geszty Katira. Ő biztatott, hogy képességeim alapján legyek inkább építésztervező és ne az általam kedvelt statikai szakterületet válasszam. Geszty Katival 1956. után, 30 évvel később, már csak Svédországba találkoztam, miután ő férjével 1956 novemberében disszidált. Engem akkor egy előadásra hívtak meg Stockholmba, így találkoztunk 30 év után, a volt Műegyetemi korrektorommal.

Dr. Csonka Pál, a Budapesti Műszaki Egyetem egykori professzora, akit 1957-ben a Kádár korszakban a Műegyetemről, politikai okokból? kirúgtak.

DR. MAJOR MÁTÉ
1904 - 1986
EGYETEMI TANÁR
ÉPÍTÉSZTÖRTÉNETI TANSZÉK VEZETŐJE

Dr. Major Máté, akkor vált országosan ismertté, amikor 1951-ben, az emlékezetes *„Révai-Major"* vita során, szembe került Révai Józseffel, Rákosi Mátyás hű társával!

> *Ma már ismert: a híressé vált vita során, Major professzor, az akkor halálos bűnnek számító modern építészet pártjára állt! Révai, a kommunista miniszter, a sztálini szovjet intenciók alapján elutasította a hazai modern építészetet.*

1949-ben, már csak a Dózsa György úton megépült MÉMOSZ székházat fejezhették be akkor, az „Új Építészet" elvei alapján.

Major Máté építész, 1922-től, a Magyar Kommunista Párt tagja. Az 1930-as évektől, a hazai CIAM építész szervezet tagja volt. 1920-tól, mint fiatal építész, végig járta a „Horthy barokk korszak" és annak koronázatlan királyának – Wälder Gyula építész professzornak az irodáit. A Horthy rendszerben Major Máté is megszenvedte a házasságából eredő helyzetet. Apósa, testvére volt a „Nyugat" folyóirat tulajdonosának.

1951-ben, a vita után, „büntetésképpen" a Műszaki Egyetem Építész karának Építészettörténeti Tanszékének vezetésével bízta meg az akkori Rákosi rendszer. (Ez szokás volt a kommunizmus alatt, így járt annak idején az Új Mechanizmus megalapítója, Nyers Rezső elvtárs is.)

A fokozatosan nagy tekintélyt szerző építész professzor, hosszú ideig a Magyar Tudományos Akadémia, egy ideig egyetlen építész tagja, a Magyar Építőművész Szövetség elnöke és sok rangos tisztségeket betöltő, közéleti tevékenységet végző építész volt. *A Kommunista Párt köreiben, elkötelezett kommunistának tartották a professzort.*

Dr. Major Máté, tanszékének és egy időben a MÉSZ-nek teljhatalmú vezetője volt.

Kiváló munkatársakat alkalmazott *a Műszaki Egyetem Építészettörténeti Tanszékére* – Dr. Pogány Frigyes professzort. (Pogány Frigyes nem tudott valójában tudásának megfelelően előre lépni a Major tanszék ranglétráján és ezért az 1960-as években, a Magyar Iparművészeti Főiskolán megalapította, a ma is létező építész szakot.) Dr. Révhelyi Elemér műegyetemi tanárt, Dr. Hajnóczy Gyula professzort, a római kor tanárát, Dr. Vargha Lászlót, a magyar népi építészet tanárát, Malecz Erika adjunktust, Merényi Ferenc adjunktust. Merényi Ferenc később jelentős tisztségeket betöltő építészmérnök volt, Rómában a Római Akadémia vezetője, majd politikai pályára is lépve, Magyarország római nagykövete. Hazatérte után az Országos Műemlék Felügyelőség vezetője volt. Kitűnő könyvet írt a 19. század utáni magyar építészetről.

Emlékezem: amikor 1955-ben Budapestre az Építész Karra kerültem, Merényi Ferenc volt a tanársegédem, akinek akkor feladatként, az egyiptomi Gízai piramis együttest kellett lerajzolnom.

Major Máté professzor, a Magyar Építőművész Szövetség Kardos György utáni elnöke, valamint hosszú ideig a népszerű MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET című építész szakfolyóirat vezetője, melynek munkájában néhány évig én is, mint Szerkesztőbizottsági tag, részt vettem.

Emlékezem: ezzel egy időben – 1975 körül – rám bízták a MÉSZ Sajtó és Propaganda Bizottságának vezetését.

Egészen addig betöltöttem ezt a pozíciómat, amíg a Szovjetunióban, Leningrádban végzett Kruppa István MÉSZ titkár be nem zúzatta az általam szerkesztett, Vámossy Ferenc után új MÉSZ kiskönyv sorozatot. (C. Jencks: „Posztmodern" építészet) Ezután kiléptem a MÉSZ Sajtó és Propaganda Bizottságból.

Ezt követően, Kassák Lajos világhírű képzőművész és író egyetlen tanítványa, Fajó János festő és képzőművész barátom felkérésére – az általuk korábban alapított Józsefvárosi Kiállítóterem építészkurátora lettem.

Emlékezem: mint a Józsefvárosi kiállító terem építész kurátora, Számos külföldi, Bécsi, Chicagói, Velencei, Dél-

Amerikai kiállítást szerveztem és hoztam be abban az időben engedély nélkül.

Sopronban, a „Festő teremben", barátommal, Dr. Dávid Ferenc művészettörténésszel (Dávid Károly, a Népstadion tervezőjének unokaöccsével) is fenntartottunk egy kiállító termet, melyben számos hazai és külföldi – Mario Botta, Willhelm Holzbauer, az osztrák Gustav Peichl, a finn Mekkinen, majd Vadász György, Kévés György, és más építészek kiállításait és előadásait szerveztük meg. A Mesteriskola akkor híressé vált soproni konferenciájára, az ország minden részeiről nagyon sok építész jött el, hogy az ott elhangzó hazai és külföldi előadásokat meghallgassák és a soproni Festő teremben bemutatott kiállításokat megtekintsék.

Mint az Építőművész szaklap Szerkesztő Bizottsági tagja, tapasztaltam, hogy Major professzor úr, az „Építőművész" című folyóirat felelős szerkesztője, a modern képzőművészetnek is állandó helyet biztosított a Magyar Építőművészet szakfolyóiratban.

Egy-egy Szerkesztő Bizottsági összejövetelünk után megkért, hogy vigyem haza őt kocsival. Közel laktunk egymáshoz. Így utólag úgy gondolom, kedvelt engem és meg is bízott bennem, mert akkor sok magánéleti és szakmai ügyét mondta el, amit gondolom nem sok emberrel tett meg akkor a kommunizmus idején!

Többek között megmutatta, azt a ma is létező Budapest I. kerület Attila úti „Bauhausos lakóházát", melyet az 1930-as években Detre Pál építésztársával tervezett és épített.

Major Máté, a Horthy rendszerben nem volt kedvelt ember. A liberális nagypolgári családból származó felesége segítségével, később az OTI építésze lett. Ezt a funkcióját egészen a világháború végéig megőrizte. (Major feleségének nagybátyja volt, az ismert Nyugat folyóirat tulajdonosa, Fenyő Miksa.)

Major Máté fiatal éveiben, barátja volt Molnár Farkasnak és a később világhírű magyar építésznek, Marcell Breuernek. Valószínű, ez is megerősítette az 1949-es kommunistákkal való szembe helyezkedésénél, (a Révai-Major vitában) a modern építészet oldalán

fellépő hozzáállását! *Az 1980-as években híres vita volt a MÉSZ székházban, a „Major-Csete vita" is. Major Máté támadta a „dekorált paksi házgyári házakat", Gyurka által tulipánnal díszített házgyári épületeket.*

Csete György jó barátom volt, meg is beszéltük az ügyet, de én Major Mátéval értettem akkor is, ma is egyet. Nem tartottam elfogadható megoldásnak, hogy a házgyári házakat, tulipán díszekkel látja el „a Pécsi építészcsoport".

Az idő, úgy gondolom engem igazolt! Csete Gyurka nem sértődött meg az álláspontomon. Csete György édesapja, a jogot végzett később 1914-es katona, később a „rongyos gárda" tagja volt. Ezért Gyurkát Magyarország egyetlen középiskolájába sem vették fel! Később Debrecenben a Református Kollégium biztosította számára, hogy érettségit tegyen és ez alapján 1962-ben – már az enyhülés idején – vették fel a Budapesti Műszaki Egyetem Építész karára. *Kényszerű „vidéki otthonba" vonulásáig, míg az egészsége engedte, 10 évig járt az Orczy Galériánk rendezvényeire. Legtöbbször, kérésére személyesen én vittem ki a Galériába, ott találkoztam vele utoljára.*

A Major Tanszék, 1958-ban új tantárgyat vezetett be, „Ékítménytan" címen. Dr. Vámossy Ferenc volt a tárgy felelőse és a félév során választani kellett modern magyar építészeket és tanulmányt kellett róluk készíteni. *Ez akkor az összes Népi Demokráciákban és a Szovjetunióban is egyedülálló cselekedet volt!*

Én, a „Nyíri-Lauber" szerzőpáros irodáját választottam témául. A sikeres tanulmányom elkészítéséhez segítséget nyújtott, a felettem egy évvel járó Nyíri Mária építészmérnök hallgató, Nyíri István idősebb lánya. *A sashegyi házukban bemutatták, az akkor még összességében egyben lévő Nyíri-Lauber iroda összes tervanyagát. Utólag visszagondolva lenyűgöző volt ez a II. világháború idején született építészeti anyag.* Ennek sorsáról ma nem tudok semmit, miután a jelenlegi kormány, az Építészeti Múzeumot megszűntette – Bugár Mészáros Károly építész igazgatóját kirúgta – és jelenleg nem tudni semmit a Múzeum anyagainak sorsáról.

Major Máté professzor úrhoz kapcsolódnak, Budapest VIII. kerület Mária utcai szemklinikai történetek:

Ritka volt, de 1977-ben, kedvezőtlen magyar gyógyszer hatására szemgyulladást kaptam és másnap beutaltak a

Mária utcai szemklinikára. A klinikán kaptam egy svájci gyártmányú „Sandoz" szemcseppet, melyet akkoriban magánember nem tudott beszerezni. A szemcsepp hatására, a szemgyulladásom azonnal gyógyulásnak indult, de két napig bent kellett maradnom a klinikán.

Másnap, a szemklinika egyik orvosnője jött be a kórtermünkbe és tájékoztatott: „Dr. Major Máté professzor úr szeretne Önnel telefonon beszélni." Meglepődtem, mert Major professzor úr nem szokott telefonon hívni. A telefonbeszélgetésből kiderült: Major professzor úr segítséget kér tőlem, a másnapi Kecskeméti utcai TIT előadásához. Kért, „társuljak be" előadónak, mert mint Major tájékoztatott: ő el tudja mondani előadásának a szöveges részét, azonban ő már sajnos nem ismeri fel az utóbbi időszak modern magyar épületeit. Ezért arra kért, hogy üljek fel én is az „előadó asztalhoz" és mondjam el a vetítésre kerülő új épületekről a szükséges ismereti anyagot. Major kérésére délutánra kiengedtek a klinikáról. A „közös előadás" jól sikerült, a professzor úr nagyon köszönte a segítségemet. Nekem illő volt ismernem a korabeli hazai modern épületeket, mert én voltam a MÉSZ Sajtó Propaganda és Kiállítási Bizottság vezetője és abban az időben, számos magyar kortárs kiállítást kellett előkészíteni.

Másik váratlan meglepetés volt: mielőtt a TIT előadásra elindultam, az egyik szobatársam szívességet kért. Szobatársaim, zömében kőműves foglalkozásúak voltak és „szemükkel voltak bent", tehát nem is úgy néztek ki, mint a betegek. Abban a szakmában sokszor előfordul a szemsérülés, mert a mész – amivel dolgoznak – amennyiben a szembe bekerül, károsítja az illető látását. Az előző éjszaka, az egész kórterem kártyázott és az ápolónők hiába követelték, hogy oltsák le a villanyokat. Természetesen, a szobatársaim nem fogadtak szót és végig kártyázták az egész éjszakát. Egyik szobatárs tudomást szerzett arról, hogy én délután engedéllyel kimegyek a Kecskeméti utcai TIT-be. Előző este nagy botrány volt, betegtársaim, akik zömében ismerték egymást, mind építőiparosok voltak.

Megkért, hogy amennyiben nem okoz gondot, hozzak nekik néhány üveg bort, mert ők már készültek az új esti kártyapartira. Én óva intettem a szobatársamat az alkoholfogyasztástól, mondván: én úgy tudom a „szembetegségekre" nem szabad alkoholt fogyasztani. Amikor ezt kimondtam, mosolyogva rám nézett és egy hirtelen mozdulattal kikapta az üvegszemét és felmutatta, majd mondta: „Mérnökúr, ennek már nem árt a bor." Rájöttem: tényleg igaza van, ezért meghoztam a társaság részére az esti bormennyiséget.

Az ápolónők is elcsendesedtek, az éjszakai kártyaparti változatlanul lebonyolódott, a továbbiakról azonban már nem voltak ismereteim, mert én másnap elhagytam a szemklinikát.

A Mária utcai „kitérőm" után, másnap Koncz Attilával és az ÉVITERV gépészmérnökeivel repülővel Párizsba, a FILLOD központba utaztunk.

A kiváló svájci szemcseppekkel, a repülőutunkon még Koncz Attila „kezelt".

Párizsban óriási meglepetés érte mindannyiunkat. Kiderült, hogy a Szabó János ÉVM államtitkárék által vásárolt francia „könnyűszerkezetes szisztéma" *nem is egy rendszer.* Az 1956-os francia-magyar statikus szabályszerűen kinevetett minket, amikor megtudta, hogy a Magyar Állam megvásárolta az ő általa tervezett, egyedi épület acélszerkezeti tervét, mint egy vázszerkezeti rendszert!?

Az ÉVITERV gépésztervezői is „munka nélkül Párizs várost nézték", mert az algériai-francia autodidakta építésvezető közölte, hogy *a FILLOD-nak nincs gépészeti rendszere!* Ő az épülő házak wc csoportjainak ajtajára szabad kézzel szokta rajzolni a néhány szükséges *„gépész tervet"!!* (Mint ismert a franciák vékony rézcsövet használtak a szerelésnél.) *Így működött akkor a kommunista ÉVM-ben a Nyugatra nyitás!*

Ezeket a terveket a Magyar Állam drágán vásárolta meg a franciáktól és 1990-ben a rendszerváltáskor mind a kukába dobták.

DR. WEICHINGER KÁROLY
1893 - 1982
EGYETEMI TANÁR
KÖZÉPÜLETTERVEZÉSI TANSZÉK

Dr. Weichinger Károly, a Műszaki Egyetem Középülettervezési Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, kiváló pedagógus volt. A tervezőnek készülő építészek – az esetek többségében – diplomájuk megszerzéséhez, ezt a Tanszéket választották.

A két háború között, számos ismert épületet tervezett: New Yorkban, a Magyar Államot képviselő Világkiállítási pavilont és egy kisebbet is, a Gellért-hegy keleti oldalán, a Szikla Kápolna közelében, a Balett Iskola kollégiumát. A professzor úr, a háború előtt „Szabadkőműves" volt és mi időnkben is megtartotta szokásos mondását: *„Nem baj mesterem, majd átnyúlunk a feje felett!"* (Mint ismert, a Szabadkőműves szervezet egykori tagjai, még a kommunista időkben is jelentős hatalommal rendelkeztek. Virág Csaba, szobatársam is ezért akart mindenképpen a Szabadkőművesek társaságába bekerülni és ezért akarta megvenni tőlem az öcsém által, 1966-ban, Amerikából ajándékba hozott pecsétgyűrűmet, mely a Szabadkőművesek ismert jelvényével volt dekorálva.)

1945. után, mint a Műegyetemi tanszékvezető egyetemi tanár, tehetséges fiatal oktatókat hívott meg a Tanszékére: Komondy Zoltán, Krizka György, a később Kossuth díjas Jurcsik Károly, Virág Csaba Ybl díjas építészt és másokat. Az 1960-as években, a volt tanszéki korrektorom – Komondy Zoltán adjunktus – javaslatára, a professzor úr a Tanszékre meghívott adjunktusnak: én ezután felkerestem Dr. Szendrői Jenőt, a cégünk főmérnökét és kértem a véleményét. Ő támogatta a Műegyetemre kerülésemet. Politikai okok miatt azonban az Egyetem Személyzeti Osztálya nem javasolt, így az egyetemi állásajánlat után nem tudtam a Tanszékre kerülni.

A Középülettervezési Tanszéken, első oktatóm, Komondy Zoltán adjunktus úr volt, akinek édesapja, a Műszaki Egyetem Gépészeti

szakán volt egyetemi tanár. Az első feladatom, 1957-ben, Pécsre, a Mecsekbe, egy szálloda volt.

Ebben a félévben választották szét az építész karon, a már *lecsökkentett létszámú „tervezőket”*, a nagy létszámú, elsősorban az építőipari kivitelezés területén elhelyezkedni kívánó építészmérnököket a *kivitelezőktől.*

Szovjet mintára történt a szétválasztás, ami 1957-ben, létszámilag már csökkent. „Tervezőnek”, már csak egy kisebb létszámú 20-25 főből álló csoportot jelöltek ki az Építész karon. A „tervezői szakra” történő kijelölést, egy „pályázat” előzte meg és ez alapján, a Középülettervezési Tanszék és a Személyzeti Osztály választott ki azokat a hallgatókat, akik a következő évben, a „tervezői csoportba” kerültek.

Komondy Zoltán korrektorom meglepődött, amikor tudomására jutott, hogy én nem jelentkeztem a „tervező szakra”. Valójában ennek több oka is volt, egyrészt én még nem döntöttem el, hogy az általam kedvelt szerkezetépítési szakot vagy az építész tervezést választom. Ezért ezen a pályázaton nem is vettem részt. Fontosabbnak tartottam az építész szakterületnek azon részét, ahol a mérnökök nem csak tervezők, hanem kivitelezők is. Komondy Zoltán, a következő félévben több ízben megpróbált a tervezési szakra rábeszélni. Ezt azonban utólag sem tettem meg.

Valószínű, így utólag végig gondolva helyesen cselekedtem, mert csak a „tervezői szak”, valóban nem volt vonzó számomra. Komondy Zoltán, később váratlanul és kalandos úton Svájcba emigrált.

Miután én nem kerülhettem főállásban a Középülettervező Tanszékre, az adjunktusi állást azonban be kellett tölteni: ezért Weichinger professzor úr úgy döntött – aki egyébként utolsó évét töltötte nyugdíja előtt a Műegyetemen – megfelezi az adjunktusi státust – Virág Csabát és engem, fél állású adjunktusoknak felvesz a Tanszékre. Ez meg is történt, a Személyzeti Osztálynak erre már nem volt kifogása. Dr. Weichinger Károly professzor többször nyilatkozta, hogy az 1980-as években, ismerve az építész kollégákat, három építészt tartott a jövő emberének: Jurcsik Károlyt, aki korábban Tanszékének oktatója volt, Gulyás Zoltánt, aki akkor fejezte be többek között a építész körökben nagysikerű belvárosi Chemolimpex irodaház épületét,

valamint engem, a magánépítészet terén kifejtett tevékenységért. *Feltehetően azért választott ebbe a rangos névsorba, mert én nem az állami nagyvállalati kollektív zsűrik által irányított építész voltam és független tevékenységemmel kiváltam a kortárs építészek közül!*

A következő évben, Weichinger professzor nyugdíjba vonult és utódja Dr. Gádoros Lajos, az államilag támogatott sikeres – MSZMP tag – építész vette át a Tanszék vezetését.

> *Emlékezem: Gádoros professzor úr feladata volt többek között, az osztrákok által finanszírozott, Finta József építész tervezte Duna parti Intercontinental Szálloda építésénél, mint legfőbb ellenőr – Kormánybiztosként – működjön közre.*

Gádoros Lajos, állami megbízás alapján, az 1950-es évek után, számos nagyméretű hazai középületet tervezett és a Brüsszeli Világkiállítás magyar pavilonját is.

Virág Csaba építész és az én tanszéki megbízásom az év végén lejárt. Gádoros Lajos professzor úr ezt a megbízást nem hosszabbította meg, így már ősztől nem tartoztunk a Tanszék félállású alkalmazottai közé és Csabával még fél évig a Tanszék építész korrektorai voltunk. A fél év alatt Császár Ildikó építész tanszéki adjunktus adott szobájába nekem és Virág Csabának helyet. (Nem sokkal később Császár Ildikó disszidált Nyugatra.)

Dr. Weichinger Károly építész, egyetemi tanár – az egykori Szabad Kőműves, a New Yorki Világkiállítás Magyar pavilonjának tervezője.

DR. RADOS KORNÉL
1901 - 1985
EGYETEMI TANÁR
IPARÉPÜLETTERVEZÉSI TANSZÉK

Miután a Műszaki Egyetem Személyzeti Osztálya nem engedélyezte, hogy mint adjunktus a Középülettervezési Tanszékhez kerüljek, végleg megszűntetésre került a Középülettervezési Tanszéknél a foglalkoztatásom. Ezt követően meghívást kaptam Dr. Rados Kornél egyetemi tanártól az Iparépülettervezési Tanszék vezető professzorától, hogy vegyek részt az Iparépülettervezési Tanszék munkájában, mint külső – félállású – korrektor. Ezen megbízásomat, az Egyetem Személyzeti Osztálya nem gátolta, miután ismert volt: Rados Kornél, fontos tagja volt az MSZMP-nek és a Műegyetemen Személyzeti Osztálya, kérését feltétlenül teljesítette. A félállásos megbízásom azt jelentette, hogy az Ipartervi munkám befejezése után, sokszor késő estig kellett az „Ipartanszéken" a hallgatók oktatásával foglalkoznom. Hallgatóim voltak, a nappaliakon kívül az estiek és a levelezők is. A korrektori tevékenységem során, több később kiváló építészmérnökkel találkoztam: *Lázár Antal,* később Kossuth és Ybl díjas építészmérnökkel, a Magyar Építőművész Szövetség volt elnökével, *Patonai Dénes* Ybl díjas építészmérnökkel, egy időben a Magyar Építőművész Szövetség elnöke, az Iparterv legjobb irodájában, a kiváló Gulyás Zoltán és Rimanóczy Jenő építészek munkatársa is volt.

Az 1960-as évek óta Lázár Antallal és Patonai Dénes kollégákkal jóban vagyunk, ezért úgy gondolom mindeddig hasznos volt a szakmai együttműködésünk. Miután az Iparépülettervezési Tanszék meghívott félállású tanársegédnek, fél év után *Dr. Rados Kornél professzor úr meghívott teljes idejű tanszéki oktatói állásra.* Abban az időben nappal az Ipartervben, délután, este a „maszek" munkáimat kellett terveznem és bonyolítanom, ezért *Dr. Rados Kornél professzor úr hívására nemet mondtam.* Rados Kornél nyugdíjba vonulása után, a Tanszék vezetője, Dr. Szendrői Jenő lett, akit később új tanszékvezetők követtek, köztük volt tanítványom Lázár Antal Kossuth díjas építész.

DR. SZENDRŐI JENŐ
1913 - 2000

IPARTERV FŐMÉRNÖKE
MÉSZ ELNÖK, MŰEGYETEMI TANÁR,
A MESTERISKOLA ALAPÍTÓJA,
HALÁLÁIG LEGENDÁS VEZETŐJE

Az 1956-os forradalom után – Lux László, Kossuth díjas építész igazgatóságát követően – Dr. Szendrői Jenő, az ország legnagyobb és legnívósabb, némelykor jóval 1000 főt is meghaladó létszámú, „szovjet mintájú állami mamutirodájának" (1954-56 igazgatója) a műszaki igazgatója volt. Megítélésem szerint, csak az 1948-ban kivégzett Imrédy Béla miniszterelnök gazdasági és vezetési tudása és rátermettsége haladta meg, az elmúlt száz év „Csonka Magyarországán" Dr. Szendrői Jenő műszaki tájékozottságát és vezetési rátermettségét! (Tervezői kvalitása elmaradt vezetői képességétől.)

A hosszú évek alatt híressé vált főmérnök, ipari és más ipartechnológiákat: tégla, mész, cement, kő, üveg, építési rendszereket – tervező irodájának, az Ipartervnek, Ybl és Kossuth díjas építészmérnöke, évekig a vállalat egyszemélyi vezetője volt.

A kommunista Építésügyi Minisztérium és a mai kormányzat által is kedvelt és kedvezményezett volt kommunista mamut tervező iroda, a *Középülettervező Vállalat,* az *Ipartervnél* jóval szerényebb színvonalon állt, mint a sokkal fejlettebb – mind műszaki felkészültségének tekintetében, mind a kivitelezési tervek készítésében – a Dr. Szendrői Jenő által vezetett, nemzetközileg is elismert Iparterv.

> *Az 1960-as, 1970-es, 1980-as években: az Iparterv egyértelműen az ország legnagyobb és legjobb Tervező Irodája volt. Óriási tekintélyű nagy tudású vezetői – Dr. Szendrői Jenő, Mátrai Gottwald Gyula, Menyhárd István, Gnädig Miklós, és építésztársai – magas műszaki szakértelemmel és tudással rendelkeztek.*

Az 1960-as évektől, fontos országos, iparfejlesztési és építési ügyekben, a mindenkori Építésügyi Miniszterek – Szijjártó Lajos,

Trautmann Rezső, Bondor József – egy-egy fontos döntésük előtt, kikérték az Iparterv véleményét. Valószínű, az 1950-es években végbement nehézipar iparosításában, majd 1956. után az iparfejlesztésben, az élelmiszeriparban és más iparágakban, az elmaradott keleti viszonylatban, kimagasló teljesítményt nyújtott az Iparterv.

Az Iparterv tevékenységét figyelte a nyugati műszaki világ. *Az UIA Nemzetközi Építész Szövetség magyar származású vezetőjének – Pierre Vágó– javaslatára, 1964-ben, Budapesten megrendezték a Magyar Iparépítészettel kapcsolatos konferenciát. Az 1956-os forradalom után, ez kivételes esemény volt!* Sok neves külföldi építész (köztük a holland Bakema, Dr. Udo Kultermann és mások) vettek részt – az Iparterv, Dr. Szendrői Jenő vezetésével megtartott – UIA Budapesti Iparépítészeti Konferencián.

> *Emlékezem: Bakema úr, a világhírű építész, udvariasan szíves elnézését kérte a UIA vezetőjétől, hogy néhány nappal a konferencia befejezése előtt elutazik Budapestről, mert kedvenc focicsapatának az „Ajax-nak" volt azon a napon futballmérkőzése Amsterdamban.*

Magyarországon, az egy hétig tartó Építész Konferencia sikeres volt. Nemzetközi hatása hasznos volt a Magyar Építészet számára is, és ezzel a magyar építészet felkerült a „világranglistára". Dr. Udo Kultermann építész és művészettörténész, az akkor befejezés előtt lévő Világ Építészetéről szóló könyvében, az általam tervezett Mátyáshegyi nyaralót és a Meredek utcai teraszházakat is leközölte.

Dr. Szendrői Jenő évekig volt a Magyar Építőművész Szövetség elnöke, majd a Műszaki Egyetem Iparépülettervezési Tanszékének vezető egyetemi tanára. A fiatal magyar építészek továbbképzésére szervezett intézményének, az úgy nevezett Mesteriskolának volt élete végéig mára legendássá vált vezetője.

Dr. Szendrői Jenő, a szegedi jogász fia, 1935-ben (amikor én születtem) fejezte be Budapesten a Műszaki Egyetem Építész Karát.

Ezután, Bécsben elvégezte a híres „Bécsi Mesteriskolát". Erről vették a mintát, a később létrehozott magyar Mesteriskolához.

Kezdetben statikával foglalkozott és így lett mérnöktanárként, a milliomos Sorg Antal építési vállalkozó „külsős" alkalmazottja. A téli építőipari holtszezonban, a vállalat ácsait oktatta a statikára.

Az 1940-es években, Szendrőinek és barátjának Schall József építészmérnöknek, később a Műegyetem Lakótervezési Tanszékének egyetemi tanárának – a világháború utáni lakásépítéshez tervezett emeletes ikerház „prototípus" épületét építette meg a Sorg cég. A két építész munkájának elismeréséül, Ady-ligeten – kísérleti céllal – épített ikerházat adott az akkor fiatal építészeknek.

Ez az épület volt a Sorg cég II. világháború utáni időkre tervezett lakóépületek „prototípusa" volt. Ezt, az 1944 őszétől Szendrői tulajdonában lévő ikerháznak a felét, az 1980-as években Dr. Röder Edit ügyvédnő segítségével, Dr. Szendrői Jenő kérésére én segítettem eladni. Szendrői, a lakásban történt családi tragédiáját követően, (házvezetőnője öngyilkos lett és megölte a 10 év alatt lévő lányát) régen kiköltözött és az ingatlanával többet nem foglakozott.

A II. világháború után, a koalíciós időkben, az itthon maradt id. Sorg Antalt, a Főváros baloldali főpolgármester helyettese – a neves építész, Fischer József, Molnár Farkas régi barátja – még felkérte a háborús károk helyreállításánál az együttműködésre.

Ezt követően, az egykori milliomos „legendásan jószívű ember" hírében álló Sorg Antal nagyvállalkozó temetésén, néhány évvel később, már csak kevés ember jelent meg. (Ezt az Élet és Tudomány hetilap, a 2000-es években közölte.)

Emlékezett az Élet és Tudomány, Sorg Antal két emigrált építész fiára is. Ők 1945-ben Argentínába távoztak.

> *Emlékezés: Dr. Szendrői Jenő mondta el: 1956. novemberében, a forradalom után, az ifjú Sorg Antaltól telefonhívást kapott Buenos Airesből: „Jenő, azonnal gyere Buenos Airesbe!"*

1956 után, Dél-Amerikában, mint építési vállalkozók Sorg Antal fiai nagy sikereket értek el. Brazília új fővárosában, a vasbeton szerkezetek építéséhez, a Sorgék által szabadalmaztatott „bordás acélbetétekkel", még Niemeyerék is építettek.

Szendrői Jenő, mint építész 1943-ban, az Árhivatalra (Budapest Fő utca) kiírt országos tervpályázaton második díjat nyert. Akkor ez, a háború miatt igen fontos épületnek számított. Az első díjas id. Janáky Istvánnal társultak és közös tervüket a Sorg cég *(mint első hazai téli-nyári építésű irodaházat* pár hónap alatt) 1943-ban megépítette.

A II. világháborút követően a híres „Nyíri-Lauber Építésziroda" „szétvált". Ezt követően Szendrői, Lauber Lászlóval társulva, mint magánépítészek építették a Budapest XI. kerület Ménesi úton lévő Kertészeti Egyetem központi épületét és ugyanebben az időben a Honvédelmi Minisztérium ma is létező Pesti nagy épületeit, majd végül a XI. kerületi Fehérvári úti Rendelő Intézetet tervezte Lévay Andor építésszel. Az 1970-es években, már mint az Iparterv főmérnöke – társulva különböző kollégáival, Arnóth Lajossal, Földesi Lajossal, Bajnay Lászlóval – építették az Iparterv által generáltervezett jelentős objektumokat, többek között Arnóth Lajos építésszel a XI. kerület Fehérvári úti BHG épületet, előtte Lauber Lászlóval az akkor jelentős Vas- és Fémipari Kutatóintézetet Földesi Lajos építészkollégájával a nyíregyházi Konzervgyárat. *Az Iparterv jelentős mértékben kimaradt a szocialista realista építészetből, miután az ipari jellegű épületeknél nem követelték meg a szocialista realista építészetet.*

Dr. Szendrői Jenő, az 1960-as évek végétől, mint ismert vezető építész, egyik megalapítója volt a Fiatal Építészek továbbképzésére létrehozott Mesteriskolának. Ebben az időben Csobánkán építette meg, fiatal mesteriskolás építészek körében kedvelt házát.

Az 1960-as években váltam „személyautó tulajdonossá" és emeletráépítés útján, a Bertalan utcai albérletemből a Vincellér utcai műtermes lakásomba tudtam költözni. Szendrői kérésére hétvégeken sokszor vittem a főmérnökömet Csobánkára. Úgy gondolom ma is, valami oknál fogva bizalmas volt hozzám és sokat mesélt hosszú életútjáról, egyes a háború előtti és utáni epizódokról.

> *Emlékezetes, egy 1944. karácsonyi története: a Szovjet Hadsereg váratlanul Nyugat felől, a Budai oldalon megtámadta, majd bekerítette a főváros német-magyar katonai védelmét. 1944. karácsonyára, Budapest körül bezárult a „gyűrű".*
>
> *A szovjetek bevonultak Horthy-ligetre és Pesthidegkútra.*
>
> *Szendrői elmondása szerint: felmérte akkor a tragikus történelmi helyzetet és belépett az alakuló új Magyar Kommunista Pártba. Jellemző a korszakra: „ez a Hidegkúti „belépés" később feledésbe merült" és így csak 1950 után*

kellett belépnie, akkor már kötelezően a Magyar Dolgozók Pártjába.

Az MDP-nek mint pártnak a tagságát 1956-ban a forradalom idején megszűntették és Szendrői 1957-ben már nem lépett be az új MSZMP Kommunista Pártba. *Így lett ő rendhagyóan, a többi kollégájához képest az Iparterv párton kívüli főmérnöke – és mint nekem akkor bizalmasan elmondta – a Szabad Európa Rádió szorgalmas hallgatója!*

Egy ilyen Csobánkai utunk alatt – ismerve a maszek építészeti tevékenységemet „megkért", hogy *tervezzem meg az első „cellás rendszerű", középületek építésére alkalmas hazai építési rendszert.*

Szendrőiék, Nagy József kiváló statikussal és Farkas Ipoly építésszel, már megtervezték és a 31. ÁÉV megépítette a „könnyűszerkezetes" hűtőházat Tuzséron. Ez a feladat természetesen jóval egyszerűbb volt, mint egy komplett középületet, könnyűszerkezetes elemekből megtervezni.

Szendrői Jenő azonban „borsot akart törni" a magyar tervezési rendszerrel, az Építésügyi Minisztérium, Szabó János államtitkár orra alá. *A főmérnök tréfásan, de rivalizált az ÉVM-el.*

> *Emlékezem: 1968-ban, miután a zuglói 24+6 tantermes iskola terveire megkaptuk az elvi építési engedélyt, Dr. Szendrői Jenő főmérnök megkért, hogy a Budapest V. kerület Molnár utcában lévő Középületépítő Vállalat igazgatójához vele együtt menjünk át, mert ő felkéri a Vállalatot, hogy vegyen az Iparterwel közösen részt az új magyar könnyűszerkezetes rendszerű iskolaépület építésében. A Közép igazgatója vállalta a részvételt, de felhívta azonban a figyelmet a veszélyekre: „Jenő, én a jövő évben már nyugdíjba megyek, te pedig a Műegyetemre távozol, ezért az új magyar könnyűszerkezetes rendszerért, mely igazolja, hogy magyar anyagokból is meg lehet az iskolát építeni, Kévésen fog bosszút állni az ÉVM államtitkára, Dr. Szabó János." Szendrői válasza: „Nem számít, Kévés fiatal ember és ki fogja bírni ezt az atrocitást." Valójában az iskola megépült és Szabó János meg akarta akadályozni, hogy 1973-ban, a Meredek utcai „maszek" társasházakért Ybl díjat kapjak. Szendrői akkor azzal oldotta meg a helyzetet – és 1973-ban megkaptam az*

Ybl díjat – hogy az utolsó pillanatban a zuglói iskola elkészült tervanyagát is hozzá csatolta az én Ybl díjas Meredek utcai „maszek" felterjesztésemhez. Ezután az államtitkár már nem emelhetett kifogást a kitüntetésemért, mert a „maszek" lakóház mellett, az általam az Iparterv-ben tervezett iskolaépület is bekerült a felterjesztésbe.

Jellemző az akkori szakmai világra, Szendrői, az Iparterv főmérnöke engem a „maszek" munkámért felterjesztett 1972-ben Ybl díjra. Óvatos volt és közölte, a felterjesztett képek nyomdai költségeit nekem kell fizetni. 1972-ben ez nem volt egy kis összeg. Én nem rendelkeztem akkor 3000 forinttal, ezért a zsámbéki, anyámtól örökölt kis sváb házamban lakó nagynénémhez, az egykori színésznőhöz, Ari nénihez fordultam anyagi segítségért. Ari néni a családban művészetpártoló volt, ezért azonnal a spórolt pénzének egy részét a nyomdai költségekre kölcsönként nekem adta. Így a felterjesztés költségeit ki tudtam fizetni.

Az ezt követő Dr. Szabó János ÉVM államtitkár ellenkezése után, kényszerűségből, a zuglói könnyűszerkezetes iskoláról készített anyag nyomdai költségét már az Iparterv vállalta magára.

Azóta is hálás vagyok nagynénémnek, Ari néninek az akkor nyújtott pénzügyi segítségért. (A Töki temetőbe járok a sírjához ma is.)

Szendrői Jenő, mint az Iparterv főmérnöke, műszaki vezetője, bár nem ezt a témát tartotta a legfontosabbnak, mégis szemmel tartotta a könnyűszerkezetes építéssel kapcsolatos hazai és külföldi történéseket. Igyekezett az építési rendszer vonatkozásában kellően tájékozott lenni és ezért történt a bécsi utazásunk, mely során egy, a hazai könnyűszerkezetes építési alrendszerekhez – szerelt válaszfalakhoz – magasabb műszaki színvonalú megoldásokat lehetett akkor az épülő új, bécsi könnyűszerkezetes kórház építésénél megtekinteni. Ismerte építőipari tapasztalatomat, véleményemet, miszerint a hazai könnyűszerkezetes építés, a fejlett nyugati világtól nagyon elmaradott volt.

Nagy József mérnökkel, Szendrői jó kollegiális kapcsolatot tartott fenn. Ismerte Jóska háború előtti műszaki pályáját is. Abszolút megbízott a szerkezetépítési ítéletében és az emberben is.

A fentiekhez kapcsolódik a régi történet: az 1930-as évek második felében kezdődik, mely átnyúlik, az 1960-as éveken át, a rendszerváltás utáni 1990-es évekre.

Hiteles tanúk történetei: az 1960-as évek második felében, az Iparterven, akkori új munkahelyemen indul a történet: Dr. Szendrői Jenő felhívatott az Iparterves titkárnőjével: „Ha ráérsz, gyere le hozzám! ... Jóska a statikus is itt lesz. Útleveleiteket elintéztem, menjetek át Bécsbe, mert ott épül most egy könnyűszerkezetes kórház, melynek azt mondják, nagyon korszerű válaszfal rendszere van! Nézzétek meg! Várom a véleményeteket!"

Az Iparterv az úthoz biztosította a forintot. Szendrői: „A feketepiacon vegyetek néhány schillinget és aludjatok Sopronban, a helyszíni szemle után gyertek vissza Bécsből. Kévés benzinköltségét és a soproni hotelszámlát az Iparterv fizeti." Szendrői kérését Nagy József kollégával teljesítettük. November este indultunk a Bécsi útra, az én Fiat 850-es Coupémmal. Erősen havazott, téli gumim nem volt és még a régi Bécsi úton mentünk. Tatabányánál a jeges úton megcsúsztam és több forgás után, csak az árok szélén tudtam megállni. Szerencsére a havazásban nem jött szembe semmi.

A hirtelen „halálfélelem" felszabadította mindkettőnket és a kiváló statikus utastársam, Nagy József, az 1930-as évekre visszanyúló történetét kezdte el mesélni.

A Kormányzó fiainak kérésére, Nagy József, az ácsmesterből lett kiváló statikus mérnök, a Belvárosban, Budapesten saját nevére bérelt egy garzonlakást, melynek kulcsait a „Fiúknak" átadta. (Magyarázat: természetesen a „hivatalos" lakhelyükön nem lehetett a Nagymező utcai lokálok táncosnőit vendégül látni.) Nagy József később elfeledkezett korábbi „jótéteményéről". 1937-ben, a Fővárosi Önkormányzat vezető hivatalnoka hívta: azonnal tervezze és építse meg, az 1938-as Eucharisztikus

Kongresszus Hősök téri dísztribünjét. Ezért Nagy József 1937-ben Erdélyben vett egy kis erdőt és új gattergépekkel legyártatta azt a fűrészárú faanyagot, mely felhasználásával, ő, mint fiatal statikus vállalkozó megépítette a Eucharisztikus Kongresszus dísztribünjét. A nagy rendezvény után, miután Pacelli bíboros már visszatért Rómába, ezt követően néhány nap múlva, a Fővárosi Önkormányzat hivatalnoka ismét hívta a „statikust": „azonnal bontsa el a tribünt és tisztítsa meg a Hősök terét!" A faanyag a statikus tulajdona lett, melyet azonnal el kellett szállíttatnia a helyszínről.

Így a dísztribün anyagát a Fővárosi Önkormányzat kétszer kifizette. Egyszer az építéskor, másodszor a bontás utáni elajándékozott faanyag költségéből.

Ez volt a „Fiúk" ajándéka a garzonlakás kulcsáért!

Nagy József a Hősök teréről mindent eltűntetett, de a nagy összegű „nyereséggel" akkor nem tudott mit kezdeni.

Ezt követően – feltehetően a „megbízó" hivatalnok tanácsára – Nagy József, 1938-tól 1948-ig az V. kerületi Önkormányzat adóhivatalában 10 évre előre kifizette – saját cégének az adóját.

Ezek után 1948-ban jött a kommunizmus, a megalakuló „szovjet Tanácsok", a „múlt rendszerben" befizetett adóelőleget nem vették figyelembe! Sajnos Nagy József tíz évre szóló adóbefizetése így elveszett! Így ért véget a „tündérmeseként" a Horthy rendszerben induló történet a Sztálini kommunizmusban.

Megdöbbentő: abban az időben az ÉVM tagok utazgattak Nyugatra, hogy a kapitalistáktól vásároljanak „építési rendszereket", ahelyett, hogy magyar szellemi munkával és Magyarországon fellelhető építési anyagokból terveztessék meg az új építési rendszereket!

Az általam tervezett magyar Építési Rendszer „prototípusát", a Zuglói 24+6 tantermes iskolát, hónapok alatt sikeresen megépítettük, a Középületépítő Vállalattal, Kreszán Albert építésvezetővel.

Valóban, az ÉVM-ben lévő „elvtársak" valószínű kevesebbet tudtak utazgatni ezután Nyugatra! Ebben az időben, Milánóban, a Fejál olasz cég listát vezetett a Magyar Építésügyi Minisztériumi „látogatókról".

Feltehetően az 1973-ban Dr. Szendrői Jenő által „kierőszakolt" (kommunizmus kontra kapitalizmus) Ybl díjért, 1973. után „megbüntettek". *A régi és az 1990. után jött „rejtőzködő kommunisták" ezt követően 34 évig semmiféle építész díjat nem adtak!*

> *2006. tavaszán azonban történt valami: egykori ellenfelem, a kormánypárt embere „M" kikerült az építész díjak kuratóriumából. Finta József és Jókai Anna lettek az új kuratóriumi tagok.*
>
> *2006-ban, a Munkácsy és Kossuth díjas Haraszty István szobrász, majd 2007-ben a Kossuth és Príma Primissima díjas Csete György építész felterjesztésére, a Kossuth és a Príma Primissima díj Príma díját is megkaptam.*
>
> *2010 óta eltelt 10 esztendőben, ha „M" nem is, de barátai – Finta – visszakerültek a „hatalomba" és így én minden kitüntetésből, jutalomból – az újabb „változásig" – ki vagyok zárva! Ezt nevezik ma „Demokráciának"?*

Dr. Szendrői Jenő „kiállásáért" tartozom azzal, hogy elmondjam: 22 évvel azután, hogy beléptem az Iparterve és 1983-ban – *magánépítészeti céllal – elhagytam a céget, de az Iparterv színes történeteit, közel 50 év után is megőriztem.* Ma is hálás vagyok a Szendrőitől kapott csobánkai préskőből „előlépett kerti asztalomért", valamint, az 1831. évre „datált", nagyméretű – a Csobánka-Pilisvörösvár országútról származó – „hálakő" ajándékáért. A „hálakövet" maga Szendrői szállíttatta le, az új XII. kerület Melinda utcai műteremházunk kertjébe.

Dr. Szendrői Jenőtől, Csobánkán a temetésén búcsúztam el.

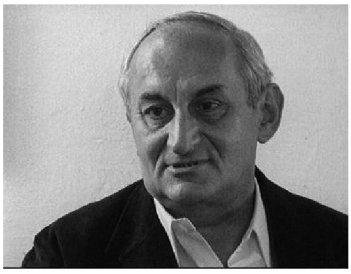

Dr. Szendrői Jenő
Iparterv főmérnök, Műegyetemi tanár,
a Mesteriskola legendás vezetője

Budapest II. kerület Ipari Anyag- és Árhivatal épülete
Építészek: id. Janáky István – Szendrői Jenő

Iparépülettervezési Vállalat
Budapest V. kerület Deák Ferenc utca

Dr. Szendrői Jenő ajándéka Kévés György részére Pilisvörösvár és Csobánka közötti országút mellett ledöntött, 1834-re datált egykori sváb kőfaragó által készített úgy nevezett Hálakő, valamint az ugyancsak Csobánkai, 19. századi Préskő, ma kerti asztal, mely korábban Dr. Szendrői Jenő Csobánkai kertjében volt azonos funkcióban. A Hálakő és a Préskő ma Földvári Éva és Kévés György lakóháza kertjének egyik dísze.

ÉLETEM MEGHATÁROZÓ SZEMÉLYEI

FÖLDVÁRI ÉVA
ÉPÍTÉSZ

1966-ban megnősültem, feleségem Földvári Éva, 1934-ben, Szombathelyen született. 1953-ban, az Építőipari Technikumban (Budapest XIV. Thököly út) szerzett diplomát. Kitűnő eredményű érettségije ellenére – a szokásos kommunista indok szerint – helyhiány miatt nem vették fel az Egyetem Építész karára. *Édesapja horthysta katonatiszt volt, 1943-ban a Szovjetunióban a Pripyat mocsaraknál halt hősi halált.*

Első házasságából két felnőtt gyermeke van, Czelnai Zsolt és Czelnai Éva.

Fia, Czelnai Zsolt, a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán rendszerszervezőként diplomázott, majd később okleveles könyvvizsgálói végzettséget is szerzett. Cégeink – a KÁVA Építésziroda, Kévés és Építésztársai Zrt. és a többi cégünk – főkönyvelője.

Lánya, Czelnai Éva, az itthoni főiskolai végzettség és az ELTE tolmácsképző francia szakának elvégzése után, az Egyesült Államokban University of Missouri-Columbia újságíró szakán szerzett Master of Arts fokozatot, majd több jeles újságnál újságíróként dolgozott. Amerikai tartózkodása idején, a Bécs-Budapest Világkiállítás tervezéséhez és szervezéséhez volt segítségünkre, külföldi kollégák részvételével.

1966-ban Budapesten, házassági tanúnk, két kedves barátunk – Dr. Vargha László professzor úr és Szabados László építész – voltak.

Feleségemmel, 1966-tól a mai napig, mint munkatársak együtt működünk. Az úgynevezett „közös maszek" tervezési munkáinkban maximális intenzitással dolgozunk. Sok-sok közös építészeti pályázatunk és tervezési munkánk volt az elmúlt évtizedekben. Munkáinkat közös hobbynak tekintettük és így könnyen töltöttük el eddig, sok-sok hazai és külföldi (Európa minden államában, Észak

Afrikában (Tunisz) Észak-, Közép- és Dél-Amerikai, Délkelet ázsiai, kínai stb.) utazásainkkal is tarkított éveinket.

Feleségem unokája, *ifj. Czelnai Zsolt,* ma már tervező építészmérnök, gyerekkora óta velünk megtett utazásain túl, egész fiatalon irodánk munkatársa lett. Jelenleg irodája a Kévés Galéria II. szintjén van. Részt vett a hazai és nemzetközi tervpályázatokon és a hazai és külföldi tervezési munkáinkban.

Legkisebb unokája Bruno Sinicialli is az építész pályára készül.

Feleségem építész húga, Földvári Judit (férje a korán elhunyt Telkes Tibor építészmérnök) éveken keresztül részt vett „maszek" munkáinkban és nagyon sok tervpályázatunkon is együtt dolgozott velünk a Vincellér utcai műtermünkben.

Földvári Judit lánya, Telkes Márta építészmérnök, évekig dolgozott, mint építész, a Kévés és Építésztársai Rt.-nél, a Melinda utcai irodánkban. Együtt fejeztük be, Dr. Udo Kultermann halála után, a Kévés és Építésztársairól írt tanulmánykötetet.

Feleségemmel, Földvári Évával, 1966 után kezdtük el – a Budapesti maszek többlakásos társasházakkal, majd a Meredek utcai első magyar teraszházakkal – az 1990-ig, a rendszerváltásig tartó magánépítészeti tevékenységünket. A rendszerváltás után jött az új kapitalizmus.

A 25 teraszházzal, majd később a keleti luxus családi házakkal – az állami állásainkat kötelezően megtartva végeztük – a Vincellér utcában, majd a Meredek utcában magánirodai tevékenységünket. A tervezéstől a finanszírozáson át, egészen a választott kőművesmesterekkel a kivitelezésekig.

Hála a kommunista időszak alatt szerzett magántervezői, banki, kivitelezői gyakorlatunknak – a rendszerváltás után, már saját cégeinkkel – zökkenőmentesen folytattuk magánépítészeti munkáinkat.

> *Emlékezem: volt Mesteriskolásom mondta 1991-ben: „Könnyű neked, te csak folytatod az 1960-ban megkezdett „maszek" magánépítészeti tevékenységedet."*
>
> *(Igaza volt a fiatal kollégának, de a kommunizmusban ezért sokszor súlyos árat fizettünk.)*

Földvári Éva építész, az általunk tervezett
Budapest XI. Meredek utcai teraszház nappalijában
1978

DR. VARGHA LÁSZLÓ

MAGYAR NÉPI ÉPÍTÉSZET EGYETEMI TANÁRA 1904-1984

Vargha László professzor úr, az 1949-ben „B listázott" Néprajzi Múzeum főigazgatója, a két világháború között, a világhírű Győrffy István néprajzkutató professzor tanársegédje volt. 1945 után, a Néprajzi Múzeum főigazgatójának nevezték ki. Barátja és osztálytársa Gyöngyösön apámnak, Kévés Sándornak. Gimnáziumi tanáruk – későbbi gyámom – Gyurmán Endre. Vargha tanár úr Budapesten baráti segítőm volt. Sopronban meglátogatta Gyurmán Endrét, volt tanárát is.

Dr. Vargha László professzor úr, az 1949-es Néprajzi Múzeumból való kirúgása után, egy ideig a miskolci Hermann Ottó Múzeum igazgatója, majd Dr. Major Máté professzor barátja hívására, 1952-től, a Műszaki Egyetemen a Major Máté Tanszékhez tartozó Magyar Építésztörténet tanára, később professzora volt. Az 1960-as évek elején alakuló „építész baráti körünket" ő segítette létrehozni. Budapest VIII. kerület Mikszáth téri lakásán többször találkoztunk és baráti kapcsolatba kerültem Tokár György építésszel. Ott ismertem meg Latinovics Zoltán építész-színészt és szerelmét Rutkai Évát és a kor több kiváló értelmiségeit, Major Máté akadémikust és Nagy Elemért, az Építőművész folyóirat főszerkesztőjét, és szinte felsorolhatatlan, később velem jó szándékú kollégát ismertem meg.

A mindannyiunk „Laci bácsija", segítője és tervezője volt baráti körünknek. Családi barátja volt, az akkor még Sopronban élő Gyurmán Endre tanárának, és mint született Gyöngyösinek, jó kapcsolata volt Kévés rokonaimmal. Rajta keresztül, Kévés József nagybátyámmal és fiaival – Tiborral és Jóskával – jó barátok lettünk. Többször találkoztam velük Gyöngyösön és Budapesten. Sajnos Tibor váratlanul meghalt!

Dr. Vargha Lászlóval szakmai barátságunk: közös tervpályázatok – párizsi Bouburgh Múzeum tervpályázaton való együttműködés, 1970-ben a nevezetes *Vári házam „OMF" zsűrijében támogatóm volt.* Élete végéig önzetlen baráti segítőm volt. Bátyját, Tivadart, Vargha Laci bácsi kérésére kerestem fel, 1973-ban Newarkban. Ő, eredetileg a II. világháborúban, Pápán a katonai repülőtér magyar parancsnoka volt, 1945-ben, menekülése után, az USA-ban telepedett le. 1973 júliusában,

Newarki nyaralójában találkoztam Tivadarral és a neves színészcsaládból – Petes Sándor – származó feleségével.

Dr. Vargha László, élete végéig családom barátja volt, gyöngyösi és soproni rokonaimnak és természetesen feleségemnek, Földvári Évának is, akit Laci bácsi külön is kedvelt. Nyugdíjazása után, a Magyarországon maradt könyv és irat anyagát, Vincellér utcai műterem lakásomba helyezte el. Kulcsa volt a műtermemhez, esetenként ide járt fel, nyugdíjazása után dolgozni. Halála után, a Vincellér utcában adtam át, az akkor már létező Szentendrei Szabadtéri Múzeumnak a nálam lévő „épületfelmérési" anyagait és még meglévő könyveit. Korábban, kérésére – én is segítettem csomagolni – a „nagy könyvtárát". Laci bácsi az 1960-as évek elején a Newark-i egyetem könyvtárába helyezte el, hivatalos kommunista magyar állami engedéllyel a teljes házi könyvtárát. Ez természetesen akkor kivételes „kegy" volt az állam részéről. Valószínű a „kommunista" Major Máté professzor is segített az ügyben. A Budapest VIII. kerületi Mikszáth téri lakásához, másik kedvenc barátjának, Latinovics „Piki-nek" és nekem is kulcsom volt, bármikor jöttünk, mentünk. Sok vidám estét töltöttünk el Laci bácsinál, a baráti kör tagjaival, köztük *Kovács Sanyival,* aki nászajándékként Laci bácsitól két hétre megkapta a „lakáshasználatot". Barátaim, *Tokár Gyuri* építész, *Filep Tóni* néprajzos, *Simányi Frici* műemlékes építésszel *és szinte felsorolhatatlan, kedves, a szakmában kiváló emberrel együtt voltunk vendégei a professzor úrnak.*

Széles körű szakmai – néprajzi, magyar építészet történeti, modern építészeti – kapcsolatokkal rendelkezett a professzor úr. *Kedvelte Csete Györgyöt, mint fiatal magyaros építészetet tervező barátomat.*

> *Vargha Laci bácsi mindig tiszteletben tartotta szakmai elhatározásomat: építész gyakorlatomban, ma is a világ „globális" modern építészetének híve vagyok. Igazam lett, mert mára jóformán senki nem foglalkozik a „magyar" jelzős modern építészettel, pedig pályám elején, az 1950-es években, még sokan fennhangon hirdették a „magyar építészet" Mária Terézia kori házait. Sokan verték a mellüket, akiknek semmi közük nem volt a magyarsághoz. Ők a magyar építészek, Makovecz és társai. Sajnos Csete Gyurka barátom is a körhöz tartozott. Nálam a „Magyar Építészet", a kiváló Koós Károly alkotásaival lezárult.*

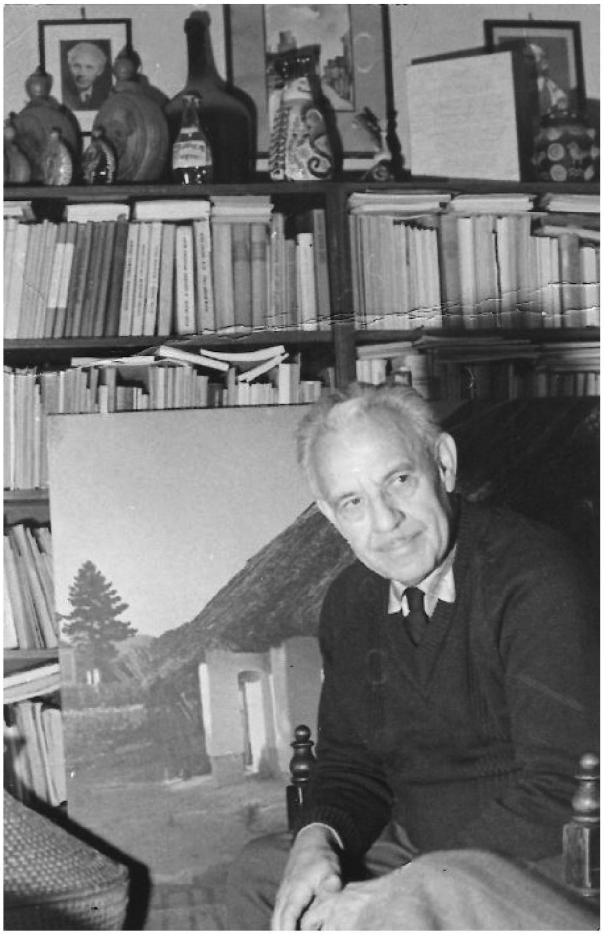

Emlék: Dr. Vargha László egyetemi tanár
Budapest VIII. Mikszáth téri lakásában

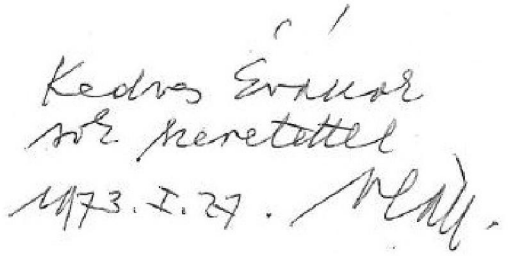

MAGÁN „MASZEK”
ÉS ÁLLAMI TERVEZŐIRODAI
GYAKORLATOM
30 ÉVE

1960-1990

MAGÁN „MASZEK" ÉPÍTÉSZET
30 ÉVE
1960-1990

1945-ben a II. világháború befejezése után, a Szovjet Hadsereg megszállta Magyarországot. Az újjáépítés, majd a földosztás és néhány új modern épület, utolsó a MÉMOSZ Székház után következett az államosítás, és a TSZ-ek (Termelő Szövetkezetek) erőszakos megalakítása.

1950. január 1-én, a Szovjetunióból hazatért Kommunista Pártvezér – Rákosi Mátyás – és hazai kommunista társa – Kádár János – irányításával, az egész országba létrehozták a szovjet típusú Sztálini Kommunizmust. Az építészetben – az 1920-as „horthy barokk" építészből átvedlett Dr. Kardos György vezetésével elindították, szovjet irányelvek alapján a *Szocialista Realista Építészetet* és az építészeket egy szocialista „akólba terelő" *Magyar Építőművész Szövetséget.*

A magán építészirodákat államosították. Szovjet minta alapján – több fázisban – 1953-ig végleg kialakították a kommunista nagy Állami Tervezőirodákat. (KÖZTI, Iparterv, Lakóterv, BVTV és a többi szakosított tervező céget.)

1920 után a Szovjetunióban, Dzerzsinszkij „elvtárs" vezetésével megalakult a Belügyminisztérium keretén belül *a titkosszolgálatok hálózata, a Politikai Rendőrség és a többi építészeket is ellenőrző állambiztonsági szervezetek 1950 után Magyarországon is!*

1920 után, a Cári Oroszországból létrejövő Szovjetunióban folyamatosan felszámolták az egykori világsikereket elérő szovjet-orosz Dekonstruktivizmust és az új építészszervezetek ellenőrzését, a kommunisták a megalakuló szovjet Titkosrendőrségre bízták.

Magyarországon 1950 után, a Szocialista Realista stílusú szakmai irányítás mellett, fontos szemponttá vált a hazai és szovjet titkosszolgálatok által létrehozott és ellenőrzött új „mamutirodák" rendszerében (a Párttitkárok, Szakszervezeti titkárok, a kommunista elvhű Személyzeti osztályok mellett gyorsan megszervezték a „besúgók" hálózatát). A „kaméleonok" ezt ma szégyenlik!?

Kevesen tudják, az 1930-as években a Szovjetunióban, amerikai minta alapján alakították a ki a nagy Kommunista Tervezőirodákat. Az amerikaitól eltérően, a különbség az volt, hogy az USA-ban, a nagy tervezőirodákban nem működtek titkosszolgálatok. Az építészet volt a fontos!

Az amerikai mamutirodákat neves építészek és mérnökök alapították: Chicagóban az SOM-et (Skidmore, Owings & Merill) a neves mérnökök, mint magániroda tulajdonosok irányították az 50-60 fős irodájukat. Ugyancsak mintául szolgált a Szovjetnek a St. Louis-i székhelyű világhírű építésziroda a 60-80 fős HOK.

A szervezetek azonosságát igazolja, az 1980-as években egy magyar származású SOM építésszel Budapesten a Meredek utcában elemeztük végig az SOM iroda felépítését. (Tervező = Planner; Szakosztályvezető = Partner; Irodavezető = Generalpartner; Tulajdonos = Ovner, SOM (Signor, Ovill, Meril.) Nálunk a kommunizmusban a tulajdonos az új Állam volt. Érdekesség volt, míg nálunk az emelt tiszteletdíjat (a Prémiumot) a cég kifizette a dolgozóknak, addig az SOM-ben az alkalmazottak többletpénzével a tőzsdén játszott a cég mindaddig, amíg az építész ki nem lépett a cégtől.

Különbség volt: az épület tervezői, Amerikában az SOM-ben és a HOK-ban is mindenkor a céget írták előre és ezt követően írták az építész nevét. A kommunista világban – a régi vezetőépítészek kiharcolták – előre írták a tervező nevét és csak utána írták zárójelben a cégnevet. (Például: Mináry Olga (Iparterv), az USA-ban: SOM L.Kan Architect.) A szerzői jog az USA-ban a cégé (SOM), Magyarországon a kommunizmusban, a szerzői jog a természetes személyé, például Dávid Károly (KÖZTI) építészé volt a Népstadionnál. A bontás törvénytelen volt!

Azonosan: az SOM-ben és a HOK-nál – nagy objektumoknál – az építés megkezdésekor kineveztek egy építészt, aki figyeli a tervezés folyamatát, majd a tervezőtől

(a Plannertől) átveszi az elkészült tervdokumentációt és ez alapján, mint egyszemélyi felelős – képviselve a tervező céget – a kivitelező vállalattal közösen az építkezést az átadásig ellenőrzi. Így volt ez az Ipartervben is.

Emlékezem: amikor 1973-ban első ízben jártam Észak Amerikában az Egyesült Államokban és Kanadában, 1973. júliusában a korábbi budapesti amerikai magyar építész vendégünk, az SOM iroda építészének segítségével, megtekintettem a világ akkor legmagasabb épületét, a befejezés előtt álló Sears Tower-t. Az SOM tervezőiroda által kijelölt építész ellenőr segítségével és kíséretében, felmentünk a Sears Tower épület legmagasabb szintjére. Az épület utolsó szintjén, a külső körítő szerelt üvegfalak még nem készültek el és így lehetőségem volt a szabad ég alatt, egy korlát védelmével megtekinteni a felhőkarcolókkal már teleépített világvárost és mellette a kis tenger méretű Michigan tavat. Ez egy különleges alkalom volt, mert néhány nap után az épület felső szintjét is körbe zárták üvegfalakkal és a látvány szabadtéri varázsa valójában megszűnt. Az SOM építésztervezője mellé kirendelt építésirányító feladata volt, hogy az épület kivitelezése során is képviselje az SOM tervezőiroda érdekeit. Szerény léptékben, de azonos céllal alkalmazott ebben az időben az Iparterv is az építésztervezőket segítő műszaki vezetőt. Így épült az 1960-as években a székesfehérvári KÖFÉM is.

Az 1973-as amerikai utamat követően, a Mesteriskola 1973 őszi időszakában, Keszthelyen az új szállóban megtartott konferenciáján elmondtam a hallgatóknak és a vezető építészeknek, az akkor ritkaság számba menő amerikai építész utam tapasztalatait. *Valójában óriási különbség volt a hazai és az amerikai építészet és műszaki színvonal között!*

Emlékezem: 1973-ban, a „Mesteriskola Keszthelyi konferencián" Finta József építész kollégánk mondta, hogy ő azért nem megy Amerikába, mert nem tudná elviselni ezt a műszaki színvonalú

különbséget és haza térve valószínű abbahagyná a magyar építészetben a tevékenységét!?

Elég rémes 50 év után a hazai építészet mai állapota. Nézzük meg, a Magyar Televízió sűrűn hirdeti az arab Dubai és Abu-Dhabi és több arab város fantasztikus épületeit.

1973-as amerikai-kanadai utazásom során tudatosodott bennem a valóság: *a Szovjetunió és a Kelet Európai szatellit államok építészeti színvonala, fényévekre volt elmaradva a nyugati világtól!*

Valóban olyan ez, mint a mai Nyugati és Keleti futball közötti különbség, pedig 1945 után, némelykor sikeresen erőlködtünk a magyar vidéki futball felemelkedéséért: *1946 NB I.: Pereces (bányászfalu, a magyar Kertesi középcsatárral) 1990 NB I.: Akasztó (a tönkretett mesebeli juhász emberrel és az idehaza és külföldről vásárolt játékosaival) 2010 NB I.: Felcsút (az új stadionnal, a milliókért vásárolt külföldi játékosokkal).*

1950 után Magyarországon az építészeknek – amennyiben, mint magánépítész tevékenykedni szándékozott – külön engedélyt kellett kérni és csak kisebb, az állam által meghatározott nagyságrendű feladatot tervezhetett, mint magántervező, *de ezt viszont önállóan tehették.* Vidéken, a TSZ-ek megalakulása után, a megváltozott gazdasági helyzetben (megszűnt a magángazdálkodás), *sátortetős lefedésű kockaházakat építettek.* (A TSZ-ek miatt gazdasági épületre, padlásra már nem volt szükség.) *A kockaházakra államilag irányított típustervek készültek, és mint ismert, ezrével épültek meg abban az időben, majd később is ezek az épületek.* A tervezőnek a Postán vagy más üzletben, Trafikban vásárolt típusterv csomagot kellett aláírnia és így az akkori Tanács Építésügyi Osztálya adott építési engedélyt magánszemélynek.

Megdöbbentő, de 2010-ben a rendszerváltás után, az új Kormány ezt a régi szisztémát akarta visszahozni, de néhány hónap után, a Minisztériumi vezetők rájöttek erre a kommunista azonosságra és elvetették korábbi javaslatukat.

A Fővárosban és a vidéki nagyvárosokban a magántervezésben: 1950-től 1962-ig emeletráépítések, lakásátalakítások, lakásleválasztások és bővítések, többlakásos lakóépületek épültek (12-

16 lakásszámmal). Kis számban, egyedi igényű kétszintes családi házak tervezését is engedélyezték.

A Szakminisztérium (ÉVM) és a Pártközpont által engedélyezett – az 1956-os forradalom következtében létrejött gazdasági pangás miatt – a Szovjet NEP mintára, Nyers Rezső gazdasági miniszter által létrehozott Új Gazdasági Mechanizmust.

1964 és 1969 között az „új irány" megváltoztatta a magánépítészetet is. Abban a néhány évben a magánépítészek (bejegyzett és adózó tervezők) fontos személyekké váltak, mert a magánépítészek az Állami cégektől is vállalhattak tervezői munkát. Az Állam kikötése azonban az volt: magánirodát nem lehetett alapítani!

1969 május 9-én – Bondor Miniszter rendelete szerint – bizonyára Szovjet utasításra – megszüntették az Új Gazdasági Mechanizmust, és vezetőit, Fock Jenő miniszterelnököt, Nyers Rezső gazdasági minisztert és társait a Kádár Kormány azonnal leváltotta. Ezzel egyidejűleg megszűnt a kedvezmény, az építészek továbbiakban nem tervezhettek állami cégnek. A döntés alapján, a magántervező építészek csak az Állam által meghatározott lakásszámú (1-36) épületeket tervezhettek.

MAGÁNTERVEZÉS AZ ÚJ GAZDASÁGI MECHANIZMUS UTÁN

Egyetemi éveim alatt szerencsés voltam, mert a Műegyetemen 1956 után végleg megszűnt a Szocialista Realista építészet oktatása és már *1958-ban, a Major Máté vezette Tanszéken – Dr. Vámossy Ferenc építész vezetésével – jelentős enyhülés után bevezették az „Ékítménytan" című tantárgyat.* Akkor fél évig a két világháború közötti magánépítészeti tevékenységről tartottak előadásokat, záróvizsgaként egy tanulmányt kellett készíteni. *Én a Nyíri-Lauber irodát választottam, és a korabeli építész magániroda komplex tevékenységéről írtam. (Lánya, Nyíri Mária segített ebben.)*

1959 júniusában – Dr. Weichinger Károly egyetemi tanár vezette Középülettervezés Tanszéken szerzett építész diplomámmal – a

Műegyetemi tanulmányaimat befejeztem. „Rossz káderanyagom" miatt állami állást nehezen tudtam szerezni. Kismarty Lechner Ödön építészkorrektorom (Ipari és Mezőgazdasági Tervező Tanszék) Agroterves főmérnök és a cég jóindulatú munkáskáder Személyzeti osztályvezető segítségével sikerült állást szereznem.

Az Agrotervnél eltöltött két hónap után, az ÉLITI-nél 2, majd 22 évet az Ipartervnél húztam le hivatalos időben, (délelőtt, délután) mint állami építész. Tehát kerek negyed évszázadot töltöttem el az állami szovjet típusú mamuttervező irodai rendszerben. Megismertem az állami tervezőirodák felépítését, szovjet szellemű kollektív tervezését. Szerencsém volt, mert a legjobb és legnagyobb magyarországi állami tervezőirodában, az Ipartervben töltöttem el hivatalos munkaidőmet.

1956 novemberében, miután „visszaszöktem" az ausztriai menekülttáborból és bíztam a MUK-ban (Márciusban újra kezdjük). A mozgalom gyors meghiúsulását követően, már 1957. május 1-én, a megalkuvó milliós magyar tömegtől távol, (a Keleti pályaudvarnál leléptem a szigorúan kötelező felvonulásról) hallva az „Éljen Kádár, éljen Kádár" üvöltést, *végleg elhatároztam, hogy az első adódó alkalommal megszűntetem a Magyar Államhoz fűződő kötelékeimet és „maszek" építész leszek! 1956 után, egészen 1990-ig a remény és bizakodás töltött el, hogy a kommunizmus, mint szisztéma megdől, és egyszer magánépítész leszek! Tudták rólam barátaim és ellenfeleim, a II. világháború idején a legnagyobb magániroda tulajdonosa – Mátrai Gottwald Gyula irodavezetőm – és később Dr. Szendrői Jenő az Iparterv főmérnöke is. Rendíthetetlenül – 30 éven keresztül – családom tagjainak kétkedő mosolya ellenére nekem lett igazam – hittem, hogy a kommunizmus bukása elkerülhetetlen, és az új modern építészetünk felemelkedhet. Nem alkudtam meg és ma is hiszek ebben!*

Sajnos reményeim csak részben valósultak meg és *valódi félelem tölt el, amikor tapasztalom, hogy a mai „2010 utáni politika", keleti nyitással az egykori szovjet, ma orosz birodalom felé orientálódik!*

1960-tól, az elmúlt 60 évben reményt keltő időszakok is voltak: 1964-1969, az Új Gazdasági Mechanizmus, 1985-től a hanyatló Kádár korszak, az 1991-es amerikai – St. Louis Washington egyetem – nyugati feltöltődésem után 1991-től a pénzügyi világválságig az új

szabad és sikeres vállalkozásaim. Ezt követően 2010-től – igaz már félig a partvonal mellől – ma már 85 évesen, rossz érzésem van a magyar építészet és történelem, benne a gazdaság alakulását illetőleg.

ÉPÍTÉSZETI TEVÉKENYSÉGEM A KOMMUNIZMUS ALATT ÉS UTÁN 1960-1990, majd 1990-2020

Szerencsés voltam/vagyok, hogy 1966-tól feleségemmel, Földvári Éva építésszel, megszakítás nélkül, ma már 50 éve – jóban, rosszban – együtt élünk és, mint építészek – 30 évet a kommunizmusban, majd újra 30 évet a kapitalizmusban – együtt dolgoztunk, és mint tervezők, beruházók, generálkivitelezők valósítottuk meg magánépítészeti munkáinkat. Szerencsém volt, mert a feleségem, amennyiben sok volt a maszek munkánk, az állami állásait meg tudta szakítani és csak a mi közös „maszek" munkáinkon és tervpályázatainkon dolgozott.

A magánépítészeti tevékenységemet azonnal a diplomám megszerzése után, 1960-ban már megkezdtem. Indulásnál már tudomásul vettem hátrányos helyzetemet, hogy 1950 után, a szovjet-orosz vezetési kommunizmusban élünk és ennek néha szigorú, néha laza határait kellett folyamatosan tágítanom úgy, hogy minél jelentősebb önálló épületeket valósíthassunk meg. Tudomásul kellett vennem a „maszek" tervezéssel és kivitelezéssel – az építész szakma nehezebb útját választottam – ahol a kutyák helyett a farkasok dalát kellett 30 évig énekelnem.

Ismert volt, hogy a szovjet sztálini rendszerben és később 1950-től Magyarországon, a megtelepedett központilag irányított állami beruházásoknak volt zöld jelzésük. A magán, vagy, ahogy Magyarországon elnevezték „maszek" beruházások méretei és számai erősen korlátozottak volta, úgy hogy a tervezőket és a kivitelezőket arra serkentette, hogy ne térjenek le a központosított sztálini útról.

Az 1950-es évektől a tervezés és az ipar teljes államosítása után, csak nagyon szűk terület maradt a magánépítészet számára. A

centralizációt centralizáció követte – 2010 után ismét az autokratikus megoldásokat helyezik előtérbe: munkamegosztásánál, javadalmazásoknál, kitüntetéseknél. Az egyszemélyi vezető dönt.

Emlékezem: első nagyobb maszek épületünknek a Budapest XII. kerület Acsádi utca 12 lakásos társasházat a telektulajdonos megkeresése után, az I. sz. Ügyvédi Munkaközösség, Dr. Rőder Edit ügyvéd szervezte. Ezt megelőzően Ipartervi kollégám és szobatársam Virág Csaba építész „ajándékozta" a vállalati szervezésű 9 és 12 lakásos, három szintes lakóházak tervezését és bonyolítását, a II. Ali utcában, a II. Berkenye utcában, II. Kapy utcában és a II. Kupeczki utcában. A „gyakorló feladatoknak" számító magántársasházak tervezése, szervezése, részbeni megvalósítása, jó előgyakorlatoknak számítottak. Első Budai „maszek" teraszházunkat 1966-ban kezdtük szervezni, tervezni, kivitelezni. Iparosokat például a Meredek utcai 56. szám sziklás hegyoldalában megépült 6 lakásos teraszháznál, a tervezésen túl a kivitelezést is mi végeztük.

Emlékezem: a Meredek utca 56. számú épület tervezését és az épület engedélyezését, rekordidő – két hét – alatt teljesítettük. A kivitelezést saját felelősségünkre szerény OTP hitel mellett Borbély és Polgár kőműves kisiparosokkal, majd Kállai Géza építés kisiparossal együtt működve kezdtük. Gondoskodnunk kellett az építkezés „gépesítéséről" (szállító szalagok, emelők, daruk, kompresszorok) és a segédmunkásokról (Moszkva téri szabadpiacról mozgósított, sokszor nem a legmegbízhatóbb személyeket kellett munkába állítani és részükre hetenként a munkabért kifizetni). Az épületek gépészeti és elektromos munkáit bejegyzett magániparosokkal végeztük. Egy-egy maszek épület átadása nem volt egyszerű, miután magánszemélyek spórolt pénzéből, kis OTP hitel segítségével építkeztek.

Összegezve: a magántervezés és magánkivitelezés keretén belül épülő társasházak építéséhez képest, „könnyebb volt" – igaz, jóval kevesebb pénzért – az akkor a tervező irodákban szokásos fehér köpenyben, belvárosi környezetben eltölteni a 8 órás munkaidőt.

Így nem csodálom, az építésztársadalom javarészt a „kollektív" szellemű tervezést tudomásul véve, a szovjet típusú építész állami nagyirodákat választotta és a „kutyák dalát" énekelte. Természetesen a vállalkozó szellemű építészek (Iparterv B irodájában Mináry Olga, Virág Csaba, jómagam Kévés György, néha irodavezetőm Farkas Ipoly) vállalták az önálló szellemi munka végzését.

A mai napig vitatható az állami tervezőirodákban végzett önálló szellemi munka, mert az állami tervezőirodákban rendszeresített vállalati zsűriken – egyéni javaslattal – bárki módosíthatta az „állami építész" eredeti tervét (tisztelet a kivételnek: Gulyás Zoltán, Jurcsik Károly, Földesi Lajos és még néhányan). Nehezen volt kideríthető az állami tervezőirodákban, hogy valójában ki is tervezte az épületet.

A 30 évig tartó (1960-1990) magánépítész „maszek" tevékenységünk számos nehézsége ellenére, néhány jó pillanatot is jelentettek az egyes önálló szellemi termékünkként létrehozott építészeti alkotások. Az indulásnál ilyen volt a Budapest Meredek utcai első magyar teraszházak tervezése és megépítése, az ezt követő 25 Budai teraszház átadása mellett, kedves emlék ma is, a sajnos megcsonkított Budapest III. kerület Mátyáshegyi – Losonczi Ház – tervezése és építése, melyről számos kollégám nyilatkozik ma is elismerőleg. Melyet galád módon a kerületi polgármester, Tarlós István tudtával, az akkori Építész Osztályvezető és Jegyző hozzájárulásával, ocsmány módon megcsonkítottak. Olyan ez a ház, mint a sajnálatra méltó, 60 ezer forintért amputált, háromlábú, nyomorékká vált – de életben maradt – fekete macskám!

Ezen előzmények után, az Építész Fórum kezdte meg az „eltűnt nyaraló" megtalálására kezdeményezett akcióját.

KUTATÁSRA FELKÉRÉS:
(Az új építész generáció nem találta meg egy ideig az 1972-ben épült Losonczi házat)
HOVÁ TŰNT A KÁDÁR KOR LEGJOBB BUDAPESTI NYARALÓJA? CÍMEN A HVG.HU HÍRPORTÁL KUTATÁSA (Kovács Dániel építész)

Az 1960-as évek magyar építészetéről kevesen ápolnak szép emlékeket itthon – beleértve magukat az építészeket is. Pedig ez az évtized nem kizárólag a panelt és a rossz minőségű anyagokból összetákolt ábécéket jelentette. Keresni kell, de 40 évvel ezelőtt Magyarországon is akadtak valódi építészeti mérföldkövek. Amikor néhány héttel ezelőtt először került a kezembe Kévés György Mátyáshegyi nyaralójának fényképe, azonnal tudtam, itt ilyenről van szó. És mint kiderült ezzel nem voltam egyedül, hiszen a neves építésztörténész Udo Kultermann is bemutatta Közép- és Kelet Európa építészetéről szóló, 1985-ös könyvében. A házat ennek ellenére alig ismeri valaki Magyarországon és van egy kis probléma is: senki sem tudja, hol van pontosan! (Kovács Dániel építész, ma az Építész Fórum egyik vezetője)

MÁTYÁSHEGYI NYARALÓ ÉPÍTÉSÉNEK ELŐZMÉNYEI

„Az épület a Budapest III. kerület Mátyáshegy, akkor még beépítetlen meredek, sziklás, városra néző, keleti lejtőjén épült. Az 1960-as évek végén, a zömében lakatlan terület csak egy gyalogösvényen keresztül volt megközelíthető. A tulajdonos, Losonczi Imre, rendkívül alacsony áron – egészségi okokból – vásárolta meg a telket és az általa kiválasztott fiatal építésznek, Kévés Györgynek teljes szabad kezet adott egy nyaraló épület tervezésére és kivitelezésére."

A megbízó, Losonczi Imre „maszek" kereskedő és szabómester – az Operett Színház egykori főszabásza – megbízása alapján terveztük és építettük 1972-ben – a Müncheni Olimpia befejezését követő baráti ünnepi átadásra – melyen jeles építészek, művészek, sportolók vettek részt, köztük: Gyarmati Dezső, Kárpáti György vízilabdázók, Bara Margit színésznő és sokan mások.

Az épületet az egykori Sorg cég kiváló ácsmesterével és a Moszkva téren toborzott segédmunkásokkal, esetenként a tulajdonos élsportoló barátaival építettük meg az 1972-es határidőre.

Az épület ismeretlenségének valószínű oka, hogy Losonczi Imre és az akkori államfő Losonczi Pál névazonosságban voltak és ezért – eredeti elhatározását megváltoztatva – a Magyar Építőművészet című szaklap és más szakirodalom – nem közölte az akkor elkészült, valójában nem szokványos külsejű épületet. Így érthető, hogy publikáció nélkül az „utódok" évtizedek után nem, vagy csak nehezen találnak az egykori, sokak által fontosnak tartott épület nyomára.

Kiderítettem: 1990 után, a Budapest III. kerületi polgármester és az Építési Osztályvezető tudtával, a III. kerületi Jegyző aláírásával „csonkolták meg" a Mátyáshegyi nyaraló 1970-ben, 20 évvel azelőtt tervezett épületemet.

A bontás, csonkítás – a ma is élő – régi kommunista szlogen szerint történt: „a múltat végképp eltöröljük" – már 1990-ben, a rendszerváltásban megkezdődött, a laikusok vezette szerény képességű kollégák által, talán irigységből végrehajtott bontásai során!

A Népstadion bontási „ügy" előtt, a „legkisebb" – a Mátyáshegyi nyaralót – az egykori sztálini szocialista elvek szerint megcsonkították vagy lebontották.

Milyen lelkivilága lehetett azoknak a politikusoknak, „szakembereknek", akik ezeket a törvénytelen szanálásokat végre hajtották?

ÁLLAMI ÉPÍTÉSZETI TEVÉKENYSÉG
1959-90

Az 1949-50-es kommunista szovjet irányítású, irodai államosítások után, a két világháború közötti, az itthon maradt régi tervező, építész és mérnök generáció tagjainak, kötelezően be kellett lépni a „Kolhozba": a szovjet típusú Állami Tervező irodákba. Az akkori nagy amerikai építészirodák mintájára alakuló (St. Louisban székelő HOK, a chicagói SOM és mások) szovjet típusú „mamut tervező irodákba"!

A szovjet típusú irodák szervezeti felépítése valójában teljesen megegyeztek az amerikai mintákkal. Voltak a tervezők, „planer", voltak az osztályvezetők „partner" és irodavezetők, „generalpartnerek" és mások. A kommunista cég prémiumai helyett, az amerikai iroda, a tőzsdén játszott a tervezők jutalmával! A tervező, a cégtől történő kilépéskor a megfelelő összeget felvehette. Az irodák amerikai-szovjet felépítését, a kettő hasonlóságát, a magyar származású amerikai „SOM" Skidmore Owings&Merrill építésszel, az 1970-es években itt Budapesten a műtermemben elemeztük ki.

A szovjet típusú új kommunista nagy tervezőirodák vezetői, legnagyobb részt a két világháború között már működő neves építészek és mérnökök voltak. Hozzájuk kapcsolódtak 1950 után, a Szovjetunióból hazatért szakemberek: Perényi Imre, később Műegyetemi professzor, Szijjártó Lajos, az egykori 1918-as „vöröskatonából" – a Szovjetunióban – lett építészmérnök és a többi hazatért műszaki foglalkozású „elvtárs".

Az új állami tervezőirodák, néhány évig tartó – alakuló mozgása után – MATI, Mezőterv, Mélyépterv stb. az 1960-as évek elejére, a végleges formációkat vették föl.

Az újonnan alakuló irodák, a Szovjetunióban szokásossá vált profilírozott (különböző funkciókat különválasztva) formában alakultak.

Itt születtek – a fokozatosan szervilissé váló, idősebb és fiatal építész kollégák részvételével – a közel 40 évig működő „kommunista mamut cégek", a fővárosban és vidéken.

Az Iparterv (főképpen iparépületek tervezésére profilírozott iroda) de azért más épülettípusokat is tervezett. 1956-ig, a cég műszaki vezetője, Lux László, később egyetemi tanár, majd Építésügyi

miniszter, Akadémikus. 1954-ben, az ország legnagyobb irodájának vezetését, Dr. Szendrői Jenő építészre bízták, akinek szervező készsége legendás volt, így számára nem okozott nehézséget, az 1200 főt is gyakran elérő állami tervezőiroda szervezése, vezetése.

Az Ipartervben akkor nyolc (1-10) komplex (építész, statikus, gépész, elektromos tervező) magasépítési iroda is működött, egészen az Új Gazdasági Mechanizmus végéig tartott. Ezek mellett különböző technológiai (tégla, cement, üveg, stb.) és más szakirodák (geodézia, útépítés, kertészet stb.) is működtek.

Az amerikai mintájú irodákban (HOK, SOM) külső altervezőkkel végeztették a technológiai szakmunkákat. Ezért, az amerikai mamutirodák létszáma maximum 40-50 főből állt és első sorban építészeti, statikai és gépészeti feladatokat láttak el.

Természetesen az 1960-as években már más főprofilú tervező irodák is alakultak, a fővárosban és vidéken. Ilyen volt a fővárosi magasépítési és városrendezési feladatokat ellátó – Benjamin igazgató által vezetett – BVTV, mely a magasépítésen túl, elsősorban városrendezési terveket készített. Később létrejött szovjet házgyárakat és a kisebb léptékű, dán eredetű Larsen-Nielsen rendszer előre gyártott lakóépületek városrendezési és magasépítési terveit készítették. Az új irodák ezen tevékenységeket az 1989-90-es rendszerváltásig – a házgyárak kapacitásának fokozatos csökkenése mellett – végig ellátták.

Mint akkor ismert volt, az Iparterv 6-os irodájának vezetője, Mátrai Gottwald Gyula és Dr. Szendrői Jenő, az Iparterv főmérnöke között nem volt baráti a kapcsolat, annak ellenére, hogy mindketten a kommunizmus ellenségei voltak.

Az 1960-as években nem számítottam az Iparterv jelentős tényezőjének, a 6-os irodán elkönyveltek, mint a „Szendrői embere"?

Ezért azonban Mátrai nem neheztelt rám. Változatlanul szívesen látott vendég voltam az „Astoria" és „Pilvax" bári asztalainál.

Mátrai biztos volt abban, hogy én nem „cinkelt lapokkal", kettősügynökként (Mátrai-Szendrői) játszom.

Mátrai Gyula tisztában volt már akkor azzal, hogy engem az Iparterv, mint tervező szervezet valójában nem érdekel. Számomra a magánépítészeti tevékenység jelentette a legfontosabb feladatot és vártam a kommunizmus bukását! Mátrai is hasonlóan gondolkodott, magánmérnöki szakértelmével, a statikai tervezésen túl, újításokkal foglalkozott. *Szorosan együttműködött Vaczek Miklóssal, a 31. ÁÉV*

főmérnökével. Magánmunkáikkal tekintélyes összegeket kerestek és az Iparterv 6-os irodán, még az ott dolgozó mérnök kollégáit is ebből premizálta.

1961-től 1963-ig eltelt idő alatt, az Ipartervben lehetőségem volt az állami tervezőirodák valódi helyzetét felmérni. Ezért alakuló új szakmai életemmel, az akkori kommunista viszonyok között teljesen meg voltam elégedve.

A nagy állami tervezőirodákban – Iparterv méretű képződményekben – egészen másképpen alakultak a tervezők szerzői jogai. Például: az Ipartervben, nagyobb munkák esetén, 30-40 fős központi „vállalati zsűrik", azok tagjai, sokszor az úgynevezett háború előtti korosztály, a vállalati „bölények" döntötték el, milyen legyen az épület megjelenése. A vállalatot vezető magas rangú építészei-mérnökei határozták meg, egy-egy objektum koncepcióját. A „kollektív központi zsűrik" véleményét át kellett vezetni a tervezőnek, a módosított terv koncepcióján. Hol volt az önálló szellemi munka? Ki volt a szerző?

A kommunista vállalati zsűrik tevékenysége alapján, már akkor rájöttem, hogy a kommunista nagy irodákban „kollektív tervezés" folyik. *Olyan lett az épület, amelyet a „zsűri eldöntött", mondván a gazdasági felelősséget nem a tervező, hanem az Állami iroda, a cég kollektívája viseli! Ez igaz is volt, mert az építészek éhbérért dolgoztak!*

Ezen döntés után, sok létesítménynél az Építésügyi Minisztérium, néhány fontosabb esetben, a korabeli, nem szakértő kormánytagok döntötték el az építészet jövőjét! *Az építészeti és a mérnöki megjelenés, tehát nem a tervező, hanem a „kollektíva" döntötte el!* Alacsony tudású, de pártvonalon jeleskedő igazgatók is sokszor beleszóltak, az egyes beruházások sorsába, úgy, mint nálunk 2010 után.

> *Visszatekintve: nem csoda, hogy ez a rendszer az építészeti önállóság – az alkotó szabadság – rovására formálódott. Többek között ezért is messze – fényévekre – lemaradtunk/lemaradunk építészetileg is, az akkori úgynevezett fejlett nyugati világtól.*
>
> *Dr. Udo Kultermann, a világhírű amerikai-német Építészet és művészettörténész mondta el: az 1960-as évek elejétől tisztában volt, a kommunista kollektív tervezési módszerekkel. Ezért a könyveiben, a Keletről választott építészeti publikációknál, elsősorban magánépítészeti*

tevékenység keretén belül készült, önálló építészeti munkákat jelentetett meg.

Miután az Iparterv sikeres vállalati főmérnöke, Dr. Szendrői Jenő távozott a Műegyetemre, helyette a volt KISZ, majd Párttitkár, az Építésügy „élet és halál urának" Bruttyó elvtársnak kedvence lett az Iparterv főmérnöke. Természetesen, ez az akkori személyi változás sem mentette meg a kommunizmusban az egykor jobb időket megélő Ipartervet. 1990-es rendszerváltozás után, a cég fokozatosan felbomlott, majd jelentőségét vesztve, „Materv" néven osztódva, a 2000-es években az Iparterv végül megszűnt!

Bruttyó elvtársról, a korszak egyik kommunista vezéréről kedves történetben emlékezett Gnädig Miklós, a kiváló statikus mérnök. A történet Gnädigtől ered és nekem mesélte el, egy a Péti Nitrogén Művek közös helyszíni szemléjén a kétszeres Kossuth díjas mérnök. Gnädig akkor meghívott, legyek én az új beruházás központi épületének építésze, és ő vállalja a statikai munkákat. Az elképzelés végül is nem jött össze. Gnädig Miklós: az erdélyi szász származású kiváló mérnök, korán egy kirándulás közben, az erdélyi „szászországban" halt meg.

A történet így szólt: „A második Kossuth díjam átadására vártam – időben érkezvén, a Parlament előtti lépcső terénél, a földszinten vártam. Láttam a lépcső felső részén már több ember tartózkodott, aki hivatott volt a Kossuth díj átadáson részt venni. Távolról az egyik férfi nagyon ismerős volt és ráadásul integetett nekem, hogy jöjjek föl a lépcsőn. Közeledvén a felső szinthez, felismertem a háború alatti csepeli gyárban létesülő, általam tervezett „Messerschmitt" csarnoképület egyik kiváló ácsmesterét. Valóban, Bruttyó egy első számú ácsom volt abban az időben! Elérve a felső szintet, találkoztunk és megörültünk egymásnak. Kérdeztem őt: „Mit keres itt Bruttyókám?" Válasz, Gnädig számára megdöbbentő volt: „Nevetni fog kedves főmérnök úr, mert én fogom átadni önnek a Kossuth díjat!"

A Középülettervező Zrt. – a régi-új Kormánypárt által menedzselt – egykori „kommunista vezetésű mamutiroda, a Középülettervező Vállalat" utódja lett a kormány támogatásával.

Egyértelmű: 2010 év után – már az 1950-es Janáky István építész „Kormányzati negyed" koncepciója szerint készítette az új építészeti terveket – a legfontosabb építészeti feladatokat kapta meg az új központosított politikai – az építésre és csak a vasbetonra koncentráló – hatalomtól!

A Várat, a Várbazárt, a Parlament előtti teret és a jelentős méretű épületek tervezőit nem építész pályázatok alapján választották ki.

Az elmúlt 10 esztendőben, „NER" lovagokkal, laikus, nem szakemberekkel együttműködve, súlyos korrupciókkal kísérve, az új oligarchák – közpénzen – meg is építették ezeket az objektumokat.

Márai Sándor: „A kommunizmus nem változik, csak átalakul. A kommunizmusnál csak egy rosszabb van, ami utána következik."

A fentieket igazolja, a közel 60 évvel ezelőtti gyerekkori történetem: 1952-ben, Sopronban, Madách utcai lakásunk ablakához hívott sürgősen, akkor Bözsi néném, anyám helyett anyám, kora szerint nagyanyám!

Az 1950-es évek valamelyik reggelén történt: iskolába indultam volna, de nagynéném kért, hogy várjak egy pillanatra és nézzem meg ezt a nem mindennapi „történelmi látványt". A történet a kommunista Rákosi rendszerben játszódott.

A Madách utcában, a szemben lévő házban lakott Róth úr, egy gazdasági szakember, családjával. Keveset tudtunk róluk. Az 1940-es évek végén, minden reggel jött érte egy nyitott hintó és ez vitte az urat a Sopron belvárosi hivatalába. A kocsi bakján mindig ugyanaz az ismert kocsis ült. Akkor reggel azonban történt valami: Új kocsis ült a bakon és a régi kocsis, vadonatúj bundában, a hintó kényelmes utasterében foglalt helyet. Ez volt a Rákosi rendszerben a kommunista őrségváltás: a régi kocsisból lett az új főnök!

Rákosi Mátyás, a kommunista Pártvezér, 1950 után így alakította át a vitéz Horthy Miklós Kormányzó által, negyedszázadig irányított rendszerét – a „Horthy rezsimet". Feltehetőleg akkor ennyit is ért: *„Így múlt el a világ dicsősége." Ahogy a latin mondja: „Sic transit gloria mundi."*

> *Emlékezem: 1950. január 1-én, Rákosi Mátyás és Kádár János elvtársak vezetésével – az egykor az 1920-as években Horthy barokkos historizáló építész – Kardos György – közreműködésével létrejött a sztálini szocialista retrográd építészet. Hogyan? A titkosszolgálatok segítettek!*
>
> *Szijjártó Lajos ÉVM miniszter elvtárs „örökbecsű" mondása szerint: „az építésztervezés a kommunizmusban meg fog szűnni, mert a tervezést is a munkásosztály fogja végezni!"*

Ez az 1950-ben megkezdett tragikus folyamat – *hivatalosan 40 évig* – az 1990-es rendszerváltásig tartott. A folyamat szellemi hatása, gondolkodásmódja, *az egykori Párttitkár rokonság jótékony segítségével, a visszaállított centralizáció mellett, 40 év óta ma is tart és a neves közgazdászok-történészek szerint, még 40 évig tartani fog ez az állapot, míg 80-100 év múlva végképp kihal, az a magát építésznek gondoló – részben politikusokból is álló, megalkuvó, a „politikusokhoz dörzsölődő" építész generáció.*

AGROTERV, ÉLITI
ÉPÍTÉSZIRODÁK
1959-1961

AGROTERV

1959-ben, a diplomám megvédése után – valószínű 1956-ért büntetésből – az egyetem Zalaegerszegre, egy kivitelező vállalathoz irányított. A mi évfolyamunknál először – feltehetően a forradalom hatására – már nem volt kötelező az egyetem által kijelölt állást elfoglalni. *Így én sem mentem Zalaegerszegre, de így állásom sem volt!*

1959. júliusában, volt korrektorom Kismarty Lechner Ödön építész főmérnök javaslatára, az Agrotervben felkerestem az akkori – később kiderült jószívű – „parasztkáder személyzetist" (úgy emlékszem: Bakos Bálint bácsit). Bejelentettem: szeretnék az Agroterv tervezőirodához kerülni. Egy hétig kellett várnom, míg a káderjelentésemet a Műszaki Egyetem illetékes osztályáról a Személyzeti osztályvezető be nem szerezte. Egy hét múlva visszamentem a „személyzetishez", aki szörnyülködve közölte velem, hogy a káderjelentésemben rendkívül rossz véleményt adott a Műegyetem: 1956-ban disszidált, majd haza jött, rokonai Nyugaton élnek, „gyanús" baráti körében láthatólag jól érzi magát, de bizonytalan az egzisztenciája.

Én is megnéztem a káderjelentésemet, de a legnagyobb meglepetésemre, az Agroterv személyzetise közölte velem: „Kévés elvtárs ne törődjön ezzel, mert ezt most én eldobom és írok magáról egy „új káderjelentést". Legyen szíves, holnap foglalja el az Agrotervben az állását, mert felvettük."

Távozóban utánam szólt az osztályvezető és kérdezte: „Van még magához hasonló kollégája, akik most diplomáztak és állás nélküliek?" Megörültem, mert Demény Tamásnak nem volt állása. Őt rögtön beajánlottam (a személyzetist később sem érdekelte Demény Tamás disszidált bátyja) felvették az Agrotervhez és több mint 4 évig volt az iroda tagja. Kovách István „kártyapartner" évfolyamtársamat is „beprotezsáltam" az Agrotervbe, mert édesapját, a BVTV

építészmérnökét, 1956-os Munkás Tanács tagsága miatt kirúgták. Kovách Pista is megkezdte a munkát az Agrotervnél, de rövid időn belül „átigazolt" a Szövtervhez.

Bakos Bálint, az Agroterv Személyzeti Osztály vezetője, ritka jó szándékú „munkáskáder" volt. Erre emlékezik Tamáska János építész, az Agroterv főmérnöke, a 2001-ben kiadott „A Magyar Tervezőirodák Története" című könyv 240. oldalán.

> **Idézet a könyvből: Meg kell említeni a Duna parti, az Erzsébet apácák egykori kolostorának épülete néhány éven át, bizonyos mértékig a „menedékhely" szerepét is betöltötte. Köszönhető volt ez, egy tiszta szívű munkásembernek, aki a vállalat személyzeti vezetőjeként – családi összeköttetéseit is felhasználva – alkalmazni, mert a vállalatnál olyan tehetséges mérnököket, akik az 1956-os forradalom idején tanúsított magatartásuk miatt máshol nem helyezkedhettek el. Bakos Bálint sok áldozatos ténykedése közül, emlékezetes marad egy Pécsi építészmérnök esete, akinek lehetővé tette, hogy a vállalatnál több, mint egy évig megélhetést találjon, igaz hetenként ingázva (szombat délig tartó munkaidő mellett) mert szülővárosában nem mertek neki munkát adni.**

Hálás vagyok ma is Bakos Bálintnak, az Agroterv akkori személyzetisének, mert ezt követően Müller János építészmérnök Agroterves irodai szobatársammal, vidám nyarat töltöttünk el együtt. Kollégám felesége pedagógus volt és a nyári hónapokon a szüleinél volt Pécsen. Müller János ezért két hónapig szabad volt. Ez idő alatt, mi főként munkaidő után, szabadidőnket az éjszakai életben töltöttük. (Meg volt az indoka, mert a Móricz Zsigmond körtéren csak egy ablak nélküli albérleti szobát tudtam kivenni és a mellettem lévő lakóhelységet egy tüdőbeteg – állandóan köhögő – fiatalembernek adták ki a háziak. Apám TBC-s korai halála miatt féltem a tüdőbajtól és többek között ezért sem volt kedvem esténként haza menni.)

ÉLITI

Az Agrotervi állásomat hamar, két hónap után felcseréltem, mert Baches János (Báthori) barátom és évfolyamtársam – az ÉLITI tervező intézetben szerzett egy tervező építésznek jobban megfelelő irodai állást.

Emlékezem: az ÉLITI-nél, több idősebb kiváló építészkollégám volt: Körmendy Nándor, a „Zöld OTI" Baleseti Kórház egyik tervezője és Névery Tibor és Dobl Géza, a Mezőterv volt építészei.

Az Élelmiszeripari Tervező Intézetben elsősorban mezőgazdasági és élelmiszeripari épületeket, technológiákkal együtt terveztük. Így volt ez a tiranai húskombinátnál is. A tiranai húskombinát tervezését, fiatal építész évfolyamtársaimmal: Baches, Nyitrai, Dombainé építészekkel készítettük. Itt terveztem – 1960-ban – első önálló épületemet is, a különös alakú ma is létező (?) Hódmezővásárhelyi gabonasilót. Névery Tibor építésztársammal, aki hosszan beteg volt és ez idő alatt a – kiváló egykori Mezőterves – Dobl Géza bácsi segített a részlettervezésekben.

Meglepetés: néhány évvel ezelőtti Görögországi utazásunk során, áthajóztunk Albániába is. Ezen az úton, az albán idegenvezető – nyugdíjas tanár – mondta el, hogy ő még ma is abból a tiranai húskombinátból vásárolja a „magyar kolbászt", amit mi 1960-ban terveztünk, építészetileg és technológiailag is. Akkor a szélsőbalos Kína párti Albánia nem engedte be a magyar kommunista cég képviselőit. Így mi sem mehetünk Tirana-ba művezetni.

Az albán tanár ezután egy filozófiai eszmefuttatás során kijelentette: „Uram, nekünk magyaroknak és albánoknak kellene összefognunk, mert különben eltapos minket a germán és szláv túlerő!"

Meggondolandó felvetés: a svájci futballt – akik akkor nem féltek a migránsoktól – az albánok hozták világszínvonalra – nálunk meg hol van a hazai labdarúgás színvonala? Majdnem üres stadionokba folynak a mérkőzések!

IPARTERV
IRODÁIBAN ELTÖLTÖTT ÉVEK
1961 – 1983

1961-1963	**6-os iroda** **Irodavezető: Mátrai Gottwald Gyula – kétszeres Kossuth díjas mérnök.** **A világon ismert – előregyártott vasbeton héjszerkezetek szakértő.**
1963-1970	**8-as iroda** **Irodavezető: Farkas Ipoly Ybl díjas építész**
1964-1969	**Új Gazdasági Mechanizmus**
1963-1989	**Nagypaneles házgyári és könnyűszerkezetes építési szisztémák**
1970-1974	**„B" iroda** **Irodavezető: Egyed Ferenc mérnök**
1974-1982	**Könnyűszerkezetes Osztály** **Építész osztályvezető: Kévés György Kossuth és Ybl díjas építész, Statikus osztályvezető: Koncz Attila**
1983-	**„A" iroda** **Irodavezető: Gulyás Zoltán Ybl díjas építész**
1974-1984	**Mesteriskola**

Az új állami irodák szervezői, vezetői, fő haszonélvezői, elsősorban az 1945 és 1950 között itthon maradt, az új kommunista politikához már illeszkedő, a magyar építész és mérnök társadalom tagjai, akik az 1940-es években már felnőtt, kiemelkedő tagjaiból (id. Janáky István, Benjamin László, Szendrői Jenő és korán elhunyt tagjaiból, Rimanóczy Gyula, Nyíri István, Lauber László, stb.) tevődtek össze. A műszaki értelmiség új tagjaihoz tartoztak, az 1919-es proletárdiktatúra bukása után, főként a Szovjetunióba és Dél Amerikába emigrált és 1945 után hazatért építészek – Perényi Imre, Szijjártó Lajos és társaik, valamint az 1938-as II. Zsidótörvény alapján, a Mérnök és Építész Kamarából kizárt, az 1945-ös felszabadulás után újra aktivizálódó tagjai (Gábor László, Lévai Andor és társaik). Fő szereplői voltak továbbá, az itthon maradt, az új kommunista rendszer élére álló magyar építészek, Dr. Kardos György és az új szovjet típusú mamutirodák vezetői.

IPARTERV 6-OS IRODA

1961-1963

1961. október elején, Dr. Vargha László professzor egyik volt tanítványa: Tokár György építész segítségével átmentem az ÉLITI-ből, az Ipartervbe. Ez az iroda, az ország legnagyobb cca. 1200 fős, szovjet mintájú mamuttervező irodája volt.

Természetesen, mint „vidéki", nem voltam tájékozott az akkori nagy állami belvárosi irodák területén.

Az új irodám, az Iparterv közelében, akkor Budapest belvárosában, több nagy szovjet típusú mamutiroda működött. Itt volt még a Fővárosi Tanács irodája, a BVTV, a Középülettervezési iroda, a Mélyépterv, az Uvaterv, a Lakóterv és több kisebb állami tervezőiroda.

Emlékezés: az Ipartervbe való felvételem előtt, Tokár György jelenlétében be kellett mutatkoznom Dr. Szendrői Jenőnek, az Iparterv akkori főmérnökének. A rövid kérdés-válasz alatt, a főmérnök a következőket közölte: „Rendben van, holnaptól a 6-os irodán jelentkezz, Mátrai Gottwald Gyula irodavezetőnél!" Kérdése: „Mennyi volt az ÉLITI-ben a fizetésed" Közöltem: „Havonta 1300 forint." Szendrői válasza: „Itt nálunk 1100 forint lesz a fizetésed." Természetesen más árak voltak abban az időben.

Vasárnaponként, Demény Tamás évfolyamtárs barátommal, a „Feneketlen tavi Horthy újbarokk" templomban hallgatott mise után, mindig a Bartók Béla úton lévő Ketter nevű vendéglőben ebédeltünk. A menü mindig: húsleves, resztelt máj, egy pohár sör, és ezért személyenként 13 forintot kellett fizetnünk.

1961. október elején jelentkeztem munkára az Ipartervbe. Azon a napon rögtön felkerestem egykori egyetemi korrektoromat, a kitűnő építészt, az 1945-ben a kommunisták által kirúgott Kocsis Iván professzor volt egyetemi oktatóját, Szabó Árpádot. Tőle tudtam meg, hogy milyen felépítése van az új irodámnak, az Ipartervnek és, hogy egykori főnöke, Kocsis Iván professzor úr, az egyetemi tervezési

feladatok terjedelmét a tanszéki tároló rajzfiókjaihoz méretezte. Tehát a fiók határozta meg a feladat méretét. „Nesze neked modern építészet!" – gondoltam én akkor.

Szabó Árpádot, politikai okok – az irodai párttitkár panasza miatt – éppen akkor leváltották és áthelyezték az Iparterv Türr István utcai részlegéhez (a 3-mas irodához a „Kocsedóba").

Emlékezem: itt voltak a legbalosabb vezetők, Bársony e.t., a volt ÁVÓ-s, később irodavezető. Tőle tudtam meg a „Zoli" jelző lényegét, amikor egy alkalommal, barátjával – Rojkó Ervinnel (a Vincellér utcai lakásomon Tokár Gyurka jelenlétében Molnár Péter spiccesen mondta: „Rojkó nem tudod, hogy Szendrői Jenő rajtad éli ki titkolt „antiszemitizmusát"?" A kijelentés megdöbbentett, mert nem is volt igaz.) – a mindenes vezetővel megállítottak a Luxus Áruház sarkán. Mondtam: „Sietek, mert nyolc óra van!" Mire Bársony válasza: „Gyurka hiába a sietség, mert a mi kis hazánk ma is egy „Zoli" ország, úgy látszik egyelőre az is marad!"

Oldandó az „erős" megnyilvánulását, megkérdezte Rojkó elvtárstól: „Ervin, milyen autód van most?" (1965) „Gyula, nem is mondtam, a lányom keresztapja Bécsből az IKA-n keresztül egy új Volkswagent küldött ajándékba." Bársony válasza: „Te Rojkó, hülyének nézel engem? Elfelejtetted, hogy én vagyok a lányod keresztapja?" Az 1960-as évek elején így működött a kádári vidám barakk, a pesti belvárosban.

Ez a nagyvállalaton belül – egyesek szerint – „büntetőhelynek" számított, éppen úgy, mint az én új irodám, a Mátrai Gottwald Gyula, (az egykori legnagyobb magánmérnöki iroda tulajdonosa), a kétszeres Kossuth díjas főmérnök vezette 6-os iroda. Ebben a szovjet mintájú, jól szervezett műszaki irodában 1956 után, Dr. Szendrői Jenő a vállalat főmérnöke vezetésével szervezték át végleges formába akkor, a többször alakuló Ipartervet. A Türr István utcai részleget, valamint a Központ 6-os irodáját, akkor – egyesek – „büntetőlágernek" „Kocsedónak" nevezték. (Úgy tudom – lehet, hogy tévedek – a „kocsedó" egy távol-keleti bűntetőlágernek a megnevezése volt).

Magam is meglepődtem, amikor erre az irodára irányított Dr. Szendrői Jenő főmérnök.

A 6-os irodában irodavezetőm, *az európai hírű statikus mérnök, Mátrai Gottwald Gyula, a hazai előregyártott héjszerkezetek tervezésének az atyja volt.* (Precíz volt a tervezés, az iroda még külön matematikust is alkalmazott. A *számtanhoz* értő kolléga – vidám Gyula napokon – az alkohol mennyiségét számította ki.) Számomra azonban egy baj volt – Mátrai nem becsülte az építészeket! Egyedül a Népstadion tervezőjével – azt mondták „kvaterkázó" partnerével – Dávid Károllyal volt szoros barátságban. Az irodán neves építész nem volt, amikor 1961. október elején elfoglaltam a munkahelyemet.

Emlékezem a 6-os irodai „belépőmre". Az első napon – munkakezdésre – 8 órára bementem az Ipartervbe, ahol az egyik „szőke Kati" (volt „fekete Kati" is) nevű titkárnő közölte, hogy Mátrai Gyula főmérnök úr később fog „érkezni", üljek le és várjak türelemmel.

Mátrai Gottwald Gyula, az angol Eden miniszterelnök külsejű, „lebegő járású", kiváló mérnök, minden nap hajnalig az Astoria szálló pincéjében lévő bárban töltötte barátaival az éjszakát, ezért másnap csak 11 óra tájban szokott bejönni az irodába.

> *Emlékezem: azon a napon is, valamikor 1961. október elején, a 11 órára megérkező Mátrai Gyula irodavezető, barátságosan fogadott. Betessékelt a nagy alapterületű, félig üres szobájába. Rövid beszélgetés után (amire Mátrai nem nagyon figyelt), megkért, „fáradjak" a szoba sarkába lévő páncélszekrényhez, mert mint mondta, „ott őrzi értékeit". Megkért, nyissam ki a „tresort" – meglepődtem, mert dugig volt boros palackkal – megkért, hogy válasszak a borok közül. Választottam egy Badacsonyi Kéknyelűt. (Gondoltam délelőtt ez egy kiváló könnyű bor.) A választásomat szívesen vette és azt mondta: „Nem vagy elveszett ember!" Ez az elismerés azt jelentette, hogy én egy „ital szakember" vagyok és jól választottam. Az üveg bort azután rövid beszélgetésünk ideje alatt kettesben elfogyasztottuk.*
>
> *Ipartervi igaz történet: építész – később jó barátom – az Ipartervben a pincében lévő vállalati étteremből visszajövet, fiatal rajzoló lány kolléganőjével kettesben*

beugrottak a liftbe és vágyaik végéig le-fel lifteztek. A földszinten a dolgozók dühösen dörömböltek a felvonó ajtaján, mert a felvonó sokáig folyamatosan járt a földszint és a nyolcadik emelet között, míg valamelyik szinten megállt és vége lett a történetnek.

Egy másik Iparterves történet: kollégám, a kisfia hintalovával és papírcsákójával a fején kereste fel az 1960-as években a „munkásőr" irodavezetőjét, hogy tárgyalni akar vele. De kérte, hogy az irodavezető előtte tegye ki az asztalra a pisztolyát. A felszólításra végül az irodavezető lebeszélte a barátomat „a sürgős személyes tárgyalásról".

Ma már – nekem is hihetetlennek tűnik – de akkor a párttitkárok, munkásőrök, személyzetisek, ismert besúgók jelenlétében – esetenként – így teltek a belvárosi Iparterv dolgozóinak a hétköznapjai. *Még ma is hihetetlenül hangzik, de ezek a történetek a kommunizmusban, fővárosunk centrumában, az ország első számú állami építész mamutirodájában történtek.* Az Ipartervi „belépőm" után, hónapokig nem találkoztam Mátrai Gyulával. Legközelebb csak akkor, amikor engem is elvitt az irodával az általa tervezett – ismert – Pécsi Hőerőműhöz, művezetésre. Voltunk vagy húszan. Útközben Pakson, a már akkor is híres Halász Csárdában kellett ebédelni, mert a főmérnökúrnak ez volt a kedvenc helye. Hosszú ideig beszélgettünk és borozgattunk, így a társaság egy része este ért Pécsre. A többség, vonattal visszajött Budapestre.

Mátrai Gyula következő nap is ott maradt a Pécsi Hőerőmű építkezésen. Az építkezés portása hívta fel az egyik titkárnőt: „Itt van, állítólag maguktól egy magas ember, aki azt állítja, hogy ő Hőerőmű tervezője. Kérdezem maguktól, mit csináljunk ezzel a kissé kapatos emberrel?"

Az ilyen helyzet egyébként, akkor csak a szakmában tájékozatlanokat lepte meg, mert az 1860-70-es években, a világ akkori legjobb Louis Sullivan építésznél, néhány évvel később a szintén világnagyság Mies van der Rohe chicagói irodájában sem volt bűn, szeszes italt munkaidőben fogyasztani. *A világhírű Sullivan, végül a 20. században, „a chicagói elfekvőben" halt meg.* Korszellem volt akkor, a nagyobb mennyiségű ital fogyasztás, mely 1918, majd 1945 után, a kommunizmusban is divatba jött.

Mátrai Gyula irodavezetőmmel később jóba lettem. Nagyvonalú ember volt. Több éjszakát is eltöltöttem vele az Astoria, majd annak tatarozása idején a Pilvax Bárban – Gyula bácsi soha senkinek nem engedte meg, hogy az asztalánál fizessen. Munkáról keveset beszélt, mert az ő elve szerint, „a munkát csinálni kell, és nem beszélni kell róla". Mátrai csak anekdotázott, és mint nőtlen férfi, fiatal „éjszakai hölgyek" és barátai társaságában töltötte az esti óráit.

Különös és ismert alakja volt a belvárosnak, kedvenc helyei az „Astoria", a „Pilvax", a „Kedves", a „Muskátli", az „Anna", a „Pipacs" bárok voltak. Mindezek ismertében nem bántam meg, hogy ebben az Ipartervi „Kocsedóban" két évet eltöltöttem. Utólag vissza gondolva, mára is fontos tapasztalatokat és ismerősöket szereztem.

Többek között itt ismertem meg (ma már több mint 50 éve) feleségemet, akkor Czelnainé Földvári Évát. Feleségemmel, Évával, „maszek építész" társammal azóta is együtt dolgozunk.

Mátrai Gyula sok érdekes, szakmai történetet mesélt a bárokban eltöltött éjszakák idején.

> *Egy különös története volt a háborús időkből: 1944. novemberében, néhány hónappal a világháború befejezése előtt, Mátrait, pesti irodájában, magas rangú – német tisztekből álló – „megbízók" keresték fel. A megbízás tárgya egy új Alumínium gyár tervezése volt. A tekintélyes tervezési díjat – emlékezett vissza Mátrai – a „megbízók" előre száz százalékig kifizették. Mint ismert – nem sokkal ezután – 1945. februárjában Budapest elesett, így Mátrai Gottwald Gyula sohasem tervezte meg „megbízóinak" az új Alumínium gyárat. A II. világháború idején, Mátrai volt a tulajdonosa a legnagyobb budapesti építész-mérnök irodának!*

A kommunizmus indulását követően, 1950 után, az akkori kommunista, Moszkvából hazatért Építésügyi Miniszter – Mátrai nagy tisztelője – Szijjártó Lajos Építésügyi Miniszter, csak hosszas kérlelésére adta fel, a kiváló statikusmérnök akkor magánirodai önállóságát és lépett be a szovjet típusú állami tervezésbe.

Mátrai Gyula, élete végéig a kommunista rendszer szókimondó, nyílt ellenzője volt. Egyesek szerint, 1956-ban, a Kálvin téri nagy vörös csillag leverésében szakértőként részt vett. A forradalom után azonban

nem ítélték el, mert még akkor is nagy szakmai tekintélye volt a kiváló mérnöknek. Irodájára jellemző, emlékszem: 1965-ben, a fiatal „KISZ tag" kollégája képeslapon írta Mátrainak Moszkvából: „Kellemes november 7-i ünnepeket kívánok az „irodavezető elvtársnak!"

Egyébként, a 20. század második feléig, nem csak a Mátrai irodában, hanem máshol is, a nappali italfogyasztást nem tekintették bűnnek. Sztálin is „nagy Ivó" hírében állt.

Volt egy 1956 után született közszájon forgó mondás: „Az értelmiség előtt két út van: az egyik az alkohol, a másik járhatatlan."

A Bécsi utca sarkán lévő belvárosi Iparterv Központ dolgozói részére kedvező helyszín volt, mind közlekedésileg, mind a maszek üzletek, presszók, borozók, délelőtti szórakozóhelyek, köztük a híres „Anna" vagy a „Muskátli" miatt. Ezeken a vendéglátóhelyeken, főnökeim, kollégáim, én is napközben szívesen megfordultunk. Így utólag visszagondolva, a kommunizmus idején, mint állami alkalmazottak, „szerényen, de vidáman" éltünk. Az állami munkákat – nem sokat – az Iparterv biztosította. A szükséges szakértelmet a két világháború közötti jeles építészektől és mérnököktől – Mátraitól, Menyhárdtól, Gnädigtől, Rácz Györgytől, Szendrői Jenőtől és a többi önzetlen kollégától – gyorsan elsajátítottuk. Ezekbe a körökbe az idősebb és fiatalabb műszaki értelmiség csoportjaiba, a politikai szervezetek és a „besúgók" nem, de legalábbis nehezen tudtak „beépülni". A barátságok – nem a KISZ, Párt, Szakszervezet „szentháromságban" kötődtek*! Ma is úgy gondolom, és néhány civil történész ma is vallja: ezek a baráti körök, műszaki csoportosulások nagyban közrejátszottak, az 1990-es rendszerváltozáshoz.* A tényleges változást, valójában Amerika és a Szovjetunió – Reagen és Gorbacsov – egymás között intézték el.

A mai napig hálás vagyok a sorsnak, hogy 1961. október első napjaiban, az Ipartervhez kerültem. Valószínű, abban az időben nem volt olyan Állami nagy tervezőiroda, melyben annyi kiváló, színes egyéniségű idősebb építész és mérnök dolgozott. *Az állami szakmai vezetés – Építésügyi Miniszterek, Államtitkárok – is tisztában volt ezzel, mert minden fontosabb műszaki döntés előtt, Szendrőiék, Menyhárdék, Gnädigék véleményét is kikérték.* Ez a módszer a mai politikusok részére is megszívlelendő!

Emlékezem: ha valaki Menyhárdról az Ipartervben a folyosón valamit kérdezett a statikáról, Pista bácsi azonnal leült a közlekedő lépcsőházban, kérte, üljön mellé az illető és ezt követően nagy izgatottsággal magyarázta el a jó megoldást. Vagy titkárnőnk Lauer Klári mesélte: „Szóltam: Pista bácsi telefon." A főmérnőkúr átvette a kagylót és nem egészen udvariasan helyre igazította a telefonálót: „Ez egy hülye, aki ezt állítja!" Menyhárd válaszolt így Bondor miniszterúr megjegyzésére. „Bondor miniszter mondta, hogy ezt én állítottam." Válasz: „akkor is ez egy nagy marhaság." Így folyt a diskurzus, Bondor elvtárs nem sértődött meg Menyhárd István mérnök határozott véleménye miatt. Furcsa, de ez is az 1960 után induló puha diktatúrában történt.

Emlékezem: Lauer Klári izgatottan hívott fel az 1970-es években: „Gyurka, Menyhárt Pista bácsi bent fekszik a Tétényi úti kórházban, nagyon rosszul van! Kellene vele beszélnem! Gyere, vigyél be az autóddal a kórházba!" Mire sietve beértünk a Tétényi útra: Menyhárt István, a kiváló statikus mérnök: a Kossuth és Árpád hidak egyik tervezője, a világhírű Hamzsabégi úti héjszerkezeti autóbuszgarázs, a székesfehérvári KÖFÉM vasbeton héjjal lefedett csarnokainak, a Pasaréti úti tornacsarnoknak kiváló Kossuth díjas statikus tervezője – sokak szerint „a magyar Nervi" – kórházi ágya már be volt „deszkázva" és Menyhárt István már eszméletlen volt!

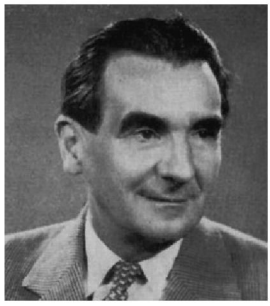

Dr. Menyhárd István szerkezettervező mérnök, a korszak egyik legjelentősebb statikusa: a „magyar Nervi"

IPARTERV 8-AS IRODA

1963-TÓL POLITIKAI ENYHÜLÉS ÉS A BESZERVEZÉSEK INDULÁSA

1963-1970

Az 1960-as évektől az 1964-es Új Gazdasági Mechanizmus bevezetése – Párthatározat után – enyhülni kezdett a kádári diktatúra. A „kommunista elvtársak" – a velük szemben álló –idősebb és fiatalabb építész-mérnök generációk bizalmát meg akarták nyerni – mint ma a Színházművészeti Főiskola hallgatóit. Új Párttagokat kezdtek el az Ipartervnél is „toborozni".

Egy ilyen ipartervi eset története: 1963. után, a Mátrai irodából – az Iparterv 8-as számú irodájához kerültem.

Virág Csaba építésszel és a háború előtti építési vállalkozóval – egykor szokás szerint hivatalosan is mérnöki rangra emelték a Felsőipari Technikumot végzetteket. Wappler József egykori vállalkozó is ide tartozott. Virág Csabával és vele ültünk akkor egy szobában, amikor váratlanul megjelent a 8-as irodai Párttitkár, Bakos elvtárs, a Gépészeti Osztálynak a vezetője. Közölte: „a Párt (MSZMP) megbízásából beszélni szeretnék veletek!"

Wappler Józsi bácsi „tapintatosan" elhagyta a szobát és ezután Bakos elvtárs előállt a kérésével.

A kérés rövid és határozott volt, olyan, amilyen ezután a mi válaszunk is volt.

Bakos elvtárs felajánlotta: lépjünk be az MSZMP (kommunista) Pártba.

Furcsa volt a helyzet, de Virág Csabával mindketten külön-külön megtaláltuk a meggyőző választ. Ezután sohasem kerestek meg ilyen ügyben.

Virág Csaba közölte Bakos elvtárssal: „Én nem tudok belépni a Pártba, mert én egy „pletykás" ember vagyok és nem tudok titkot tartani. Rögtön elmondanám az Iparterv dolgozóinak, hogy mikor lesz Magyarországon

„áremelkedés". " Abban az időben az volt a szokás, hogy az irodai párttagok részére áremelkedés előtti napon közölték az új emelt árakat, hogy a párttagok még olcsóbb áron délután be tudjanak vásárolni! Párttaggyűlésen közölték a tagokkal az áremelkedés tényét és nagyságrendjét.

Virág Csaba azt mondta: „Én ezt az áremelkedést azonnal elpletykálnám az Iparterven, ezért én párttagnak alkalmatlan vagyok."

Nekem (Kévés György) egyszerűbb volt a helyzetem: az indokom egyértelmű volt: „közvetlen családtagjaim – anyám és testvéreim – amerikai, kanadai állampolgárok és ez szerintem nem illik az MSZMP világába."

Bakos párttitkár elvtárs válaszainkat tudomásul vette és ezt követően, sohasem zaklatott minket azzal a kéréssel, hogy lépjünk be a Pártba!

Ezután Wappler Józsi bácsi is visszajöhetett a szobába. Így történt a mi „Pártba való beszervezésünk" meghiúsult kísérlete. (Sajnos ennek a Virág Csabának egykori Iparterves szobatársamnak, építész barátomnak kiváló épületét a Várban a Telefonközpont épületet, érthetetlenül a közelmúltban lebontották.)

Az elmúlt 2000-es évek elején, Csete Gyurka építész barátom mesélte, hogy őt is megkörnyékezte az akkori titkosszolgálat. Nagy mennyiségű szeszes ital elfogyasztása után, egyszer egy félhomályban lévő szobában – a „szolgálat" – őt is be akarta szervezni! Az akkori alkoholmámor Gyurka segítségére sietett. A „kísérlet" meghiúsult. Mint ismert, voltak – az építész kollégák körében néhányan, ahol a próbálkozás sikeres volt.

Valóban a beszervezettek néha ruhapénzt és új állami tervezési megbízásokat kaptak. Természetesen a „szervek" az árát rövidesen benyújtották a szerviliseknek.

Iparterves szobatársam Virág Csaba Telefonközpont épülete előtti időben terveztem 1969-ben, a Szentháromság téri lakóépületemet. A nem sokkal később Csaba által tervezett – szerintem kitűnő – épületet, a szerzői jog ismételt

megsértésével bontották le és nem sokkal járt jobban Csaba, pusztán annyival volt szerencsésebb, hogy míg a Szentháromság téri épületem megépítését már a kommunizmusban megakadályozták, addig a később tervezett Virág Csaba féle „Terhelosztó" épület 40 évet élt. Hihetetlen, hogy ezeket az építészeti korokat meghatározó épületeket vagy meg sem engedték épülni, vagy később a szerzői jogokat semmibe véve, már a rendszerváltásban lebontották vagy, mint az én Mátyáshegyi nyaraló épületemet, az 1990-es évek végén, a polgármester – Tarlós István – tudtával, a kerületi jegyző engedélyével hihetetlen módon megcsonkították. Függetlenül az épületek nagyságrendjétől: Népstadion, Budapest I. kerület, Szentháromság téri lakóépület, Mátyáshegyi nyaraló és most egy újabb Virág Csaba: „Terhelosztó" épülete a Várban került az „épületgyilkosok" kezébe!

1963-ban, elkezdtem az Iparterv 8-as irodáján, állami építésztervezői tevékenységemet.

Csaba László kitűnő építész tervező – akkor két hétig szakosztályvezetőm volt – aki Thoma Levente statikus mérnökkel tervezte az Új Gazdasági Mechanizmus egyik emblematikus épületét, a híres Hollóházi templomot. A terv készítése után Csaba Lászlót, a Típustervező Intézet (TTI) műszaki igazgatójává nevezték ki. (Jellemző volt a szocialista nagy tervezőirodákra: később 1982-ben, a Középületépítő Vállalat (Közép) főépítészének javaslatára, a TTI meghívott engem is műszaki igazgatónak. A Vállalat feltétele volt az Építésügyi Minisztérium utasítására, hogy magasépítési tervezést nem végezhetek, csak a „vállalatot kell vezetnem". Az ajánlatot természetesen akkor azonnal visszautasítottam, mert számomra a „maszek" magánirodai tervezés volt a végcél! Valószínű Csaba László, a kiváló tervező építész beleegyezett a kikötésbe és így fejeződött be sikeresnek indult tervezői pályafutása,

hogy elvállalta az ÉVM – Dr. Szabó János államtitkár – későbbi kikötését, mint MÉSZ főtitkár.

Csaba László távozása után, Mináry Olga, majd Virág Csaba Ybl díjas építészek lettek a közvetlen vezetőim.

Mináry Olgával és Virág Csabával abban az időben, a vállalati állami munkák mellett, sok „maszek" házat is terveztünk. Ezért akkor irodai szinten kissé irigyelt személyekké váltunk! *Később Mináry Olga és Virág Csaba abbahagyta a „maszek" házak tervezését és így már csak én érdemeltem ki egyedül a „legnagyobb maszek" címet!*

Virág Csabával az 1960-as évek második felében – különböző akkor illegálisnak számító „Forint kiajánlási utakon" megvásároltuk, az akkor a budapesti belvárosban „menő" két Fiat 850-es Coupé sportkocsit. (Valószínű az „éber elhárítás" mindkét személygépkocsi vásárlásról is tudott: de akkor már elindult a kádári „vidám barakk" koncepció.)

Az 1960-as évek végén, az Iparterv 8-as irodáján folytak a Székesfehérvári KÖFÉM országos nagyberuházásnak tervezési munkái. Menyhárd István statikus, Farkas Ipoly és Semsey Lajos építészek által tervezett hatalmas vasbeton héjszerkezetű csarnoképületek mellett, én terveztem a gyár bejárati épületcsoportját: a porta, étterem és konyha, valamint az akkor ritkaság számba menő, első hazai „köpenyfalas" homlokzatú iroda és laboratórium épületét. (Kemper Ervin, az Iparterv építésze, egy évvel később tervezte, az Üllői úti Klinikák mellett megépült, ma is működő nagy laboratóriumi tömböt.)

Mi akkor Hidasi Lajos építész szakértő kollégámmal, a székesfehérvári iroda-laborépületnél, úgy alakítottuk ki a nyílászáró szerkezeteket (ablakokat), hogy azok a parapetbe belesüllyedtek. Ennek következtében vékony alumínium profilokból készültek az ablakok és az egész épületre kedvező hatásúak voltak. A kialakítás miatt, az épület nyugat európai színvonalú korszerű megjelenésű volt.

Az Iparterv 8-as irodájában, a korábbi ÉLITI-s raktározási technológiát tervező kollégám útján – magánmunkaként szerzett épületet, „az Iparterv színeiben" – az Új Gazdasági Mechanizmus idején megépült – szerkezetileg is érdekes négy hatalmas vasbeton pilonon álló „Erra" keverő és raktárépületet. (Évekkel ezelőtt, városrendezési okokból a XIV. kerületi Önkormányzat lebontatta az épületet.)

Több, kisebb épület után a korán elhunyt, híres bauhausos Molnár Farkas építész, statikus fiával, a velem egyidős Molnár Zoltán mérnök barátommal (özvegy édesanyja a KÖZTI könyvtárosa volt) – még 1969. szeptemberében, a Vincellér utcai maszek műtermemben – megkezdtük a Győri új Acélmű építészeti együttesének tervezését. Ez a tervezési időszak, még beleesett az Új Gazdasági Mechanizmus korszakába és akkor a tervezők gyakran maguk gondoskodtak a kivitelezés megszervezéséről.

A következő tanúságos történetet mondhatom el: a győri Acélmű technológiai tervezését, a brünni csehszlovák iroda készítette, vezetője a neves Jíri Jedllicska kohómérnök volt. A tervezéshez szükséges technológiai egyeztetéseket Brünnben kellett végeznünk. A 8-as iroda tervezőinek, köztük a gépésztervezőknek is, az irodai párttitkárral, Bakos elvtárssal, Brünnbe kellett utaznunk. Fontos vállalati munka volt az Acélmű tervezése.

Az utazás előtt, a vállalat akkori főmérnöke, Dr. Szendrői Jenő, meglepetésemre, engem jelölt, mintegy tíz fős műszaki társaság Brünni vezetőjének. Az irodai párttitkár – Bakos elvtárs – fegyelmezett ember volt és ezt követően, respektálva Szendrői főmérnök döntését, engem „főnökének" nevezett. Erre természetesen én nem tartottam igényt. Egy hétig voltunk Brünnben, együtt dolgozva a csehszlovák mérnökökkel. Ez idő alatt volt egy „üres vasárnapunk".

A szállodai reggelink után, Bakos elvtárs kérdezte tőlem: „"Főnököm", mi lesz a mai program?" Röviden „tájékoztattam": „Bandi, megyünk a brünni katedrálisba misére és utána megnézzük az ott lévő ferencrendi szerzetesek mumifikált holttesteit." Bakos elvtárs szót fogadott. Eljött a misére és megnézte a szerzeteseket is.

Haza érkezésünk után, az itthoni kollégái érdeklődésére, miszerint: „Mit csináltatok Bandi, Brünnben?" Kétszínű volt a válasz: „A Kévés utasítása szerint, vasárnap misére mentünk." Ez meglepő volt, de nem jelentett számomra hátrányt a 8-as irodában. Az apró éles megjegyzés nem

izgatott. Így éltek együtt az 1960-as évek végén, a Kádár rendszerben a Párttagok és a Párton kívüliek.

Az Ipartervben, abban az időben a sok építész között, három párttag volt. Velük, valójában nem nagyon foglalkozott senki. Délelőtti kávézásainkra, a Váci utca valamelyik presszójában találkoztunk, Dr. Borsi Béla statikus barátommal – akivel hétvégeken sok magánmunkát készítettünk.

„Maszek" munkát sohasem végeztem az Ipartervben! Etikátlannak tartottam és ezt fiatal kollégáimtól – beosztottjaimtól – is megköveteltem! (Nem akartam az Iparterv állami vállalat vezetői részére lehetőséget adni, hogy a maszek munka miatt a személyemet támadják!)

Ezekben az években élte az Iparterv, vele együtt az akkor fiatal építészmérnök gárda a virágkorát. A szerény számú állami munkák mellett jutott idő a hazai és nemzetközi tervpályázatokon való részvételre. Ezeket a pályázatokat általában akkor – bár ez nem közvetlenül állami elfoglaltságot jelentett – a hivatalos munkaidőben is készítették a kollégák.

A külföldi pályázatok esetén, problémát jelentett az építési helyszínek megtekintése, ezért az állami vállalatok is különböző segítséget nyújtottak a tervezők részére.

Az így kialakult állami és magán érdek, sokszor furcsa helyzeteket teremtett, melyeket az építészek különböző formában igyekeztek megoldani. Egy ilyen eset is a bécsi ENSZ központnak indult nemzetközi tervpályázaton való részvétel volt.

Emlékezem: a 60-as évek végén, a bécsi új ENSZ tervpályázaton, állami engedéllyel, magyarok is részt vehettek. Egy kikötés volt: az Építésügyi Minisztérium nem biztosít az építészek számára a Bécsi helyszíni szemléhez külföldi valutát. 1968-ban, Szendrői főmérnök kiválasztotta a pályázaton résztvevő Iparterves csapatot és részükre, egy szűk körű eligazítást tartott.

A kiválasztott csapat tagjai voltak: „kis" Janáky, (őt apja után Szendrői külön is kedvelte, miután 1943-ban, az Árhivatal épületét a Fő utcába közösen tervezték.) Társa, a

„kis" Janáky által választott Magyar Péter, akkor fiatal építész, aki az 1970-es években Afrikából emigrált az USA-ba és csak nyugdíjazását követően tért haza, mint nyugalmazott amerikai egyetemi tanár.

Tokár Gyurka mellé – kérésére – egészen fiatal – később Tapolcai főépítészt, „Zolit" választotta.

Mellém (Kévés György), a volt Iparterves szakosztályvezetőmet, Mészöly Andrást jelölte ki Szendrői. (Emlékezem, Mészöly apja, a Don kanyarban, a vezér Jáni Gusztáv mellett volt vezérkari katonatiszt. A börtön elől, 1945-ben, New York-ban, mint „takarító" telepedett le.)

Schillinget az Építésügyi Minisztérium nem adott, de 3-4 napra elegendő forintot, az Iparterv pénztárában előlegként felvehettünk. Valutaügyben Mészöly Andrással – ő is ismerte Kárpáti „Gyurikát" – az olimpiai vízilabdázót kerestük fel. Kárpátit jól ismertem a Losonczy féle Mátyáshegyi nyaraló építésének idejéből.

Kárpáti György javasolta, hogy menjünk be Bécsben a „Kertner Strasse-n" lévő „Eszterházy Kaszinóba" és hivatkozzunk rá.

Az ott lévő „libériás" öltözetű portásnak mondjuk, hogy a Kárpáti úr küldött és ezután majd a portás beváltja a forintjainkat schillingre. A próbálkozásunk eredménytelen volt.

Olcsó szállodát, a bécsi helyszíni szemlénkhez – Szabó Árpád építész, egykori kedves Műegyetemi korrektorom, Mészöly Andrásnak volt irodavezetője – ajánlott. Pár héttel ezelőtt Árpád, feleségével is ott szállt meg.

Az épület, a Bécsi Műszaki Egyetem közelében Hotel Lamm című olcsó szállodát javasolta Árpád.

Négyen, két kocsival – Tokár vitte Papp Zolit, én meg Mészöly Andrást.

A „szabad világba" érkezésünk után, első szabad sörözésünket követően, felkerestük a Lamm Hotelt. Előtte kellő mennyiségű „Ottakringer" sör elfogyasztása után, a

késői márciusi tél megtréfált minket, mert óriási hóval borította be a parkoló autókat és így hosszas keresgélés után találtuk meg a sajátunkat. Az egykori sárga barokk palotáról kiderült, hogy a szobákat órákra, vagy napokra is ki lehet bérelni. Szóval ez egy „garni szálló" volt. Az előcsarnoka tele volt „bécsi kurvával".

Este, mielőtt elfoglaltuk volna szobáinkat, (minden szobába régi bútorzatú papa-mama ágy volt) ismét elmentünk egy újabb „szabad világi" sörözésre.

Különösen én örültem a bécsi helyszíni szemlének, mert útlevelet Szendrői főmérnök szerzett nekem. Abban az időben a külföldi rokonaim miatt, részemre a Magyar Állam nem adott kiutazási engedélyt.

A sörözés után hazatértünk (Zoli nem bírta az alkoholt, kissé „kapatos" lett. Tokár Gyurka másnap reggel panaszolta, hogy Zoli gyomrából a sört a két ágy közé ürítette és reggel arcátlanul megkérdezte Gyurkát – aki legendásan bírta a szeszt: „Gyuri, kettőnk közül éjjel valamelyikünk a két ágy közé....!) Másnap a következő délutánt és estét, a bécsi Kertneren töltöttük, ahol még akkor nem volt olyan csillogó a város, mint ma. Az utcán autók és lovaskonflisok jártak.

A díszes lovaskocsik szállították az esti Bécsi Operai előadás után, a „Single cilinderes" idősebb urakat, az újonnan szerzett barátnőjükkel vacsorázni.

Papp Zoli, miután először volt Nyugaton, figyelte a bécsi „esti életet". Én, 1956. novemberében jártam itt utoljára. Tíz évvel ezelőtt még sötét utcákon keresztül igyekeztem gyalog elérni, a bécsi Südbahnhof pályaudvart, hogy „visszaszökjek" a „MUK" (Márciusban Újra Kezdjük) mozgalom reményében. Eisenstadtot kellett akkor elérnem, hogy egyedül, egy esős, sáros sötét novemberi éjjel – reménykedve: hogy a Szovjet Hadsereg kivonul Magyarországról – és én még aznap haza érek nagynénémékhez Sopronba.

Így ma, 85 évesen visszagondolva az 1956-os menekülttáborra: amennyiben akkor sejtettem volna, hogy az 1957-es MUK helyett – 50 év múlva – 2010-ben a NER jön (a kommunista mintájú centralizmus), valószínű sohasem jöttem volna haza, ide az ismét Keletre tartó kaméleon „új kommunisták" által irányított, Ady Endre által „megénekelt" Kompországba!

Emlékezem: utolsó Bécsi napunkon, Tokár Gyurka építész munkatársa Papp Zoli „lelkendezve tájékoztatott minket", hogy a Kertner mellékutcáiban „még olcsóbbak" a lányok! Ezekre az atrocitásokra természetesen nem került sor, mert akkor Zolinak még az olcsó is drága volt.

Három nap után, Eisenstadt felé, négyen együtt – teljes létszámban – a két autóval haza indultunk.

Ma már – 2020-ban – hihetetlenül hangzik, de az országhatárhoz közel eltévedtünk. A mellékutakon akkor még sehol sem jelezték a „Hungary" eligazító táblát. Sőt, a földön dolgozó Burgerlandi parasztok sem tudták, hogy hol van Magyarország!(?) Sztráda akkor még nem volt.

Végül azért leleményesek voltunk, és ha nehezen is, de haza találtunk.

Tisztán emlékezem: Bécsi kirándulásunk egyik estéjén a régi bútorzatú „papa-mama" ágyban, Mészöly András kollégám – hozzá szokatlanul – kitárulkozva mesélte, hogyan jutott az édesapja a II. világháború után New York-ba takarítónak, később szállodai portásnak. Ismert volt, András elvált, felesége Kökény Ágnes neves BVTV-s építész, közös lányukkal élt egyedül.

András zűrös életet élt Budapesten. Őszintén ajánlottam számára a „mentőövet", a disszidálást: „András, hívd fel apádat, biztos küld majd repülőjegyet részedre!"

András végighallgatott, de nem fogatta meg baráti tanácsomat, de rá két évre Budapesten kinyitotta a gázcsapot és a „szájába vette". Így vetett véget, akkor értelmetlennek látszó életének!

Természetesen a Bécsben eltöltött napok alatt, többször is megtekintettük a tervpályázat helyszínét. Akkor még állt, a később különös módon – sokak szerint biztosítási csalás miatt – felrobbantott Reichsbrücke.

Haza jöttünk, de a pályázatot egy hónap múlva, Mészöly András nélkül egyedül adtam be, mert hazatérésünk után, a helyszíni szemlére velem utazó társam, megrettenve az óriási tervezési munkától, egyedül hagyva visszalépett a pályázattól.

Akkori Iparterves fiatal kollégáim – Mlinkó József, Varga Lea, Kander Éva és társai – segítségével, három egész éjszakát végigdolgozva, dög fáradtan, de beadtam az óriási manuális munkát igénylő Bécsi tervpályázatot.

Tokár Gyurkával – „gyermekien féltünk" – ami teljesen alaptalan volt – hogy Bécsben a Bíráló Bizottság majd a kommunista budapesti postai bélyegzőt felismeri és ezért nem fogunk a pályázaton nyerni! Következő alkalommal, még a kommunista nagyvállalat pénzügyesei is komolyan vették, mert a következő bécsi-postai útiköltséget, ki is fizette a vállalat. Ez a feltevésünk – mai szemmel – teljesen komikus volt. Júniusban – európai utazásom idején – *Bécsben megnéztem a „Virág Világkiállítás" helyszínén a szabadban, egy nagy sátorban kiállított 270 darab beadott tervpályázatot. Akkor végleg rájöttem, hogy „félelmünk" teljesen alaptalan volt, mert a nyugati pályázatok – szellemében és grafikában – minőségileg toronymagasan felettünk álltak!* Tehát a budapesti bélyegző nem jelentett volna semmit. Mindez 1969. nyarán történt, a szovjet típusú kommunista nagyirodai magyar életben!

Dr. Szendrői Jenő kérésére, néhány évvel később Bécsben az akkor építés alatt lévő új kórházépület válaszfalait kellett megnéznünk.

Nagy József kiváló mérnök, a Gulyás Zoltán Ybl díjas építész által tervezett Chemolimpex irodaépületének statikusa volt. Nagy József, emlékeim szerint vidéki – Jász – származású őstehetségű műszaki és üzleti ember volt. Róla, egykori műegyetemi tanítványaim, az Ybl díjas Patonai Dénes professzor úr és a Kossuth díjas Lázár Antal egykori kiváló építész tanítványaim tudnának mesélni!

Gulyás Zoltán, Nagy József és a korán meghalt Rimanóczy Gyula fiatalabb Jenő fia, főmérnökünk, Dr. Szendrői Jenő kedvencei voltak.

Szendrői javaslatára, az Ipartervben vételezett magyar forinton, a feketepiacon vásároltunk schillinget, hogy legyen benzinünk haza felé. *Szendrői, mint egy „jó személyzetis vezető", ismerte és szerette az új építész generációt és közülük válogatott egy-egy „témakörben".*

Úgy emlékezem: 1964-ben, a 8-as iroda vezetője, Farkas Ipoly Ybl díjas építész és az egyik szakosztályvezető – a Magyar Építőművész Szövetség akkori főtitkára – Csaba László Ybl díjas építész, a magyar Állam kiküldetése alapján részt vettek Brazíliában az UIA építészeti kongresszusán, melyet az akkor már kommunista politikai eszméket valló Oscar Niemeyer világhírű építész tiszteletére tartották Dél-Amerikában. Mindez, Magyarországon 1964-ben, az induló Új Gazdasági Mechanizmus idején, az Ipartervben történt! (Oscar Niemeyer nem lelkesedett a „színlelt magyar" kommunistákért.)

> *Igaz történet (Niemeyer önéletrajzi könyvében olvastam): megkérdezték Oscar Niemeyertől – Fiedel Castro kubai diktátor barátjától – a világhírű építésztől, miután – a balos Kubichek brazil államelnök bukása után – kénytelen volt politikai okokból akkor áttelepülni Európába (Franciaországba, segített neki a francia kommunista Párt). Megkérdezték: „Mester, sok mindent látott a világon. Ez alapján mi volt élete legnagyobb élménye? Válasz: „az, amikor Brezsnyev mellett álltam és megnézhettem a Vörös téren a dísztribünről a szovjet katonai felvonulást!"*

Brazíliában, a kongresszuson résztvevő magyar küldöttek, Csaba László és Farkas Ipoly építészek tapasztalták – és ezt hazatértük után több dia pozitív képekkel illusztrált előadásaik során be is mutatták – hogy a 20. század építészetét forradalmasító – „vasbeton anyag" felhasználásával – valamint a magyar Sorgék által szabadalmaztatott „periodikus betonacéllal" – az akkor még alacsony műszaki színvonalú Brazília is képes volt kiemelkedő építészetet megvalósítani!

Kiváló építészek sora nőtt fel akkor Brazíliában: Lucio Costa, a Fővárost városrendezésileg tervező urbanista, Oscar Niemeyer, az addigra már világhírt szerző brazil építész. A híres „hosszú és íves" Rio

de Janeiro-i hatalmas új épület tervezője, a neves Ready és sokan mások, világviszonylatban is kiemelkedő építészek voltak.

> *Emlékezem: ebben az időben került a brazil építészet a világ érdeklődésének homlokterébe. Később született meg, az ugyancsak világsikereket elérő új modern Japán építészet, Kenzo Tange-val és társaival.*

Csaba László és Farkas Ipoly, a brazíliai úton, a magyar építészeket is képviselő hazai Iparterves építészek, fontos tapasztalatokat szereztek, a világ már akkor egyik kiemelkedő építészetéről, a brazil építészekről.

> *Ma is biztos vagyok benne: 1964-től, a magyar építészet, az Új Gazdasági Mechanizmus következtében megváltozott volna – a mai Vietnámi példa igazolja: a szocialista piacgazdaság – a szocialista realista építészet miatt „félbemaradt" új magyar modern építészetet létrehozni. Az egyre növekvő világhírnévre szert tevő brazil építészet, akkor komoly eszmei segítséget nyújtott a Nyers Rezső magyar gazdasági miniszter is támogatta az új magyar modern építészeket, Csaba Lászlót és minket.*

Számos kisebb, nagyobb új modern épület született 1964 – 1969 – 1973 között Magyarországon. Az új mozgalom elindítója – a Csaba Lászlóék által behozott, a Brazíliai UIA kongresszuson bemutatott – modern brazil építészet és az Új Gazdasági Mechanizmus volt.

Plesz Antal (Tóni) építész barátunk vallotta: „mi magyarok – a politikában és az építészetben is – követő (másoló) magatartást tanúsítunk!" Kinek ki volt akkor az ideálja: Gulyás Zoltán kiváló magyar építésznek a finn Alvar Alto, a KÖZTI-s építészeknek, Hófer Miklós: Új Nemzeti Színház, Jánosi György: Salgótarjáni Karancs Szálló igazolja a Kenzo Tange japán hatást. Engem az olasz Mario Botta-val emlegetnek együtt. Ez azonban kicsit sántít, mert 1981-ben, az akkor fiatal Botta-t én hívtam meg Veronából Pécsre, az akkori Mesteriskola Konferenciára, ahol bemutatta jellegzetes épületeit. Botta 1943-ban született, tehát nálam nyolc évvel fiatalabb és én a Mátyáshegyi nyaralót és a Meredek utcai teraszházakat 1970-ben terveztem, amikor az olasz építész Milánóban még csak iskolás kisfiú volt. 1981-ben Botta Pécsen látta a híres Dzsámit, felsóhajtott és mondta: „Erre szívesen aláírnám, hogy tervezte Mario Botta."

Valóban ismerem és nagyra értékelem a kiváló svájci Mario Botta-t, többször is voltam nála különböző attraktív műtermeiben, Veronában.

Visszatérve a mához, Plesz Antal gondolatai alapján*: a mai magyar építészetre ráférne újra egy Alvar Alto, Oscar Niemeyer, Kenzo Tange, Mario Botta, akiktől volna ma is mit tanulni az új magyar építész generációknak!*

Természetesen – csak vágyakozás lehet – Calatrava, Zara Hadid vagy már Magyarországon is elérhető minta, a holland Kas Osterhuis, a „Bálnával". *Fontos gondolat: 1854-ben, a tudós szerzetes Ernest Renann-tól (1823-1892) származik: „Egy nemzet becsülete, tisztessége, ítélőképessége, építészetén keresztül mérhető le."*

Az Ipartervben, abban az időben kezdte Farkas Ipoly és kollégája Mészáros Géza építész a Budapest II. kerület Mártírok útján, kezdetben a Ganz Villamossági Művek, majd később a Kohó és Gépipari Minisztérium részére is építendő, akkor Budapest legnagyobb irodaépületét tervezni. Farkas Ipoly és Mészáros Géza építészek, a Rio de Janeiro-i, hatalmas Ready féle épület szellemében kívánták az új irodaházat megvalósítani, a 300 méter hosszú, 8 emeletes épületet megépíteni!

Az általuk akkor tervezett épületet azonban az Építésügyi Minisztérium által kijelölt 21-es Állami Építőipari Vállalat, a nagyméretű monolit épület építését – valószínű – nem vállalta.

> *Emlékezem: ezt követően szólított fel irodavezetőm, Farkas Ipoly építész, hogy hagyjak abba minden állami munkámat – tudta, hogy szabadidőmben jelentős magántervezési tevékenységet is folytatok – és készítsek sürgősen egy új tervet, melyet a 21 AÉV kivitelezővel előzetesen egyeztessek és szervezzem meg a Budapest Mártírok úti új Záróépület sürgős megvalósítását.*
>
> *Egykori titkárnőnk (Kishercegné, később Lauerné) szomszédságában, néhány napra Farkas Ipoly átadta a sürgős munkához a vezetői irodáját.*

KOHÓ- ÉS GÉPIPARI MINISZTÉRIUM SZÉKHÁZA BUDAPEST II. KERÜLET MÁRTÍROK ÚTJA

1966-ban, a magyar gazdasági élet, az 1956-os forradalom után, az Új Gazdasági Mechanizmus révén fellendülőben volt. Ezért lehetséges volt – de egyben sürgős is – a Mártírok úti új irodaépület minél gyorsabban való építése. A Minisztérium jelezte, hogy 1969 után, az országban akkor elszaporodott nagyszámú irodaépületek építése miatt, „irodastopot" fognak elrendelni. Ez azt jelentette volna, hogy a Mártírok úti, akkor már kibővített funkciójú (Kohó és Gépipari Minisztérium tervező irodája, KGMTI székházzal) nem tudna megvalósulni. *Miután a 21-es ÁÉV Vállalat nem akarta megépíteni a Farkas Ipoly és Mészáros Géza által tervezett, a brazil Ready mintájára kialakított nagy Mártírok úti irodaház tervezése zsákutcába jutott és Farkas Ipoly, a 8-as iroda vezetője engem kért meg, hogy tervezzem meg az irodaházra az új koncepciót.*

Váratlanul ért az új feladat, én akkor teljes szívvel, félig maszek munkaként – az Új Gazdasági Mechanizmus szellemében – az Erra keverő és raktárépületén dolgoztam a Vincellér utcai műtermemben és az Ipartervben is. A felkérésre nem lehetett ellent mondani. Először a tervezői etikára hivatkoztam! Hiába! A felkérés kötelező volt! A tervezést megkezdtem, de miután tisztába voltam azzal, hogy az építés sürgős és függ a kivitelezőtől, ezért olyan épületet terveztem, melyet előre gyártva gyorsan lehet megépíteni.

Az általam újonnan tervezett épület, beleértve a KGMTI (tervezőiroda) székházat, 250 méter hosszú, 8 emeletes épület, az úgynevezett „Záróépület" volt, mely eltakarta a Ganz Villamossági Gyárat, a Mártírok út felől. *Az új koncepciómat a Fővárosi Tanács Építési Főosztálya napokon belül jóváhagyta és elindult az épületnek az építési engedélyezési, majd kiviteli tervezése.* Szomorú voltam, mert a kedvenc épületemre, az Erra keverő és raktárra kevés időm maradt, pedig akkor vettem az első korszerű rajzkészletemet a „Graphoszt", melyet csak külföldről lehetett behozatni abban az időben. Nagy élményt jelentett ezzel az új építész „szerszámmal" dolgozni és ezért rajzoló nélkül készítettem el az Erra épület teljes építész tervdokumentációját. Ezért volt az, hogy a tervek egy részét a Vincellér utcai lakásomba készítettem. Ekkor értettem meg L.H. Sullivant (a 19. század legnagyobb modern építészét), aki a nagy chicagói irodájukban

az iroda tagjaitól különválva – azt akkor Adler építésztársa kiválóan irányította – egy kis helységben tervezte a később világhírű chicagói épületeket (Opera, koncertterem, stb.) néhány üveg amerikai whiskey társaságában. A tervezői munka Sullivant annyira lekötötte, hogy a nagy magánirodájukkal jóformán semmit, csak az épületek tervezésével foglalkozott. Így történt meg, hogy a később ugyancsak világhírű Frank Lloyd Wright fiatal építészről csak később tudta meg, hogy egész más saját privát munkáin dolgozott és elindította a később híres OAK parki épületeit. Sullivan feldühödött Wright privát munkáin és kirúgta az Adler-Sullivan irodából. Frank Lloyd Wright figyelembe véve ezt a számára kényelmetlen szituációt, ötven évvel később egy kérdésre válaszolva közölte, hogy a modern világ legnagyobb építészének Sullivant tartja.

Tekintettel arra, hogy a Mártírok útra általam tervezett új irodaépület 250 méter hosszú volt, ez akkor rajzi feldolgozás vonatkozásában nagy nehézséget jelentett, mert kicsinynek bizonyult a szokásos tervezői asztal. Ez azt jelentette, hogy amennyiben hagyományos módon megrajzoltuk volna az épület terveit, úgy hat méter hosszúságú rajzasztalra lett volna szükségünk, de figyelembe véve a technikai adottságokat, ilyen hosszú vonalzókat nem lehetett előállítani. Az akkori rajztechnikai felkészültséget figyelembe véve, *ma már ez nevetséges probléma, a gépi rajzolás idején.*

Én, abban az időben, a Műegyetemen, az Iparépítészeti Tanszéken oktattam és ott volt egy egyetemi docensként dolgozó kollégám, aki elmondta, hogy a háború előtt híressé vált Olgyai építésziroda, az 1940-es évek elején – 25 évvel azelőtt – már korszerű rajztechnikát hozott be az Egyesült Államokból. 30 év után, ugyanezzel a rajztechnikával terveztük 1969-ben, a Mártírok úti (ma Margit körút) irodaházat. Fejlődés!?

Hosszas keresgélésem után, Budapest, V. kerület Dorottya utcában megtaláltam az 1940-es évek elején működő fotós üzlettulajdonost, akkor már nyugdíj előtt álló FOTEX fiók vezetőjét, aki 1942-ben együttműködött Olgyaiékkal. Az idős FOTEX dolgozó segített nekem.

Emlékezem: az „új rajztechnika" segítségével – az 1960-as évek végén – sikerült nekünk is gyorsan előállítanunk az építési engedélyezési tervek fotó útján való felnagyításával, az épület kiviteli terveit. Különlegesség csak annyi volt,

hogy olyan fotópapírt kellett alkalmazni, amely hasonlóan a pausz rajzpapírhoz, átlátszó volt és rajzolni lehetett rá.

Az 1940-es évek neves építész ikreinek édesapja – Olgyai Viktor – az 1930-as években, a Képzőművészeti Főiskola tanára, kiváló szecessziós festőművész, iker fiait a Műszaki Egyetem befejezése után küldte ki, hosszabb idejű amerikai magántanulmányútra. Az építészek Detroitban ismerkedtek meg a Ford Gyár akkor első számú magyar konstruktőrével, Galamb Józseffel, a később világhírű autótervezővel. (Galamb József, Horthy Kormányzó részére elintézte, hogy fia – a később gépészmérnökként a Műegyetemen diplomázott – Horthy István is kiment az Egyesült Államokba, és mint „munkás" dolgozott két évig.) Horthy István a későbbi kormányzó helyettes, a MÁVAG Gyár vezérigazgatója lett. Olgyai építészek, a kapcsolatuk révén nagy megbízásokat kaptak az 1940-es évek elején Magyarországon.

Hazatérésük után ők tervezték a Soroksári útról nyíló kis utcában ma is üzemelő, akkori Stühmer Gyár Bauhaus stílusú világszínvonalú Csokoládégyár épületét.

A Mártírok úti épületnek csak a fele épült meg. A teljes épület kiépítését akadályozta, hogy a Kohó és Gépipari Minisztérium elállt attól a szándékától, hogy a Vérmezőről áthozza a Kohó és Gépipar tervezőiroda egységét.

Ismert, a megépült nagy irodaháznak másik funkciója („Záróépület" volt a neve), hogy az akkor még üzemelő Ganz Villamossági Gyár hatalmas iparépületekből álló ipartelepét eltakarja a város többi részétől. Ezt a funkciót töltötte be még akkor is, amikor csak részben valósult meg a „Záróépület", (a Kohó- és Gépipari Minisztérium később elvette az épületet a Ganz villamossági Művektől). Az épületet a 2000-es években teljesen indokolatlanul, politikai okból – hisz a „Záróépület" városrendezési funkciója ma is létezik – lebontották! A helyén a mai napig nem épült jelentős épület és az új tervezők egy zűrös félkész városképet hagytak maguk után.

Figyelmeztető: ilyen méretű épület indokolatlan lebontása értelmetlen, gazdaságtalan, építészetileg indokolatlan volt! Erre ma is találunk számos példát: a Népstadion lebontása, a Városliget beépítése, a Biodóm katasztrofális építése, és sok más – az utóbbi 10 évben – elhibázott beruházás!

A Mártírok úti Ganz villamossági gyár által indított Záróépület, a Ganz híres gyártelepét volt hivatott a budai körúttól elválasztani. Ganz Ábrahám tulajdonos és Mechwart Károly világhírű mérnök iparépületeit akartuk a Záróépülettel eltakarni és megvédeni. A világhírű Ganz villamossági gyár későbbi szanálásával, óriási kár érte a magyar iparépítészetnek első dicsőséges korában épült csarnoképületeit. A kár pótolhatatlan! *„A múltat végképp eltöröljük?"*

Budapest II. kerület Mártírok úti Ganz Villamossági Művek telepét elfedő „Záróépület".Az épületet 2016-ban Kormányhatározat alapján szanálták (indokolatlanul).Az épület eredeti funkciója a Ganz Villamossági Művek irodaháza volt, de később a Kohó- és Gépipari Minisztérium foglalta el, a csak részben megépült, eredetileg 250 méter hosszúra tervezett – a Kisrókus utcától a Lövőház utcáig terjedő Mártírok úti utcaszakasz 8 emeletes irodaépületét. Az eredeti terv szerint (a meg nem épült Lövőház utcai szárnyban) a Kohó- és Gépipari Minisztérium tervezőirodája (KGMTI) költözött volna.
Tervezők, építési engedély: Kévés György építész
Kiviteli terv készítői: Farkas Ipoly irodavezető, Mészáros Géza Ybl díjas építészek, valamint Kévés György Ybl és Kossuth díjas építész.
Tervezés éve: 1967

ÁLLAMI ÉS MAGÁN TERVEZŐ TEVÉKENYSÉG

1964-1969; 1970-1983

A kommunizmusban az Állam, a magán „maszek" tervezésnél természetesen jóval kisebb méretű épületeket engedélyezett tervezni. A nagy állami munkák sorsát, a tervezőirodák vezetői határozták meg. A magánmunkák méreteit, központilag meghatározták és ahol lehetett, a kommunista állam akadályokat gördített a magánkezdeményezések útjába.

A háború előtti magánépítészeti korszakban, az épület szerkezeti koncepcióját a tervező építész vagy mérnök döntötte el! Felelősséggel csak a magánmegbízóknak, és nem az államnak tartozott a tervező!

Természetesen ezzel a tervező, alkotó szabadsága mellett, anyagi felelőssége is nagyban megnőtt!

> *Visszatekintve a kommunizmusra: a szovjet típusú nagy tervezőirodákban (Iparterv, KÖZTI, BVTV, stb.) vállalati kollektív tervezés és zsűrizés folyt, ahol nagyon ritkán az egyéni alkotást is tiszteletben tartották. Ilyen volt például Gulyás Zoltán (Iparterv) és néhány építésztársa.*
>
> *A nyugati építész folyóiratok ezért 1950-től 1990-ig megépült magyar épületeket, csak ritkán közölték.*
>
> *1956 után, a lakáshiány miatt, váratlanul előtérbe került a „maszek" tervezés. Nagyvárosokban először meglévő épületekre emeletráépítéseket építettek, vidéken tömegesen épültek a négyzet alakú sátorlefedésű, igen alacsony színvonalú „kockaházak".*

Az 1960-as évek első felében – az 1956-os forradalom után kialakult gazdasági pangást követően – a kommunista Magyar Államnak komoly nehézségei voltak.

A kommunista állami (politikai vezetésnek) új, járható utakat kellett keresni a „népgazdaság élénkítésére". Ez volt az 1930-as évek szovjet mintájára elindított Új Gazdasági Mechanizmus, mely hivatalosan 1964-től 1969-ig tartott.

Rendkívül rossz lakásviszonyok voltak, nagyvárosainkban lakáshiány volt. Vidéken az egykori földbevájt putrik, vályogházak

megszűntetése érdekében, Magyarország akkor a Szovjetuniótól megvásárolta – a francia mérnöki „szüleményt" – a rendkívül alacsony építészeti színvonalú, de sorozatban gyártható lakásépítési szisztémát.

A II. világháború után, hazánkban kezdetben elindított középblokkos, némelykor kohóhabsalakból előre gyártott épületek kivitelezését, az 1960-as években, egyre növekvő számban – vidéken is építették. Időközben megindult a Szovjetuniótól megvásárolt tervek alapján a Házgyári lakótelepek, lakóházak építése Budapesten és vidéken egyaránt.

Az 1960-as évek elejétől 1990-ig, az egész ország területén sok házgyár és még több házgyári sivár lakótelep épült. A magyarországi házgyárak előre gyártott végtermékei – a lakóházak ugyan jelentős hazai tervezői beavatkozással – de jobbak lettek, mint azok, amelyek a Szovjetunióba épültek. A tömeges házgyári lakásépítés – új lakótelepek születése – mennyiségileg, pillanatnyilag megoldották az akkori „társbérleti", „CS lakás" és egyéb hazai nehézségeket.

Az új minőségi igényeket azonban, a „keleti luxust", már nem tudták megoldani ezek a házgyári termékek.

> *Először, az 1960-as években, a városi emeletráépítések, vidéken a tömegesen épülő sátortetejű kockaházak építésével egy időben, a felvetődött, a magánlakások „maszek" tervezése és építése.*

Az ÉVM gyűlölte a magán „maszek" építészetet. 1990-ig, az Építésügyi Minisztériumban állandó vita volt a magánépítészet.

Az állam próbált mindent, a nagy vasbeton paneles építési szisztémával megoldani. Az ügy élharcosa az Építésügyi Minisztériumban, Dr. Szabó János államtitkár volt.

Ez természetesen nem ment, hiszen a kommunizmus megörökölte a hazai meglévő városi településeink épület állományát. Ezeket nehezen lehetett házgyári épületelemekkel bővíteni, kiegészíteni.

AZ ÚJ GAZDASÁGI MECHANIZMUS ÉPÍTÉSZETÉNEK INDULÁSA, 1964

1953 után, Sztálin halálát követően 10 évig a Szovjetunióban, egészen 1964-ig, személyi hatalmi harc alakult ki. Magyarországon, a II. világháborút követően, az egyre gyengülő gazdasági helyzetben, Fock Jenő miniszterelnök, Nyers Rezső gazdasági miniszter vezetésével – az 1920-as évek Szovjetuniójában bevezetett – NEP korszak mintájára – a hazai gazdaság élénkítése érdekében létrehozták, a kapitalizmusra emlékeztető Új Gazdasági Mechanizmust.

Az 1960-as évek közepén, az akkori kommunista miniszterelnök gazdasági szakértője, a közgazdász, a „Kispesti" futballcsapat világklasszisának Nyers (I.) öccse –maga is „Puskás öcsi" egykori csapattársa – a szociáldemokratából kommunistává átléptetett Nyers (II.) Rezső létrehozta, az egykori sztálini mintára az Új Gazdasági Mechanizmust.

A hivatalosan 1964-től 1969-ig tartó Új Gazdasági szisztéma, a Szovjetunió vezetőinek beleegyezésével került bevezetésre Magyarországon.

Az 1964-es sikeres indulástól, hivatalosan 1969-ig tartott az Új Gazdasági Mechanizmus. 1969 után – Brezsnyev megerősödésével, 1969. május 9-én – a hírhedté vált „Bondor rendelettel" – egy csapásra megszűntették az Új Gazdasági Mechanizmust. A korszak, az 1970-es évek elejéig tartott, mert az 1964-ben megkezdett beruházásokat, a hatalomra került centralizálásokat be kellett fejezni. Az 1970-es évek elejére, már hozzánk is „begyűrűzött" az olajválság, mely végleg megszűntette az Új Gazdasági Mechanizmust.

Számunkra, főként a fiatal „szárnyaikat próbáló" építész-mérnök generáció számára, az Új Gazdasági Mechanizmus óriási szakmai lehetőséget kínált. Sokunk számára a reményt jelentette, mert 1964-től, állami vállalat is megbízhatott magántervezőt. Ennek ellenére a kommunisták változatlanul nem engedtek magánirodákat

nyitni. Így az elkövetkező 25 évben Magyarországon a nagy állami tervezőirodák domináltak.

Mi például – 1966-tól – „a maszek lakóház tervezésen túl", Esztergomban, Tokár Györggyel, a Labor Műszeripari Művek gyári étterem konyháját és a kultúrházát építettük. A tervezési munka az Iparterv 1-es irodájától került hozzánk, mert az iroda a „profiljától" távol álló Esztergomi épület tervezését és generálkivitelezését nem vállalta.

1964-től a modern magyar építészet megindulására kínálkozó lehetőséget – néhány hazai kollégánkkal együtt – bátran kihasználtuk.

Az esztergomi Labor- és Műszeripari Művek gyárától kapott a tervezésre és a kivitelezésre is szóló megbízás alapján, mint magántervezők, Tokár György építész barátommal megépítettük, vállalt határidőre az épületet.

A gyár szovjet érdekeltségű volt. Műszerkocsikat gyártottak a szovjet II. Déli Hadseregcsoport részére, ezzel a gyár különösen védett helyzetben volt. Vezetője Lénárt úr-„elvtárs", a gyár vezérigazgatója hasonlóan a győri gyár vezérigazgatójához, a Győrben székelő és ahhoz tartozó újonnan induló német érdekeltségű autóalkatrész gyártó gyár, Horvát Ede „sztahanovista" vezérigazgatója, fontos ember volt az akkori Magyarországon.

Jellemző az akkori „enyhülésre": Esztergomban Lénárt „úr" a kommunista vezérigazgató felkért minket, hogy ne elvtársnak, hanem úrnak szólítsuk. Lénárt vezérigazgató úr adta a tervezési és kivitelezési megbízásokat részünkre.

A megbízásokból elsőnek az esztergomi gyár étterem, kultúrterem épületet valósítottuk meg. (A kivitelezésnél, melyet nekünk kellett irányítani: Pakson gyártattuk az épület előregyártott vasbetonszerkezeteit, valamint az acélszerkezetét. Ebben az időben, „mint alvállalkozónk", a Szovjet Déli Hadsereg katonái végezték az épület alépítményi munkáit.) Az egyéb vasbeton munkákat a Vállalat saját építőcsoportjával végeztettük el.

Emlékezem: az 1956-ban az USA-ba disszidált akkori „katonaszökevény", ma már, mint amerikai állampolgár, öcsém 1966-ban (10 év után) hivatalos látogatáson az Európában vásárolt új Mercedes autójával hazalátogatott. (Nyugdíjas Anyám, a már szintén USA állampolgár

„korengedménnyel" már 1964 tavaszán haza jöhetett.) Azon a hétvégén – barátunkkal és vendégünkkel – a neves zeneszerző Vujisics Tihamér társaságában, öcsém vitt minket autójával Esztergomba művezetni. Amikor meglátta az éppen az alapozást készítő szovjet katonákat, reflexszerűen úgy megijedt, hogy beugrott kocsijába és „elmenekült". Nem volt még mobiltelefon és ezért Tokár Gyurkával csak nehezen találtuk meg öcsémet Esztergom „régi új" egyetlen kávéházában.

Emlékezem: az Új Gazdasági Mechanizmus 1964-től, gazdaságilag és politikailag rendkívül kedvező – szinte ideális – világpolitikai helyzetben indult. Enyhülés következett be a Szovjetunió és az USA viszonylatában. A kommunista diktatúra visszaszorult, 1956-ban, a magyar, 1968-ban a csehszlovák kommunista ellenes lázadások, valamint az 1969-ben, De Gaulle vezetése alatt felerősödött francia diáklázadással jött a kedvező politikai légkör.

Az átalakulás lehetőségeit tovább növelte, az USA és a Szovjetunió között elindult politikai enyhülés. Ebben az időben szerette volna a Szovjetunió az ENSZ központot New Yorkból Bécsbe áthelyezni. Mint ismert, ennek megvalósítására már nagyszabású nemzetközi építészeti pályázatot is kiírtak – állami hozzájárulással már mi is részt vettünk – melyet a nemrég elhunyt argentin-amerikai César Pelli építész nyerte meg.

Ez a kedvező légkör, az 1970-es évek elején szűnt meg, a két politikai tábor között bekövetkezett konfrontációk miatt és a világhelyzetet megrázó nemzetközi olajválság megjelenésével fokozódott a politikai feszültség.

Emlékezem: ezután az első épületet Esztergomban meg is terveztük és meg is építettük, mint generáltervezők és generálkivitelezők, de megbízásunk volt Esztergomban egy új városi Sportcsarnokra és a Labor Műszeripari Művek új irodaházára is. (Az Építőművész le is közölte a terveket.)

Az Új Mechanizmusban, másik építész kollégámmal, Balázs Györggyel – aki később Nigériába ment tanítani – megosztott I. díjas tervpályázatot nyertünk a vári Szentháromság téren. A Mátyás templommal szembeni

téren, a foghíj beépítési, új pályázaton, Zalaváry Lajos, kiváló, később Kossuth díjas építész elleni páros versenyt nyertem, 1968-ban. A vári Szentháromság téri műemlékkörnyezetben tervezett, 16 lakásos lakóépület megépítését, az engedélyezett és jóváhagyott tervek ellenére, az akkori Fővárosi Beruházási Vállalat már „elszabotálta" – ez 1968-ban, az Új Gazdasági Mechanizmus végén történt, amikor az akkori Fővárosi Beruházási Vállalat (későbbi Újlak Kft., majd a mai utóda, a Városliget Kft.) megakadályozta, hogy megépüljön a 16 lakásos Szentháromság téri lakóépület. Lehet, hogy szerencsém volt, mert én is úgy jártam volna, mint Virág Csaba építész barátom, az úgy nevezett vári „Tehermentesítő" épület szanálásával.

Egy-két évvel később – hogy ne legyen feltűnő – a projektet Jánossy György KÖZTI-s építésznek átjátszották! Ő munkatársával, Laczkovics kollégával el is készítették a tervet és többek között ezért Jánossy György építész még a kommunizmusban meg is kapta a második Ybl díját.

Megdöbbentő volt számomra, amikor évekkel később az „Építőipar" című folyóiratban megtaláltam a Jánossy féle tervanyagot, ahol egyértelműen látszott, hogy az én Szentháromság téri épületemet változtatás nélkül átvették. Kivéve a homlokzat lehatároló szerkezetét, az akkor bronz alapanyagú „köpenyfalat" téglával befalazták.

Ebben az időben – az Új Gazdasági Mechanizmusban – tervezett több, új épületem valósult meg. Többek között egy Budapest környéki TSZ irodaház is, valamint – állami megbízásra – az Erra keverő és raktárépület Zuglóban és végül az Ipartervben készült győri Acélöntöde épületterve.

1969-ben, feltehetően „szovjet parancsra" Nyers Rezsőt váratlanul menesztették és egy jelentéktelen Tudományos Intézet igazgatójává nevezték ki. Ez, egy akkor „divatos" – 2010-től újra átvett – szovjet politikai intézkedés volt!

Nyers Rezső engem később sem felejtett el, mert 1988-ban, kérésére indított személyes tárgyalás után, megbízott, a dolgozói részére építendő (XII. kerület Pipiske utcában tervezendő) 48 lakásos budai

társasházra. A tervek elkészültek, a kivitelezést azonban már nem én kaptam meg. Az épületegyüttes megépült a tervek szerint. A kivitelező id. Gyetvai elvtárs anyagi „spórolás" címen megváltoztatta az épület részleteit, ami egyben az épület jellegét is. Az épület ma is létezik.

Az 1964-ben, az Új Gazdasági Mechanizmus, az új modern építészet számára, nagy lehetőséget kínált. Sajnos azonban, az akkor már 15 éve működő szovjet típusú kommunizmusban, a magyar mamutirodák vezetői, az úgy nevezett „mérnökbárók" generációjának negatív állásfoglalása is közre játszott az Új Gazdasági Mechanizmus megbuktatásában! Az idősebb vezető építészek féltették a kommunizmusban megszerzett hatalmukat.

Az Új Gazdasági Mechanizmus közelgő bukását, mi már az 1970-es években, az Ipartervben jól érzékeltük! Az „Új Gazdasági Mechanizmus" decentralizációja helyett, a „Szocialista centralizáció" elve kezdett érvényesülni, ismét bevezették, mint ma is, a központosítást.

Úgy történt, mint ma Magyarországon – 2010-től 2020-ig – az utolsó 10 esztendőben. A növekvő állami irányítás – autokrácia –súlyosan hatott, ma is hat – tisztelet a kivételnek – a hazai építészet színvonalára.

Emlékezem: Dr. Szendrői Jenő távozott, (a Műegyetemen az Iparépülettervezés tanszéken tanszékvezető lett), míg az Ipartervben, a volt KISZ vezér, később vállalati Párttitkár lett a vállalati főmérnök.

1964-től 1969-ig, a Nyers Rezsőék által irányított Új Gazdasági Mechanizmusban, lehetőség nyílt volna, az 1920-ban elmulasztott új modern magyar építészet megteremtésére. Országszerte, főleg az ipari létesítményekkel összefüggő építészeti együttesek nyújtottak lehetőségeket, egy új modern építészet megteremtésére. Például, Győrben a Vagon és Gépgyárban, a volt sztahanovistából előlépett Horvát Edéből lett az új vezérigazgató. Kezében óriási hatalom összpontosult! Kádár elvtárs is nehezen bírt Horvát Edével!?

Német autó motor blokk alkatrész gyártás indult meg a győri Vagongyárban. Szinte a föld alól nőttek ki a 1970-es években az új – gazdaságilag sikertelen – vállalati ipari gyártócsarnokok. A győri gyár

rohamléptekben fejlődött. Ez természetesen nem a gazdaságos építészeti irányt képviselte. Drágák lettek az új gyártócsarnokok.

Erre, akkori megtörtént példát tudok elmondani.

Az 1960-as évek végén, a központi budapesti székhelyű Acélmű állami megbízás alapján, cseh-brünni technológusokkal, új acélmű tervezését indították el. Az Ipartervben, a nagy jelentőségű munkának Farkas Ipoly és én voltam az építész tervezője. Az egykori kiváló modern építész, Molnár Farkas fia, barátom, Molnár Zoli lett a létesítmények statikus tervezője. (Az irodavezetőm, Farkas Ipoly, más irányú elfoglaltsága miatt, rám maradt a nagyléptékű ipari együttes építész tervezése.)

Az Új Gazdasági Mechanizmus szelleme, bizonyos mértékben, még a győri Acélműnél is jelen volt. (Az országban egyébként a szerény magasépítési kapacitások felkutatása, akkor már főként a generáltervezők feladata volt.) Nem láttunk jobb megoldást Molnár Zolival akkor, mint felvenni a kapcsolatot Horvát Edével, a Győri Vagon és Gépgyár vezérigazgatójával. Úgy gondoltuk, hogy az öntödei Vállalat egyébként is az akkor meginduló német-magyar autóalkatrészekhez szállította volna, a jobb minőségben előállított acélt. Hívásunkra Horvát Ede vezérigazgató elvtárs rendelkezésünkre állt. Győrben, még a régi Vagongyár irodaházában találkoztunk a vezérigazgatóval. A rangja ellenére, hozzánk udvarias és szolgálatkész embert ismertünk meg benne. Közöltük vele kívánalmainkat: a Vagongyár álljon rendelkezésünkre az általunk tervezett nagyméretű, egyedi acélszerkezeti csarnok elemek legyártására. (Aznap délelőtt, Zolival megnéztük az akkor már építés alatt lévő, új vagongyári csarnokokat, melyek óriási mennyiségű felesleges – legalábbis mi úgy ítéltük meg – acélanyagot használtak fel az új győri autógyári csarnokok építéséhez.) Molnár Zoli, természetesen az Iparterv hagyományainak megfelelően, gazdaságos és esztétikus, kevés acélanyag felhasználásával készítette a mi új acélszerkezetű csarnokainknak a terveit. A „vékony" acélszerkezetekből készített tervet, Horvát Ede vezérigazgatónak Győrben bemutattuk és kértük azok legyártását.

Emlékezem: meg is lepett: a vezérigazgató, az Iparterv tervét gondosan, szakszerűen átnézte, majd közölte velünk, hogy ezt a szerkezetet ő, mint a Győri Vagon és Gépgyár

nem tudja legyártani, mert erre nincs szabad kapacitása. Viszont: és azt gúnynak szánta, a győri irodaház közelében, a Baross utcában megtaláljuk az öreg Kovács bácsi lakatosüzemét, aki valószínűleg 5-10 év alatt legyártja nekünk ezeket a szerkezeteket. A Győri Vagongyárban, akkor az általunk gazdaságosnak mondott acélszerkezetet szerettük volna legyártatni. Ez nem sikerült és a tárgyalást Győrben befejeztük. Az ajánlott lakatosmesterhez nem mentünk el.

Ekkor tudomásul vettük, hogy Horvát Edével a sztahanovista múltú vezérigazgatóval nem egy „súlycsoportba" tartozunk. Mindez, 1969. decemberében játszódott le Győrben – szovjet parancsra – és ez már az Új Gazdasági Mechanizmus végét jelezte!

Ezek után: januárban, a Magyar Rádióból tudtuk meg, hogy a győri Vagon és Gépgyár, Horvát Ede vezérigazgató vezetésével, január 1-től, a megszűnő központi – Kőbányán székelő – Acélművet átveszi és továbbiakban a győri gyár gondoskodik az új autóalkatrészek gyártáshoz szükséges minőségi acélról.

A történet számunkra egyértelmű volt, az Új Gazdasági Mechanizmus véglegesen megszűnt és az egyszemélyű vezetésű centralizált pártrendszer „diadalmaskodott" felettünk.

Ezt követően, az új Acélmű terveit a győri Vagongyár elkészítette.

Mi, Molnár Zolival az Ipartervben, a tervdokumentációinkat a kukába dobhattuk. Ennyit ért a kommunizmusban a szellemi munka becsülete. Mára sajnos elérjük ezt a szintet, a „centralizmust" és mint a Városliget tervezett épületeinél, a megrendelő sorba dobálja a Dunába a meg nem épített épületek tervdokumentációit. Bravó!

Ebből is látszott, hogy 1969-ben, a kommunizmus idején, éppen úgy, mint az elmúlt 10 évben, a szellemi munka értéke mennyire devalválódott! A terveinket – a szellemi munka termékét – a politikusok könnyedén a „szemétre dobták". Jó példa erre, a Városligeti projektre feleslegesen elkészített objektumok tervei (Építészeti Múzeum, Fotó Múzeum, Közlekedési Múzeum és egyebek).

elkészített objektumok tervei (Építészeti Múzeum, Fotó Múzeum, Közlekedési Múzeum és egyebek).

A győri történethez hasonló eseményeket, természetesen mások is sokat tudnak felsorolni. Félő, hogy 2020. után, a mai Kormány jóvoltából, hasonló problémákkal kerülünk majd szembe Magyarországon. Ma sincs értéke a műszaki tervezési tevékenységnek. *Átgondolatlan, megoldatlan, gazdaságtalan tervek készülnek!*

Elgondolkodtató a Győri Acélöntödének a bekebelezése: a Győri „Vörös Báró" új koncepciója – a német ipar terjeszkedése, *1939-től, („Győri program") több mint 80 év óta tart!*

Emlékezem: 1965 őszén, a Nyers Rezső miniszter által irányított „Új Gazdasági Mechanizmus" (1964-69) idején, a Kőbányai Öntödei Vállalat megbízásából, Molnár Zoltán statikus barátommal az Iparterv-ben indítottuk el, az országos nagyberuházás státusszal, a Győri Acélöntöde tervezését. A társgeneráltervezést a csehszlovákiai Brünni Kohászati Tervező Vállalat – magyarul jól beszélő – Jíri Jedlicska kohómérnök és társai végezték. Kezdetben Molnár Zoltánnal, az építész, statikus tervezési munkákat a Budapest Vincellér utcai magánműtermemben, mint egy „maszek" munkát kezdtük. Az Iparterv megbízásából, a tervezési munka 1968-as befejezéséig több alkalommal Brünnben együtt dolgoztunk a magyar – Zatureczky Árpád, Cser János és más kiváló Iparterves mérnökökkel, valamint a csehszlovák Jedlicska kollegával és társaival. A Brünni kiszállásaink idején, számos – a tervezéstől független – tanulságos, a keleti Népi Demokráciákban sűrűn előforduló furcsa dolgokat tapasztaltunk. Itt tudtam meg, hogy Skócia a HUNGARY piros belső feliratú éretlen whiskeyüket, Brünnben kék színű „Csehszlovákia" felirattal értékesítette. Először itt láttunk a TV-n keresztül 1966 nyarán az emlékezetes Angliai futball VB idején, magyar-brazil 4:1-es győzelmünket. Itt ismertük meg a Brünni luxuséttermek, bárok világát, Zatureczky Árpád Iparterves barátom kisebb vagyont hagyott a Brünni szállodai mulatókban. Hirtelen pénzzavarában Jíri Jedlicska barátunkhoz fordult pénzügyi segítségért, aki feleségének karácsonyi ajándékra összegyűjtött bundapénzét adta kölcsön Zatureczky Árpádnak. (A cseh hivatali hangulat, szokás és magánélet nagyban hasonlított a korábban Szófiában, a bolgár építész kollégáknál tapasztalt történekre.) A pénznek akkor a kelet-európai

népi demokráciákban nem volt értéke, mindenki jól akarta érezni magát a „laza" keleti diktatúrában. Nem takarékoskodtak az emberek.

Közelebbi munkatársaim, Jíri Jedlicska és Molnár Zoltán mérnökök életéről, ma is színes rövidfilmet lehetne készíteni. Molnár Zoltán és az ugyancsak az 1930-as években született Jíri Jedlicska mérnök életében több, a politikával összefüggő esemény történt.

Jedlicska édesapja az 1930-as évek elején, a cseh hadsereget képviselve Budapesten katonai attaséként szolgált. Budapesten feleségül vette az akkori Horthy rendszerben üldözöttnek számított pesti lányt és miután a törvények előírták, ezt követően az ifjú feleséggel Brünnbe költöztek. Jíri Jedlicska, az 1930-as évek végén már Brünnben született. Apja, mint magas rangú katonatiszt, az 1940-es évek elején részt vett a megszálló német náci helytartó, Heidrich SS vezér elleni sikeres merényletben. Később az idősebb Jedlicskát a németek elfogták és kivégezték.

Fia, Jíri Jedlicska elvben baloldalinak számított, 1960 után Moszkvában a KGST kohászati összekötője volt, de ennek ellenére a kommunizmust gyűlölte.

A közös brünni-budapesti tervezési munkáink után 20 évvel, 1987-ben – útban Stockholmi előadásomra – Brünnben utoljára találkoztam a korán elhunyt Jíri Jedlicskával.

Molnár Zoltán, a velem pontosan egy idős Iparterves statikusmérnök, Jíri Jedlicskával ellentétben meggondolt polgári életet élt és feleségével, az id. Janáky István építész által tervezett Budapest I. Dísz téri lakásában. Ezt a lakást eredetileg id. Janáky István nekem szánta, amennyiben az I. díjas Szentháromság téri tervemmel átmegyek a KÖZTI-be. Gyanakodtam és gondolkoztam, végül úgy döntöttem, hogy maradok az Ipartervben a díjnyertes tervemmel együtt. Így természetesen a Dísz téri Janáky által tervezett lakás megvásárlásának lehetőségétől elestem.

Molnár Zoltán édesapja Molnár Farkas, a Bauhaust is megjárt Walter Gropius által Amerikába is hívott, a kor legkiválóbb magyar modern építésze volt. A baloldali érzelmű építész, a kiváló terveken túl, élénk közéleti életet is élt: többek között a CIAM tagja volt. Molnár Farkas, az amerikai meghívások ellenére, az 1940-es években Magyarországon maradt. Felesége: Zoli édesanyja, a Horthy rezsimben az akkori törvények üldözöttjének számított. A baloldali Farkas nagy állami munkákat a Horthy rendszerben nem kapott.

Építészeti tevékenységét kisebb, a kor gazdag kereskedőinek tervezett luxus lakóépületei töltötték ki. 1939-ben, az akkori Kamarából (Mérnök és Építész Kamara) hamis vádak alapján ki akarták zárni. Ez akkor azt jelentette volna, hogy Molnár Farkas elveszti az önálló építészeti tevékenységre a jogát. 1939-ben, kiváló ügyvédjének beavatkozása megmentette az építészt és tervezési jogosultságát. Néhány évvel később a Pasaréti híres többlakásos házában. a Főváros 1945-ös ostroma előtt, egy szovjet bomba becsapódása a halálát okozta. (A történteket Molnár Zoli mesélte el: „Édesapám egy légiriadó alatt, valamelyik tervéért visszaszaladt a lakásunkba és ekkor érte a házat a szovjet bomba telitalálat. Ez okozta korai halálát.")

A Kárpát-medence mezőgazdasági területeinek értelmetlen *„lebetonozása"* a mai napig folyamatos. A hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar helyreállítása és modernizációja fontos, halaszthatatlan ügy.

Nem szégyen az egykori kommunista Iparterves iparfejlesztés koncepciójának követése – Kiskőrösi, Nyíregyházi, Kecskeméti konzervgyárak és húsüzemek telepítésének, építésének újragondolása. Fel kell hagyni az egykori Sztálinvárosi (Dunaújvárosi), Diósgyőri, Ózdi szovjet stílusú acélművek elhibázott fejlesztésével.

A politikusoknak a szakemberekre kellene bízniuk a Kárpát-medence iparfejlesztését. *Ne egykori Pártitkárok, KISZ titkárok és késő utódai akarják elhibázottan meghatározni a hazai iparfejlesztést, az új iparépületek telepítését és építését.*

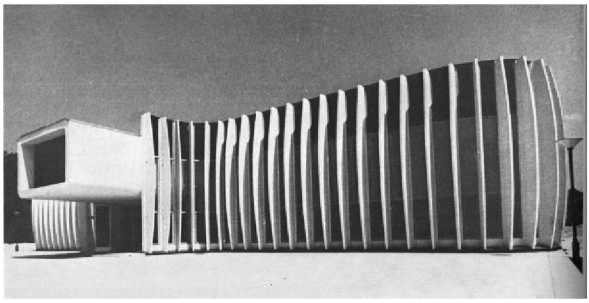

Esztergom Labor Műszeripari Művek
Építészek: Kévés György, Tokár György
Statikus: Vörösmarty László (a költő leszármazottja)

IPAROSÍTOTT ÉPÍTÉSI RENDSZEREK

NAGYPANELES, HÁZGYÁRI ÉS KÖNNYŰSZERKEZETES ÉPÍTÉSI SZISZTÉMÁK

1963-89

Az 1960-as években, a középblokkos, majd kohóhabsalakpaneles építési rendszerek, a lakásépítés területén nem váltak elég hatékonynak. A meglévő hazai lakáshiány miatt – a Szovjetunióból megvásárolt – francia eredetű – házgyári építés váltotta fel a lakásépítést. Nagy ütemben kezdték építeni a házgyárakat, valamint végtermékük, a házgyári nagypaneles lakóépületeket.

A házgyári lakásépítés üteme, azonban nem tudta követni a hagyományos magyar építőipar által épített kis középületek (óvodák, iskolák, irodák) építését.

Ezért ÉVM döntés alapján, bevezették az acél és alumínium alapanyagú – jóval gyorsabb, de drágább – könnyűszerkezetes építési rendszerek szisztémáját Magyarországon.

Az ÉVM javaslatára, külföldről vették meg a drága építési rendszerek (Fejál, Condert, Fillod, esetenként „félrendszerek") terveit, majd megépítették az új építési szisztémáknak a kivitelezési bázisait is.

Az acélszerkezetek egyik bázisa volt a Tápiószelén megépült KGYV cég acélszerkezeteket gyártó bázisa. Ezt a bázist 1990-ben Tápiószelén lebontották és ezzel a laikusok kezébe kerülő iparvezetés óriási károkat okozott Magyarországnak.

A magyar építőipar, a magyar ÉVM államtitkára, Dr. Szabó János véleménye szerint: „Azért szükséges a nyugati építési szisztémák megvásárlása, mert a hazai építőipar és tervezők, nincsenek felkészülve a műszakilag fejlett építés megvalósítására."

Ennek a vélt igazságnak (közönséges hazugságnak) az elutasítására tervezte és építette az Iparterv és a hozzá kapcsolódó 31 ÁÉV, a Középületépítő Vállalat, a Fémmunkás Vállalat és még több hazai kivitelező cég, a magyar tervezési és gyártású könnyűszerkezetes épületeket. Dr. Szendrői Jenő, Farkas Ipoly, Nagy József: Tuzséri

Hűtőház; Kévés György és Koncz Attila: a hazai tervezésű és kivitelezésű, cellás rendszerű, 1966-tól 1981-ig létező könnyűszerkezetes építési rendszerekkel való építés. Prototípus: Zuglói 24+6 tantermes általános iskola volt.

A szerkezeti rendszerek vásárlásai előtt, a sikeres hazai kezdeményezések ismeretei dacára, „furcsa módon", az ÉVM irányításával, a nyugat európai kapitalista építési szisztémák megvásárlását tűzték ki célul.

Az illetékes Építésügyi minisztériumi „elvtársak" – vásárlások címén – Nyugatra utazgattak és drága pénzért értelmetlenül megvásárolták ezeket a nyugati építési szisztémákat, melyek gyártóbázisait 1990 után a Magyar Állam nyomtalanul lebontott.

Az olasz Fejál cég, abban az időben, Milánóban külön listát vezettek a Budapestről érkező ÉVM-es „szakemberek" névsoráról. Akkor a magyarokon nevetett Nyugat Európa építőipara.

Az 1960-as években a Szovjetuniótól megvásárolt francia eredetű házgyári építési szisztéma, szovjet utasításra egész Magyarországon elterjedt. Ennek vezetője volt Szabó János az ÉVM államtitkára. A szisztémával épített lakótelepek nem csak Magyarországon, hanem a kelet európai államokban is a korszak építészetét tönkretették. A csatlós államok is ezzel a centralizált szisztémával építették meg nemcsak Magyarországon, hanem az akkori Csehszlovákiában, Kelet Németországban és Lengyelországban a házgyári lakótelepeket. A sivár építményekből előállított lakótelepek, szinte építészeti egyenruhába öltöztették Kelet Európát. Ez a veszély áll fenn ma is 2010 után, a központosított egyszemélyi politikai vezetéssel, amikor 1950 után, 2010-től ismét fényévekre maradunk el a korszerű modern gondolkodástól és gyakorlattól, amikor csak korrupcióval juthat előre a szakember, aki vállalta/vállalja a centralizációt! Az „új osztály" elméletét, mint Gyilasz idejében, Jugoszláviában az állami korrupció által létrehozott új milliomosok világát. A műszaki élet hazai katasztrófájához fog vezetni a laikus szakmai vezetés egykori szovjet típusú centralizációja, ahol nem az építészet minősége, hanem a „harácsolás", a gazdagodás az új osztályérdek határozza meg a jövőt.

KÖNNYŰSZERKEZETES ÉPÍTÉSZETI TERVEZÉS AZ IPARTERVBEN

Ebben az időszakban, még az Iparterv 8-as irodáján, a Mártírok úti, (ma Margit körút) irodaház kiviteli tervezésén dolgoztam.

Dr. Szendrői Jenő szokása szerint, titkárnőjével felhívatott. A mai napig mosolyt csal elő, amikor megkérdezte, „ráérek-e?" Ő, a nagy állami iroda teljhatalmú műszaki vezetője, számomra érthetetlen – kedves udvariassággal tette fel ezt a kérdést.

> *Szendrői a telefonon beszélt velem: „Gyere el velem ebédelni!" (Azt hiszem a mai „elvtársak" is tanulhatnának tőle, hogy miképpen kell bánni egy „beosztottal".) Ebéd közben közölte, hogy ő úgy gondolja: az Ipartervben én vagyok a legalkalmasabb személy – mert a magyar építőipart, a maszek munkáimon keresztül is a legjobban ismerem. Ezért megkért, tervezzem meg az új magyar könnyűszerkezetes építési rendszert. Természetesen nem mondhattam mást abban a helyzetben, mint igent erre a feladatra. Szendrői Jenő elintézte, hogy a Főváros erre a feladatra, az akkori kommunista időkhöz képest, horribilis összegű állami tervezési díjat biztosított.*

Az új építési rendszer terveit, Mlinkó József rajzoló barátommal hétvégeken, fűtetlen irodahelységben, nagykabátban rajzolva sürgősen elkészítettük.

A terv sikeres volt, a Fővárosi Tanács Építési Osztálya napokon belül elfogadta és kijelölte a helyszínt Zuglóban, az új Larsen-Nielsen rendszerű dán lakótelep egyik épülete mellett. Az Iparterv, a nagy tervezési díját – a munkánkért – felvette.

A Zuglói 24+6 tantermes iskola kiviteli terveit sürgősen elkészítettük és a Középületépítő Vállalat – Kreszán Albert építésvezetővel – mint egy „maszek" munkát, 8 hónap alatt megépítettük. Az Iparterv és a Középületépítő Vállalat, az új projekt fontosságát bizonyítva, „Pacsai úr profi filmrendező csapatával", az építés minden fázisáról színes mozgófilmet készített. Ez akkor ritkaság számba ment és főként – Szendrői döntése alapján – az Építésügyi Minisztérium, Dr. Szabó János kifejezett „bosszantására" készült. A 24

tantermes Zuglói iskoláról a filmet később az ÉVM, nem nagyon mutogatta!

> *Az 1960-as években, Magyarországon nem volt ismeretlen az úgy nevezett könnyűszerkezetes építés, ezért vették meg, a Nyugaton már jóval korábban elterjedt építési szisztémákat.*

Az elkészült könnyűszerkezetes terveket, a Hatóságok, az akkor Magyarországon ismeretlen kialakítású szerkezetek ismerete nélkül – váratlanul – rövid időn belül jóváhagyták. Ez történt a Budapesti Tűzoltóság Parancsnoksága által kiadott építési engedélyével. (Az épület elkészülte után, a használatba vételi engedélyt azonban a Tűzoltóság megakadályozta.) Ezért, az érintett kivitelezővállalatok, Kádár János segítségével kapták meg, a használatba vételi engedélyt. 1973. szeptember elején, így indulhatott meg a tanítás az új épületben.

Kádár Jánosnak meglehetősen nagy szava volt, ezért továbbiakban ennek a magyar építési rendszernek – amit kezdetben „Kévésnek" – majd kérésemre, Dr. Szendrői Jenő I+F-re keresztelte, (Iparterv, Fémmunkás Középület) – később szabad útja volt.

> *Gond nélkül terveztük és építettük a különböző funkciójú épületeket az új építési rendszerrel. Az utolsó és többszintes épületre, 1980-ban, az ÉVM már felbátorodva felkérte az Ipartervet – természetesen rám ruházták a feladatot – és megépítettük az akkor szintén sürgős Hematológiai Intézet (12 emeletes) a mai nap már üresen álló székházát. Miért üres? Jó kérdés 2020-ban!*

Az Intézet orvos főigazgatója – Dr. Hollán Zsuzsa, az MSZMP Központi Bizottságának akkori tagja – bizonyára meglepődne az épület tragikus állapotán!

Az 1970-es évek végén, Dr. Szabó János, ÉVM államtitkár kérésére tervezte akkor az Iparterv – azaz a mi osztályunk – az épületet. A telek nagyon kis alapterületű volt és ezért mindenféle akkori építési szabályokat – beépítés, épületmagasság – át kellett hágnunk. Valószínű az engedmény oka: Dr. Szabó János államtitkár fia, az Intézetnél volt orvos. (Másik fia, a VI. kerületi IKV-nál volt „mindenes" kollégám.)

Dr. Hollán Zsuzsa, az Intézet vezetője, az épület kivitelezése előtt, a tervezőket, a svéd Uppsala egyetemi városba tanulmányi útra küldte.

Uppsala-ban, mi akkor, többek között világviszonylatban is korszerű laboratóriumi épületet néztük meg.

Emlékezem: ez ma különösen aktuális. A Kutató Intézet laboratóriumában, minket fogadó svéd professzor, meglepődött, hogy mi, keleti kommunisták tanulmányozzuk a svéd titkos laboratóriumot.

A professzor jóindulatúan figyelmeztetett – mert tájékozatlan volt, miért is jöttek (?) – mondta: „ilyet ne tervezzenek, mert hihetetlenül veszélyes üzem": „Mi itt vírusokkal kísérletezünk és ezekkel pillanatok alatt, az egész világot ki lehetne irtani!"

Megjegyeztem, az akkor számomra viccesnek tűnő svéd professzor jóindulatú figyelmeztetését.

A konzultáció végén, a professzor úr bizalmas lett hozzánk, egy üveg vodkával ajándékoztuk meg. (Ez volt akkor a primitív kommunista szokás.) Ismerve a svédeket: a professzor megörült a váratlan ajándéknak, gyorsan búcsúzott és eltávozott. Valószínű a következő folyosó sarkán meg is kóstolta a „lengyel tüzes vizet".

A Magyar Építésügyi Minisztérium – akkori „nyugati nyitása" – a drága, külföldi könnyűszerkezetes építési rendszerek megvásárlásáról szólt! A korabeli fontos „Kormányhatározatok", a rendszerváltást követő – 1990 után, csak néhány évvel később – azonban értelmetlenekké váltak! Az óriási mennyiségű nyugati tervdokumentációk tömegét, valószínű a kukákba dobták! Az időközben forint milliárdokért megépült új gyártó bázisokat lebontották, megsemmisítették!!!

Tápiószelén, egykori gyerekkori barátom, Farkas Sándor vezérigazgató megbízása alapján terveztük és építettük a Fillod építési rendszer acélszerkezeteinek legyártására, az új csarnokokat. Kapy Jenő, Mesteriskolás tanítványom készítette az építész terveket igényesen – Fajó János Kossuth díjas képzőművész bevonásával.

A rendszerváltás után, az 1990-es években, ezeket a gyártó bázisokat, ipari csarnokokat lebontották.

Hihetetlen pénzügyi veszteségekkel értek véget, az állami magyar tervezésben honosított könnyűszerkezetes építési rendszerek magyarországi bázisainak szanálása.

Ugyanilyen veszteségekkel zárult, a házgyári lakótelepeket előállító Házgyárak (Budapesten, Győrben, Székesfehérváron, Pécsen, Szegeden, Miskolcon, Debrecenben) lebontása is!

Így múlt el Dr. Szabó János, ÉVM államtitkár „hobbyja", a Nyugati könnyűszerkezetes építési rendszerek koncepciójának drága játéka.

A történet, ma is intő jel a döntést hozó illetékesek részére!

Vigyázat! A Városligeti Biodóm átgondolatlan, az állatorvos által javasolt koncepciója súlyos tévedés. Iszonyatos károkat – műszaki és pénzügyi megoldatlanságokat – hozott magával. Kik ellenőrzik ma a laikus szakértők évszázadokra kiható döntéseit? (Paksi bővítés, Belgrádi vasút és a többi meggondolatlan lépése a gazdasági és műszaki életben működő hozzá nem értőknek.) Figyelem! Számolni kell a létesítmények horribilis üzemeltetési költségeivel is!

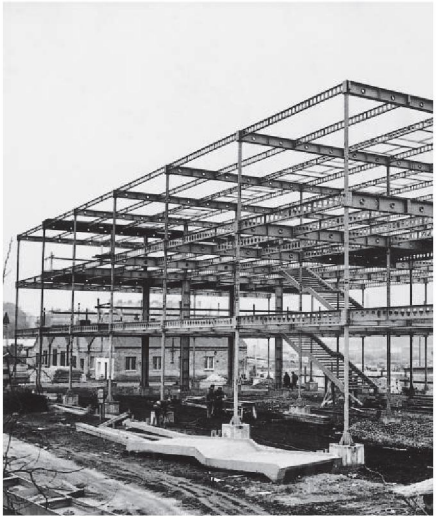

I+F könnyűszerkezet rendszer vázszerkezete
Kévés György építész és Koncz Attila statikus
1969

Ecseri úti iskola átadása
Kévés György és Kévés László
1971

IPARTERV „B" IRODÁBAN

TOKÁR GYÖRGY ÉPÍTÉSSZEL
1970-74

Az 1960-as évek végén, politikai döntés alapján, megszűntették a Nyers Rezső miniszter által irányított Új Gazdasági Mechanizmust. Ez a változás, az egész ország gazdasági életére kihatott. Ez időben szűnt meg, a Tokár Gyurka barátommal tervezett Esztergomi Labor Műszeripari Művekhez kapcsolódó „maszek" munkáink, nem épülhetett már meg Esztergomban a Labor- és Műszeripari Művek központi irodája és a Városi Sportcsarnok sem.

Emlékezem: az 1969 májusában megjelent, Bondor József Építésügyi Miniszter rendelete alapján, az Új Gazdasági Mechanizmusban azonnal megszüntetett tevékenységünkre. A napi sajtóban megjelent új rendelkezések tisztázására, felkerestük az esztergomi megbízónkat, Lénárt vezérigazgató „urat", hogy mi tévők legyünk az elkezdett munkáink – irodaház, sportcsarnok – vonatkozásában. Az akkori politikai helyzetre jellemző: Lénárt „úr" telefonon közölte velünk, hogy folytassuk nyugodtan a megkezdett munkáinkat, mert a kormányrendelet nem ránk vonatkozik! Tokár Györggyel, következő nap, az Építésügyi Minisztérium Tervezési Főosztályán, Dalányi László főosztályvezetőt felkerestük és megkérdeztük tőle, mit tegyünk a Gazdasági Mechanizmusban megindított „maszek" munkáinkkal – az esztergomi irodaházzal és sportcsarnokkal. Dalányi főosztályvezető elvtárs (a volt evangélikus pap fia, az akkori KÖZTI feltétlen támogatója) közölte velünk: azonnal szűntessük meg az esztergomi, de ha van egyéb, a Gazdasági Mechanizmussal összefüggő tevékenységeinket!

Dalányi László ÉVM tervezési utasítását kénytelenül, de tudomásul vettük. A Labor Műszeripari Művek tervezési

munkái összefüggtek Lénárt úr és a Szovjet Déli Hadseregcsoport tábornokainak kapcsolataival. A kialakult konfliktusnak azonban nem lett folytatása. A tervezési munkákat abba kellett hagynunk. Feltehetően Lénárt „úr" és a Szovjet tábornokok is megkapták Brezsnyev elvtárstól az „eligazítást".

Az Iparterv „B" irodájában, Egyed Ferenc mérnök vezetésével tovább folytak a gazdasági pangás következtében leálló munkák – az Iparterv aktuális tervezési feladatai. A „B" irodában a munka, zökkenőmentesen tovább folyt. Én terveztem és művezettem, az akkor már megkezdett építészeti feladataimat. Esténként a „maszek" lakásépítési munkáinkat terveztük a feleségemmel. Az Iparterv „B" irodájában, évekig szobatársam volt Tokár György. Abban az időben, kevés feladatunk volt, kis csoportot tartottunk egyben, Mlinkó Jóskával és egy két társával. A tervezési munkáink, az Új Gazdasági Mechanizmus megszűnésével, Esztergomban is aktualitásukat vesztették. Ezért kollégámmal, főként építészeti pályázatokat készítettünk.

Úgy emlékezem: még 1964. júliusában írtak ki egy országos tervpályázatot: a II. világháborúban szinte teljesen meghiúsult világhírű Duna parti Pesti szállodasor újjáépítésére. Tokár Gyurka, 1964. júliusában, a legnagyobb nyárban rábeszélt: áldozzuk fel a nyarunkat és készítsük el a szállodasor újragondolására kiírt, egyébként izgalmas építészeti – városrendezési tervpályázatot. Gyanús volt nekünk, mert szokatlanul nagyon kevés rajzot kellett beadni a pályázathoz. A szokástól eltérően, csak M=1:500-as alaprajzokat kértek az új létesítmények kialakításáról.

A pályázat lezajlott – a forró nyár miatt kisszámú tervpályázat érkezett be júliusban. Augusztus végén eredményt hirdetett a főként Építésügyi Minisztériumi tagokból álló – Dalányi László főosztályvezető által irányított – Bíráló Bizottság. Mindenki számára megdöbbentő volt: az első díjat egy olyan terv nyerte, mely a meglévő

Bristol szállót és Thonett házat is lebontotta. *Jól emlékszem, az első díjas tervező, a Bristol helyére egy 24 emeletes toronyszállót tervezett!!*

Ez a terv, szakmai *körökben részben „gyanús" és egyben felháborító* is volt. A meglepetés csak fokozódott, amikor az ügy kiderült, hogy osztrák-magyar *(Kreisky-Kádár)* megállapodás szerint, új szállodasor épül a Duna parton. Meglepetésre, az első épületre, a 24 emeletes toronyház pályázat tervezője kapta a megbízást, aki a Roosevelt tértől a Petőfi szoborig mindent lebontott!

A megbízás alapján, a tervezőnek a Bristol és a „Bristol-kert" helyére, az osztrák-magyar államközi megállapodásban rögzített, nyugati finanszírozású luxusszállót kellett terveznie. (Hotel Intercontinental) A felháborodás tovább növekedett és ezért az ÉVM Tervezési Főosztályának vezetője, Dalányi László, a meghívásos pályázatot kiterjesztette és a Középülettervezési Vállalatnál, Hófer Miklós építésznek is megbízást adott. Az így – teljesen jogszerűtlenül – kialakult kettős versenyt is, a korábbi toronyházat tervező építész nyerte! Ennek eredményeként, a később Intercontinental-nak elnevezett, a megengedettnél magasabbra tervezett szálloda, Gádoros Lajos, a Középülettervező Tanszék professzorának, mint akkori Kormánybiztosnak az ellenőrzése mellett indult el az új szálló kiviteli tervezése és építése. Feltehetően az új Kormánybiztos már tudott arról, hogy az új szálloda koncepciója nem illeszkedik az egykor világhírű Duna parti szállodasor beépítéséhez.

> *A szokatlan úton kinevezett Kormánybiztos volt a felelős, hogy politikai „botrány" nélkül lebonyolódjon, az egyébként már főként nyugati építési anyagokból készülő szállodaprojekt.*

Természetesen a szálloda tervezése és építése bonyodalmak nélkül nem valósult meg. A klasszikus egykori Duna parti szállodasorhoz képest, a tervezett épület emeletszámát több szinttel felemelték. (A zsűriben, Dr. Pogány Frigyes professzor úr – Német András kollégám emlékezete szerint – erősen kifogásolta, a kedvezőtlen városképet nyújtó épület formálását és szint szám emelését.

Tokár György építész barátommal abban az időben, az Ipartervben „jó helyen", közel a büféhez, a sokszor szomjas kollégámmal együtt ültünk. Számos esetben elhangzott kérés: *„Józsikám hozzál azonnal egy üveg bort, mert nem bírom ezt az állami „bájzlit".*" Mlinkó Jóska rajzoló-szerkesztőnkkel és néhány kedves kollégánkkal kényelmes irodánkban dolgoztunk.

Tokár Gyurka keveset tartózkodott az irodában, mert idejének nagy részét – egy emelettel feljebb – jó barátjánál, a kiváló építésznél, Molnár Péternél töltötte. Több közös sikeres tervpályázatot készítettek abban az időben az Iparterv 4-es irodájának keretében.

Ez is nagy hátránya volt a szovjet típusú nagy irodai rendszernek. A tervek, gondolatok „plagizációja" – egymásról való másolása – folyamatos volt! Emlékszem, a Meredek utcai teraszházaim később Baján, a főiskolai diákszállónál jelentek meg, vagy az ERRA általam készített attraktív épületét láttam viszont egy másik terv esetében.

Ez az egész világra kiterjedő szellemi munka jogvédelme – *világszabadalmak jelentősége* – Kínát a mai napig nem izgatja. Mások szellemi értékeit gond nélkül lemásolják, ellopják!!!

Természetesen a 60-as években, Amerikában is előfordult az építészetben a plagizáció. A neves dán *Björn Utzon* építész tervezte a világhírű Sidney-i Operát. A nemzetközi pályázat amerikai főzsűrora, az ifjú finn Saarinen világhírű építész volt. Az ő irodájában dolgozott korábban Björn Utzon. A dán építész a tervpályázat kiírása előtt kilépett a Saarinen irodából, ahol egyébként két kiváló 1945-ben emigrált magyar építész volt a kollégája. Tőlük származnak a hiteles információk a Sidney-i Opera tervezésével kapcsolatban, melyet az amerikai kollégák a MÉSZ székházban egy előadás keretén belül mondtak el.

Utzon, az akkor legatraktívabb tervpályázatát, a Sidney-i Operát határidőre, de „skicc" pauszon tudta beadni. Saarinen a főzsűror más sürgős elfoglaltsága miatt, csak néhány nappal késve tudott bekapcsolódni a tervpályázatot elbírálók csapatába. *Utzon tervét Saarinen megérkezése előtt már az előzsűrizés során az ausztrál zsűrorok „kidobták".*

A főzsűror Sidney-be érkezése után átnézte a beérkezett több száz Opera pályázat tervét, melynek első díja akkor (horribilis) százezer amerikai dollár volt. A tervek áttekintése után, Saarinen a papírkosárból vette elő Utzon kidobott tervét és *közölte a Bizottság többi tagjaival – megtehette, mert egyszemélyi döntéssel volt felruházva – ez az első díjas terv.* A Saarinen iroda magyar kollégái mesélték el 1966-ban a Magyar Építőművészek Szövetségének Székházában az alábbiakat: *„a Sidney-i Operát Saarinen döntése alapján Björn Utzon, a később világhírű dán építész nyerte”,* de a hivatalos eredményhirdetés előtt felhívott minket New Yorkban és utasított minket, hogy állítsuk le az akkor folyó Kennedy Airport tervezését, mert új koncepciót hoz magával és ez kerül megvalósításra.”

Mint ismert: a Sidney-i Operaház előtt megépült Kennedy Airport épülete, a Björn Utzon féle Sidney-i Operaház tervére hasonlított. Valószínű Saarinen sem tudta kivonni magát az új Utzon féle zseniális Sidney-i Opera tervének hatása alól. Így ért véget a Sidney-i Opera – New York Kennedy Airport épületek akkori története.

Björn Utzon
Sidney Opera
Terv: Nemzetközi Pályázat 1963.

Eero Saarinen
New York Kennedy Airport
Terv: 1965.

Az Iparterv 8-as irodáján több kolléga keresett fel minket egy-egy történetének vagy eseménynek az elmesélése ürügyén – lehet, hogy csábító volt az irodánk, mert az Iparterv büféjének a szomszédságában helyezkedett el. A „helységet” (büfét) az Iparterv dolgozói folyamatosan látogattak.

Emlékezem: az irodánkban kollégánk volt a vidám Mlinkó Jóska rajzoló szerkesztő, Lelkes Maja (Mária) a neves Lelkes fotóművész húga és az 1956 miatt súlyosan bántalmazott gépészmérnök, akinek a nevét nem írom itt le, miután súlyos károk érték a gépészmérnök kollégámat. Sok kolléga közül néhány külsős barátunk is felkeresett. Egyik alkalommal Fülöp Jenő évfolyamtársam, aki kissé „spiccesen" folyamatosan invitált minket Tokár Gyurkával, hogy menjünk a budai Nagy Rétre futballozni. Ezt a kérését azonban nem teljesítettük, mert volt mit tennünk az Irodában.

Jenő egy alkalommal vidám hangulatban megérkezett és Mlinkó Jóskától sürgősen a büféből egy rakat sört és egy telefonkönyvet kért. Rövid idő múlva felhívta az Iparterv hez rendkívül közel lévő Országos Rendőr Főkapitányságot, nem tudom kivel beszélt, csak hallottam: „Haló!" – szólt a kagylóba, majd kisvártatva közölte a vonal túlsó felén lévő hivatalos személlyel: „Lógni fogtok!" Ezt akkor többször megismételte, míg lebeszéltük a barátunkat erről a veszélyes beszélgetésről. Valójában ez akkor súlyos bűnnek számított, de szerencsére nem volt az ügynek következménye. Fülöp kolléga, az 1990-es rendszerváltás után, a Magyar Demokrata Fórum választást nyerő Párt vezetőségi tagja és BKV vezérigazgató helyettese lett.

Közös barátunk, Domokos Géza belsőépítész egy alkalommal nevetve jött a szobánkba és elmesélte az Iparterv Türr István utcai részlegének legújabb hírét. Az akkor 3-as iroda építész Osztályvezetője, Borsa Gábor, 1956 előtt Rákosi Mátyás Pártvezérnek a belsőépítésze volt. Az Iparterv 3-as irodáját takarító hölgy mesélte el az előző napi történetet. Borsa Gábort (Domokos Géza) csak Schrank Gabónak becézett Osztályvezetőjének történetét mondta el.

A takarítónő, Borsát és titkárnőjét munkaidő után a ruhásszekrényben hiányos öltözetben találta meg.

Megrémült és kiszaladt a helységből. Ez idő alatt a két személynek alkalma volt felöltözni, de a hír nyilván a takarítónő révén percek alatt futótűzként terjedt el az Ipartervben. Valószínűnek tartottuk, hogy a munkaidő után belépő takarítónő által keltett zaj megijesztette Schrank Gabóékat. Így a szerelmi délután is elmaradt. Ez a történet aztán évekig az Iparterv fő sztorija volt.

Emlékezem: ehhez a történethez kapcsolódik Borsa Gábor néhány hónappal azelőtti Bécsi története. Borsát az Iparterv hivatalosan Bécsbe küldte ki tárgyalni. A délutáni szabadidejében megtalálta a jól ismert bécsi „Kolibri" sztriptíz bárt. Megismerkedett a magyar származású osztrák tulajdonossal. Beszélgetés közben kérte az illetőt, hogy tekintettel az ő anyagi helyzetére, jegy nélkül engedje be az esti bári „vetkőzős jelenetekre". A tulajdonos hozzájárult, de értesítette 1968-ban a „Die Presse" című osztrák napilapot az esti „műsorról". Az estét Borsa a bécsi tulajdonosnak megköszönte és gyanútlanul hazautazott Budapestre. Néhány nap múlva Borsát hívatták a Pártközpontba és bemutatták a „Die Presse" című osztrák napilap legújabb számát, ahol Borsa Gábor az esti sztriptíz bárban foglalt helyet. Az ügy az Ipartervben természetesen nagy port vert fel és valószínű az Iroda megszűnéséig vezető helyen szerepelt ez, a történetekben.

Jellemző a korra, Borsa Gábort, alias „Schrank Gabót" az Iparterv Pártbizottsága egy „Pártfegyelmivel" jutalmazta, mely azonban kevés kárt okozott az Osztályvezetőnek, aki minden reggel 8-kor szorgalmasan ellenőrizte a dolgozók pontos érkezését! (Valószínű, a szintén belsőépítész végzettségű világhírű Marcell Breuer, Amerikában nem alacsonyodott le – pedig ott ő volt a tulajdonos – hogy a New Yorki dolgozóit a portán várva ellenőrizze. Ez volt akkor a különbség a „két világ" között.)

IPARTERV KÖNNYŰSZERKEZETES OSZTÁLY

1974-82

1974-ben, kérésemre Dr. Szendrői Jenő áthelyezett a Könnyűszerkezetes Osztályra, ahol a korán elhunyt kiváló Koncz Attila statikus építészmérnökkel kaptuk az osztályvezetői kinevezést. Az itt tervezett munkáim statikus feladatait Koncz Attila látta el, aki ebben az időben, Nyugat Németországban a BMW gyár egyik acélszerkezetes csarnoképületét is tervezte. Az általam tervezett első magyar cellás rendszerű építési rendszert – mint Iparterv „B" iroda építésze terveztem. Később iskolát, nevelési épületet, irodaházat, laboratóriumot is terveztem ezzel a rendszerrel.

Osztályunk munkái közé tartozott, az általam tervezett, akkor már „I+F" hazai könnyűszerkezetes építési rendszer és a Magyar Állam részéről, Franciaországból megvásárolt (a Francia Kommunista Párt tulajdonát képező) Fillod építési rendszer. Sámsondi Kiss György építész kollégám (később, a rendszerváltás után az Antal kormányban Sámsondi György államtitkári rangban, a dunai vízi lépcsővel kapcsolatos vitákat kezelte) és csoportja az Angol Államtól megvásárolt Conder építési rendszer honosítását tervezték.

Mesteriskolás tanítványaimmal alakítottam ki azt a csoportot, akikkel továbbiakban itthon és némelykor a Fillod építési rendszer központjaiban dolgoztunk együtt a francia kollégákkal – Párizsban és Thionvilleben.

Az I+F hazai könnyűszerkezetes építési rendszerrel, számos acélvázas, alumínium köpenyfalas, gipszkarton válaszfalas épületet építettünk meg. Többek között a Magyar Rádió és Televízió Budapest II. kerület Völgy utcai luxusóvodáját, valamint a Budapest XI. kerület Karolina úti Hematológiai Intézet Laboratórium épületét.

Az épületek megvalósításánál, főként a Középületépítő Vállalat, mint generálkivitelező működött együtt velünk.

Az Építésügyi Minisztérium utasítására végeztük a Fillod könnyűszerkezetes építési rendszer honosítását. A francia kollégákkal együttműködve, Thionvilleben megterveztük, a rendszer budapesti

prototípusának terveit, az ÉVITERV irodaházat. A „prototípus épület" tervei elkészültek és a XIII. kerületben megépítésre is kerültek. A prototípus alapján készítettük el kollégáimmal – Kapitány Józseffel, Német Andrással és építész társaival – az építési rendszernek a teljes tervdokumentációját.

A tervdokumentációból kevés számú, kisebb jelentőségű épület valósult csak meg. Időközben ismét gazdasági nehézségek jelentkeztek az országban. A könnyűszerkezetes építési mód gyorsabb, de jóval költségesebb volt, mint a hagyományos építési anyagokból való építés. Ezért a könnyűszerkezetes építési mód alkalmazása háttérbe szorult.

IPARTERV „A" IRODA

1983

Az Ipartervben, abban az időben elkezdődött részben a politikai célzatú átszervezés. Az Iparterv új főmérnöke, Fülöp Imre elvtárs, a volt vállalati párttitkár lett. Dr. Szendrői Jenő, a korábbi főmérnök, már 1973-ban elment a Műegyetemre tanszékvezető egyetemi tanárnak. *A Könnyűszerkezetes Osztályt Fülöp elvtárs feloszlatta!* Koncz Attilát és statikusait áthelyezték az Iparterv egy másik részlegéhez, nem statikusi munkákra, de ő lett az új irodának a vezetője.

A Könnyűszerkezetes Osztály tagjait velem együtt, az Iparterv „A" irodához csatolták. A könnyűszerkezetes építés, a kialakult labilis gazdasági helyzetben, (a könnyűszerkezetes építés jelentős többletköltségekkel épült) értelmét is vesztette. Régi Osztályunk tagjai: *Wagner Péter, Német András, Kapitány József* és társaik, különböző munkákat vállaltak. Többek között OTP bankfiókok belsőépítészeti tervezését, valamint a belváros régi épületeinek a felújítását.

Az új politikai helyzetben, az erősödő Szovjet nyomásra, gyors építési igénnyel, a Szovjetunió akkori főtitkárának – Brezsnyev elvtársnak – kellett a Béla király úton, gyorsan szálláshelyet tervezni. Az ÉVM kijelölése alapján, az Ipartervet – valójában engem bíztak meg

a szovjet pártfőtitkár „szálláshelyének" könnyűszerkezetes épület tervezésével.

Tudomásomra jutott, hogy amennyiben ezt az új objektumot mi tervezzük, úgy a kollégáimmal 5 évig nem utazhatunk Nyugatra.

Ennek elkerülése érdekében, Gulyás Zoltán irodavezetővel mindent elkövettünk, hogy a KÖZTI-ből átirányított feladatot elhárítsuk az Ipartervtől. A hárítás nem volt egyszerű, de sikerült! (A KÖZTI jó kapcsolatokkal rendelkezett az ÉVM-ben.) Úgy gondolom, hogy az ÉVM így akart rajtam bosszút állni, hogy tervezzem én a Brezsnyev Rezidenciát.

A Könnyűszerkezetes Osztályunk megszűnése után nem sokkal az „A" irodán, a Brezsnyevi szálláshely tervezésének igénye után, Tarnai István Szegedi építész barátom segítségével kiléptem az Ipartervből.

Évfolyamtársa, Tasnády Lajos, a VI. kerületi IKV főmérnök meghívására, frissen végzett fiatal építész kollégákkal megalapítottuk a VI. kerületi IKV-n belül, a „Revitalizációs Irodánkat" és elkezdtük a VI. kerület Király utcai „A" „B" „C" „D" tömbök revitalizációs tervezését.

Emlékezem: 1983-ban kiléptem az Ipartervből, negyed százados állami építészeti tevékenységem ezzel végleg megszűnt. Továbbiakban, 1990-ig, a hátralévő hét kommunista évben, a VI. kerületi IKV-ban eltöltött két év után, az „düledező" kommunizmusban" a magánépítészeti tevékenységünkön kívül, az egyre gyengülő állami építőipar területén, néhány kötelező feladatot is elláttunk. Az Ipartervben volt fiatal építész kollégáim egy része már Bruttyó miniszter által támogatott, egykori vállalati KISZ, majd Párttitkár által vezetett Ipartervben dolgoztak tovább.

Megindult az erjedés, egyre közelebb kerültünk a kommunizmus világméretű bukásához, a Szovjetunió felbomlásához. Az Iparterv is kettészakadt Ipartervre és Matervre. Ez utóbbi iroda felépítése és működése, már a később nálunk is létrejött új kapitalizmusra hasonlított.

MESTERISKOLA

1974-1984

MESTERISKOLA

1974-84

1974-től 84-ig, 10 éven keresztül a Magyar Építőművész Szövetség keretén belül működtetett, a Budapesti Műszaki Egyetem Továbbképző Intézetéhez tartozó, népszerű nevén, a Mesteriskola tanára – „Vezető Építésze – voltam.

Bécsben, az 1930-as évek elején, a végzett osztrák fiatal építészmérnökök továbbképzésére hozták létre a Mesteriskolát.

Szendrői Jenő 1935-ben szerzett diplomát Budapesten, a Műszaki Egyetemen. Ezt követően, 1936-ban iratkozott be Bécsben, az osztrák Mesteriskolára, melyet a II. világháború előtt el is végzett.

A II. világháború után, az államosításokat követően, a szocialista realista építészet kezdődő korszakában, az 1950-es évek elején Dr. Szendrői Jenő és id. Janáky István építészek kezdeményezésére alapították meg a frissen, szovjet mintára létrehozott Magyar Építőművészek Szövetségének keretén belül, a magyar kezdő építészek továbbképzésére a MÉSZ új szervezetét: a Mesteriskolát.

A magyar Mesteriskola, a Bécsi hasonló intézmény mintájára szerveződött.

Dr. Szendrői Jenő Budapesten az 1930-as évek végén elindította építészmérnöki magánpraxisát – először, mint statikus tervező-szerkesztő működött, különböző irodákban, mint magántervező statikus. Azokban az években épült a Lágymányosi negyed, a Duna szakasz szabályozása, feltöltése után, a Lágymányosi városrendezési egység, benne az akkor Lenke térnek nevezett, ma XI. kerület Kosztolányi tér építészeti kialakítása.

A magyar építészetet – beleértve az építészeti és más kapcsolódó funkciójú magánirodákat – 1950-ben államosították. Ezzel egy időben, kommunista vezetéssel megindult a szovjet mintájú, különböző funkciójú mamut irodák szervezése.

Ezekben a „szocialista" irodákban, azok az építészek és ritkábban szerkezetépítő mérnökök kerültek vezető státuszba, akik 1945-ben nem

emigráltak Magyarországról. *Mint ismert, 1945 után, az „elvándorlási" folyamat 1948-49-ig tartott, de az 1956-os forradalom idején több kiváló építész hagyta el az országot.* A kommunizmus bukása után, az 1990-es rendszerváltást követően, csökkent létszámmal, de folytatódott az építészek elvándorlása. Az emigráción kívül, a legkiválóbb építészek sorait ritkították a korai halálesetek. Többek között Molnár Farkas, Rimanóczy Gyula, Nyíri István, Lauber László haltak meg nagyon fiatalon.

Az 1945-ös és 1956-os „érvágás", indokolttá és sürgőssé tette, olyan új építész képzés kialakítását Magyarországon, mely feladatul tűzte ki – a politikától mentes – „új modern" építész generációk képzését. A Mesteriskola indulását követően, rövid idő után, az akkori kommunista politikai rendszer, az intézményt leállította. Néhány éves „kihagyás" után, az 1960-as évek elején indult újra a fiatal építészek Mesteriskolás képzése.

A Mesteriskola szervezeti felépítése: az állami építész irodákból kiválasztott építésztanárok, az úgy nevezett Mesterek felett, a Mesteriskola vezetője és a létrejött, nem szükségképpen mester státuszt betöltő építészekből, egyetemi tanárokból létrehozott Tanulmányi Bizottságból állt. A „tanári karhoz" a Mesteriskola vezetői, Tanulmányi Bizottság, valamint az Állami Tervező Irodák vezetői – pályázati úton – választották ki, a szocialista nagy tervező irodákban dolgozó fiatal építészek közül azokat a jó képességű építészeket, akik a Mesteriskolának a „növendékei" lettek.

A fiatal építészek, akik pályázati úton bekerültek a Mesteriskolára, két éven keresztül látogathatták a Mesteriskola hazai és külföldi rendezvényeit és tudomásom szerint a ciklus végén diplomát is kaptak a növendékek.

A magyar Mesteriskola, az 1960-as évek után végrehajtott átszervezését követően: a Mestereket (Vezető Építészeket) „megfiatalították". Az 1970-es években több építész barátom – Iványi László, Balázs György és mások velem együtt – bekerültek a Mesterek közé. 1974-től, 10 éven keresztül részt vettem, mint a tanári kar tagja, Mesterként, a Dr. Szendrői Jenő által vezetett építész továbbképzésen.

A megújított, 1960-as években felfrissített Mesteriskola rendezvényein a megjelenés, sem a „tanári kar", sem a „hallgatóság" részére nem volt kötelező! *Megállapodva a „szocialista" állami irodák vezetőivel, a Mesteriskola rendezvényeit hétköznapokon délután, és szombat, vasárnap munkaszüneti napokon tartották!*

A Mesteriskolai foglalkozások általában teljes létszámú tanári és hallgatói létszámmal folytak. Dr. Szendrői Jenő vezető és a Tanulmányi Bizottság gondoskodott, hogy az érdekes szakmai, építészeti, statikai, gépészeti különlegességek megtárgyalásán túl, az akkori politikai események és azokat irányító vezető politikusok sűrűn tartottak előadásokat a vezetőépítészeknek és a hallgatóknak. Az előadók között számos, ma már nem élő, a kulturális és tudományos élet kiválósága tartott a szűkkörű társaságnak előadásokat Budapesten, a Magyar Építőművész Szövetség székházában. Az itt elhangzott előadásoknak és bemutatóknak nagy előnyük volt, hogy sem a politikusok, sem a kiváló szakemberek „nem tartották vissza magukat", tehát olyan vélemények hangzottak el, melyeket sem a Rádióból, sem a Televízióból, sem a Napilapokból nem lehetett megtudni.

Ez a tény nagy „varázst" jelentett a Mesteriskola tanárai és hallgatói számára.

Az 1956-os forradalom utáni terrorisztikus évek elmúltával, a fokozatosan puha diktatúrává alakult a politikai helyzet. Az 1990 előtti kommunista diktatúra lehetőséget adott, hogy a hazai rendezvények – havonkénti úgy nevezett konferenciák – már külföldön, kezdetben a keleti népi demokratikus, majd az 1970-es évek után, főként már nyugati országokban is megrendezésre kerülhettek.

Dr. Szendrői Jenő kérésére – 1976-ban – elvállaltam, hogy a hazai és külföldi konferenciák szervezésekben, mint irányító részt veszek.

Emlékezetes rendezvényünk volt: Sopronban a Mesteriskola Konferencián, két neves – finn és osztrák – építész mellett, szinte népvándorlás szerűen, a Mesteriskolához nem tartozó hazai építészek is részt vettek a rendezvényen. A kiállítás a Soproni Festőteremben, Dávid Ferenc építész barátommal szervezett tárlaton került bemutatásra.

A külföldi építészek között ott volt akkor a világon is jól ismert *Mattie Mackinen,* finn építész, akinek családi kötődései voltak Magyarországhoz. (Felesége magyar származású volt.)

A hazai rendezvények közül kiemelkedő volt, a Keszthelyi Festetics Kastélyban megrendezett konferencia is, melyen a nemzetközileg is jól ismert osztrák *Wilhelm Holzbauer* és *Gustav Peichl* világhírű építészek és társaik vettek részt. Pécsen *Mario Botta,* az ugyancsak világhírű építész volt a meghívott, ahol a Mesteriskola házi pályázatának a zsűri elnökének is megválasztották.

A két napos, hétvégi találkozón, a Keszthelyi konferencián előadók voltak még – a magyar zenei élet legkiválóbb fiatal zeneszerzői, akik ott mutatták be legújabb szerzeményeiket. Ez a modern zene tudatos bekapcsolása volt az építész Mesteriskola kulturális programjába. A hazai konferenciákon kívül, kezdetben a népi demokratikus államokban: Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában megrendezett utazások és konferenciák után, a politikai élet enyhülése után, Nyugat Európában is rendeztünk konferenciákat.

Külföldi – nyugati – konferenciák helyszínei voltak: Finnország, Olaszország, Görögország, Spanyolország, Franciaország, Ausztria. Több más nyugat európai államban és azok fővárosaiban kerültek megrendezésre a Mesteriskola többnapos konferenciái.

Mint – Szendrői Jenő által felkért – „konferenciák szervezője", rábeszéltem a professzor urat, hogy a Mesteriskola, további tapasztalatszerzés céljából, utazzon el az Egyesül Államokba is. Erre az utazásra végül Szendrői nem jött el. Jó barátommal, Vadász György építésszel együtt utaztunk akkor az Egyesül Államokba, New Yorkba, Bostonba, később Chicagóba.

1993-ban, Vadász Györggyel közösen részt vettünk Chicagóban a város nagy rendezvénycsarnokában megrendezett – UIA és az AIA világ- és amerikai építészszervezetek által megrendezett reprezentatív kiállításon. Ott Finta József, Kévés György, Virág Csaba és Vadász György művei kerültek bemutatásra.

A Mesteriskolával, 1984-ben, az amerikai Konferencián, számos világhírű építészirodát látogattunk meg – *Richard Meyert* és másokat – New Yorkban. Ezt a Mesteriskolai rendezvényt akkor még én

szerveztem, de a másodiknál már – miután kiléptem az állami tervező irodai rendszerből – a Mesteriskolai tevékenységemet is abba kellett hagynom. *A második amerikai tanulmányútra is sor került nélkülem. Az elmondások szerint az utazás jól sikerült!*

Az 1980-as években, egyes kisebb amerikai irodák, a magyar fiatal építészek közül néhányat az irodájukba is meghívtak dolgozni. A fiatal építészek, akiknek sikerült ez az amerikai munkavállalás, igen jelentős szakmai tapasztalatokat szereztek és anyagilag is jól jártak!

Áttekintve az 1990 előtt működtetett Mesteriskolai rendezvényeket, a magam részéről megállapíthatom – így utólag, Dr. Szendrői Jenő is egyetértene ezzel az állásfoglalással – *az amerikai rendezvények igen sikeresek voltak.*

A Mesteriskola működése jelentős mértékben hozzájárult kulturális, műszaki életünk fejlődéséhez.

Az igazság kedvéért – utólag is le kell rögzítenem: az 1990-es rendszerváltás előtti években, a Mesteriskola folytonos szerény mértékű összeütközésben volt az akkori állami vezetéssel. Ma már komikusnak hangzik, de *a Minisztérium egy időben ellenezte még a „Mester" elnevezést is!*

Ezért hivatalosan Vezető Építésznek nevezték az akkori tanári kar tagjait. (Mai szemmel, a történet egészen hihetetlen.)

> *A rendezvényeken: főként a két napos konferenciákon, a Mesteriskola tagjai olyan ismeretekre tehettek szert, beleértve a szakmai és politikai ismereteket is, melyeket az 1990-es rendszerváltás előtti időszakban, más hasonló fiatalokat továbbképző intézménynél nem lehetett megszerezni.*

A Mesteriskolán sok olyan II. világháború előtti, majd a szocialista realista idők alatti, ezt követően a Kádár rendszerben elhangzott történetekkel ismerkedhetett meg a tagság, melyek tapasztalatai jelentős mértékben alakították az építész társadalom, politikai és műszaki állásfoglalásait! *A Mesteriskola egész léte – az alakulástól a mai napig – fontos eleme az építészeti közéletnek.* A Mesteriskolán többször hangot adtak az előadók: az 1920-as évek utáni Horthy-barokk

rendszer, majd a Szocialista Realista építészet, milyen károkat okozott a modern magyar építészetnek.

> *A Mesteriskolának akkor – mint egykor a Bauhausnak – legfőbb funkciója volt a szakmagyakorlás, a múlt és a jelen megismerése. Az építészeti alkotó szabadság, szakmai rang visszaszerzése!*

Valószínű, a magánmunkákért 1973-ban kapott Ybl díjam is közre játszott abban, hogy 1974-ben, a Magyar Építőművész Szövetség keretében működő Mesteriskola meghívott, úgynevezett Mesternek.

1974-ben, a már kijelölt Mester mellé jelentkezett fiatal építészek közül, a Tanulmányi Bizottság végül két fiatal építészt választott ki, akik egyébként is az Ipartervben akkor alakult új Könnyűszerkezetes építési Osztálynak a tagjai voltak. Az Osztályt akkor építészetileg én, szerkezetépítési vonatkozásban pedig, a korán elhunyt Koncz Attila építészmérnök vezette. A Tanulmányi Bizottság, illetve Dr. Szendrői Jenő két fiatal építészt választott ki részemre*: Kapy Jenő és Szentai Judit Iparterves építészeket.* A Fiatal Építészekkel – így nevezték akkor a hallgatókat – ezek után megindult a kétéves ciklus munkája, a szokásos hétvégi találkozások, konferenciák, utazások, pályázatok. A fiatal építészek, a szokásos mesteriskolai elfoglaltságok mellett, terveztek esetenként a vállalatok megbízásából, új állami épületeket vagy saját magánpraxisukban, magánépületeket.

Szentai Judit okleveles építészmérnök, akit a Tanulmányi Bizottság kiválasztott, a szokásos mesteriskolai tevékenység mellett tervezte meg, a rövid idő alatt, Cegléden megépült új sportcsarnokot. A sportcsarnok, az angoloktól megvásárolt Conder könnyűszerkezetes építési rendszer elemeinek felhasználásával készült.

A könnyűszerkezetes építésnek ismert előnye volt, a rövid idő alatt elvégzett gyors építés, hátránya, a hagyományos építőszerkezetekből és anyagokból épült épületeknél ezek az építmények jelentősen drágábbak voltak.

Szentai Judit, a Mesteriskola kétéves ciklusa alatt, Koncz Attilával a Könnyűszerkezetes Osztály statikus főnökével és építész kollégájával

Sámsondy Kiss Györggyel a Conder építési rendszer honosításával foglalkoztak.

Kapy Jenő okleveles építészmérnök, később a Tököly úti Építész Főiskola professzora volt ebben a ciklusban a másik fiatal építészem. Kapy Jenő, a szokásos mesteriskolai gyakorlatnak megfelelően végezte tervezői, építészi tevékenységét. Részt vett az Osztályunkon akkor meglévő, általam magyar anyagokból és szerkezetekből kifejlesztett I+F könnyűszerkezetes rendszer tervezésében, valamint ezek után, a franciáktól megvásárolt Fillod építési rendszer honosításában. Jenő, élénk építész tevékenységet folytatott a ciklus két évében is, sikerrel szerepelt hazai tervpályázatokon és abban az időben már megkezdte a Főiskolán végzett oktatói tevékenységét. Az akkor sikeresen megépült KGYV gyárépületet, a könnyűszerkezetes építés 1990-es leállítása után szanálták.

> *Köszönöm: Kapy Jenő részt vett azon a dunai hajóúton, melyet feleségem, Földvári Éva, a Kossuth díj kitüntetés alkalmával szervezett. A hajóúton, melyről film is készült, Csete Györggyel együtt köszöntöttek egy hosszabb lélegzetű felszólalásukkal. A film, a „Mesterek" sorozatában, a Magyar Televízió is többször vetítette, benne Kapy Jenő értékelését az építészetről.*

Az első ciklus sikerrel zárult és Szentai Judit, valamint Kapy Jenő, később Ybl díjas építészek megkapták a Mesteriskola befejezése után járó oklevelet.

Sajnos mind a ketten korukhoz képest korán elhunytak. Kapy Jenő, a Mesteriskolán kívül, társa volt Fajó János képzőművésznek, a Fajó által szervezett képzőművészeti és építészeti Szabadiskolának. A szabadiskola évente az Építészet és Művészet Kévés Studio Galériában záró kiállítást rendezett, ahol a közönség és a szervezők találkozhattak a fiatal művésztanítványok munkáival.

A kétéves ciklus befejezése után, a Mesteriskola rendszere szerint, új fiatal építészeket jelöltek ki. Az 1976-tól 1978-ig tartó következő ciklusban, egyik fiatal építészhallgatóm, a sikeres építészeti pályafutást magáénak tudó, korán elhunyt Kapitány József építészmérnök volt.

Kapitány József Ybl díjas építész, a Könnyűszerkezetes Építészeti Osztályunkon, részt vett, a Fillod francia könnyűszerkezetes építési rendszer honosításában és az új elemekkel épületeket tervezett és épített. A ciklus ideje alatt, több hazai és nemzetközi tervpályázaton vettünk részt és a francia építési rendszer jobb megismerése céljából, kérésemre, egy hetet Párizsban, illetve a Fillod székhelyén töltött. Kiváló, jó érzékű építész volt, nagyon sajnálatos korai halála. Baráti körével, közte *Német András* Ybl díjas építésszel, jelentős építészeti és közéleti tevékenységet folytatott.

Az 1980 és 1982 közötti kétéves ciklusban, a Tanulmányi Osztály felkérésére, mint vezető építész, hallgatóimmal, a fiatal építészekkel, *Varga Lea okleveles építészmérnökkel és Német András okleveles építészmérnökkel, hosszabb időn keresztül, az Iparterv Könnyűszerkezetes Osztályán, közös munkákon dolgoztunk.*

Varga Lea édesapja, Varga Nándor Lajos, neves grafikusművész, a Magyar Képzőművészeti Főiskola tanára volt. Jelentős életműve, szakmai körökben jól ismert.

Varga Leával, az 1970-es évektől már az Iparterv keretén belül együtt dolgoztunk számos hazai munkán és külföldi tervpályázaton, közte a Bécsi, eredetileg új ENSZ székháznak előirányzott hatalmas épületegyüttes tervén.

Varga Lea, az Iparterv Könnyűszerkezetes Osztályán, együttműködött a francia Fillod könnyűszerkezetes építési rendszer honosításában és az angyalföldi városközpontban megvalósult prototípus irodaépület tervezésében.

Német András barátom, e ciklus második fiatal építésze, az 1980-as években került az Ipartervhez, az ott alakuló iparépítészeti Conder könnyűszerkezetes építési rendszer tervezéséhez. A Könnyűszerkezetes Osztály alakulása után, részt vett a Conder angol építési rendszer honosításában. Az 1990-es rendszerváltás idején, az Iparterv szétválása után, a Materv nevű új cégnek a képviseletében, mint magánépítész is dolgozott. Jelentős munkái közül ismert: a Sashegy keleti lejtőjén, a Magyar Tudományos Akadémia munkatársai részére épült, több házból álló lakóépület együttes. A projektet Német András, a területre kiírt zártkörű pályázat első díjasaként tervezte.

Emlékezem: ezen első díjas terv alapján épült meg az építészeti együttes: Német András jelentős munkája. A Roosvelt téren, egykor Alpár Ignác és Quittner Zsigmond kiváló építészek tervei alapján épült objektumok belső átépítése és a Lánc-híddal szemben lévő, városképi jelentőségű védett épület homlokzati felújítása. Német András, számos hazai tervpályázaton vett részt sikerrel és ma is alkotó tevékenységet folytat.

1983-ben, befejeztem Mesteriskolai tevékenységemet és az oktatás ezen területéről is kiléptem.

Összegezve: a jövő Mesteriskolásainak 2020-ban üzenem: fontos a hazai építészet helyzetének és rangjának visszaszerzése, mert kollégái, a volt Mesteriskolások – tisztelet a kivételnek – ma már ott ülnek ezekben a „korrupt" zsűrikben és mint „NER lovagjelöltek", hozzák meg szégyenteljes határozataikat!

A rendszerváltás után, 1990-ben megszüntetett zsűrik nélküli állapotot vissza kell állítani! Minden nemű zsűrit meg kell szüntetni! A korrupciót ki kell írtani!

A hazai építészet jövője nem az, amit ma 2010 után, a "laikus politikusok" és őket kiszolgáló karrierista építészek művelnek Magyarországon immár egy évtizede!

Ma a világ legjelentősebb építészei, többek között – a spanyol Calatrava, a korán elhunyt Zaha Hadid, vagy a budapesti Bálna épületét tervező holland Kas Oosterhuis is magánirodákban alkották és alkotják, a 21. századi építészet remekműveit.

Tudomásul kell vennünk: az úgy nevezett „magyar építészet", többek között – az építészeti közéletünk irányítói miatt – sem valósulhattak meg. Nagy valószínűség szerint, ma az építészetet, már csak, mint globalizációs folyamatot tudjuk meghatározni.

Elgondolkodtató, a szomszédos Ausztriában, már az 1970-es években, *Gustav Peichl, Wilhelm Holzbauer, Hans Hollein* világhírű építészek és társaik, létre tudták hozni – a magyar építészetet fényévekkel megelőző – új osztrák modern építészetet!

A MAGYAR ÉPÍTÉSZET ÚTJA

1804-2020

Az 1800-as évek elején, Habsburg József főherceg támogatásával indult el, az a több mint 200 év, melyben újra magyarnak volt tekinthető a Kárpát-medencei építészet.

A 19. század második évtizedében jelentek meg azok az elsősorban német származású kiváló építészek, többek között *Hild József, Ybl Miklós, Hauszmann Alajos, Steindl Imre, Lechner Ödön* és társaik, akik önálló építészeti tevékenységet folytattak már a 19. században.

1804 után, a hazai fiatal építészek valójában a munkákat a korabeli – mecénásoktól – grófi családoktól kapták. A Károlyiaktól (Ybl), a Nádasdyaktól (Hauszmann Alajos és kollégái), ezeket az építészeket nevezték akkor – a főurak kastélyainak megalkotóit – „uradalmi építészeknek".

> *Megjegyzem: ez a tervezési, építési folyamat, abban az időben úgy történt: a gróf külföldről behozott egy neki tetsző nyugat európai kastélyépület festményét. Ezt mintának adta az építésznek és megbízta és a költségeket biztosította: ilyen kastélyt építsen Magyarországon! Ezzel egyidejűleg felhatalmazta a fiatal építészt, hogy szervezze meg a kastély építését, nem, mint tervező, hanem mint építésvezető. Szerezzen hozzá „kőműves vállalkozót" és ők együttesen: a gróf, az építész és a kőműves vállalkozó építse meg a kastélyt. Lényegében így készült el az azóta híressé vált Ybl féle Fóti kastélyegyüttes, valamint a Nádasdladányi Nádasdy gróf által épített új kastély, melyet Hauszmann Alajos tervezett és kivitelezett.*

Ezek a magyarországi kastélyok, lényegében „edzőpályái" voltak a később nagyhírű építészeknek, Yblnek, Hauszmannak, Steindlnek és társaiknak az építészetben.

Meg kell jegyezni: nagyon sok „állami beruházás", külföldi, főleg osztrák építészek tervei szerint készültek. Például: a Nemzeti Múzeum, a Ludovika, a Műcsarnok, a Szépművészeti Múzeum és az akkor épült, szinte összes magyarországi színházépület. Ezt a helyzetet joggal kifogásolta Lechner Ödön is, több nyilatkozatában, bár származást illetőleg ő is német eredetű volt.

Mint ismert, ők építették: Ybl Miklós az Operát, Steindl Imre a Parlamentet, és mint az utolsó eklektikus nagy beruházást – Ferenc József megbízásából – Hauszmann Alajos építész, műegyetemi tanár a teljes Királyi Várat.

A Budai Királyi Vár, a hatalmas objektum, valójában az Osztrák-Magyar Monarchiának utolsó, egyben legnagyobb beruházása volt. Az akkori szokások szerint – Ybl kiválása után – Hauszmann, Ferenc Józseftől, a Császártól, a Várra teljhatalmú tervezői és generálkivitelezői megbízást kapott. *Ez a megbízás akkor utoljára, Hauszmann Alajosnak, mint „építésvezető" részére érkezett.* A Vár épületegyüttese, Ferenc József, a Császár sűrű „látogatása" mellett készült el. Az építés 1910-ben befejeződött. A belső építészeti és felszerelések tervezésénél, mint ismert, több bonyodalom támadt, mert a bécsi udvar támadta a Császárt a Budai Vár építkezéséért. A bécsi Habsburgok, nem jó szemmel nézték Ferenc József Budai építészeti tevékenységét! Azt sem nézték jó szemmel, hogy magyar iparosok készítik az épületek bútorait és az étkészletek egy részét.

Emlékezem a korabeli híradásra: a bécsi neves politikusok irányításával, a Budai Királyi Vár átadása alkalmából rendezett nagy vacsorán, a magyar iparosok által készített ezüst evőeszközöket az osztrákok direkt felforrósították és miután a forró evőeszközök megégették a vendégek szájüregét, a császárnál reklamáltak, hogy valószínű a gyenge magyar ezüst volt az oka ennek a szerencsétlenségnek.

Mint ismert, 1920-ban az Osztrák Magyar Monarchia megszűnt és létrejött, a vitéz Nagybányai Horthy Miklós által vezetett

Kormányzóság, az I. világháború Trianoni „Békediktátumot" követő, „Csonka Magyarország" területén, a historizáló – Horthy barokk – építészet.

A Monarchia megszűnésével, egy korszak lezárult.

Ezzel egy időben, valójában az új, most már független Magyar Királyság, Kelet felé tolódott el? Ezt a tényt is igazolta, hogy 1920-tól, már – az 1848-49-es szabadságharc magyar zászlóit, a Szovjetunió Magyarország iránti „barátságát" deklarálva visszaadta!?

Ez a gesztus annak ellenére történt, hogy a Horthy rendszer valójában magát a nyugati államok közé sorolta – Hitler és Mussolini oldalán – lépett be a II. világháborúba!

> *Kardos György építész, a „Horthy barokk korszak" egyik jelentős személyisége. 1950-ben – 180 fokos fordulattal – csatlakozott, a Sztálin vezette szovjet Szocialista Realista építészethez: 1953-as haláláig, a sztálini szocialista realista építészet vezető személyisége volt.*
>
> *Feltehetően: Kardos György nem akkor, hanem 1945 után csatlakozott a sztálini kommunista építészeti eszmékhez, Zsdanovhoz és társaihoz!*

Ez a furcsa építészettörténeti esemény igazolja: milyen fontos szerepet töltött és tölt be a Mesteriskola, a magyar építészetben! A hazai építészet folyamatos eljelentéktelenedése és a laikusok megjelenése, fontos figyelmeztetés az 1920-as évek történései után, mára is!

> *A történtekre, az alábbi jellemző családi sztori is utal: a két világháború között, Kleineizel János – később 1956-ban Svédországba disszidált, majd az 1970-es években hazatért építész, a későbbi főiskolai tanár története. Kleineizel édesapja, építész kivitelező középvállalkozó építette a Margitszigeti Nagyszállót. Nem volt „szegény ember". A fia, az érettségi előtt, pályaválasztás előtt állott. Mint a korszellem szerint élő tehetős fővárosi család feje, keveset foglalkozott a családdal, ezen belül is a fiával. Annyit elárult már korábban a középiskolai fiúnak, hogy szívesen*

venné, ha a pályáján követné őt. Az érettségi előtt, az ifjú Kleineizel közölte az apjával, hogy döntött, építész akar lenni. Erre a Kleineizel papa nagyon megörült és reménykedett, hogy fia, nyomdokaiba lép. A fiú azonban lehűtötte az apját: „Építész akarok lenni, de nem olyan, mint te, apám, hanem olyan, mint Rimanóczy Gyula." Az apa és a fiú között lezajlott beszélgetés végén a papa szomorúan közölte a fiával: „Te is olyan szegény ember akarsz lenni, mint Rimanóczy?"

Ezt a történetet az 1970-es évek végén, a Svédországba disszidált, később haza tért Kleineizel János mesélte el, egy Mesteriskolai konferencián, melyet a Magyar Építőművész Szövetségében, Dr. Szendrői Jenő vezetésével tartottunk. A hallgatóságot meglepte ez a régi történet és elképedve hallgatták ott a fiatal építészek, hogy a kor akkor legkiválóbbnak tartott építészét (Rimanóczy Gyulát), „szegény embernek" titulálta Kleineizel János édesapja.

Id. Kleineizelnek igaza volt: már az 1930-as években, a gazdag milliomos kivitelezők – Sorgok és Havelek – uralták az építészeti szakmát, nem Molnár Farkasék vagy Rimanóczy Gyuláék.

Ott a Magyar Építőművészek Szövetségének székházában kapóra jött, az ott Mesterként megjelent *Rimanóczy Jenő,* az építész fia. Mindannyian kérdeztük, hogy mennyi lehetett az apjának a jövedelme az 1930-as évek után?

Ifj. Rimanóczy pontos számot nem tudott mondani, de közölte, akkor körülbelül 3-5000 pengő volt a havi jövedelme a Rimanóczy családnak.

Erre a jövedelemre mondta a „Kleineizel papa": „Szegény ember akarsz lenni, mint Rimanóczy?"

Tájékoztatásul mondom, pontosan ismerem: abban az időben Gyurmán Endre, apám után gyámom, nyugalmazott gimnáziumi tanár nyugdíja: 460 pengő volt, míg anyám jegyzői özvegyi nyugdíja, havi 150 pengő volt. Ez, azt

hiszem kicsivel több volt, mint az a pénzösszeg, mely az „éhenhaláshoz szükséges" volt.

Ez a történet arra is rávilágított: a Monarchia bukása után, a Magyar Építészet kettévált. *Gazdag kivitelezők:* Sorgék, Hávelék és társaik *és a szerény jövedelmű Építésztervezők:* Rimanóczy Gyula, Nyíri István, Lauber László és a többi kortársa. Valójában a műszaki értelmiség helyzete, a Horthy rendszerben így alakult! *Horthy Miklós kártyapartnerei a gazdag Sorgék, Hávelék voltak és nem a „szegény" Rimanóczy Gyuláék.*

A szakmai értelmiségi munka, lényegében igen alacsonyrendűvé vált! A Fő utcai Árhivatal épületét 1943-ban id. Janáky István és Szendrői Jenő szerény díjért tervezték a nyertes tervpályázatuk alapján. Ugyanabban az időben, Sorg Antalék, a milliomos kivitelező cég, hatalmas haszonnal építette meg Magyarországon az első téli nyári építkezés során, hónapok alatt az Árhivatal Fő utcai épületét.

Ebben az időben vezették be a tervezési díjak százalékban történő megállapítását. (1960-ban az Ipartervben a tervezési díj 2% volt.)

Emlékezem: 1993-ban, New Yorkban beszélgettem a világhírű, amerikai – olasz származású – George Ranalli kiváló építésszel. A beszélgetés során, az építész bemutatta legutóbbi New Yorkban megépült, nagy alapterületű luxus családi ház tervét. Ez alkalommal megkérdeztem Ranalli kollégát: „Mennyi volt a tervezési díja ennek az épületnek?" Amerikában, a tervezési díjat két úton számolják: 1., A tervezéssel eltöltött órák számát megszorozzák az építész felszámolható órabérével. Ez összességében adja ki, az építész tervezési díját. 2., Az építész tervezési díját, százalékokban határozzák meg. Az építési költségnek egy bizonyos százaléka a tervezési díj, melyet a megrendelő fizet ki az építésznek. Ranalli kolléga azt mondta, hogy ennek az épületnek a tervezési díja 16% volt. Nálunk akkor 3% volt a díj.

A háborút követően, az átmeneti időszak – a 3 éves terv – után, 1950-ben megszületett – államosítás útján – *a szovjet típusú*

mamutirodákban, a kisfizetésű „hivatalnok" építészek lettek a tervezők! Ezért történt az eset, hogy 1961. október első napjaiban felkerestem – új irodájában, az Ipartervben – a Műegyetemi korrektoromat, az egykori Kocsis Iván műegyetemi professzor docensét, Szabó Árpádot, a kiváló építészt, aki az alábbi „intelmeket" mondta el nekem 1963-ban:

> *„Gyurka, két út közül kell választanod. Egyik, belépsz a Pártba, de felhívom a figyelmedet, ehhez „erős gyomor" kell! A másik, amennyiben ezt nem teszed, úgy menj el és vegyél egy szürke „kassa anyagú ruhát" és legyél egy visszahúzódó, szerény ember, mert a tervezési díj, amit itt a cégnél kap a vállalat, az 2%. E szerint is kezelnek téged."*

Nem akartam hinni Árpádnak, de ő egy komoly ember volt, feltételeztem, hogy ez az igazság. Meghallgatván az idősebb kollégát és tanácsait – de be kell utólag vallanom – ezeket a megszívlelendő szavakat azután sohasem fogadtam meg.

> *Így éltem az életemet 1966-tól építész feleségemmel és így lettem, ahogy akkor mondták a „legnagyobb maszek" és a kommunizmusban szabad építész: aki a „farkasok dalát énekelte és énekli" a mai napig. Nem a régi vagy új politikusok kegyeit kerestem, mint több ma is megalkuvó kollégáim, akik az állami megbízásokért mindent tudomásul vesznek.*

Valószínű ez is közrejátszott abban, hogy 1960. októberétől, kétlaki életet élhettem. *Nappal az „állami hivatalban", késő este otthon a műtermemben magánépítészként dolgoztam. Később 1966 után feleségemmel, Földvári Éva építésszel együtt.*

Igaza volt Szabó Árpádnak: mert én akkor, mint magánépítész, nem 2%-ot, hanem sokszorosát kerestem, mint az Iparterv állami iroda tagjai.

> *Emlékezem: ez volt 1960-tól 1990-ig, 30 éven keresztül – beleértve a Mesteriskolás éveket is – a szomorú tervezői helyzet Magyarországon!*

Hihetetlen mértében devalválódott a műszaki értelmiség – benne az építészek munkája.

A kommunizmus elveit hamar tetten lehetett érni ebben az időben, mert az oktatásban is jelentős mértékig megmutatkozott a Szovjetunióból behozott sztálini kommunizmus! A Műegyetemre, abban az időben, az – 1950-es években – több száz egyetemi hallgatót vettek fel. 1953-ban, az Építész Karnak körülbelül 400 hallgatója volt.

Megjegyzem: ez hihetetlen nagy szám, mert a két háború között általában 30-40 építész végzett a Műegyetemen. Ez azonban csak a bemutatkozása volt a Szovjetuniónak, mert a 400 főből, szerény válogatás alapján, 300 „kivitelezőt" és 100 „tervezőt" választottak ki a Műegyetemen.

Ezek közül a kivitelezők közül kerültek ki, már 1956-ot követően, a kádárrezsimben, a jól kereső „kivitelező építészek", az akkori állami nagy kivitelező vállalatok későbbi vezetői. Az úgy nevezett „tervezőkből" pedig, a „szegény emberek" lettek – a mai „kisnyugdíjasok".

Ez a kettéválasztás és értékmeghatározás valójában 1990-ig, a rendszerváltásig működött, onnan indult: a szabadpiac.

Ezek után, a következő évtized alatt, a jóval gyengébb műszaki felkészültségű és szakmai tudású „kivitelezők" privatizálták az egykori nagy állami kivitelező vállalatokat. Vezetőikből lettek, ma is azok sok esetben – az 1990-es privatizáció után – az „oligarchák".

A 21-es Állami Építőipari Vállalat, a privatizálás után magántulajdonú „Magyar Építők" címen alakult át, ahol az egykori állami építésvezető lett az új cég tulajdonos vezérigazgató.

Ezzel szemben az egykori mamutirodák tervezői – kivéve a Középülettervező Vállalat (ma is „állampárti") utódszervezetét – szegény nyugdíjasok lettek! (Gulyás Zoltán, Virág Csaba, Kiss Albert és mások).

Ezt a jelenlegi helyzetet kell józanul értékeljék, a jelen és a jövő építészei, a szakma majdani kiválóságai!

Csak reménykedni lehet: ha Magyarországon egy egyszerű tisztességes „gázszerelőből" néhány év alatt milliárdos, az ország leggazdagabb embere lehet, akkor a tervezői felelősséget vállaló és a feladatot ellátó, műegyetemi végzettségű tehetséges építész sem, mint „kisnyugdíjas" fejezze be, szakmai – földi – pályafutását.

Az elmúlt évtizedekben történtek végig gondolandók: a folyamat egyértelmű, a Monarchiát követően, az egykori 19. századi Ybl Miklósék után, a szerényebb jövedelmű Rimanóczyék jöttek, majd az 1950-es évek után, már a szovjet világban megjelentek a „szerény állami fizetésű építésztervezők", „ügyintézők". Az 1990-es rendszerváltás után, szemben az állami privatizáció útján vagyon szerzett nagy építőipari vállalatok vezetői mellett, létrejött a „szegény nyugdíjas építész réteg"!

A folyamat sajnos nem vigasztaló, mert 2010. után, a megváltozott, új és laikus – nem szakemberekből álló oligarcha társaság – a NER vette kezébe az építés irányítását!

2010 után, a megbízásokat – a feladatok zömének sorsát – mint egykor a kommunizmusban, a Kormánypárt (mai Fidesz) és vezetői döntik el.

Ez a folyamat, ma odáig süllyedt, hogy a tervezési feladatokat, már nem építészek, hanem az úgy nevezett oligarchák kapják. Majd ezt követően, a Megbízott, nem szakember átadja a munkát, a megfelelő összeg levétele után, egy alsóbb rendű oligarchának. Ezt követően az illető átadja egy jelentős szakértelem nélküli „építésznek", aki a megfelelő díjat levéve, jobb esetben a következő „névtelen" szakembernek, építésznek adja át a tervezési feladatot. Ezen „állomások" közben, néha „versenytárgyalásokat" írnak ki, mely utólag fogja eldönteni, ki valósítja meg a projektet?

Az elkövetkezendő évtizedekben – amennyiben az úgynevezett „magyar építészet" – még létezni szeretne, meg kell változtatni a jelenlegi tarthatatlan állapotot.

Ezért változatlanul szükség van, a korrupció mentes, bátor, fiatal építészeket nevelő MESTERISKOLÁRA!

Meg kell változtatni a jelenlegi állapotot, amely a késő Kádári kor, a rendszerváltás előtti időszakot hozta vissza. Nevezetesen: az 1950-es évektől, az állami mamutcégekben létrehozott „vállalati zsűrik" után, lényegében, *a kollektív akaratú zsűri döntötte el, hogy milyen legyen, és ki építse meg az állami építészet végtermékét: magát az épületet.*

Az 1970-es évektől, ebben már, mint építész én is részt vettem. A Fővárosi Tanács Építési Főosztály megszervezte a „magán építészeti tervek zsűrijét". Ez a zsűri időszak, cirka 10 évig működött, mindenféle tényleges eredmény nélkül! Az okoskodó zsűri nem tudja az építészt a tervezésre megtanítani, erre van a Műegyetem.

A tervezett épületek építészeti minősége, a zsűrik ellenére sem emelkedett meg, hiszen *nem a zsűriknek kell az építész terveket megvalósítani, hanem az arra rátermett megfelelő felkészültségű építészekre van szüksége Magyarországnak!*

1990. után megszületett rendszerváltást követően, a helyzet rövid időre megváltozott: a Szép Házak nevű építészeti „divatlap" tulajdonosa kifogásolta az Antal Kormánynál, a minden fajta zsűrizéseket – egy rövid időre – a kormányzat valójában kormányhatározat alapján el is törölte a „szovjet típusú, kollektív szellemű építészettel" együtt a zsűrizést!

Emlékezetül: az 1950-es évek állami vállalati zsűriének egyik kiválósága, a híres belsőépítész Kaesz Gyula így fejtette ki a véleményét. A Bizottság kérdése: „Kaesz kolléga, miért ilyen röviden nyilatkozik a zsűriken bemutatott tervekről? Szakszerű, Alapos, Rendes."

Kaesz Gyula, a kor kiváló belsőépítészének válasza: „Mert ezek az itt bemutatott új állami tervek ennyit is érnek." (SZAR-ok)

Ilyen zsűrik voltak a fővárosban a kerületek Építési osztályán, a Fővárosnál, a vidéki önkormányzatoknál is. *Ezt akkor rövid időre*

„Antalék" megszűntették, majd később, „alattomos módon", a laikusok tanácsadóként megjelentek és a zsűrik, újra „megfelelő" határozatokat hoztak! Kezdetben ezek a határozatok nem befolyásolták a magánépítészek által tervezett épületeket. *Néhány év múlva azután ezek a zsűrik ismét kötelezővé váltak,* kiterjedtek a fővárosi kerületi zsűriken túl, az országos és Fővárosi zsűrikre is. Ezek lényegében ma is meghatározzák a hazai építészet útját és minőségét.

Erre jó példa, a 2000-es évek elején, a fővárosi zsűri által hozott határozatok – a zsűritagok nem okvetlenül építészek voltak – különböző értelmezhetetlen, esetenként korrupt határozatokat hoztak. Ez a folyamat mindaddig tartott, míg a Fővárosi Zsűri egészen triviális, korrupcióra utaló határozatot hozott. Ezt, az akkori kormány (Orbán) kénytelen volt napvilágra hozni és a miniszterelnök döntése alapján, az akkori Országos Zsűrit azonnal megszűntették!

Ezt követően, az egykori – ma is kormánykegyelt – M. tulajdonos társa, Nagy Ervin lett a főzsűror, aki engem is meghívott, majd megszervezte az újabb, most már ismét Országos Tervtanácsot. Ennek tagja voltam mindaddig, amíg a Tervtanácsot meg nem szüntették. Ezt követően a Kormány, az egyszerűség kedvéért az Országos Zsűrit azonnal véglegesen megszüntette és feladatát a Kormány utasításai szerint, egyszemélyi felelősök döntik el.

Ez valójában egy olyan korrupt folyamat – mely ma is működik – tehát az a személy kap építési engedélyt, aki a zsűri „véleményét" elfogadja!

> *Személyes történetem: a XII. kerületben, egy volt kollégám kérésére, egy méretre jelentéktelen ikerházat terveztem baráti úton, hogy el tudja adni könnyebben a XII. kerületi telkét. A zsűrire beadott tervre azonban hónapok múlva sem kaptam választ. Ezért reklamáltam a kerületnél. Megdöbbenésemre, a reklamációm után személyesen megjelent a XII. kerület akkori zsűrinek a vezetője, a XII. kerület Főépítésze, a Bp. XII. kerület Melinda utcai irodámban. Ezt követően a Főépítész elnézésemet kérte és közölte, hogyha meg akarom kapni a zsűri „jóváhagyó véleményét" és engedélyt akarok kapni a tervemre, akkor*

be kell mennem Makovecz Imréhez, a zsűri egyik tagjához, mert ő majd meg fogja mondani, hogy én milyen épületet tervezhetek arra a telekre. Az építész átadta az írásos határozatot, mely elutasító volt.

Emlékezem ma is: hallatlanul felháborított az eljárás. Makovecz Imre évfolyamtársam volt és az ő épületeit, terveit nem tartottam építészetnek. Különösen a Piliscsabai Katolikus Egyetem főépületét. Egy alkalommal Kubik Anna színművész és színész barátja rendezésében láttam ott egy színházi művet. Szőnyi Zsuzsa, a híres festőművész lányával voltam hivatalos, de az előadásból semmit nem lehetett hallani, mert annak a térnek olyan rossz volt az akusztikája.

Úgy tudom, ma ezt az épületet, amellyel a Római Katolikus Egyház máig nem értett egyet, raktárnak használják.

Gondoltam, ezután Makovecz fogja megmondani, hogy milyen ikerházat tervezzek a barátom telkére?

Fajó János Kossuth díjas képzőművész barátomnak volt találó az elnevezése, a Piliscsabai Katolikus Egyetem főépületét „Pilis Dilisnek" nevezte el.

Ezek után Nagy Ervin főépítész urat megkértem, hogy legyen szíves és sürgősen hagyja el az irodánkat! Ezzel részünkről az ügy lezárult, különös tekintettel arra, hogy ezt a tervet a régi kollégámnak nem tervezési díjért, hanem baráti szívességként terveztem. Tehát a megrendelő nem kötbérezhetett meg engem. Ezt, a Nagy Ervin, a XII. kerület Főépítésze által kézbesített írásos elutasító anyagot – melyben számos minősíthetetlen bírálati megjegyzések is szerepeltek – máig őrzöm a dokumentumot, hogy valójában milyen is volt a magyar építészet helyzete, a 21. század elején, Budapest leggazdagabb kerületében, az úgy nevezett rendszerváltás után 30 évvel!

Emlékezem: a főépítész valószínű tisztában volt Makovecz kolléga velem szemben tanúsított törvénytelenségével, mert az akkori országos zsűri „óriási

botránya" miatt, a miniszterelnökség Nagy Ervin építészt bízta meg az új Országos Tervtanács szervezésével és vezetésével. Nagy Ervin engem is meghívott. Az általam közölt kikötéseimet elfogadta, megjelölt kollégáim részvételével is egyetértett. (Kis Albertet, Német Andrást, Kovács Andrást, Callmayer Ferencet, esetenként bevontam a zsűrizésbe.)

A Tervtanácsot végül is a Kormány legfelsőbb vezetése rövid idő múlva megszűntette. Ilyen zsűri manapság már Magyarországon nem létezik. A megszűntetés valószínű oka: emlékszem: a Parlament Kormánybiztosával kialakult vitám során került az új terv megakadályozásra. A kiváló közlekedőtervező kollégám 1970-es koncepciójának megfelelően, a Budapest I. kerület Csalogány utca folytatásában kellett volna épülnie, a Duna alatt átvezetett alagútnak. (Mint ismert, a Parlament közelsége miatt hidat nem lehetett tervezni, viszont közlekedés szempontjából fontos volt a két városrész – Buda-Pest – összekötése.) Ezt a földalatti alagútvonalát zárta el, az új Parlamenti garázs. Ezt kifogásoltam a Kormánybiztosnál, aki azzal védekezett, hogy nincs Budapestnek általános építési szabályzata és ezért nincs is mihez igazodjanak. Ez a válasz azonban engem nem elégített ki és levélben megírtam a Kormánybiztos felé, hogy mik a kifogásaim és miket kell sürgősen megváltoztatnia a Kormánynak.

Ezt követően szüntették meg az Országos Terv Tanácsot és ezzel a Kormányzat szabad kezet adott saját magának a Fővárosi új épületek, épületegyüttesek elhelyezésére. Ilyen azóta számos helyen következett be, többek között a Városliget zöldterületébe betervezett nagyméretű középületek egész sora.

MAGÁN- ÉS KISSZÖVETKEZETI ÉPÍTÉSZET A KOMMUNIZMUSBAN

1960-90

Az 1960-as évek után, építész szakmai körökben is ismertté vált, a Vincellér utcai műtermünk. Sok kollégával, több éjszakát dolgoztunk itt közösen végig.

Életem szomorú története: 1966-ban, itt halt meg, az akkor már amerikai állampolgárságú Anyám is. Nővérem és öcsém utolsó látogatásra azért hozták haza, mert hiába igazoltam „útlevél fellebbezésemben", hogy anyám súlyos rákbeteg, engem nem engedtek ki akkor az Egyesült Államokba! Az 1965-ös fellebbezésemre azt válaszolta a Kádár iroda: „Utazása, ez idő szerint nem aktuális." Szóval ilyenek is történtek: 1956 után, a „Kádár rezsim" idején!

A „maszek" építészeti gyakorlatomban, a biztonságos (bombabiztos), legális utat akartam járni. Ismertem a magyar kommunisták eljárásait, bosszúállásait. Feleségem „ismerős ügyvédjét", Dr. Rőder Editet, az Ügyvédi Kamara akkori alelnökét – mint később kiderült, régi kommunistát – kértük fel az együttműködésre.

Az ügyvédnőt „betanítottam" a 1. sz. ÜMK-ban, a „maszek" építés gyakorlatára. 1967-től, 1974-ig, közel 7 évig, sok társasházat szerveztünk, értékesítettünk és építettünk közösen a kiváló ügyvédnő közreműködésével.

Az 1960-as évek második felétől, a 1. sz. ÜMK Kecskeméti úti irodájában külön munkaasztalom volt. Közel 10 évig, délután fél 5 után, befejezve az ipartervi vagy később más cégnél teljesített munkámat, átköltöztem az 1. sz. ÜMK V. kerület Kecskeméti úti „munkahelyemre" és ott az akkor éppen aktuális szervezési és értékesítési munkát végeztem. Délutánonként, mint a többi ügyvéd dolgoztam este 8-ig. Ezek után, a Vincellér utcai műtermemben, feleségemmel, naponta éjfélig „rajzoltuk" a társasházakat.

1966. január második felében, egy ilyen éjszakai munka alatt, éjjel halt meg anyám és hajnalban szállították el a koporsóját. Kollégámat, Thoma Leventét – telefonom nem volt – gyalog kellett a sűrű hóesésben értesítenem a Naphegyen: reggel nem tudok az aktuális közös pályázati munkánkra eljönni. (Ekkor készítettük a Budaörsi Raktárváros tervpályázatát, melyen első díjat nyertünk.)

Az 1. sz. ÜMK vezetősége, az 1960-as években jóvá hagyta a társasházak szervezésére, építésére, lebonyolítására – tett javaslatomat.

A koncepció: „A Magyar Nemzet" című újság akkori hirdetési rovatában, budai építési telket kerestem. A talált címen felkerestem a tulajdonost, aki „opciót" adott részemre a tervezésre és az értékesítéshez. Az építési engedélyezési „maszek" tervet elkészítettem és az illetékes kerületi Tanács Építési Osztályával engedélyeztettem.

A Kecskeméti utcai ÜMK-ban, a Munkaközösség hozzájárulásával, hirdetés útján megszerveztem a társasházakat és értékesítettem a telkeket. Az ÜMK-ban, Dr. Röder Edit, az adásvételi szerződéseket megkötötte és a lakásokra jelentkezők befizetéseiből, az ÜMK a telek árat, a telek tulajdonos részére kifizette.

Az én feladatom volt az építés megszervezése – kőműves vállalkozók és Moszkva téri segédmunkásokkal – a társasház határidőre történő megépítése. Feladatom volt az OTP ügyekben való eljárás és az építés végén, az épületre a használati engedély beszerzése. Ezek után, az ÜMK, részemre is kifizette a tervezési díjat és az építésben való részvételem díját. Ez volt akkor a legális ügyintézés!

A kivitelezések idején, az ÜMK, az ellenjegyzésem után utalta át a kivitelezőknek az anyagárat és a munkabért.

Az építések rendben befejeződtek. Reklamációk nem voltak, sem a kivitelezők, sem a finanszírozó OTP részéről! Peres ügyeink sem voltak, mert precízen dolgoztunk és időben fizettünk. Több esetben – ma már több, mint 50 év után is – jó viszonyba vagyok az egykori építtetőinkkel. Ma is segítek, ha arra valamilyen műszaki szükségük van a volt építtetőknek.

1968-tól, 1974-ig, mi így építettünk, több mint 25 darab többlakásos teraszházat Budán, a Hegyvidéken.

A magánlakás építés területén, az 1970-es években – közeledvén az 1990-es rendszerváltáshoz – változás állott be. Ezt mi akkor pontosan érzékeltük!

Az 1970-es évek után, általában a budai helyszínt kedvelő magánépíttetők anyagi helyzete feljavult és a társasházi lakásépítési forma helyett, megjelent, a „luxus családi ház" igénye. Az 1980-as évek elejétől, a tehetősebb építtetők, nagyméretű ikerházak és nagyméretű családi házak tervezésével bízták meg a tervezőket, kulcsra kész beköltözéssel. A megbízások, az esetek nagy részében kiterjedtek az épületek tervezésére és építésére és műszaki ellenőrzésére is. Ez a változás, több mint 10 évig – a rendszerváltásig – tartott. Számos neves, nagyvonalú megbízónk volt az elmúlt évtizedekben. Többek között Losonczi Imre, a „Mátyáshegyi nyaraló" tulajdonosa, vagy az egykori 1940-es évekbeli színész – Halász fiának is építettünk a II. kerületben luxus családi házat. A rendszerváltás előtt, több más helyszínen valósultak meg, ezek az egy-két lakást tartalmazó nagy sor- és családi házak. Az épületeket mindig állami, szövetkezeti szervezetben, de mint magántervezők terveztük és építettük, mert az 1990-es rendszerváltásig, az építésztervezőknek kötelező volt az állami iroda vagy szövetkezeti munkaviszony. A magániroda nyitása változatlanul tilos volt, minden akadályt csak 1987 után, a rendszerváltást követően, az új kormány megalakulása után oldottak fel.

A rendszerváltás után, az építés területén bekövetkezett változásokat követően, a külföldi – „másodosztályú" vállalkozók is beáramlottak Magyarországra. Számos, akkor „lakóparknak" „becézett" épületcsoportokat terveztek, építettek és értékesítettek.

A rendszerváltás hajnalán bejött befektetők, magyar kisiparosokkal végeztették a munkákat és sok esetben távoztak az országból úgy, hogy az alvállalkozóikat – kisiparosokat és k.k.v.-ket – ki sem fizették. Ebből

eredően, ezekben az években, az építést, egy bizonyos „félelem" lengte körül.

Az építésnek, ez a külföldiek által meghonosított „morálja", számos peres ügyet indított el. A nyugati példák ragadósak voltak és ezekben az években megszaporodtak már azok, a később hazai „oligarcháknak" nevezett, nem építőipari szakemberek, akik „gátlástalanul, nyerészkedés céljából" választották a lakásépítésnek – később más épületek építésének – göröngyös talajon működő „nemzetgazdaságát", ma már korrupt NER lovagok által irányított világát.

1990-ben, a rendszerváltozás mámorító perceiben sohasem gondoltam, hogy ***Márai Sándor,*** *a soha haza nem térő író zseni, inkább az öngyilkosságot választotta, mint a visszatérést.*

Örökérvényű megállapítása: ***„A kommunizmus után csak egy rosszabb van, ami azután következik!"***

A rendszerváltás utáni 2010-es politikus utódok, a laikus „lovagok" máig nem gondolták végig, a másik 19. századi zseni Ernest Renan örökbecsű gondolatát: ***„Egy nemzet becsülete, tisztessége, ítélőképessége, építészetén keresztül mérhető le."***

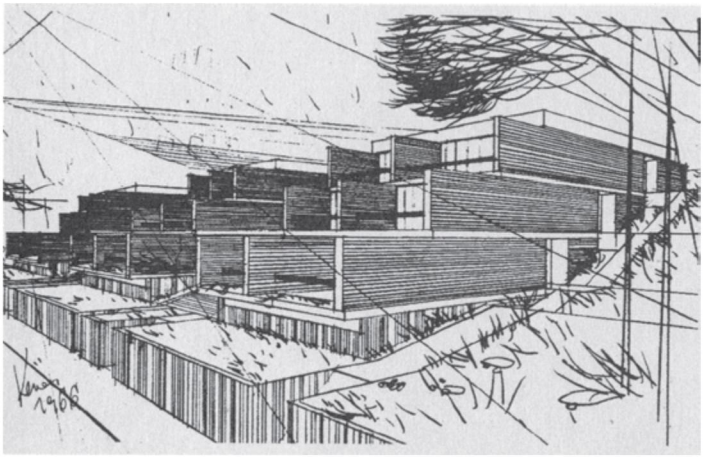

Budapest XI. kerület Meredek utca 52. 54. 56.
első magyar magán teraszház együttes

VI. KERÜLETI IKV REVITALIZÁCIÓS ÉPÍTÉSZETI IRODA 1983-85

1983-tól 1985-ig, a VI. kerületi IKV-ban alapítottuk, az első „Revitalizációs irodánkat" és megkezdtük a VI. kerület A, B, C, D tömbjeinél a tömbrehabilitáció tervezését.

Az új rehabilitációs terveket, még állami altervezők bevonásával: Budapesti Geodéziai Intézet, Országos Műemlék Felügyelőség, Közműtervező és Kivitelező vállalatokkal közösen készítettük. *Építészeti tevékenységünket, az akkor újonnan a VI. kerületi IKV-ban szervezett új építész irodánkkal (Revitalizációs iroda) végeztük.* Az iroda tagjai voltak, a korábbi Ipartervi kollégáim közül, az Iparterv Könnyűszerkezetes osztályából magammal hozott fiatal kollégák: *Wágner Péter, König Tamás,* az abban az évben végzett fiatal építészmérnökök, *Karácsony Tamás, Kovács András, Kövi János, Gelesz András* és az IKV korábbi tagjai közül *Incze Márta, Krasznai András és társaik.* Munkahelyünk – a VI. kerületi IKV műszaki igazgatójának – *Tasnádi Lajos* építész főmérnöknek a támogatásával – a Budapest VI. kerületi IKV központ első emeletén, az Eötvös utcában alakult ki. A fiatal építészkollégákkal, az akkori IKV-s lehetőséget kihasználva, már „nyugati" magánirodákhoz hasonló, belső átalakításokkal, új, korszerű irodarendszerben kezdtük meg a munkát!

Ez a fiatal építészekből álló új iroda készítette, az elkövetkezendő két évben az A, B, C, D Budapest, VI. kerület Király utca mentén elhelyezkedő városi tömbök rehabilitációjának tervezését. (A mai Erzsébet városi buli negyed egykori helyszínén.) *A tömbrehabilitáció tartalmazta a magasépítészeti tervezésen túl, a meglévő lakóépületek műszaki felmérését és a tömböket részben átalakító új építészeti együttesek terveit is.* A tervezés során, gondolva a projekt sürgős megvalósítására, a kollégákkal, az átalakításokkal érintett *tömbök házainak lakóit is tájékoztattuk és bevontuk a VI. kerület rehabilitáció koncepciójába.*

A feladat komplex elvégzéséhez, megbíztuk az Országos Műemlék Felügyelőség tagjai közül, *Dávid Ferenc* művészettörténészt

épületvizsgálatokkal. A szociológiai feladatok ellátására, kezelésére, az Egyetem Szociológiai Tanszékét, *Dávid János* szociológus vezetésével, a geodéziai és épület felmérési tervekhez, soproni barátomat, *Szép Jánost, Ringhoffer „Ringi"* geodéta barátaimat és társait. A teljes feladat elvégzéséhez, a Budapesti Geodéziai Vállalatot (BGTV) kértük fel.

A műemlékes és szociológus altervezőink részvételével, új dimenziók jelentek meg, a generáltervezésünk területén. Mint később kiderült, a meglévő A, B, C, D tömbök lakói igényelték is, ezt a geodéziai, műemléki és szociológiai tevékenységet koordináló társaságot.

> *Emlékezem: az Ipartervi munkáimhoz viszonyítva, ez egy különleges városrendezési, revitalizációs és annak megvalósítását biztosító rekonstrukciós tervanyag elkészítése óriási munka volt.*

Több száz meglévő lakóépületet kellett felmérnünk, a lakókkal megismerkednünk, a kívánságaikat összegyűjtenünk. Ezek az épületek, az 1949-es államosítások után, állami kézbe, HKI kezelésbe kerültek. *A lakások egykori tulajdonosaiból, bérlők lettek!* A revitalizációs tervezés idejében, részünkre már közölték, hogy az egykori államosítások előtti tulajdonosok részére, el akarja a kommunista állam – kis összegekért – adni a tulajdonjogot és ennek megfelelően kellett a tervezési munkákat lefolytatni. A bérlők – később az új tulajdonosok igényeit számba véve – a régi épületek belső, az építési szabályoknak megfelelő kialakítása is az akkori feladatainkat képezték.

> *A lakókkal való ismerkedésünk során történ meg a Király utca egyik mellékutcájában az alábbi eset: a 20. század elején épült zártsorú beépítés egyik épületének földszintjén, abban az időben egy pékség üzemelt. Az épület lakóit megkeresve, a pékség felett lakó egyik bérlő ajánlotta részemre: mivel közöltük, hogy a kerületi önkormányzat valószínű eladja a lakásingatlanokat – ő, mint lakó, szívesen eladná nekem a lakását, ami összesen egy szobából és egy mellékhelységből állt. Reklámozta felénk az*

ingatlanát és biztatott, hogy jól járnék én az ő ingatlanával, mert neki nincsen fűtésszámlája, a pékség kemencéje fölött lakik, a pékség pedig egész évben üzemel. Ezért neki fűteni nem kell a lakását! „Ez egy óriási előny." – mondta akkor nekem a bérlő. Kérdésemre, hogy mi történik a nyári meleg hónapokban, rám nézett és mosolyogva mondta: „Igen, ezeket a hónapokat át kell vészelni, én mezítláb szökdelve szoktam a lakásba közlekedni, mert a pékség kemencéjétől olyan meleg a padlóm, hogy néha csak futva tudok a lakásban közlekedni." Nem tudom ki részére tudta az egyébként „hajléktalan" külsejű bérlő az ingatlanát eladni?

A feladat – már akkor sejtettük – nem egy szokványos ügy – elvégzéséhez, szükségünk volt az Állami szakvállalatok és magánszakértők közreműködésére. Az A, B, C, D városi tömbök revitalizációjának tervezéséhez fiatal tervezőkollégákat vettem fel. Az IKV megbízása alapján, a teljes revitalizáció tanulmányterveit sikeresen befejeztük.

Kérdésem: a mai napig nem tisztázott körülmények között a további tervezési munkákat váratlanul leállították és a VI. kerületi IKV párttitkára, a Revitalizációs irodánkat felszámolta. Feltehetően, a kommunista rendszer képviselői, féltek a magánosítástól!

Ezzel a Budapest V. kerületi Király utca mentén elhelyezkedő négy tömb revitalizációját leállították és az akkor fontos feladat leállítását követően – úgy tudom – a mai napig nem történt ezekben a városi tömbökben érdemben változás – kivéve az új „buli negyedet". Ismert, hogy a lakások privatizációja megtörtént és a régi-új tulajdonosok kezébe – sok gonddal – kerültek vissza az ingatlanok. Ma is csak problémát jelent a magántulajdon.

AZ EGYKORI ÓBUDA SZANÁLÁSA UTÁN, A MAGYAR GRINZING TERVE

ÓBUDA-ÚJLAK II-III. KERÜLETI REVITALIZÁCIÓJA

A revitalizációs építész irodánk durva megszüntetése után, mint „munkanélküli építész" – *Segesdi György* Munkácsy díjas szobrászművész barátom segítségével – 1984-ben, megszereztem a III. kerület Óbuda-Újlak revitalizációjának tervezési munkáit.

A hivatalos megbízást, akkor még az illetékes Tanácselnöktől, Kis Imre elvtárstól és annak helyettesétől, Rádi elvtárstól kaptuk.

> *Néhány évvel azelőtt, Bécsben az osztrákok elindították a meglévő Grinzing nevű, világhírű „vigalmi negyed" revitalizációját. A régi szőlőtulajdonosok földszintes házait felújították, az épületek belsőit vendéglátás céljára átalakították és népi bútorokkal berendezték. Az Óbudai munkálataink tervezése előtt egy két évvel, az osztrákok már elindították a „Grinzing" szomszédos területének – Neustift am Walde – átépítését is. A terület épületeinek megvalósítása ezekben az években történt Bécsben és jó mintául szolgált az általunk Óbuda-Újlakon elindított revitalizáció tervezéséhez.*

A megbízásban sok egyéb mellett, elsősorban Óbuda-Újlak III. kerületi részének a revitalizációja szerepelt. A VI. kerületi revitalizációs irodánk felszámolását követően, több fiatal építész eljött velünk az Óbuda-Újlak revitalizációs feladatainak tervezéséhez. *(Gelesz András, Kövi János, Kovács András építészek.)* A megbízás alapján, feladatunkat képezte a régi városi terület teljes revitalizációja. A meglévő terület, földszintes régi sváb házakkal sűrűn beépített városnegyed teljes revitalizációs tervét kellett elkészítenünk.

Első lépcsőben, tanulmánytervi szinten, városrendezési és magasépítési feladatként készítettük el, a területre vonatkozó – látványtervekkel is előadott – tanulmánytervet.

A tervdokumentációkat 1985-87-ben, részben a Coopinvestben, 1987-90-ben, a KÁVA Kisszövetkezetben terveztük. Akkor a Budapest Fővárosi Tanács elnökének, Szépvölgyi elvtársnak kellett jóváhagyásra benyújtanunk a terveket. Ezt megelőzőleg, néhány hónappal a Magyar Nemzet című újság rendezésében (a Budapest VI. kerület Andrássy úti Sajtóházában), egy nyilvános beszámoló keretén belül tájékoztatnom kellett a sajtó képviselőit, az „új Óbuda-Újlak koncepcióról". Másnap a Magyar Nemzetben, egy egész oldalas cikk jelent meg a mi új „Vigalmi negyedünkről".

A Főváros Tanácselnöke – meglepetésünkre – a „félmaszek" tervet „csont nélkül" jóvá hagyta. Az engedély alapján, a következő év elején, a Budapesti Fővárosi Beruházási Osztály megbízása után, az akkori Tanácselnök jóváhagyását követően, megkezdtük a tervezési területre vonatkozó teljes körű *Beruházási Program tervezését.* Grafikai látványtervet és kisfilmet is mellékeltünk a tervezési területről.

Ez a folyamat, Óbuda-Újlak III. kerületének beruházási program tervezése több állami altervező – Országos Műemlék Felügyelőség, Közműépítési és tervezési cégek, szakértők stb. – bevonásával, az év elején megindult. A szerteágazó tervezési, szervezési és egyéb feladatok, nagy körültekintéssel indultak és az esztendő végére, a Beruházási Programot elkészítettük!

> *Emlékezem: a tervdokumentációk alapján, a Budapest Fővárosi Tanács vezetése, az engedélyt megadta, azzal, hogy a megvalósítások során, ezeket a beruházási programban közölt műszaki megoldásokat be kell tartanunk.*

Az egész Óbuda-Újlak III. kerületi részének megvalósítását, a kerületi Tanács, csak a Főváros által jóváhagyott tervdokumentációk alapján végezheti!

> *A tervezési feladatot, „szigorú állami ellenőrzés mellett", de már kisszövetkezeti formában, „félmaszekként" folytattuk, olyan kommunista közegben, ahol a megbízónk, a III. kerületi Tanács alelnöke Rádi elvtárs volt és a kerület elnöke, Kiss tanácselnök elvtárs,*

például az 1956-os decemberi Salgótarjáni sortűz aktív irányítója volt!

Ebben az időben, a tervezés állami ellenőrzése – a III. kerületi párttitkár folyamatos konzultációja mellett – folyt. *A kerületi Párttitkárhoz jártunk tervezési egyeztetésre a III. kerületi „szocreál" Óbudai Pártházba.* Akkor azonban már a Párt is érezte a gazdasági élet rohamos változásait!

Emlékszem: a III. kerületi párttitkár, az egyeztetésünk ideje alatt, az én műszaki beszámolómat követően, az 1980-as évek végén mondta: „Kévés elvtárs. Ha mindez fél esztendővel ezelőtt hangzik el, egy órán belül mindannyiunkat – még engem is – azonnal elvittek volna az illetékesek!" Ez jellemző a hatalom zavarodottságára.

Az Óbuda-Újlak revitalizációját, már a Fővárosi Tanács Beruházási Osztályának megbízása alapján folytattuk. A Beruházási Osztály, bevonta a munkába a Fővárosi Tanács kötelékébe tartozó az állami Fővárosi Beruházási Vállalatot (Főber). *Ebből a vállalatból vált le és alakult ki – később a mi kilépésünk után – az „Óbuda-Újlak kisszövetkezet cég", melyet a későbbi III. kerületi polgármester, majd néhány hónap után az új választásokat követően – Tarlós István következett.*

A tervezési terület, a Budapest III. kerület Szépvölgyi útjától, egészen a római kori Amfiteátrumig tartott.

Induláskor a revitalizációs tevékenységünkhöz tartozott, az egykori – főként sváb – település összes földszintes házának az előértékesítése is. A III. kerületi Tanács újsághirdetése alapján meg is kezdtük az „előértékesítési" munkát. Az „előkészítés" teljes komolysággal indult. Olyan megbízóink voltak, mint a kiváló színésznő, Törőcsik Mari és férje, a híres filmrendező, Maár Gyula, valamint vevőnk volt, a világhírű természeti filmeket készítő Rockenbauer Pál filmrendező, aki nyugati nyugalmazott hajóskapitány barátjával kívánt kávéházat nyitni.

Abban az időben a színi világot is elérte a rendszerváltás hulláma! A színészek már nem csak, mint állandó társulati tagok, hanem színházi előadásokra szerződő, „szabadúszó" művészekként is dolgoztak.

Nagy volt az érdeklődés akkor, Óbuda-Újlak új ingatlanjai iránt. Az „érdeklődők" cukrászdákat, kávéházakat, kiskocsmákat akartak megvalósítani, hogy ezzel a „szabadúszó" színészi keresetüket, más „maszek" jövedelemmel kiegészítsék! *Addigra mindenkit megcsapott a változás, a kapitalizmus szele.*

Minden a tervek szerint indult és a legnagyobb rendben folyt, amikor váratlanul, a III. kerületi Tanács régi kommunista vezetői, velünk szembe helyezkedve, a projekt megvalósításához, új társaságokat toboroztak: például az akkori pénzügyi felügyeletet ellátó Pénzintézeti Központot. Valószínű, a párt vezetése is nagy üzletet látott a revitalizációban, a Kévések által tervezett új „magyar Grinzingben".

> *Emlékszem: Tarlós István – egy darabig „elvtárs" – majd 1990 után „úr", találkozót kezdeményezett velem, Óbuda-Újlak ügyében. A kommunizmus és kapitalizmus határán, már ott volt (nyilván felkérésre) a későbbi polgármester, sok későbbi alacsonyabb rendű politikussal együtt. Ezt irigyelte meg az MSZMP-s Kiss Tanácselnök elvtárs, az 1956-os Salgótarjáni véres sortűz egyik levezénylője.*
>
> *Akkor történt a történelmi „váltás": Kiss Imre, MSZMP-s Tanácselnök elvtárs helyett, jött az eredetileg Szabaddemokrata Párti Tarlós István új polgármester.*

Az MSZMP segítségével kívánta a III. kerületi Tanács, az előértékesítést – a meglévő, de már állami kézbe került, régi sváb házak kisajátítását és „magánúton" történő értékesítését – végrehajtani. *Nagy összeget akartak a privatizáció örve alatt zsebre vágni!* „Kádár Jánosné, a puritán feleség MSZMP-s ellenőrzése megszűnt." *Kádár János nem sokkal később meghalt!*

> *Ez a lépés azonban ütközött a Fővárosi Tanács beruházási programra vonatkozó jóváhagyásával, miszerint az Óbuda-Újlak megvalósítását, csak a*

jóváhagyott beruházási program alapján lehet végrehajtani!

A soron következő tárgyaláson – még 1989 előtt – derült ki előttem is, mint a beruházási program készítője előtt, hogy a III. kerületi Tanács, a kerületi Pártbizottságot is bevonva, a hátunk mögött, lényegében a Főváros jóváhagyását felrúgva – már ott is elindult a politikai változás – új cégekkel és személyekkel kívánták a magánosítás pénzügyi feladatait is ellátva, új társakat keresni!

Ebben az új koncepcióban, mi már nem kívántunk részt venni, és ezért az 1987-ben megalakított KAVA Építésziroda Kisszövetkezetünkkel, kiléptünk az Óbuda-Újlak III. kerületi területének revitalizációs tervezéséből.

Tudomásunkra jutott, hogy kilépésünk előtt, már a III. kerület, „különböző személyekkel" – a Fővárosi Tanács döntése ellenére – felvette a kapcsolatot.

Megbízást adtak például, Finta József építész részére, a meglévő Sipos Vendéglő utáni, Budapest III. kerület Lajos utcarész (általunk már megtervezett utca) tervezésére és megvalósítására. Finta, a mi megkérdezésünk nélkül, a fennálló szakmai, etikai rendelkezések ellenére, a tervezési megbízást elfogadta és a tervezést megkezdte! (Ez intő jel volt a jövőre!)

Vadász György – a neves Kossuth és Ybl díjas – építész, a Magyar Építőművész Szövetség etikai vizsgálatát kezdeményezte, hogy ezt a szabályok ellenére végrehajtott új Finta féle tervezést, a Magyar Építőművész Szövetség Etikai Bizottsága sürgősen vizsgálja ki és hozzon elutasító döntést az „etika" szellemében.

Az ügy azonban folytatódott, a Lakóterv, a „szovjet típusú állami mamutiroda" égisze alatt, a „félmaszekban" (erre a célra, a KÖZTI-ben egy belsőépítész nő által alakított „fedőszervben") készült Finta terv alapján, a tervezést elvégezték és a kivitelezést megkezdték!

Az állami vállalati alkalmazott építészek „segítségére", az új „megbízható elvtársak" részére, a KÖZTI égisze alatt, új szervezetet hoztak létre, melyen keresztül az államilag engedélyezett új maszek munkákhoz „védőernyőt" – új szervezetet – biztosítottak, hogy a „bennfentes" – „új maszek" – tervezők részére, a tervezési díjakat hivatalosan kifizethessék. Ez akkor egy egészen új szervezet volt, amibe csak bennfenteseket vettek be.

A meghiúsult III. kerületi revitalizációs tervezésünk után, a II. kerületi Tanácselnök megkeresett és megbízást adott, az Óbuda-Újlak II. kerületi részének revitalizációs tervének elkészítésére. A tervezést – bár jóval kisebb nagyságrendű feladat volt –sikerrel be is fejeztük!

Megterveztük az új „Állami Kivitelező" – félig osztrák – Vállalattal, a Középületépítő Vállalatból kilépő új osztrák-magyar kivitelező céggel, az első „saroképületet". Ez lett Óbuda-Újlak első megvalósult épülete. A megkezdett tervezési folyamatot azonnal folytattuk az osztrák finanszírozókkal és befektetőkkel, a II. kerületi Óbuda-Újlak városrész megvalósításának teljes tervezése elindult.

A terület épületeinek megépítése érdekében, ugyanúgy, mint ezt a VI. kerület revitalizációnál, majd később a III. kerületi Óbuda-Újlak revitalizációjának megvalósításánál tettük, bevontuk mindazon szakvállalatokat és szakértőket, akik a korábbi munkáinknál altervezőink voltak. (Fővárosi Közművállalatok, Országos Közmű Felügyelőség, Dávid Ferenc építészet és művészettörténész, Sedlmayer János Ybl díjas kiváló műemlékes építész, a Tudomány Egyetem Szociológiai Tanszékének tagjai, Dávid János szociológus vezetésével.)

1990-ben, ebben az általunk már kialakított tervezési és megvalósítási helyzetben érkeztünk el – már 1989-ben – a rendszerváltáshoz, a kommunizmus felbomlásához, a tanácsi rendszer megszűnéséhez és az új önkormányzati rendszer megszületéséhez.

Ez a változás megszüntette a II. kerületben megkezdett építészeti tevékenységünket, miután az akkori revitalizációhoz, a régi kommunista tanácsi rendszertől kaptuk a tervezési megbízásokat, ami ezek után aktualitását vesztette!

ÓBUDA-ÚJLAK HAJÓGYÁRI SZIGET
GANZ DANUBIUS HAJÓ- ÉS GÉPGYÁR TERVEZÉSE

Óbuda-Újlak III. kerületi területén, „csak félig sikerült" revitalizációs tervezésünk után – az általam toborzott fiatal építész kollégák együttműködésével – elindítottuk a területhez viszonylag közel fekvő, Hajógyári szigeten, a Ganz Danubius Hajó és Gépgyár vezérigazgatójának, *Angyal Ádám elvtársnak* megbízása alapján – a régi Hajógyár helyén – a 2000 szobából álló szállodaprojekt előtervét. *Az Egyesült Államokban, Nicholas Packham* amerikai építész irodájával, *Tarnai István* szegedi építésszel, *Koronczai József* közlekedéstervezővel, *Kresszán Albert* a Középületépítő igazgatójával Columbiában (Missouri) készítettük el.

A meglévő, egykori Széchenyi István által alapított Hajógyári épületek helyén, az „öbölre" szervezve, fontosnak tartottuk a sziget zöld jellegének a megtartását, ezért a Világkiállítás területét, a szigettel szemben lévő, volt Gázgyár területére terveztük.

A megbízás alapján, a városrendezési tervet elkészítettük és élve a rendszerváltás új lehetőségeivel, külföldi építész partnereket vontunk be, a teljes projekt megvalósításához.

Tervező és kivitelező kollégáimmal, saját költségünkre kiutaztunk az Egyesült Államokba és ott két hét alatt elkészítettük a területre vonatkozó városrendezési terveinket.

A Hajógyári szigeti „Hotel Resort" és a Világkiállítás tervezésekor, a Fővárosi Tanács a Hajógyári szigetet, annak északi és déli területét, valamint a Duna mellékágához kapcsolódó Gázgyári területet – jelölte ki a Bécs-Budapest Világkiállítás megvalósítására!

> *Emlékezem: 1988-ban, a „Hotel Resort" területéhez – mely részben a régi Hajógyári csarnokok helyén valósultak volna meg – hozzá kapcsoltuk a sziget északi részét és a Gázgyári területen is megkezdtük a Világkiállítás előtervezését.*

Az Építésügyi Minisztérium akkori vezetője, Somogyi László, az „utolsó" építésügyi miniszterúr, messze menően támogatta, a mi Hajógyári sziget koncepciónkat, mert ez, 2000 szállodai szobás épületegyüttest is tartalmazott. Ez a terv így komplexé tette a Bécs-Budapest Világkiállítás megvalósításának gondolatát.

A projektet tovább szerveztük: Amerikai és Hongkongi építész kollégák és cégek vettek volna részt ebben a nagy munkában. (Tao Ho (Honkong), N. Packham (USA) építészek.)

Az Egyesült Állomokban, *Czelnai Éva,* (feleségem lánya), a Columbia Missouri városában lévő *Pulitzer Újságíró Egyetem akkori hallgatója és a St. Louisi „Despatch" újságíró munkatársának szervezésével,* sikerült a Hajógyári sziget Világkiállítás koncepciójához, a tervezéssel foglalkozó cégeket megszervezni!

A tervezési feladat elkészítésében, a következő cégek vettek részt, Columbia Missouriban (USA): PA – Nicholas Packham, a Berkely Egyetemen végzett kiváló építész és a Colmbiai irodájának tagjai, a Középületépítő Vállalat igazgatója, Kresszán Albert, a FŐMTERV képviseletében, Koronczai József mérnök közlekedési szakértő, Szegedről mint magánépítész Tarnai István építészmérnök, valamint a KÁVA Építésziroda képviseletében, Kévés György vettünk részt.

A teljes projektet, a 2000 szobás „Hotel Resortot", a Hajógyári szigeten és a vele szemben lévő Gázgyár területére tervezett, korábban I. díjat nyert Bécs-Budapest Világkiállítás tervanyagát, Nicholas Packham „PA" Columbiai irodájában, 10 nap alatt terveztük meg, az erre a célra összeállt amerikai-magyar „tervező teammel".

A tervezett Világkiállításon való részvétel érdekében: *Nicholas Packham amerikai és Kévés György magyar építészek PAKAWA Kft. néven, közös, Magyarországon bejegyzett új céget alapítottunk.*

A tervek elkészülte után, a tervező team tagjai külön-külön is megkezdték a projekt értékesítésének előkészítését.

A 2000 szállodai szobát magába foglaló „Hotel Resort" tervet – Udo Kultermann úr közvetítésével – Tao Ho, a világhírű hongkongi-kínai építész barátunk is próbálta értékesíteni. A „Hotel Resort" tervezése és értékesítése ügyében, *Tao Ho hongkongi építész meghívására, a hongkongi irodájában, mi, Kévés György és Földvári Éva építészek tárgyalásokat kezdtünk, azzal a kikötéssel: amennyiben a „Hotel Resort" értékesítésre kerül, a teljes tervdokumentációt Tao Ho és Kévés György és társai irodái fogják elkészíteni.* A sziget északi oldalára tervezett Bécs-Budapest Világkiállítás szervezését akkor az Építésügyi Minisztérium – Somogyi László miniszter – vállalta magára.

A „Hotel Resort" értékesítése – sajnos komoly előkészítő munkák ellenére – nem sikerült, mert a Kínai partner részére, az idő közben a Világkiállításra létrehozott Iroda, nem kívánta a sziget ezen területét megvásárolni, értékesíteni és a javasolt szállodai komplexumot megépíteni. Időközben – az 1989-ben megindult rendszerváltozás következtében – a Ganz Hajó és Gépgyár vezérigazgatójának személye is megváltozott – megszűnt a kommunista vezetés Magyarországon – és ezért maga a Hajógyári terület értékesítését is felfüggesztette az új Magyar Állam. Ezt követően Tao Ho hongkongi építész kollégánk azonnal visszalépett a további munkáktól, és mint a kapitalizmusban jártas építész közölte: „Magyarország még nem érett meg egy ilyen nagyságú új projekt lebonyolítására!"

Végül, a Hajógyári szigetre tervezett Bécs-Budapest Világkiállítás koncepciója is meghiúsult, mert Bécs város, a Világkiállítás rendezésétől visszalépett! Így ért véget a Hajógyári szigeti álom!

Emlékezem: mi, akik intenzíven részt vettünk a Bécs-Budapest Világkiállítás előkészítésében, vegyes érzelmekkel fogattuk Bécs város visszalépését.

Bennem felmerült akkor az Osztrák-Magyar Monarchia megszűnésének, az önálló Horthy rezsim létrejöttének, a Horthy-barokk retrográd korszakának, Magyarország Keletre tolódásának emléke. Magyarország elszakadása a modern világtól.

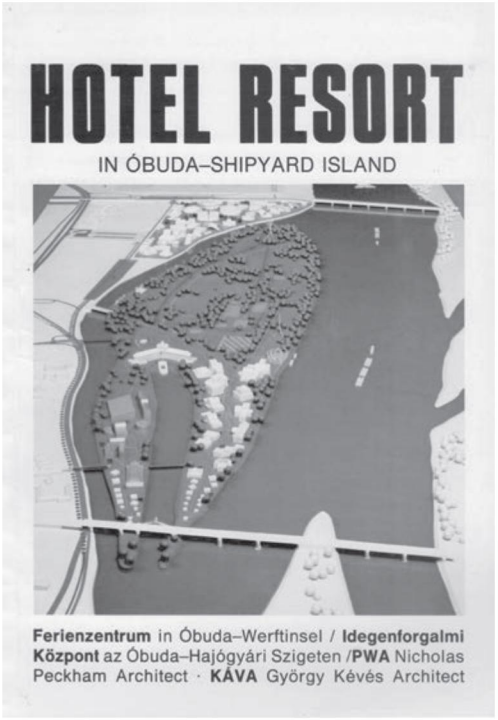

Tervezett 2000 ágyas szálloda központ,
az Óbudai Bécs Budapest Világkiállításhoz kapcsolódóan

RENDSZERVÁLTÁS

1990

ÉPÜLETEK 1964-2007

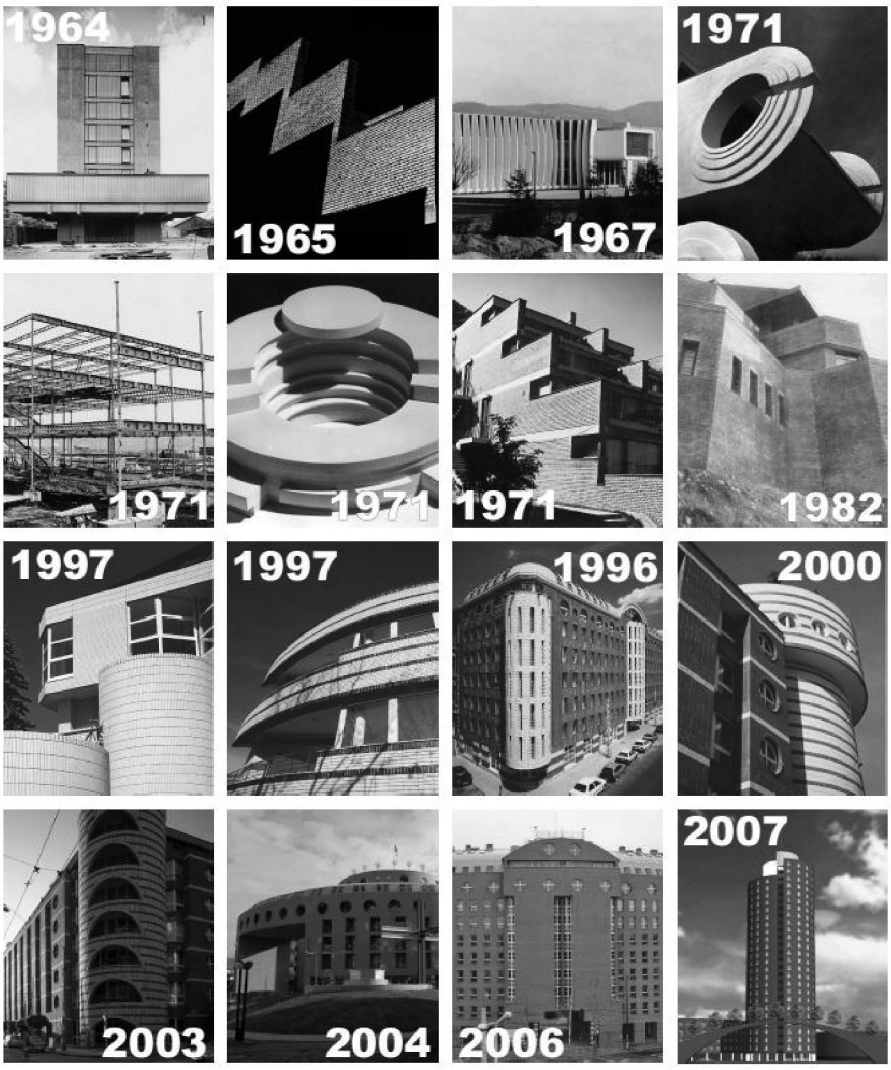

Kévés György építésznek és Földvári Éva munkatársának
az elmúlt 33 évben tervezett és épített magánépületei

A RENDSZERVÁLTÁS KEZDETE

1989-90

Az 1990-es években indult politikai, gazdasági változások – beleértve a kelet európai népi demokráciákat is – valójában az egész világra kiterjedtek. A Szovjetunió által vezetett szocialista világban azonban ennek súlyos következményi lettek, *a Szovjetunió szétesett.*

A politikai, gazdaságpolitikai, ezen belül az építészeti átalakulások is „mélyre ható változásokat" eredményeztek.

Az 1956-os forradalom után 33 évvel, politikai, társadalmi átalakulások – új államok születése, államhatárok változása – és ezzel, máig tartó politikai és gazdasági átalakulások indultak meg Európában.

> *A magyar forradalom után, már az 1980-as évek elején – Rajk László Iparterves építész kollégám és többi társaival bátran részt vállaltak a szükséges politikai folyamatokban – melyek végül itthon is hozzájárultak a kommunista rendszerek világméretű összeomlásához.*

A változások, a hazai építészetet is jelentős mértékben érintették – megszüntették a nagy szovjet típusú állami tervezőirodákat. *Létrejöttek az új magánépítész irodák.* Megszűnt az állami irányítással működő szocialista nagyvállalatok által képviselt kommunista világ!

> *A gazdasági folyamatok átalakulásánál, a felgyorsulást már korábban is tapasztalni lehetett, érezhető volt, hogy új Világ születik! Hazánkban, a „Kádár rendszer" ellen, végül a nyílt ellenállás megindult, mely a kommunista rendszer és annak vezetőjének, Kádár János bukásához is vezetett.*

A bukást megelőzték azok a gazdaságpolitikai és társadalompolitikai lépések, melyek már az 1980-as évek elejétől, a hazai népgazdaságban is megjelentek. *Kádár János, a felelősségre vonása előtt meghalt!*

Kezdetben az állami tervező és kivitelező vállalatokban, úgy nevezett „Vállalati GMK-k" alakulhattak. Ez a folyamat már előszele volt a további nagy változásoknak. Az állam ugyan kezdetben – az

összeomlásig – nem engedélyezte az építész magánirodákat, de a későbbi ellenzéki politikai pártok/politikusok sem foglalkoztak ezzel a fontos üggyel. A magánkivitelező vállalatok létrehozását, az új társasági törvények bizonyos megkötésekkel, „kisszövetkezeti formában" támogatták és a kapitalizálódó folyamat valójában megkezdődött.

Az 1980-as évek vége felé, a kommunista államok, gazdasági vezetői által támogatott változások, hivatalos formában, nyilvánosan is megjelentek! Engedélyezték – például Lengyelországban elsőként – az új gazdasági szervezeteket. Ezek valójában előszelei voltak egy teljes kapitalista változásnak.

> *A rendszerváltás előtt politikai, gazdaságpolitikai, benne az egész építőipar és építészet vergődött a „maszek" és az „állami" munkák között. 1989-ben, majd ezt követően 1990-ben indultak és folyamatos átalakulás mellett fejeződött be az 1990-es évek végére, az állami építőipar bukása után, az építészet végleges kapitalizálódása.*

Az utolsó „állami szerv", amelyben mi is még részt vettünk, illetve tagok voltunk, a Coopinvest Kisszövetkezet volt, melyben az Irodánkhoz általam „toborzott" fiatal építészek – Gelesz András, Kövi János, Kovács András, később Bárdi Tibor – már részt vettek. A tervezői és a megvalósításokat szervező és kivitelezési munkáink, abban az időben jelentősen megváltoztak és eltolódtak városrendezési, revitalizációs, rekonstrukciós tevékenységek irányába!

A RENDSZERVÁLTÁS ELŐTTI NYUGATI KAPCSOLATAIM 1971-1990

1971-ben, a kommunizmus kellős közepén váratlanul, ismeretlen feladótól, levelet kaptam az Egyesült Államokból. Magyarországon, a kommunizmusban, a nagy állami tervezőirodákban, így az Ipartervben is előírás volt, hogy „a Nyugatról érkezett leveleket" személyesen az Iparterv központi portáján kellett átvenni. A privát leveleimet Amerikából – Anyámék minden esetben a Vincellér utcai címemre küldték – ezért lepett meg az új levél.

A levélnek a feladója: *Dr. Udo Kultermann, amerikai építészet és művészettörténész – a St. Louisi Washington Egyetem Építész Karának professzora volt.* A levél mellékletet is tartalmazott, amiből kiderült: a professzor úr a címemet, a *„Bauwelt"* című nyugat-európai neves építész folyóirat főszerkesztőjétől kapta meg.

A „Bauwelt" folyóirat korábban publikálta a „maszek" társasházaimat, ezért ők tudták a budapesti címemet és így adták meg az amerikai professzornak a pontos elérhetőségemet. A részemre küldött Kultermann levélben, a professzor úr tájékoztatott, hogy a közeljövőben zárja le a „Világ építészetéről" írt legújabb könyvét. Levelében kért: *kifejezetten magánépítészetről szóló anyagot, épületfotókat és leírást küldjek az amerikai címére, mert szeretné könyvében az épületeimet publikálni.* Kelet Európából – Csehszlovákiából és Szovjetunióból és tőlem (Kévés György) – közölt egy-egy épületet a könyvében. A professzor úr kérésére a tervanyagokat, fotókat elküldtem. *Kapcsolatunk ezután sűrűbb levelezésbe ment át, mert Kultermann úr megköszönte a küldeményemet és én is viszont a publikációját.*

Ebből alakult ki a kollegális levelezés Dr. Udo Kultermann professzor és köztem.

Ez alapján, Udo Kultermann másik megjelent könyvében, *„A hetvenes évek építészete"* című kiadványban, *a világ 46 általa kiválasztott – akkor élő – első számú építészeinek munkáit közölte.* A

kiadott könyvében, a Budapest XI. kerület Zólyomi úti „maszek" teraszházakat közölte. *Rajtunk kívül 46 épületet közölt. Egy-egy cseh, magyar, szovjet épület került kiválasztásra az akkori kommunista világ épületei közül. A nyugati publikációk nem tettek önteltté, tisztában voltam a keleti építészek elmaradottságával.*

1981. nyarán, nővérem meghívására – akkor már a feleségemet is kiengedték – együtt utaztunk Torontóba. Kultermann professzor úr kérte, hogy amennyiben lehetséges, látogassam meg az Egyetemüket St. Louisban. Meghívott, hogy az Építész karon tartsak előadást a magyarországi munkáimról.

Mint ismert, az akkori „szűk valutakeret" miatt repülőre nem volt pénzem St. Louisba utazni és ezért a Greyhound távolsági autóbusszal mentem St. Louisba. Az utazás Torontó és St. Louis között egy egész napig tartott autóbusszal.

Udo Kultermann várt az autóbusz pályaudvaron.

A St. Louis-i „kirándulás", első amerikai utam sikeres volt.

Egy év után kaptam egy újabb meghívást a St. Louisi egyetemtől: rendezzek egy nagyobb léptékű kiállítást a munkáimból és tartsak újabb előadást St. Louisban, most már az egész egyetem hallgatósága részére.

Elküldték az egyetem kinyomtatott, fél éves programját, ott már név szerint engem is szerepeltettek, tehát így kész helyzet elé voltam állítva.

1983 őszén, szintén hivatalos meghívásra utaztam újra St. Louisba, akkor a kiállításom anyagát is magammal vittem. A tárlatot, a helybéli professzorok és hallgatók segítségével megrendeztük. A kiállításom 70 darab 50x50 cm méretű tablóból állt.

1983-ban, St. Louisban, előadásomat kiterjesztettem Magyarország történelmére, Trianon hatása az építészetünkre és számos felvételt közöltem Budapestről, az általuk is ismert eklektikus Fővárosunkról.

A kiállítás és az előadás is jól sikerült. Ezt követően, amerikai egyetemi szokás szerint, az előadó tiszteletére fogadást rendeztek és ez alkalommal az egyetem teljes hallgatóságával lehetőségem nyílt személyes találkozásra.

A következő nap délelőttjén, az egyetem dékánja, a görög származású építész, Bostonban, az MIT-n végzett C. Michaelides építész dékán fogadott az irodájában, Kultermann professzor úr

jelenlétében. Elmondta a dékán úr, hogy a görög katonatiszt édesapja, a II. világháború előtt már ismerte és értékelte a Horthy-Magyarországot.

> *A beszélgetésünkön rögtön rátértek a tárgyra: közölték, hogy a jövő évben meghívnak egyetemi tanárnak St. Louisba. Kérték menjek át az egyetem területén lévő lakóházba és nézzem meg, hogy hol fogok a következő évben lakni. Megörülhettem volna ennek az ajánlatnak. Szó nélkül megnéztem a részemre felajánlott lakást, el is fogattam, de már akkor tudtam, ha haza jövök, a Magyar Hatóságok nem engednek vissza az Egyesült Államokba egyetemi tanárnak.*
>
> *Ezt én akkor nem közöltem a dékánnal, mert kicsit szégyelltem is ezt a kiszolgáltatott helyzetemet!*

Haza utaztam és itt már várt a St. Louis-i Egyetem hivatalos meghívólevele. Köszönőlevelet írtam. Valószínű ezt akkor a „Kádár posta lefoglalta", mert válaszom Amerikába sohasem érkezett meg.

A helyzet „furcsaságát" oldandó, rá néhány hónapra kiutaztam Bécsbe, egy szokásos IBUSZ útra és este a szállodámból írtam levelet St. Louisba, Kultermannak: valójában mi is a helyzet itthon. *Mindent pontosan elmagyaráztam a professzornak: „Valószínű én nem jöhetek ki az Egyetemre, mert a Magyar Kommunista Hatóságok nem fognak nekem engedélyt adni."*

Ez az ügy akkor részemről lezárult! Úgy látszott az ő részükről is, mert Kultermann professzor úr változatlanul írt leveleket és a „maszek" munkáimról fotókat is kért, ezeket publikálta is, de a „meghívásról" többet nem esett szó leveleinkben.

1990 januárjában – utazási irodával – feleségemmel, Évával és Éva lányával, az Egyesült Államokba, Floridába utaztunk. Útközben megálltunk St. Louisba is, azzal a céllal, hogy élő szóval is kimentsem magamat a régi „furcsa" helyzetből. Nem tudtam találkozni Kultermannal. Néhány nap után, az Egyesült Államokból visszajöttünk Magyarországra. A visszaérkezésünk után, a kommunizmus magyarországi összeomlását követően, Kultermanntól kaptam egy levelet – melyben közölte – hogy C. Michaelides dékán úr

meghívólevelet fog küldeni. *Ez a levél sohasem érkezett el hozzám, pedig akkor már az új Antal féle politikai rendszer volt életben.*

Más okok miatt, akkor itthon Kovács András kollégámmal vásároltunk egy fax gépet az iroda részére.

> *Ez a „gép" akkor nagy újdonság volt Magyarországon. Néhány nap után kaptam egy telefonhívást a dékán titkárnőjétől, aki reklamálta, hogy én miért nem válaszolok az egyetem leveleire?*
>
> *Mondtam: én válaszolok a küldeményekre, csak ők nem kapják meg sosem a leveleket. Ekkor eszembe jutott az előző napi faxgép vásárlásunk és mondtam a titkárnőnek: „Várjon, mert átfaxolom a legutóbbi válaszlevelemet".*
>
> *Rövid idő múlva, megjött a válasz, hogy megkapták a fax levelet, amiből én azonnal tudtam, hogy a félelmetes „kádár posta" már nem működik. Legalábbis még nem volt olyan gépük, ami a fax küldeményeket le tudta volna állítani! A titkosszolgálatok kis léket kaptak!*

VISITING PROFESSZOR LETTEM ST. LOUISBAN
C. MICHAELIDES AZ ÉPÍTÉSZ KAR DÉKÁNJA

Rövid időn belül megkaptam C. Michaelidestől, a dékántól a válaszlevelet. Ebben megismételte, a közel 10 évvel ezelőtti „elakadt" meghívásomat. Közölte a levélben, rendelkezésemre áll a lakás és minden költségemet fizetik. A fizetésemet is közölték és tájékoztattak, hogy a jövő évre tervezik, hogy kimenjek St. Louisba és elfoglaljam „Visiting" Professor állásomat.

> *Mindent leírtak: nekem ki kellett küldenem egy építészeti anyagot. Kiderült, az egyetem aulájában, a javasolt programomat kiállítják. Ott az összes meghívott professzorjelölt anyagával együtt, az egyetemi hallgatók szavaznak a meghívandó személyekről: melyik*

professzorokat hívják meg a következő félévre oktatni. Ez jelentette akkor St. Louisban számomra a Demokráciát.

Hónapokon belül jött a válasz, az egyetemi hallgatók engem is választottak: 1991. januárjában jelenjek meg a Washington Egyetemen és az egyetemi „Visiting Professzor" állásomat töltsem be. Ez a levél végleg eldöntötte: az Egyesült Államokban fogok 1991 tavaszán tanítani! A Washington Egyetem építész karán akkor kiváló építész professzorok közé kerültem, például: az idősebb generációhoz tartozó híres Ralph Rapson építész mellé. A szervezett program teljesült és 1991 januárjában megkezdődött az oktatás, de személyes problémám volt, hogy ebben az időben, a rendszerváltást követően számos sürgős hazai feladatom is volt, amit teljesíteni kellett. Ezt a meghívást azonban nem lehetett lemondani, ezért a félévet kint töltöttem St. Louisban oktatással.

A budapesti irodánk irányításával, feleségemet, Földvári Évát bíztam meg, aki a folyamatban lévő ügyeinket precízen intézte.

A hallgatóim fiatal végzett építészmérnökök voltak, mert én a „Mester fokozaton" lévő hallgatókat oktattam. St. Louisban. Én adtam a diplomaterv feladatot: ez Budapesti helyszín volt és a „tervezési program" a Bécs-Budapest Világkiállítás.

1991. ÉVI TAVASZI SZEMESZTEREM ST. LOUISBAN WASHINGTON EGYETEM ÉPÍTÉSZ KARÁN

1991. január elején, a Washington Egyetem Építész Karának meghívására érkeztem St. Louisba és megkezdtem oktatói tevékenységemet az Egyetemen. Az Egyetem dékánja számomra egy, már végzett amerikai építészt, Peter Spellmannt adott asszisztensként. Szükségem volt a kolléga féléves segítségére, mert sok adminisztrációs

feladatot látott el körülöttem, valamint megszervezte az egész félévben az oktatási programomat. Apró nyelvi segítségemre is volt, mert ő beszélte az amerikai egyetemi szlenget és így megértettem a számomra sokszor érthetetlen amerikai egyetemi „nyelvjárást". Ő intézte a személygépkocsi bérléseimet, mert kiderült később, hogy erre nagy szükségem volt. A St. Louisi nagy melegek miatt, az asszisztensem – hallgatóm – javaslatára, nyitott sportkocsit béreltem. Egy problémám volt, hogy akkor már az Egyesült Államokban csak automata váltós személygépkocsit lehetett bérelni. Ez akkor számomra még újdonság volt.

St. Louis nagy kiterjedésű amerikai város, az 1900-as évek elején az Egyesült Államok negyedik legnagyobb városa volt. Itt rendeztek Világkiállítást, valamint az Olimpiát is. A város lakossága eredetileg zömében olasz és német bevándorlókból tevődött össze, de az 1990-es években már – a II. világháború után – sok különböző nemzetiségű emberből állt össze a város lakossága.

Itt építette Eero Saarinen St. Louis város jelképét, a hatalmas acélparabolát, a Mississippi partján. Az Amerikában óriási karriert befutó világhírű Eliel Saarinen finn építész fia Eero, Bostonban az MIT világhírű Egyetem Építész karán szerzett diplomát. St. Louisban a város jelképét a nagy „Archot" ő tervezte. A hatalmas parabola acélív legfelső szintjén kilátót alakított ki. Az óriási ív alatt helyi Néprajzi Múzeumot tervezett. Abban az időben, az 1990-es években, a finn Saarinennek óriási tekintélye volt az Egyesült Államokban. A Saarinen család a II. világháború alatt vándorolt ki az Egyesült Államokba.

1991. január első napjaiban elkezdtem az oktatói munkámat St. Louisban. Ebben az időben, már a rendszerváltás után Budapesten több folyó hazai tervezési feladataim voltak. Indult az Orczy új Városközpont generáltervezése, generálkivitelezése, finanszírozás szervezése. A két feladat – az amerikai egyetemi oktatás és a hazai építészeti munkáim nagy terheket jelentettek számomra.

Távollétemben, feleségem Földvári Éva építész irányította az akkor 8 fős budapesti új magánirodánkat, a Kévés és Építésztársai Rt.-t és a KÁVA Építészirod Kft.-t, az új XII. kerület Melinda utcai „iroda műterem házunkban".

Az amerikai tartózkodásom idején, a következő fél évben két-három hetenként, a hosszú hétvégeken (csütörtöktől hétfőig) hazarepültem Budapestre és itthon is elvégeztem a rám háruló sürgős építészirodai feladataimat. Együttműködésünk a budapesti irodánkkal tökéletes volt (köszönhető volt ez feleségemnek és főkönyvelő fiának), mert napi telefonbeszélgetések során mindenről tájékozódtam. Ezt a tevékenységemet segítette az amerikai egyetemi oktatás időbeosztása is. (Egyetemi óráim délelőtt 10-től 13 óráig, délután 3-tól 5 óráig tartottak. A péntek szabadnap volt.) *Mindig mondtam hazai építész barátaimnak, hogy a világ legjobb állása: egyetemi tanárnak lenni az Egyesült Államokban. Jól fizettek, minden információ rendelkezésre állt, mindenben segítettek, az oktatói és a magánéleti ügyekben is.* Hallgatóimmal – melyről később bővebben megemlékezem – sikeres közös látogatást tettünk Magyarországon (Budapesten és vidéken). Ez a tíz napos kirándulás számomra is költségekkel járt, de megérte, mert úgy gondolom sok jó amerikai építész barátot szereztem Magyarország részére.

A budapesti irodánkból háromszor egy-egy hétre kiutaztattam Kovács András építész kollégát, az iroda tagját, akivel a napi egyetemi oktatás befejezése után, a magyarországi munkák tervezésével foglalkoztunk. Kovács András az általam St. Louisban bérelt lakás iroda bérleményemben lakott és dolgozott. Délután és este nálam, az én lakásomban folytattuk a munkát, miközben egy-egy kis üveg „Jack Daniels" amerikai whiskyt is elfogyasztottunk.

Az Egyetem számomra lakásként luxuskörülményeket biztosító épületben bérelt egy kétszobás lakást. Az épület a 20. század elején, késő szecessziós stílusban épült toronyház volt, közvetlenül az 1902-es Világkiállítás helyszínének közelében.

A lakóhelyemhez közel béreltem a külön *„iroda és lakás"* céljára kialakított, egyik városi főúton elhelyezkedő luxusbérleményünket. *Ebben a helységben laktak a félév alatt általam meghívott kollégák és vendégeink.*

Az időszak alatt több irodai építész kollégát, svájci és magyar építészeket fogadtam és helyeztem el ebben az irodában. Kovács András, a budapesti irodám építész alkalmazottján túl, meghívásomra

vendégként kint volt Gerő Balázs és irodai építész társa, St. Louisban is terveztük közösen a budapesti Világkiállítás különböző fázisaiban kiírt tervpályázatokat. Ezen túlmenően kirándulásokat, rövid tanulmányutakat tettünk, melyeken az Expo-hoz kapcsolódó fontos építész tapasztalatokat szereztük a világ legfejlettebb államában, az Egyesült Államokban. Feleségem, aki a budapesti munkáinkat és kollégáinkat irányította, kétszer egy hétre szintén kijött St. Louisba dolgozni. Kérésemre több kollégát is meghívott az Egyetemre egy-egy előadásra. A meghívottak között volt az 1956 előtti évfolyamtársam, Hajnos Miklós zürichi építész és svájci-magyar főkonzul. Gerő Balázs várostervező építész és munkatársa, akik egy-egy egész estet betöltő előadást tartottak.

Szabad St. Louisi hétvégeimen, péntek reggeltől vasárnap estig, a magyar-amerikai Julius Jurácsik építész barátommal jártam művezetni. Akinek társaival St. Louisban hetven fős építész irodájuk volt. A városi nagy irodától függetlenül, a barátom. mint „magántervező", „generálkivitelező" és „finanszírozó" is működött. Amerikai „maszek" munkájával ismerkedtem meg a hétvégi művezetések során. St. Louishoz viszonylag közel épített egy egész lakóház együttest. A jó éghajlatú négy évszakos – tavasz, nyár, ősz, tél – területen – melyet a vevők szerettek – nyugdíjas amerikaiak részére épített lakóépületeket valósított meg. *Számomra ezek a hétvégék voltak a leghasznosabbak, mert ez idő alatt bepillantást nyertem az Egyesült Államok valódi magánépítészeti tevékenységébe. Ennek során tapasztalatot szereztem az építkezések banki finanszírozásának vonatkozásában is, mert abban az időben szinte fényévekkel jártak előttünk az amerikai finanszírozási módszerekben!*

Amerikában szerzett tapasztalataim nagyban segítették a budapesti VIII. kerületi új Városközpont tervezésében és generálkivitelezésében kifejtett tevékenységünket. A féléves kint tartózkodásom idején, a Budapesti irodám munkatársai közül – *Kovács Andrást, Bárdi Tibort, Harmati Szilárdot, Mayer Andreát* – kiutaztattam St. Louisba és egy-egy hétig, mi a budapesti munkatársaimmal a budapesti irodánk építész feladatain és az akkor folyó Budapesti Világkiállítás tervpályázatán dolgoztunk. Nagy utazásokat szerveztünk az építész irodánk részére

előbb és később is: Bécs, Graz, München, Párizs, Lisszabon, Athén, Verona, Róma, Sevilla, Nürnberg, Madrid, Sanghaj, Hongkong, Dél-Amerika: Mexikó, Peru, Bolívia, Argentína, Chile. Ezek az utazások az irodánk számára jelentős megterheléseket jelentettek. *Azt hiszem akkor ilyen kedvező helyzetben egy budapesti új magániroda alkalmazottjai sem voltak. Jó fizetés mellett Amerikában is dolgozhattak és utazhattak.*

Az egyetemi munkám 1991 januárjában kezdődött, a Budapesti Világkiállítás tervezésével. Szándékos volt részemről a tervezési program választása, hogy ezáltal párhuzamosan a Budapesti tervpályázat mellett, ugyanazon a munkán, szintén a Világkiállításon dolgozunk az amerikai fiatal építész kollégáimmal is. Ez a választás számomra is kedvező volt. *Rendkívül érdekes tervek születtek a félév alatt a Washington Egyetemen.*

St. Louisban nagyon rövid idő alatt rájöttem, hogy a fiatal, amerikai építészek nem ismerik Európát, de legfőképpen Kelet Európát. *Első vázlattervük olyan volt, mintha a tervek a Marsra készültek volna. Ezért fontosnak tartottam, hogy valamilyen módon, egy helyszíni szemlét tartsunk Budapesten.* C. Michaelides dékán úrral megbeszéltem: az Egyetem kifizeti a 8 hozzám beosztott hallgatónak a repülőjegyét Budapest és St. Louis között, én pedig kifizettem a magyarországi tartózkodási idejük alatt, a helyi utazás és szállás költségeket. *Megtehettem, mert jó amerikai professzori fizetésem volt 1991. januárjától.*

1991. március elején velem együtt megérkeztek az amerikai hallgatóim. *Néhány napos Fővárosi és vidéki – Sopron környéki – programunk után, megtekintettük a Duna parti tervezési helyszínt hajóról és a szárazföldről.* A helyszínek ismeretében már szakszerű diplomaterveket készítettek az egyetemi hallgatók St. Louisban az egyetem építész karán.

A hallgatóim – akik közül tajvani, hongkongi kínai és egy ősmagyar származású volt – nagyon hálásak voltak ezért az európai útért, mert ők még soha nem jártak az öreg Kontinensen.

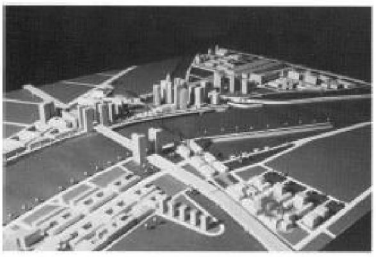

Chi-Hung Kwan, Len-Ren Lee, Peter Speilman, World's Fair Expo 1995. The project begins by connecting a new community development with the old civic center of Pest. A major axis runs from the center of the new city, then turns to follow the edge of the Danube. Commercial activity will center around a new business district, creating a skyline for Budapest. The bridge is a physical connection between Buda and Pest that links both sides of the river to a new transportation complex (train and tram station). Visually, the bridge serves as a symbol for the 1995 World's Fair, bringing together visitors arriving by car, train, or boat.

Chi-Hung Kwan (Hong-Kong) Len-Ren Lee (Taiwan), Peter Speilman (USA) fiatal építészmérnökök közös terve a budapesti világkiállításra.

Peter Speilman

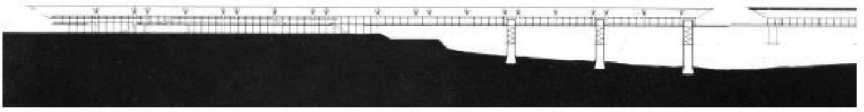

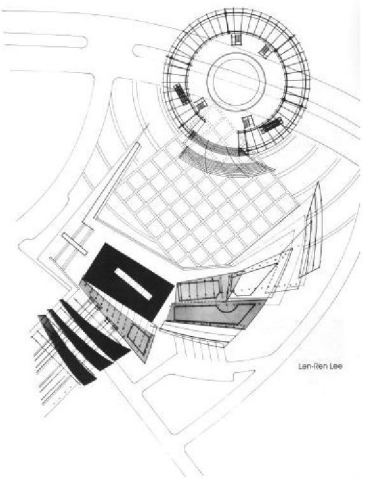

Egyik kínai építész hallgató tanítványom Budapesti diplomaterve
A terv készült 1991-ben St. Louisban

A félév lement: a diplomatervet a hallgatók beadták és az osztályzásra került volna sor. Ekkor C. Michaelides professzor úr kért egy személyes megbeszélést: közölte, hogy a hallgatók közül senkit sem lehet megbuktatni, mert az Alapítványi Egyetemeken Amerikában ez így van: *„a hallgatók magas tandíjat fizetnek, viszont ennek fejében nem is buktatják meg őket."*

Engem meglepett, szokatlan volt számomra, de így a munkám kevesebb lett: *nem kellett az elkészült diplomaterveket osztályoznom!*

Az építész diplomaterv védés hasonlóan történt, mint a Budapesti Műszaki Egyetemen, azzal a különbséggel, hogy St. Louisba a világ legnagyobb tervező irodája székel, a HOK, akinek kiváló építészei szokták opponálni az egyetemi hallgatók diplomaterveit. Számomra meglepő volt, a HOK építész Bíráló Bizottsági tagoknak, az a rendkívül barátságos és feltűnő segítség, amit a diplomavédéskor, a végzős fiatal építészek részére nyújtottak. Szokatlan volt, mert Magyarországon inkább megfélemlítik az egyébként is „remegő" hallgatókat a diploma védésekor.

A St. Louiban eltöltött fél év, számomra nagyon tanulságos volt, sokat tapasztaltam. Magyar származású építész barátom minden hétvégén elvitt magával, egy magyar viszonyokhoz arányos vidéki építkezésére. Az ott szerzett tapasztalatokat, itthon jól tudtam hasznosítani. Így ért véget 1991-ben, az amerikai egyetemi oktatásom. Sok jó barátot szereztem, kiváló emberekkel kerültem kapcsolatba. A marasztalások ellenére, fél év után haza kellett jönnünk, mert a rendszerváltást követően teljes lendülettel elkezdődött a hazai építészeti tevékenységem. Többek között a Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont tervezése és kivitelezése.

Az 1991. január elején nyíló szemeszter indulásaként, 1991. február első hetében amerikai hallgatóimat és barátnőiket meghívtam egy általam készített magyar vacsorára. (Kansasi marhából csodapörkölt mellé, magam szaggatta nokedli volt a köret.) Óriási sikere volt, ilyet még sohasem ettek. Valószínű a vacsora hatására ezután hallgatóimmal közösen minden este St. Louisban különböző éttermekben (mexikói, kínai, dél-kelet ázsiai, európai stb.) vacsoráztunk. 1991 júniusában, mint jó barátok váltunk el St. Louisban.

A szemeszter végén a Washington Egyetem Építész karának tanárait is meghívtam, egy úgy nevezett búcsúvacsorára. Magyar halászlét főztem amerikai halból. Érdekesség: a ponty halat egész St. Louisban nem tudtam beszerezni. (Azt mondták, a ponty a szegény zsidók népszerű eledele.) Kansas Cityből hozattam pontyot és magyar paprikával nagyszerűen sikerült csípős „magyar hallevest" főztem. A professzorok nagyon élvezték a magyar halászlevet, különösen Udo Kultermannak ízlett. Vele egy héten egyszer mindig közösen ebédeltünk St. Louisban, a Downtown-ban, egy nagyon finom portugál hallevest főző elegáns étteremben. Hallevest fogyasztottunk és hozzá Udo kedvenc fehér olasz száraz borát ittuk.

Érdekessége az amerikai baráti kapcsolatoknak, egymást meghívják vacsorára, mindig nyilvános étterembe és ott a meghívástól függetlenül mindenki maga fizeti a számláját.

Emlékszem: érdekes tapasztalatom volt a St. Louisi három női hallgatómmal kapcsolatban. Az egyetemi oktatás ideje alatt a hölgyek iszonyatos maskarákba öltözve öregítették magukat. Szinte fiúsak voltak a lányok.
1993-ban, útban Chicagoba a UIA és az AIA közös konferenciájára és kiállítására, útközben megálltam New Yorkban, ahol két volt St. Louisi hallgatóm meghívott egy nagyon elegáns étterembe. (Ott nekem nem kellett fizetnem.) A fiatal építészekkel két hölgy is megjelent és megdöbbentem, mert néhány perc múlva felismertem a St. Louisi női hallgatómat. A hölgyek ez alkalommal olyan nőies ruhákban és csinosan voltak felöltözve, hogy egy darabig nem is ismertem rájuk, pedig több hónapot töltöttünk el St. Louisban az Egyetemen. A St. Louisi szürke egyetemi hallgatóból egyszerre egy New Yorki „bombázó" jelent meg.

Spring
1991

Washington

Washington University in St. Louis
School of Architecture

2/4

Denise Scott Brown

Urban Concepts
Architect, Planner, Philadelphia
Principal, Venturi Scott Brown
Co-Sponsors:
The St. Louis Chapter AIA, Ranft Scholarship Foundation
Urban Research and Design Center

2/11

Ralph Rapson

50 Year Odyssey of a Modern Architect
Architect, Educator, Minneapolis
Visiting Professor of Architecture, Washington University

Harris Armstrong Memorial Lecture

2/25

Mayor Vincent Schoemehl

Urban Design and Urban Politics
Mayor of the City of St. Louis, Missouri

Eugene J. Mackey Jr. Memorial Lecture

3/4

Elizabeth Diller

Body/Anti-body
Architect, New York
Diller+Scofidio
Co-Sponsor: Steinberg Gallery of Art

3/18

George Ranalli

Autonomous Structures
Architect, New York
Professor, Yale University School ofArchitecture

3/25

Gyorgy Keves

Current Works
Architect, Budapest
Visiting Professor of Architecture, Washington University

Washington Egyetem Építész Kar St. Louis (USA)
Fél éves programja az Építész Karnak, 1991. első félévben

DR. UDO KULTERMANN

A WASHINGTON EGYETEM ÉPÍTÉSZ KARÁNAK ÉPÍTÉSZ ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ PROFESSZORA

Dr. Udo Kultermann német építész és művészettörténész professzor, 1927-ben született Stettinben. Iskoláit, egyetemeit Németországban végezte. 1945 kora tavaszán részese volt annak a Stettini „egzódusznak", amikor a német lakta város jelentős számú lakossága elhagyta Stettint. A II. világháború után, a béketárgyalások során, mint határvárost, Stettint (Szczecint) Lengyelországhoz csatolták. A város sokáig kisszámú lakossal került Lengyelországhoz, mert a német ajkú őslakók elmenekültek a szovjet Vörös hadsereg elől. Kultermann is átmenekült Németország akkor nyugati felébe, ott fejezte be az iskoláit és egyetemi tanulmányait, majd 1967-ig, különböző múzeumoknak az igazgatójaként irányította a rábízott intézményeket. A német származású feleségétől elvált.

1967-ben az Egyesült Államokba St. Louisba költözött és a Washington Egyetem Építész karának professzora lett. St. Louisban újra nősült, második felesége orosz-zsidó családból származott. Öccse, Kultermann sógora, a híres New Yorki Zsidó Múzeumnak az igazgatója volt.

Szoros barátság fűzte C. Michaelides görög származású, az MIT-n végzett építész dékánhoz. Irányításuk alatt az alapítványi Egyetem, melyet két építész alapított 1902-ben, rangot vívott ki magának az elmúlt évtizedekben az Egyesült Államok egyetemei között.

Udo Kultermann több mint negyedszázadot töltött el a Missouri államban lévő St. Louisban, a 20. század fordulóján az USA nagyságrendileg negyedik városában. 1904-ben Olimpiát, majd 1905-ben Világkiállítást is rendeztek, a főként olasz és német származású lakosú nagyvárosban. (A Világkiállítás idején találták ki a tölcséres fagylaltot St. Louisban.)

Kultermann professzor három alkalommal egy-egy tanulmányi évet töltött el a világ modern építészetének és alkotóinak

tanulmányozásával. *Az amerikai egyetemeken hét évenként minden professzornak egy-egy tanulmányi év jár.* Kultermann a tanulmányi évek során, nagyszámú művészettörténeti és építészettörténeti könyvet írt és emellett tanulmányozta az építészettörténet múltját, jelenét és jövőjét. *Véleménye szerint, és ezt nekem személyesen is elmondta St. Louisban: a világ építészete globális, de lokalitásokból tevődik össze és az építészet egy és oszthatatlan.* Kedvenc példája volt a világ ókori és középkori építészetéről szóló tapasztalatai, az egyiptomi piramisoktól a mexikói és a dél-amerikai piramisokon keresztül egészen a dél-kelet ázsiai piramisoknak a létére hivatkozva mondta, hogy az emberiség szinte minden korban tudott és ismerte az egyes földrészek építészetének alakulását. *A földrészek közötti kapcsolatok, a vizeken való utazás a meggyőző példa, a Hayerdal professzor által épített „papirusz hajó", mellyel kapcsolatokat tudtak teremteni különböző távoli kultúrák között!*

A modern építészet megítélésénél Kultermann nem szívesen használta a nyugati és keleti építészet megfogalmazását, bár tudta és tudomásul vette, hogy a nyugati világ építészete jelentős mértékben felette áll a keleti világ építészetének, mert az építési technika, a gazdasági helyzet a 20. század második feléig nagy különbségű gazdaságokból tevődtek össze. *A gazdasági helyzettől függetlenül azonban fontosnak tartotta, hogy a 20. század derekán Sztálin idejében, a kettészakított világ építészetét közel kell hozni egymáshoz.*

> *A lokalizációknak végül is az építészet teljes globalizációja felé kell tartani. (Lásd a Katolikus Egyház útját a világon!) Jó példa volt a 20. század derekán a modern építészet megszületése, mert ebben az időben jött létre Németországban a Bauhaus, szovjet Oroszországban az orosz dekonstruktivizmus és a fasiszta olasz államban az olasz modern építészet. A különállás az 1990-es, a világot érintő rendszerváltásig fenn állt és a szovjet kommunizmus megdőlése után új irányt vett a modern építészet. A kelet-európai államok igyekeztek a Szovjetunió által előidézett gazdasági és építőtechnikai elmaradásokat felszámolni és az új építészet vívmányait fokozatosan felhasználni a hazai*

gazdaságokban. A folyamattól csak a kínai építészet, benne a modern építészet tért el, mert a kínai diktatúra lazulását követően – bár a kommunista politikai szisztémát fenntartották – hihetetlen gyorsasággal lépésekben nyomult előre a modern kínai építészet, melyet többségében nyugat-európai és amerikai kiváló építészek terveztek! A kínai új építészet megteremtésében, a nyugat-európai államok (Németország, Franciaország, Anglia, az Egyesült Államok és több más nyugati rangos építésze vett részt.)

A 20. század második felében, 1919-ben Le Corbusier, Mies van de Rohe, Frank Lloyd Wright és társaik által megteremtett és létrehozott *modern építészet, az elmúlt 100 évben szinte az egész világon átvette a vezető szerepet. Tömegesen jöttek létre új városok, létesítmények és az építészek teljes mértékben áttértek a modern építészet formavilágára.* Ezt a 20. századi modern építészeti világot újították meg a 20. század végén, a 21. század elején az új építészgeneráció tagjai, mint például *Santiago Calatrava, Zaha Hadid, Kas Oosterhuis* és társaik.

Kultermann tudatosan készült a modern építészet missziójára. Már 1963-ban Budapesten részt vett a UIA Nemzetközi Építész Szövetség ipari konferenciáján. Ezt követően a tanulmányi évei alatt megismerkedett, szinte az egész világ modern építészetével és építészeivel. Könyvet írt a hetvenes évek építészetéről, az akkor még politikailag szétvált államok, a harmadik világ építészetéről és külön-külön is elemezte az egyes fejlődő államoknak az építészetét. Egészen kiváló kapcsolatot tartott fenn az általa fontosnak tartott építészekkel a világon. Az alapítóatyák után, az 1919-es építészeti váltás után, a II. világháborút követően, szoros kapcsolatokat tartott a modern építészet második, harmadik generációival. Európától Észak-Amerikáig, Közép- és Dél-Amerikán keresztül a délkelet-ázsiai fejlődő országokban, a Fülöp szigeteken és Ausztráliában kapcsolatokat tartott fenn a feltörekvő generációkkal és miután ő egy független építészet és művészettörténész volt, tehát nem épületeket tervező építész, tiszta fejjel tudta az egyes áramlatok és mozgalmakról az ítéletét időben meghozni.

Így figyelmeztetett engem a posztmodern építészet gyors múlandóságára és figyelmeztetett, hogy a lehetőségeimhez képest

vegyem fel a kapcsolatokat azokkal az építészekkel, akikről ő személyes vagy áttett ismeretek révén könyveket írt az arab világtól, Dél-Amerikán keresztül Kínáig. Nem volt a napi „politikai beavatkozás" híve.

Szerencsés voltam, hogy korán – a hetvenes években – megismerhettem Udo Kultermannt és haláláig élvezhettem önzetlen baráti segítségét. Kultermann óriási építész ismeretséggel rendelkezett a világon. Bárhová utaztam az elmúlt évtizedekben, egy telefonomba került és Udo Kultermann eligazított és rögtön helybéli segítséget is prezentált részemre. Így kerültem kapcsolatba Mexikóban a kiváló építész Gonzalez Gortazárral, vagy az argentin világhírű művészettörténésszel, Jorge Glusberg úrral, a perui-bolíviai építészekkel, M. Perez de Arce chilei, Daniel Contreras bolíviai építészekkel, a délkelet-ázsiai kollégák közül személyesen is találkoztam a helyszínen a kiváló S. Junsai-val, a szingapúri W.S.W. Lin-nel a hongkongi, később jó barátom Tao Hoo-val, az Új-Delhiben élő indiai C. Correa építésszel, aki meghívott egy előadásra Indiába. Nem rajtam múlt, hanem az akkori nagy májusi melegben lemondtam az indiai utamat. A sanghaji Műszaki Egyetem Építész karának dékánjával, aki szintén hosszabb időt töltött el St. Louisban a Washington Egyetemen, ahol Udo Kultermann professzor úr tanítványa volt. A felsoroltakon kívül, természetesen számos kiváló építészt lehetne megemlíteni Kelet-Európában is. Kultermann a Szovjetunió megszűnése előtt írt könyvet „Kelet-Európa építészete" címmel, amelyben Bulgária, Románia, Lengyelország, Csehszlovákia, Kelet-Németország, Jugoszlávia építészetét és építészeit elemezte. Ebben a könyvben jelent meg a kommunista Magyarországról is egy különálló fejezet, melynek személyi összeállításán én is segítettem Kultermenn professzor úrnak, a könyv megírásában. A könyvben, javaslatomra számos kortárs magyar építész került be műveivel együtt, köztük Csete György, Jurcsik Károly, Gulyás Zoltán, Iványi László, Kévés György, Vadász György, Makovecz Imre és több más magyar építész is. Az Udo Kultermann által német nyelven „Kelet-Európa építészete" című könyvét szerettük volna magyarra fordítani, és idehaza terjeszteni, sajnos azonban a kommunista időkben nehéz volt egy-egy nyugati szerző könyvét kiadni,

így Kultermann könyve sem került a magyar olvasók kezébe. Értékelte építészeti munkásságomat!

Udo Kultermannal szorosabb barátságot kötöttünk. Haza jövetelem után, közösen adtunk ki könyveket: ő írta – St. Louisban, később New Yorkban – a szöveget, mi kerestük Kovács András kollégámmal hozzá a képanyagot és szerkesztettük meg és nyomtattuk magyar nyomdászokkal a könyveket. Az amerikai árakhoz képest, olcsóbb, jó minőségű nyomdába nyomtattuk a könyveket és egy részét értékesítés céljából, Kultermann professzor úrnak New Yorkba küldtük.

A St. Louisban töltött egyetemi szemeszterem alatt, számos új kiváló barátot szereztem. Többek között L. Lasky festőművész professzort, az Egyetem Grafikai Tanszékének vezetőjét. 1992-ben, őt és barátját meghívtuk Fajó János képzőművész barátommal és egy nagyszerű kiállítást rendeztünk Szentendrén a professzor úr festményeiből.

Ugyancsak jó kapcsolatom alakult ki, az amerikai-olasz George Ranalli-val, az MIT-n végzett építésszel, a New Yorki Egyetem dékánjával. Vele a mai napig jó kollegiális kapcsolatot tartok fenn.

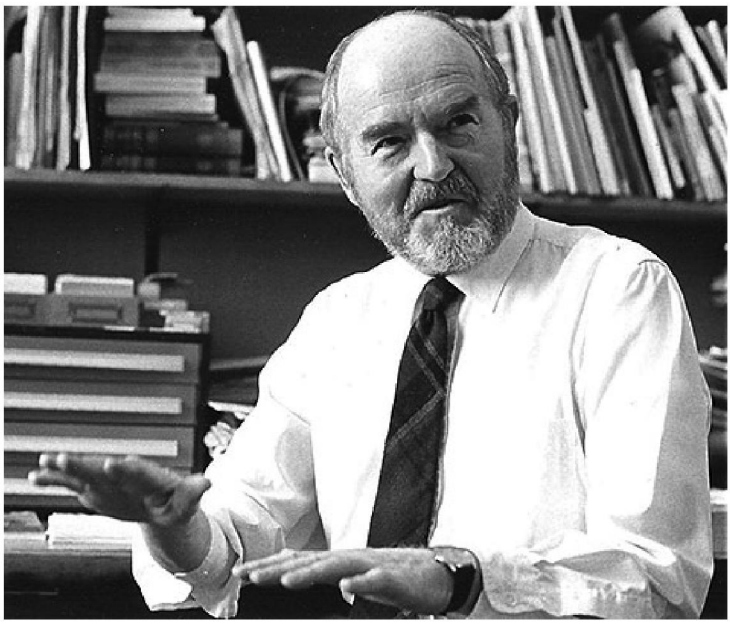

Dr. Udo Kultermann a világhírű építész és művészettörténész

Dear Eva and Gyorgy,

many thanks for your most thoughtful gifts! It was very kind of you, and we are most appreciative for your bringing us the "drink" and *the doll." as Gyorgy explained, the doll is related to Christmas, so we shall ring her bell loud and clear when we are all together at Christmas, have a drink of "Unicum" and think of you both. Eva, we missed seeing you, but hope you had a grand vacation! And, as always, it was wonderful being with you Gyorgy.

We will look forward to seeing you both - either

here, or in New York or, who knows, maybe even in Budapest!
In the mean time, we wish you all the very best –

Love,
July and Udo

* she is living on our table in front room where we can see and admire her!!

© 1992 ME GRAPHICS, LOS ANGELES, CA 90031

THSS

Dr. Udo Kultermann köszönőlevele a budapesti DÍJ kitüntetésért

RENDSZERVÁLTÁS

1990 UTÁN SZAKMAPOLITIKAI KÜZDELMEK

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA (MMA) LÉTREHOZÁSA

A rendszerváltás számomra már 1964-ben, az Új Gazdasági Mechanizmus időszakában megkezdődött!

Az 1935-ös modern építész generáció: Molnár Farkas, Rimanóczy Gyula, Nyíri István, Lauber László, Kozma Lajos és a többi kiváló kortárs magyar építész munkáival, 1935-ben – 1920-at követően, 15 év késéssel – de megindult a magyar építészet modernizálása, mely az 1950-es kommunista hatalomátvételéig tartott és jött a szoc.reál.

> *A II. világháború után – sztálini-zsdanovi szovjet parancsra – sok mindennel együtt, a magyar modern építészet – 1948 után – ismét zátonyra futott. 1964-ben, az Új Gazdasági Mechanizmusban, rövid „pillanatokra" elérkezni látszott a helyzet a változásra! Sajnos az új kezdeményezés meghiúsult és a Kádár rendszerben újra 20 évet kellett várni a „rendszerváltásig", majd 2010-ben kezdődött minden elölről.*

Az 1991-es amerikai kint létem miatt, valójában nem vettem részt a szakmai és politikai átalakulás első hónapjaiban. A változások, kissé meglepetésként is értek, amikor végül 1991. őszén feleségemmel visszatértünk Magyarországra.

> *A szakmapolitikai életben történt kényszerű, változások által „diktált" építészetben, értelmetlenül megalakították a Magyar Építész Kamarát. Újabb, „politikailag ellenőrzött" szervezet alakult. A Kamara vezetőit, a régi kommunizmusra emlékeztető feladatokkal is ellátták. A tervezési jogosultsághoz – szinte hihetetlen – Magyarországon, a Műszaki Egyetemi diplomán kívül, a Kamarai tagságot is előírták. Ilyen tudomásommal az egész világon nincs!*

Svájcban csak az ETH Zürichi műegyetemi diploma kell a tervezési jogosultsághoz és ez az építész élete végéig elég!

Magyarországon, 1990-ben nem múlt el a „szovjet kommunista szellem." A szakmabelieket a mai napig „ellenőrzik". Erre hozták létre az *1990-es években a Magyar Építész Kamarát,* majd *2010-et* követően a *Magyar Művészeti Akadémiát. Az MMA alapítása ellen, társaimmal – köztük Konok Tamás festőművésszel – nyílt levélben tiltakoztunk!* 2010-ben az akkori kormány vezetése ígéretet tett, hogy a tiltakozásunk hatására az ügyet megvizsgálják, bár akkor elismerték, hogy az MMA nem törvényes, de miután már megalakult, ezért a Kormány nem változtat a helyzeten. Ez volt a trükk, a nagy hazugság!

Az Orczy Galériánkban, a tiltakozásunkra 2010-ben, két másodrangú politikust küldtek ki azzal a céllal, hogy velünk a Magyar Művészeti Akadémia ügyét tárgyalják meg. *A „politikusok" megígérték, hogy az ügyet megvizsgálva, tiltakozásunkat figyelembe véve, az ügyről tájékoztatást adnak. Ez azonban a mai napig nem történt meg!*

A művészetek centralizálása, régi szovjet típusú ellenőrzése, a művészeti ágaknak értelmetlen egyesítése – táncdalénekes és a világhírű építész, képzőművész, színész, stb. a Művészeti Akadémia tagja lehet!? Az MMA tagok végső kiválasztása, kitűntetések adományozása, egyszemélyi politikai döntéshozók kezébe került, mellyel él is a kulturális kormányzat! A centralizáció eredménye: kiváló színésznő dönti el végül, *hogy ki a mai Magyarországon a legértékesebb képzőművész, táncdalénekes vagy építész.* Az elnök szakmai felterjesztése után, a döntés felelőssége az elnöké.

Természetesen ez nem igaz: mert a legfőbb döntést a diszkrét titkosszolgálati ellenőrzés után, a vezető politikus hozza meg és mondja ki a végső szót, hogy ki a „nyerő".

Ez az MMA rendszer csak arra jó, hogy a politikus *„egyszemélyi kontrollt"* megfigyelést tudjon egy ország kulturpolitikáján végrehajtani. Ez a szisztéma Magyarországon a sztálini szovjetből átvett eljárás, a hazai kulturpolitika folyamatos ellenőrzését szolgálja. Ez azonos 1950-től 1990-ig, a Rákosi/Kádár elvetélt és 1990-től elutasított kommunista szisztéma újraindításával.

AZ ÉPÍTÉSZ SZAKMA ÁTALAKULÁSA BUDAPEST VILÁGKIÁLLÍTÁS TERVEI

A IX. kerület Soroksári út és a XI. kerületi Lágymányosi Duna part felhasználásával

1988-ban, koncepcióváltás történt, még az Építésügyi Miniszter, Somogyi László, a Világkiállítás új helyszíneként, a IX. kerület, Soroksári úti, illetve a XI. kerületi Lágymányosi Duna partot jelölte meg. *A Bécs-Budapest Világkiállítás, illetve Bécs város visszalépése után, csak Budapesti Világkiállítás helyszínére, az akkori kormány végleges döntést hozott azzal, hogy a kiállítási pavilonok, valamint egyéb építmények, a Duna partnak ezen déli szakaszán fognak megvalósulni.* A döntés után, a Minisztérium további értékelés céljából, újabb tervpályázatot írt ki, a Csepel-sziget északi részére is. A tervpályázat elkészült, azonban a Bizottság a helyszínt elvetette és visszatértek a Soroksári út-Lágymányosi helyszínre.

Emlékezem: a később az ÉVM által elvetett újabb Világkiállítási helykijelölési pályázaton irodánk tervezőtársunkkal Gerő Balázs és építésztársával vett részt. A Lágymányosi híd helyén kialakítottunk egy új kétszintes Duna hidat, melyre kétszintes épületekben a Világkiállítás funkciójához kapcsolódó épületeket terveztünk. A tervpályázathoz tartoztak továbbiakban a Budai és a Pesti hídfőkre elhelyezett építész együttesek is. A tervezett megoldás kissé hasonlított a „Firenzei Ponte Vecchio-ra", csak a tervünk annál jóval terjedelmesebb volt. Koncepciónkkal így a két partot funkcionálisan is összekapcsoltuk. A tervet rövid határidőre kellett elkészíteni 1991 tavaszán, ezért ezt az új koncepciót Gerő Balázsékkal már St. Louis-ban (USA) terveztük. Gerő Balázsékat is meghívtam az általam bérelt új kis irodahelységünkbe St. Louisba, ahol azután Balázs a kollégájával egy hétig ott lakott.

A tervpályázat elkészült, azonban még Somogyi Lászlóminiszter és a Bizottság az alternatív helyszínt és tervet elvetette.

A véglegesen eldöntött helyszínre, a Magyar Állam nemzetközi pályázatot hirdetett, melyet egy francia építésztársaság nyert meg. *Gerő Balázs építész és társai, velünk, kollégáimmal második díjat nyertünk. Rövid idő után, a nyertes francia team visszalépett, így nekünk kellett a Soroksári út menti világkiállítási területre, a beépítési tervet elkészíteni.*

A Lágymányosi Duna parti részre, a BVTV építész teamje nyert díjat, ezért a városrendezési tervet, a Minisztérium megbízása alapján, ők készítették volna el, de nagyon lassan készül a tervük! *A megbízó, hosszas gondolkodás után, végül úgy döntött, hogy a két területet összevonja és részünkre, a Káva Építész Irodának és kollégámnak – Gerő Balázs és munkatársai részére – ad megbízást, a városrendezési terv elkészítésére.* Az újabb „egyesített helykijelölési dokumentációt" elkészítettük, ez alapján a megbízó Minisztérium újabb nemzetközi tervpályázatot írt ki. Ebben a tervezőknek már az egyes épületeket is meg kellett tervezniük. Miközben a kiírt tervpályázat elkészült és a helyszínre vonatkozólag végleges döntés született, az akkor – a rendszerváltás után – új politika, illetve politikai pártok közbeszóltak!

Az új „Antal kormány" határozatot hozott, hogy Bécs után, Budapest is visszalép a Világkiállítás rendezésétől. A világkiállítás megvalósítására, addig már számos előkészítő projekt készült. Ezek után kútba estek az elkészült tervek és a Világkiállítás megrendezését, a Magyar Állam visszavonta! *Sokan ma is sajnálják az akkori új kormány lépéseit és a Világkiállítástól való visszalépést.*

Kezdetben irodánk is részt vett a leállított világkiállítás helyszínén lévő telkeken, az új építészeti tervek alapján történő értékesítésben. Többek között az akkori Kormánybiztost, Barsiné Pataki Etelkát felkerestük, az itt beruházni kívánó Szingapúri milliárdos cég nagyhatalmú vezetőjével, Leng Dzsu-val. A tárgyaláson, a szingapúri befektető megjelölte azt a három nagy alapterületű telket, melyre szingapúri pénzen, szállodaépítésbe akart kezdeni. Németi Ede (USA) építésszel, a szingapúri cég tervezőjével, egykori évfolyamtársammal elkészítettük az új szállodák tanulmányterveit. Németi Ede amerikai

tervező irodája Houstonban, abban az időben Leng Dzsu megbízása alapján, Szingapúrban, felhőkarcolókat is tervezett Leng Dzsu részére. A világhírű, szingapúri államelnök barátja volt és a városállam beruházásainak ő volt a legfőbb irányítója is.

Végül az Antal Kormány megbízottja, illetve az új kormányok képviselői visszaléptek a Soroksári út menti területek értékesítésétől is. Ezzel a terület értékesítése egy időre le is állt. A Soroksári út menti területet, az 1998-ban alakult új magyar kormány – Demján Sándor egykori kommunista nagyvállalkozó – közvetítésével átadták a kanadai illetőségű, magyar származású Munk úr (egykor Munkácsy) részére.

A kanadai milliárdos, továbbiakban az új magyar társakkal, a területre végleges tervezést indított el. Ebben az új koncepcióban – Demján Sándor nagyvállalkozó – az új kormány teljhatalmú megbízottjaként valósította meg, a „belvárosi Gödör" helyszínéről „átirányított" *Új Nemzeti Színházat és a Művészetek Palotáját.* Az új Budapest IX. kerület Soroksári úti lakóépület együttes alapkövét, Munk – a teljes beruházást finanszírozó amerikai üzletember – jelenlétében, a magyar Miniszterelnökkel együtt helyezte el. *Ezzel az aktussal lényegében eldőlt a Soroksári úti projekt sorsa!*

> *Emlékezem: valójában tehetetlenek voltunk, amikor a „szervilis magyarok" – az építész társadalom egy része – a teljesen laikus, a kommunizmusban már vezetőként működő „kereskedő" Demján Sándor „elvtárs" kezébe adták a magyar építészet irányítását. Demján már nincs, de az általa megszabott irány, vezetés változatlan: az egykori Kreisky-Kádár egyezség alapján létrejött magyar szálloda és idegenforgalmi koncepciója változatlan, annak ellenére, hogy mindez mára csődbe jutott Budapesten.*

1991 őszén nem sok időm volt gondolkozni a szakmai közéletről, mert hála – a változásnak – már az 1960-as évektől mindig is a magánépítészetet találtam a helyes útnak. Így rögtön létre kellett hoznom azokat a cégeket, amelyekkel az 1990-es években tovább működtünk. Első ilyen cégünk volt, a PAKAWA Kft., melyet Nicholas Packham kiváló amerikai építésszel alapítottunk 1990-ben. Packham, a

Missouri államban élő építész, magánirodájával részt vett a mi meghívásunkra a Bécs-Budapest, majd a Budapest Világkiállítás több lépcsős tervpályázatában. Közös tervünk volt, hogy az új amerikai magyar építész iroda keretén belül, intenzíven részt veszünk a Világkiállítás megvalósításában.

ÉPÍTÉSZETI ELŐZMÉNYEK

A rendszerváltás előtt, még a régi kommunista rendszerben indultunk az Új Nemzeti Színház tervpályázatain is, Vadász György Kossuth díjas építész barátommal és társaival. A hivatalosan kiírt pályázatokon, díjazott terveket készítettünk.

Az Új Nemzeti Színház első díjas tervét – jogosan – Bán Ferenc Kossuth díjas építész kitűnő terve nyerte.

A Bán féle első díjas tervet, az Erzsébet téren el is kezdték építeni, de politikai okok miatt – *a Fidesz és társa, a Kisgazda Párt országos választáson nyert!* A Bán építész első díjas terv megvalósítását azonnal leállították, és mint ismert, ebből lett a ma is látható „Gödör". Ezek után – hosszas huzavona után – a Kormány meghívásos tervpályázatot írt ki – melyre neves magyar építészeket, köztük Vadász György Kossuth díjas építészt is meghívták. A tervpályázatot a tervezőcsoportok elkészítették. *A Magyar Építőművész Szövetség által kijelölt zsűri a benyújtott terveket elbírálta, de a Bizottság a pályázatot eredménytelennek minősítette!*

Az új Nemzeti Színház építésével kapcsolatos leállítás után, az akkori Új Kormány „partnerének" *pályázat nélkül, törvénytelenül, közvetlen megbízást adott régi üzlettársuknak és ezzel hozzájárult a – kívül, belül – rendkívül kedvezőtlen megjelenésű – akusztikailag és műszakilag is elfogadhatatlan – Új Nemzeti Színház építéséhez.*

A Kormány által megbízott építész tervei szerint, ezt követően megépült a giccses, műszakilag megoldatlan *Új Nemzeti Színház. Valójában a magyar építészet szégyene! Közel 100 év kísérletei után egy ilyen külsejű új színház épült meg a Duna parton!*

SOPRON
ÚJ UTCA – SZT. GYÖRGY UTCA SAROKBEÉPÍTÉS
1988-1989

A beruházás a kommunizmusban indult, de már az új kapitalizmusban fejeződött be. Az OMF zsűrik beavatkoztak a tervezésbe!

1992-ben, a soproni történelmi városrészben, a Szent György utca és az Új utca sarkán – korábbi pályázaton, Pintér Béla és Vadász György építészek előtt első díjat nyert pályázatunk alapján – épült – az úgy nevezett „Vasalóház" – lakóépület.

> *Emlékezem: 1992-ben Sopronban, átadtuk, a többlakásos lakóépületet, (cégünk részére is vásároltunk akkor egy lakást). Földszintjén üzletekkel, a pincetérben, az egykori római Scarbantia Fórumának szintjén (az akkori római szint – az évszázadok alatt történt feltöltődések miatt – mínusz 4 méteren helyezkedik el).*
>
> *Sedlmayer János, OMF-es, Ybl díjas műemlékes építész, a római városközpont maradványainak felhasználásával, látványos kismúzeumot-bemutatótermet tervezett, ezt alvállalkozónk, a győri Állami Építőipari Vállalat meg is építette.*

A műemléki városrészben megépült lakóház után Sopronban – az Agrobank Rt. megbízásából – terveztük meg és generálkivitelezésben építettük meg, egy műemléképület rekonstrukcióját a Szt. György utca 16-ban. (Alvállalkozónk: a soproni OMF, Orosz József.) *A soproni Bank után, az Agrobank megbízása alapján, Pécsen, a Széchenyi utcában – szintén egy műemlék épületben – az Agrobank Rt. pécsi Székházát is megterveztük.*

Az Agrobank külön megbízása alapján, a Bank belső bútorait a Magyar Művészeti Akadémia volt elnöke, Fekete György bútortervező készítette. Az Agrobank Pécsi Székházát eladta és Fekete György kérése ellenére, az új tulajdonos a bútorokat kidobta!

RENDSZERVÁLTÁS UTÁN
1991 – 2020

BÍRÓSÁGI PEREM A MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARÁVAL

A korábbi Párttitkárok, „elvtársak", besúgók „dresszt cseréltek" és szakmai vonalon is kialakult a régi kommunista rendszer átmentése. Ez időben alakították a Magyar Építész Kamarát, mely létrehozását viták előzték meg, miután 1950. óta, már a kommunista időben is működött a Magyar Építőművész Szövetség és így valójában az Építész Kamarára nem is volt szükség! Érthetetlen és ma is elfogadhatatlan módon, az Építész Kamarát felruházták egy olyan joggal, mely lehetőséget adott részére, hogy az egész építésztársadalom bekényszerüljön az új szervezetbe (jelentős tagdíjbevételek céljából). A tervezési jogosultság fontos, meghatározó tényezője az építész szakmának, mert valójában ez ad kenyérkereseti lehetőséget egy Műegyetemet végzett műszaki embernek!

Mindezeket, az Amerikából történt hazatérésem után végig gondoltam, és 1991. őszén kiléptem a Magyar Építőművész Szövetségből és nem kívántam akkor Kamarai tag sem lenni.

1992-ben, úgy hittem, a kisebb rosszat választottam és az akkor alakuló Mérnök Kamarába léptem be.

Dr. Böhönyei János, a Magyar Építőművész Szövetség akkori elnöke – ismertük egymást – hónapokon keresztül agitált, (miért?) hogy lépjek vissza a Magyar Építőművész Szövetségbe és lépjek be az új Kamarába is. Indoka: *„Te mégiscsak építész vagy, nem általános mérnök!" Végül, hónapok után* – nem akartam Böhönyei János elnököt kellemetlen helyzetbe hozni – közben rájöttem, hogy a Mérnök Kamara is a régi elvtársak kezébe került, ezért *visszaléptem a MÉSZ-be.* Majd, hogy cégeink és jómagam is hivatalosan működni tudjunk – tervezési jogosultsággal rendelkezzünk – ez kikötés volt, kénytelen voltam belépni a Magyar Építész Kamarába is.

Én abban az időben, több helyen is kifejtettem nem tetszésemet, a tervezési jogosultság körül kialakult új helyzettel szemben. Mondván,

gyakorlatlan a szakmát nem ismerő laikus emberek kezébe fog a magyar építészet kerülni. Nem tévedtem: ez be is következett! Mindenki tudja, hogy ma is ezek a szervezetek a szakma „vízfejei". Figyelmeztető ez az állapot, különös tekintettel az 1938-ban, Molnár Farkas esetében előállt helyzetre.

Nem tévedtem: a 2000-es évek elején, az Építész Kamara akkori elnöke – Eltér István – fegyelmit akart nekem adni, mert a Magyar Hírlap újságírójának nyilatkoztam az építőipar és az építészet helyzetéről. Ott nyíltan kifejtettem abbéli álláspontomat, hogy óriási a korrupció és ez a szakma rovására megy.

Az Építész Kamara elnöke ezek után levélben fordult az összes vidéki Kamara tagságához, hogy álljanak az ő – MÉK elnökének – oldalára és Kévés György ellen indítsák el a fegyelmi eljárást, mondván, hogy a Magyar Hírlapban közölt cikkében, a korrupcióra vonatkozó nyilatkozata elég ahhoz, hogy rossz színbe tűntesse fel az Építész Kamarát.

Hosszú ideig folyt a levelezés, mert a magyar vidéki Kamarák nem voltak hajlandóak Kévés György ellen nyilatkozni.

Emlékezem: az utolsó, a Vas megyei Kamara végül megtárgyalta az ügyet a Kamarán belül és írásban közölte a Központi Kamara elnökével, hogy a Kévésnek igaza van és nem szabad ellene fegyelmi eljárást kezdeményezni! Az Építész Kamara elnöke nem nyugodott bele a tagság válaszába és Bírósági Bűntető feljelentést tett ellenem.

A per idejét kitűzték – Csete Gyurka barátom javaslatára, az ország akkor talán legjobb jogászához, Dr. Zétényi Zsolthoz fordultam, kérve a jogi védelmemet. Első fokon, a Bíróság a Kamara vádját elutasította. A Kamara fellebbezett és ezt követően, a Bíróság a tárgyalást kitűzte.

Emlékezem: a tárgyalásról az Építész Kamara elnökét a tárgyalást vezető bírónő kiküldte, mondván, hogy időközben elvesztette a jogosultságát, mivel a Közgyűlésen leváltották az elnöki posztjáról. A bírónő kérte a Kamara

jelenlévő új elnökét, hogy a tárgyalástól álljon el a Kamara, mert ő úgy ítéli meg, hogy a Magyar Építész Kamara azért jött létre, hogy tagjainak érdekképviseletet nyújtson, nem pedig arra, hogy a Kamara tagjait beperelje! A tárgyalás végén a két fél, az építész és az Építész Kamara új elnöke – Noll Tamás építész – megállapodtak, hogy a Magyar Építész Kamara a pert visszavonja. Ezután nyilatkozott a tárgyalást vezető Bíró, hogy a Bíróság is eláll a perköltségek kifizetésétől!

Végül: ügyvédem, Dr. Zétényi Zsolt nyerte meg a pert, miután a Bíróság előtt is visszavonatta az Építész Kamara fellebbezését.

Valószínű: 1938-ban, Molnár Farkasnak is hasonlóan jó ügyvédje lehetett, mert a pert ő is megnyerte és a tervezési jogosultságát – ezzel a megélhetési lehetőségét – visszakapta. Igaz, csak rövid időre, mert 1944 végén, egy szovjet bomba – Molnár Farkas építész – halálát okozta.

Összevetve a két döntést, az 1938-as Molnár Farkas és a 21. századi „Kévés György ügy" között megdöbbentő volt a hasonlóság.

1938 és 20-21. század alatt eltelt 60 év valódi tanulsága: a Kamarákat – köztük a Magyar Építész Kamarát – sürgősen meg kell szüntetni, mert mint az én esetemben is történt – az Építész Kamara akkori elnöke soha nem végzett alkotó építész tervezői munkát, tehát semmiféle gyakorlattal nem rendelkezve hozta meg a kamarai többség által soha el nem fogadott döntését, hogy engem (Kévés György) perbe fog.

Mint az építész társadalom nagy része, a Magyar Építész Kamarát a gyakorlattól távol álló vezetőinek irányításával működő „Gittegyletnek" tartja és csak arra jó, hogy a tagság tagdíjaival fizetett értelmetlen pozíciókat töltsenek be. Ez a mai napig így van és ezt a Bíróság is deklarálta: az Építész Kamara érdekvédelmi szervezet, melynek nincs joga a tagjai ellen pert indítani! A Kamara a mai napig az egykori sztálini szovjet modell szerint működik.

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBÓL VISSZA A HAZAI ÚJ KAPITALIZMUSBA

TALÁLKOZÁS IFJ. HORTHY ISTVÁNNAL

1991 őszén, az *amerikai egyetemi tanári oktatási munka* befejezése után, feleségemmel, St. Louisból visszatértünk Budapestre.

A hazatérés előtt, különböző személyek meghívása alapján, körutat tettünk. St. Louis-ból indultunk Seattle-be, onnan Tokión keresztül – Tao Ho kiváló – Bostonban, a MIT-n végzett, kínai származású – építész barátom meghívására, néhány napot Hong Kongban töltöttünk. Meglátogattuk az akkor 40 fős építészirodáját és néhány Hong Kongban épített épületét.

Emlékezem: Hong Kongból Hawaii szigetére repültünk, mert szerettünk volna találkozni Ybl Miklós ott élő és építészként működő leszármazottjával.

Később, Tao Ho Budapesten nálunk is járt. Budapesti látogatásán, Tao Ho kolléga fedezte fel, hogy a *Dr. Udo Kultermann: 70-es évek építészete* című, 1972-ben Londonban megjelent könyvében, mindketten szerepeltünk, a világ 48 kiválasztott építésze között.

Közös munkára is kívántunk vállalkozni. Az általunk tervezett Óbudai Hajógyári sziget „Hotel Resort" megvalósítását terveztük. A Hotel Resort projektből, miután a kommunista Hajógyár megszűnt, nem épült meg semmi.

Tao Ho, 1948-ban, fiatal korában, családjával menekült el a kommunisták elől Kínából. Az 1990-es években, a kínai Népköztársaságban bekövetkezett politikai enyhülés után, visszatért Kínába. A régi városában Sanghajban telepedett le. Nagyszámú magas lakóházat és irodaházat épített. 2003-ban, Sanghajban szerettem volna vele találkozni, de röviddel utazásunk előtt Tao Ho-t agyvérzés érte, kómába került és abban az évben mi már csak a legutóbbi Sanghaji irodaház épületét tudtuk „meglátogatni". Este Sanghajban feleségemmel és Kovács Andrással „kínai vacsoravendégei" voltunk a Sanghaji Műszaki Egyetem Építész Karának kínai származású

dékánnőjének. (A dékánnő korábban St. Louis-ban, Dr. Udo Kultermann professzor úr tanítványa volt.)

A Hawaii-i találkozás nem sikerült, mert Ybl Miklós építész éppen nem tartózkodott Hawaii-on. Ezek után tovább repültünk, Németi Ede, egykori építész barátom, évfolyamtársam meghívására Houstonba.

Néhány napos Houstoni látogatásunk után, St. Louison és New Yorkon keresztül haza repültünk Budapestre.

Hazatérve a kapitalizmusból, addigra itthon is az új kapitalizmusba érkeztünk!

A „kommunista elnevezésű" szövetkezetünk helyett, létrehoztuk az új tervező és kivitelező szervezeteinket.

Először megalapítottuk a KÁVA Építésziroda Kft.-t, majd 1991-ben, létrehoztuk és bejegyeztettük a Kévés és Építésztársai Részvénytársaságot.

A mai napig, az új cégeinkkel végeztük és végezzük a tervezési és generálkivitelezési munkáinkat.

1989-ben, a Svábhegyi telkünk déli végében megépített, kétszintes könnyűszerkezetes irodaépületünkben, nyolc fiatal építész munkatársainkkal megkezdtük, a hivatalosan bejegyzett cégeink keretén belül, a tervezési, kivitelezési munkákat. Az irodában, arra az időre már telefonunk és faxvonalunk is működött. (Ez abban az időben nagy érték volt itt a Svábhegy tetején.)

> *1992 őszén: titkárnőnk jelezte, hogy egy ismeretlen férfi akar velem telefonon sürgősen beszélni. A telefonkészüléket átvettem és a „hallózásom" után, valóban egy férfihang szólalt meg: „Ne lepődjön meg, itt Horthy István beszél. Igen, az a Horthy István, akire maga most gondol." A nagy meglepetés után, kérdeztem: „Mit szeretne tőlem Horthy úr?" Közölte, hogy ő Bostonban él és tudomására jutott, hogy én (Kévés György), egy közös barátunk meghívására, néhány napra New Yorkból Bostonba látogatok – „szeretném kérni, amennyiben ideje engedi, találkozzunk Bostonban."*
>
> *Kérésére rögtön megállapodtunk, annak a belvárosi luxusszállónak a halljában, ahol nekem a jelzett időben meg*

kellett jelennem. Minden a tervek szerint ment és az ifjú Horthy Istvánnal találkoztam a megjelölt szállodában. Horthy akkor azt mondta nekem Bostonban, hogy valószínű rokonságban vagyunk, mert neki van egy Földvári nevű nagybátyja, aki lehetséges, hogy a feleségem, Földvári Éva a rokonságához tartozik. Horthy urat tájékoztattam rögtön, hogy ez nem lehetséges, mert a feleségemnek ilyen rokonsága nincsen. A rokonai Kolozsvár környékéről származnak. A baráti beszélgetésnek szánt csevegés közben kiderült, hogy Horthy István, elsősorban a rendszerváltás utáni magyarországi politikai helyzet után érdeklődik. Véleményt nem kért tőlem. A barátságos beszélgetés akkor Bostonban egy óra múlva befejeződött és Horthy úrtól elváltunk.

Egy évvel később, ismét az Egyesült Államokba kellett utazzak és akkor a bostoni neves magyar származású fül-orrgégész, Dr. Jakó Géza főorvos – a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja – kérte, hogy ismerősük – Horthy István – kérésére, jöjjek el újra Bostonba. Barátom kérésének eleget tettem, Horthyval a találkozó újra létrejött. A kérdés változatlan volt: milyen a politikai helyzet Magyarországon és megítélésem szerint ki fogja nyerni a következő választást? Erre nem tudtam választ adni, a rendszerváltás után sem foglalkoztam intenzíven a politikai élettel.

A rövid, egy órás beszélgetés után elbúcsúztunk. Azóta csak egyszer, futólag találkoztunk a 2000-es években Budapesten, a Bajcsy-Zsilinszky úton. Elmondta, édesanyja jelenlétében, hogy Budán, az IKEA áruházban, éppen most vettek összeállítható bútorokat. Elmondta: mostanában sűrűbben tartózkodnak Magyarországon és ezért a Madách téri, egykori Wälder féle vörös téglás épületben vettek egy garzonlakást. Ennek a berendezésével vannak elfoglalva.

Hosszú évek után, a napokban, a Magyar Televízióban láttam viszont az ifjú Horthy Istvánt – Vitéz Nagybányai

Horthy Miklós Kormányzó unokáját – aki a televízión keresztül bocsánatot kért a magyar zsidóságtól. Horthy István, a bostoni találkozásunk óta kissé megöregedett. Akkor Bostonban, egy jóvágású, magas, fiatalos külsejű embert ismertem meg. A közel múltban, a televízióban, egy sovány, sápadt embert láttam viszont.

Az 1990-es évek elején induló történet, többször is foglalkoztatott azóta. Kérdésként merült fel: miként jutott el hozzám az egykori államfő unokája, Horthy István. Hosszas gondolkodás után rájöttem: St. Louisban, a diplomatervező amerikai építész tanítványaim között, volt egy fiatal építész, aki – amikor elindultam vissza végleg Magyarországra – tájékoztatott, hogy barátnője, Budapesten Horthy István és Kapolyi László egykori kommunista Ipari Miniszter, közös céget tartanak fenn a fővárosban, az „új kapitalizmusban". Ennél a cégnél dolgozott amerikai tanítványom barátnője. Abban az időben, a barátnő is felhívott és egy rövid ideig tartó összejövetelünk alkalmával, részletesen elmondta, hogy milyen amerikai-magyar cégnél dolgozik Budapesten. A találkozó után végleg meggyőződtem, hogy rólam az információkat a volt St. Louisi építész tanítványom adta meg.

Azt azonban a mai napig nem tudtam kideríteni, hogy ki és mi állt az „ügy" valódi hátterében.

Személyemet érdektelennek, jelentéktelennek tartottam/tartom ma is.

Budapest Bécs Világkiállítás terve

Egy évvel korábban a Budapest-Bécs Világkiállítás telepítésére, a Kiállítás Bizottság elhelyezési pályázatot írt ki. A pályázat célja az volt, hogy az EXPO részére a legalkalmasabb területet tudjon a Bizottság kiválasztani. Több helyszín került megjelenítésre, többek között a Kőbányai úti régi vásárterület, Óbudán a Margit kórház mellett található egykori agyagbányák és téglagyárak helyszíne, a volt Gázművek és a Hajógyári sziget, továbbá Dél-Pest, Dél-Buda erre alkalmas területei.

A tervpályázaton helyszínenként díjazta a terveket a Bíráló Bizottság. Ez alapján 1. díjat adtak például a Kévés György, Tarnai István, Nicholas Peckham (USA) építészek által a volt Gázművek és a Hajógyári sziget helyszínekre kidolgozott telepítési terve. A tervpályázat lebonyolítása után végül, saját hatáskörben, a pesti Soroksári út és a Duna túlsó oldalán majdan tervezendő gyaloghíddal összekötött Kelenföld-Budai terület jelölték meg. A Bizottság által választott tervezési területre ezután egységes tervpályázatot írtak ki, melyre több lépcsőben, több részletesebben megjelölt területekre kellett a pályázatoknak pályaműveiket elkészíteni. A több lépcsőben lefolytatott tervpályázatot végül a magyar pavilonra kiírt építészeti pályázat zárta le. A többszöri előkészítő munka után végül Bécs után Budapest is visszalépett az EXPO megrendezésétől, és így az egész több évig tartó munkák kárbavesztek, mert a Világkiállítást Budapest nem rendezte meg.

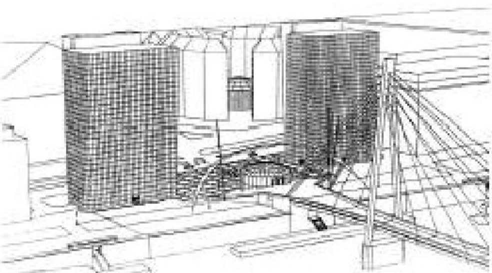

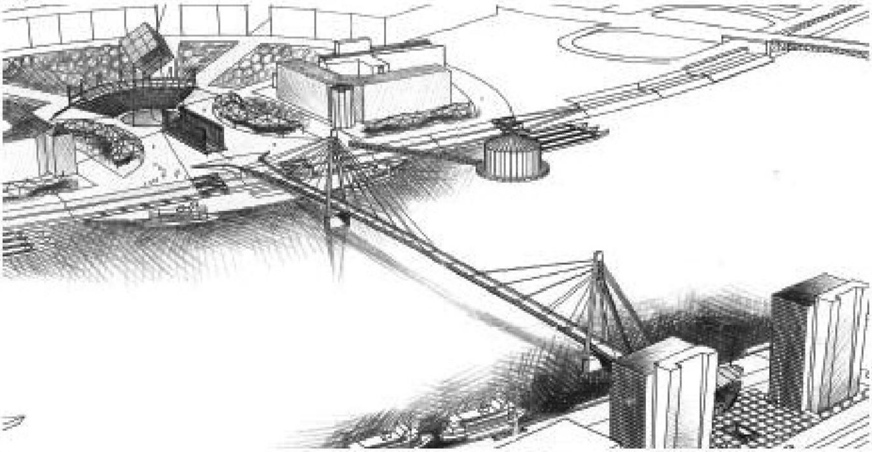

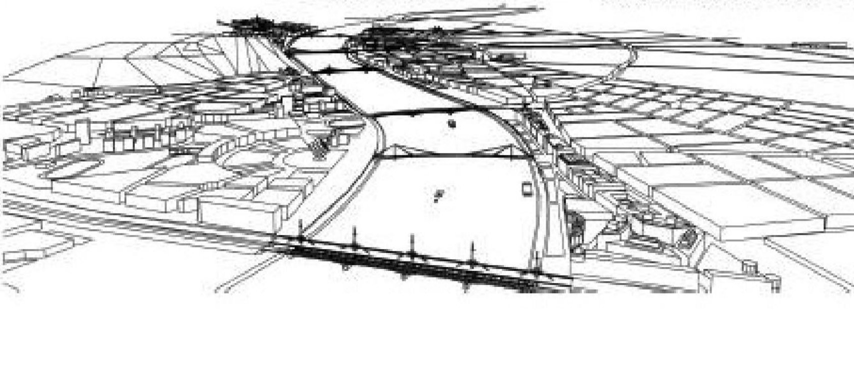

ORCZY FÓRUM
BUDAPEST VIII. KERÜLET
ÚJ VÁROSKÖZPONT

FIABCI díj: Orczy Városközpont
Díjátvétel Budapesten: Kévés György és Földvári Éva építészek
2009

ORCZY FÓRUM

BUDAPEST VIII. KERÜLET ÚJ VÁROSKÖZPONT ÉPÍTÉSE 1989-2006

Cégünk, a Kévés és Építésztársai Részvénytársaság, a Budapest VIII. kerület Szeszgyár utca, Csobánc utca, Baross utca, Orczy tér telkekre tervezte és építette, a 2006-ra befejezett – az 1956-os magyar forradalom 50. évfordulóján átadott – Orczy Városközpont új épületeit.

Az Orczy Fórum Városközpont építésének előzményei: 1989-ben, a kommunizmus vége után, mint magán cég kezdtük tervezni és építeni a Józsefváros középső városrészének új városközpontját, az új Orczy Városközpontot.

Munkaszerzés ügyben, 1989-ben Zürichben tartózkodtam és ott keresett fel telefonon Stefan Götz, svájci vállalkozó-finanszírozó: tervezzünk részükre Budapesten, az Orczy téren, egy négy csillagos, 400 ágyas szállodát. 1988-ban, akkor első ránézésre, az „elszlömösödött" területet egy négy csillagos szálloda részére nem tartottuk ideálisnak.

A tárgyalásra Zug Jánossal, akkor Zürichben élő és a neves Guzzi svájci statikai cégnél dolgozó – 1963-ban Budapestről disszidált statikus barátommal – mentünk Stefan Götz úr házába konzultációra.

A megbízást elfogadtuk, a szálloda elvi építési engedélyezési tervét elkészítettük, de a hoteltelkek új „privatizált" magyar telektulajdonosainak bizonytalanságai miatt, a szálloda tervezését egy ideig nem tudtuk folytatni és csak az alépítményi terveket készítettük el és kezdtük meg a kivitelezést.

Az idő múlásával a svájci megbízónk csődbe jutott, ezért az időközben Budapesten általunk megindított alépítményi munkák építését – vasbeton résfal építését – le kellett állítanunk!

Megbízásunk a létesítmény tervezésén túl, a generálkivitelezésre is szólt. A kommunizmusban még állami alvállalkozók részvételével (Mélyépítő Vállalat) kezdtük meg szálloda alépítményi munkáinak kivitelezését. A kialakult csődhelyzet miatt, fedezet híján leállított

építkezés, később sok problémát okozott nekünk. (Sajnos a három szintes pince földmunkáját már addigra el is végezték az alvállalkozók.)

Emlékezem: az építés leállítása miatt, a munkaterület szabadon maradt és a helyszínen, fél éven belül, a környező lakóépületek lakói megdöbbenésére – a három szintes nagy pincetömb – talajvízzel telt meg. A „kis tóban" vadkacsák telepedtek le.

Számos jogi bonyodalmunk származott a leálló beruházásból.

Kényszerhelyzetünkben elhatároztuk, mindent áttervezünk és tulajdont szerzünk az Orczy tér összes építési telkére és új városközpontot építünk, a VIII. kerületben, benne a már megkezdett szállodával.

A központ építése indokoltnak látszott, mert akkor a Magyar Államvasutak Igazgatósága (MÁV), írásbeli kérdésünkre, „írásban tájékoztatott", hogy a Józsefvárosi Pályaudvart fejleszteni kívánják.

A MÁV nyilatkozata alapján, a Józsefvárosi Pályaudvarhoz új központot terveztünk: bevásárló-központtal, irodaházakkal, lakóházakkal, üzletekkel, parkolóházakkal és benne a kivitelezés alatt álló szállodával.

A központot úgy alakítottuk ki, hogy urbanisztikai funkciójában egészítse ki a felújításra és bővítésre váró, Józsefvárosi Pályaudvart.

Sajnos rövid idő után, *a MÁV az elhatározását megváltoztatta* és a Józsefvárosi Pályaudvar fejlesztésétől visszalépett! A Magyar Állam Vasutak „következetes" Igazgatósága, a Józsefvárosi Pályaudvar ezen területét, a későbbi „kínai piac" üzemeltetője részére eladta. (Valaki, ebben az „üzletben" nagyon jól járt a MÁV-nál! Mi vesztettünk az ügyleten, mert *a teljes tervdokumentációnkat ennek következtében ki kellett dobnunk a kukába.*)

Ezt követően, hosszú éveken keresztül, az „eladott állami területen" óriási haszonnal működött, az úgynevezett kínai

piac, melyet magyar üzletemberek működtettek. A piac éveken keresztül óriási forgalmat bonyolított le, mert a magyar üzleti viszonyokhoz képest, fillérekért árulták itt a piacon az egyébként gyenge minőségű kínai ruhákat és cipőket. Az általunk tervezett Városközpont semmiképpen nem illett bele a kínai piac koncepcióba!

A MÁV visszalépését követően, a Józsefvárosi Pályaudvarhoz kapcsolt városközpontot – a terület értékesítésének – az eladás megkönnyítése érdekében – átterveztük. Az új koncepcióról animációs filmet készítettünk.

Az elkészült látványos animációs filmet: professzionális rádióbemondókkal – három nyelven – angolul, németül, magyarul elkészítettük. Tervünknek, filmünknek Észak- és Dél-Amerikában is sikerünk volt, de üzletet nem tudtunk kötni.

A filmmel Észak és Dél Amerikát személyesen bejártuk, mert befektetőket kerestünk, de erőfeszítésünk sikertelen volt!

Elhatároztuk: a városközpontot, cégünkkel – a Kévés Rt.-vel – magunk fogjuk megépíteni és ezt követően, a már kész épületeket majd egyenként fogjuk értékesíteni.

Valójában ez döntötte el akkor, az Orczy Városközpont későbbi sorsát! A tisztán magyar beruházás sikerét!

Ennek tényét, a hivatalos magyar politika – régen sem, ma sem – reklámozta! Ma már csak a korrupció a fontos?!

Kényszerhelyzetünkben, saját kockázatunkra megindítottuk az új városközpont tervezését és kivitelezését.

Az elkészített új jóváhagyott városrendezési tervdokumentáció alapján – generáltervezésben és generálkivitelezésben – megkezdtük az első többszintes épületünk, az „Orczy Irodaház" építését.

Az épület finanszírozását: külföldi, főként svájci magáncégek és magánszemélyek végezték. Az egész központ: így az első irodaépület generálkivitelezését mi végeztük. Az irodaház építési összegeit, a svájci befektetők

kérésére – akkor még sűrűn repültem az egyetemre St. Louisba – a repülő utak alkalmával a svájci finanszírozó a repülőtéren adta oda az aktuális kifizetendő építési költséget és én „zsebben hoztam be Magyarországra", mert a svájciak nem kívántak banki átutalásokat bevonni!

Mindez, a rendszerváltás első éveiben – laza pénzügyi környezetben – az Antal Kormány idején, a kapitalizmus indulásakor történt.

A hivatalban lévő kormány, rövid időre akkor úgy határozott, hogy amennyiben külföldi cég Magyarországon céget alapít, abban 10%-os magyar tulajdonnak is kell lenni.

Erre ma már valószínű kevesen emlékeznek!

Ez számunkra igen kedvező kormányzati döntés volt.

Óriási előnyt jelentett a Kévés és Építésztársai Rt. részére, mert – pénz nélkül – azonnal 10%-os telektulajdonosok lettünk az új beruházásban. Ez később döntő volt!

A városközpont megvalósítását természetesen így is csak nagy nehézségek árán tudtuk elindítani és később végrehajtani. Kellett hozzá a mi – Kévés György és Földvári Éva építészek – a Kádár rendszerben 25 évig végzett „maszek" tervezési és építési, finanszírozási és értékesítési gyakorlata és reputációja!

A városközpont első épületének elkészülte után, az ott szerzett tapasztalatok alapján jöttünk rá, *hogy kis befektetők „pénzén", nem lehet megépíteni ezt a 10 épületből álló nagy „Orczy projektet".*

A központ teljes hazai megvalósításának érdekében, megindítottuk új akciónkat. Új finanszírozást kerestünk, erre a több milliárdos (akkor még ez óriási összegnek számított) beruházás megvalósítására.

Első próbálkozásunk, a hazai OTP-nél volt! A kerületi bankfióknál próbálkoztunk a hitel kéréssel. A projektet, a szükséges tervvel és feasibility-vel együtt az OTP-hez jóváhagyásra benyújtottuk. *Több hónapi várakozás után, az OTP elutasította hitelkérelmünket.* A magyar Bank (OTP) „nem kívánt?" a tisztán hazai beruházásban részt venni?

Ez ma is meglepő számomra!!! Miért? *Igaz, mi senkinek sem ígértünk „csúszópénzeket”.* Lehet, hogy ez volt az akadály!?

> *Emlékezem: az OTP-vel, mint finanszírozóval, később is több nehézségünk támadt. Például: a Városközpont utolsó épületénél, maga az OTP jelentkezett, hogy szívesen részt venne – akkorra már sikeres – Orczy Városközpont megvalósításában. A Bank kérésére: elkészítettük a feasibility study-t. Az OTP ígérete szerint, egy hónap múlva a Bank elindította volna a beruházás finanszírozását. Az OTP hitelezése azonban nem valósult meg!?*

A történtek után, régi vállalkozótársunkhoz, az osztrák Leopold Katzensteiner bécsi illetőségű mérnökúrhoz fordultunk.

Kérésünk volt: szerezzen ausztriai pénzintézetet, az új városközpont építésének finanszírozásához.

> *Emlékezem: Leopold Katzensteiner mérnökúr esetében pozitívak voltak a tapasztalataink: mi, a kommunizmus „utolsó perceiben”, Leopold Katzensteinerrel és társával, Blasch kollégával közösen építettük meg, a Budapest V. kerület Kecskeméti utcában – mint tervezők és generálkivitelezők – a meglévő, egykor Steindl Imre, a Parlament tervezője által, a 19. század végén tervezett és jól megépített, korai többszintes lakóépületének átalakítását és tetőtér beépítését. (A Fővárosi Tanács egyik „statikus szakértője” – Rausch Róbert – 1988-ban, az épületet bontásra javasolta!?)*

Az épület új tulajdonosa – a Pegasus Rt. Utazási Iroda – megbízásából, az egykori Steindl épületből az utazási irodának egy új központját alakítottuk ki. A *kész épületet, később a Pegasus cég kérésére, az OTP-nek kiközvetítettük!* (Az épület egyébként védett volt.)

A Kecskeméti utcai közös projektünk sikerrel járt és ezért fordultam akkor segítségért, Katzensteiner úrhoz. A Kecskeméti utcai épület finanszírozását, ők is egy bécsi banknál bonyolították le még a kommunista időkben az utolsó pillanatban 1988-ban.

Emlékezem: az Orczy városközponttal kapcsolatos kérésemre, pozitív választ adott Katzensteiner úr és egy időpontot beszélt meg Bécsben a Volksbank Rt. vezérigazgatójával, a beruházás finanszírozásával kapcsolatban.

A bécsi tárgyalásunk sikeres volt, mert mint kiderült a Volksbank Rt. éppen abban az időben készült Budapestre is áttelepülni.

A bank éppen akkor Budapesten megvalósítandó épületeket keresett. Mindjárt kapóra jöttünk és ők felajánlották a tárgyaláson, *hogy szívesen megbízást adnának, az akkor előkészítés alatt álló Budapest V. kerület Kálvin téri irodaházak tervezésére is!*

A tárgyalás során kiderült, hogy a Kálvin téri irodaház együttesét, csak „bonyodalmas építési engedélyezési eljárás" után lehet megépíteni! A védett épület homlokzatát kellett volna lebontani és újra építeni, valamint az épületnek a teljes belső részét átépíteni a Múzeum utcában.

Emlékezem: ezért én erre a felkínált Kálvin téri új projektre nem vállalkoztam. Rövid idő múlva kiderült, hogy régi kollégám, barátom Virág Csaba építészt is megkereste a Volksbank ebben az ügyben.

Virág Csaba, a tervezést elvállalta, jó kapcsolata volt a Fővároshoz az új, már kapitalista rendszerben. Fővárosi támogatással, Demszky polgármestersége ideje alatt, az épületeket megtervezték és a kijelölt, osztrák kivitelező vállalat – a Swietelsky – az épületeket megépítette.

A Volksbank Rt.-t azonban a mi projektünk is érdekelte.

Ezért az Orczy Városközpont finanszírozásával – rövid idő alatt – az osztrák Volksbank Rt.-vel, megállapodásra jutottunk!

A MEGÁLLAPODÁS AZ ALÁBBI VOLT:

1. *A Bank kikötése, nekünk az építési telkeknél tulajdonjogot kell szereznünk.*
2. *A tulajdonjog és a majdani jogerős építési engedélyek birtokában, a Volksbank, a teljes városközpont banki finanszírozását vállalja.*

A finanszírozás az alábbi úton kell történjen:

3. *A központ épületeit darabonként „step by step" módszerrel vállalja a Bank finanszírozni!*
4. *Minden épületnél, a Bank a tervezőtől egy megvalósítási tanulmánytervet (feasibility studyt) kér. A megvalósítási tanulmánytervnek kellett igazolnia, hogy az épület nyereséggel, határidőre befejezhető és értékesíthető.*
5. *A bírálat után, a Bank saját műszaki ellenőrt jelölt ki (egy magyar építész céget) és az épületeknél havi ellenőrzés és elszámolás után, a műszaki ellenőr jóváhagyását követően, folyósítja részünkre a kivitelezés összegét.*
6. *Az elkészült épületeknél, a tervező köteles a használati engedélyt és az összes ehhez szükséges iratot beszerezni és magát az eljárást lebonyolítani!*
7. *A Banknak külön kikötése volt – miután magyarországi beruházásai nem voltak eddig:*
   20 %-os előfinanszírozást kell a tervezőnek-generálkivitelezőnek teljesíteni. Ez azt jelentette, hogy a tervezett és építés alatt lévő épület 20%-át előre értékesíteni kellett..
8. *A Volksbank nyilatkozott a hitel visszafizetése után, az általa bejegyzett összes banki terhet leveszi a projektről.*

Az Orczy Városközpont megvalósítására előkészített szerződéseket a Bank jóváhagyta és a generál megállapodást mi természetesen aláírtuk.

A megállapodást követően – az „Orczy irodaház" befejezése után – „elindítottuk" az új banki finanszírozás tárgyát képező – következő épületet – a „többszintes *Orczy Ház"* lakóépület megvalósítását.

> *Cégünknek forgó tőkéje nem volt: „Fillér nélkül léptünk be a beruházásba!" Óriási hazardírozás volt részünkről, de végül mi nyertünk!*

Az Orczy Iroda megvalósításánál, a finanszírozást: a telekárat és az építési költséget, még a svájci partnerek biztosították. Az irodaház építését generáltervezésünkkel, kis hazai (PetőÉK, Hídvéghy János és a többiek) és külföldi (Blasch és Katzensteiner) osztrák alvállalkozók

közreműködésével, sikeresen befejeztük. *A hat emeletes irodaház, az új városközpont első megépült – Orczy irodaház – épülete volt. A Kévés Rt. „főpróbája" sikeres volt!*

Az első svájci befektetők által finanszírozandó épületnek, fontos szerepe volt a városközpont beruházásánál. Ezek után, az ott régóta megtelepedett kerületi *„stricik-kurvák"*, magától az épület kivilágításától és látványától eltűntek! Egy évszázad után, az itt megtelepedett *„laza erkölcsű negyedet"* sikeresen felszámoltuk és végül 2006-ra, az új városközpont 10 épületét sorban megvalósítottunk.

Ebben az időben a VIII. kerületi Önkormányzat, Csécsey Polgármester úr vezetésével, óriási erőfeszítéssel akarta ezt a züllött világot megszűntetni!

> *Lassan haladtak a „tisztogatással", ezért mondtam a Polgármester úrnak, hogy nem megfigyelő lámpákat, hanem új épületeket kell a területeken megvalósítani. Az „alvilág" nem kedveli a világosságot és az új épületeket!*

Az irodaépületnél, a svájci partnerek, tulajdonosok – Benno Bernardi mérnökúr, az irodaház elkészülte után – megbízták cégünket, az új irodaépület bérbeadásával és üzemeltetésével is.

> *Ez annyit jelentett akkor, hogy az épület „jövője" is a mi kezünkbe került!*
>
> *Az épület sikeres műszaki átadása után, az akkor induló ingatlanpiaci helyzetnek megfelelően, az épületet – a Kévés Rt., mint üzemeltető – a „Fiat Magyarország" cég részére, hosszú távra bérbe adta és így a kis svájci külföldi beruházók, a bérleti díjból visszakapták a befektetéseiket!*

Az irodaház után, a Volksbankkal kötött finanszírozási szerződésünk alapján indítottuk el a teljes Orczy Fórum Városközpontot és benne a Központ – Orczy Ház – új épületét. A Baross 131. telken épülő lakóház kivitelezését magyar kis és közép vállalkozókkal végeztettük.

Az első „Orczy Ház" építését megelőzően, a VIII. kerületi Önkormányzattal külön megállapodást kötöttünk, mely szerint az épület átadása után, a telekárért, öt darab kész lakást adtunk át a VIII.

kerületi Önkormányzat tulajdonába. Az „bartell" ügylet kapcsán, a Baross utca 131-133. telekre – a városrendezési tervek alapján – a lakóházon kívül, később még egy irodaházat és egy parkolót is tervezhettünk! *A telektulajdont így megszereztük és a Volksbank 1. számú kikötését teljesítettük!*

Telektulajdonosok lettünk a beruházásnál! Óriási előrelépés volt!

A VIII. kerületi Önkormányzat megbízott bennünk – jó nevünk volt – és a telket, a jelzett feltételek mellett, induláskor a nevünkre átírták! *Ennyi hasznunk volt a Kádár „maszek" világban szerzett jó hírnevünkből!*

A Városközpont második épületét – melyben a „Kévés Galéria" is elhelyezésre került – „szingapúri modell" alapján – lakás, mellette iroda alapon – terveztük meg.

> *A szingapúri modellt, Szingapúr nagy építési időszakában ők találták ki, mert ezzel a Szingapúrba költöző és ott beruházni és élni kívánó lakók számára ez rögtön lakást és munkahelyet is biztosított. A „modell" működését, Szingapúrban – partnerünk, Leng Dzsu segítségével – személyesen is láttuk és a helyszínen ellenőriztük a „modellt" Szingapúrban!*

Magyarországon, a szingapúri terv szintén járható út volt. A lakás mellett – iroda, orvosi rendelő, fogorvosi rendelő, műterem, kis iroda stb. – épülhetett meg a lakástulajdonosok részére.

Ezzel a szisztémával, a többszintes új lakóházban – az „Orczy Házban" – viszonylag gyorsan tudtuk értékesíteni a lakásokat.

A Volksbank által – a finanszírozási szerződésben kikötött – 20%-os előfinanszírozást, így könnyedén tudtuk teljesíteni, de ennek érdekében Dr. Borsi László „Ingatlan és befektetés" című képes kiadványában nagyon sok hirdetést jelentettünk meg.

> *Az épületet sikerült zökkenőmentesen átadni és eladni, mert a lakások értékesítését is mi végeztük. A jelentkező új lakástulajdonosok, a kivitelezés készültségi fokának megfelelően, ütemesen fizették részünkre, az építési költségeket.*

Ezzel, az általunk alkalmazott új módszerrel – melyet ma is csak ajánlani tudunk – a magyar kis- és középvállalkozókkal megépítettük az Orczy Városközpontot, benne üzletekkel, üzemelő kiállítóteremmel és a központ tengelyében, a félig földbe süllyesztett Kápolnával.

> *Kezdetben még az Új Városközpont lakóházait is mi üzemeltettük! A jól bevált amerikai mintára – a biztonság érdekében, ez különösen fontos volt – 24 órás portaszolgálatot terveztünk! (Terveztünk a Városközpont biztonságos üzemeltetésére, a lakástulajdonosok költségére egy Orczy egyenruhás éjjel-nappali őrszolgálatot. Sajnos a javaslatunkat a kerületi Önkormányzat nem fogadta el. Kár.)*

Ez a finanszírozási modell, mindhárom fél részére – Önkormányzat, Volksbank, Kévés Rt. – teljes mértékben megfelelő volt és ezzel a korrupció lehetőségét is kizártuk!

A finanszírozás lebonyolítását, a 2006-os átadásig fenntartottuk.

A Volksbank Rt., cégünk tervezésével, kivitelezésével elégedett volt és megkeresésünkre vállalta, az Orczy Fórum Városközpont II. ütemének a finanszírozását is. Sajnos a 2007-ben jött világválság következtében, erre már nem kerülhetett sor.

Ez okozta cégeink folyamatos leépítését és 2006 után a következő szovjet típusú államkapitalizmus korrupt mai virágzását!

Az Orczy Városközpont II. üteméhez, a VIII. kerületi „Remiz" helyére megterveztük a tornacsarnokból, áruházból, fedett piacból, lakóházakból, irodaházakból álló városközpont II. ütemét. A Volksbankkal írásos megállapodásunk volt a finanszírozás vonatkozásában és írásos megállapodásunk volt a Fővárossal, a VIII. kerületi Remiz megvásárlásának tekintetében.

Az elvi építési engedélyhez, a Kévés Rt. s szükséges tervdokumentációkat elkészítette 2005-2006-ban.

Mint ismeretes, 2007-ban jött a „pénzügyi világválság" és ez lehetetlenné tette – egy ideig – a magyarországi beruházásokat. A Volksbank Rt. 2009-ben kivonult Magyarországról és a II. ütem finanszírozására már nem kerülhetett sor! Ezért az Orczy Városközpont

II. ütemének elkészült teljes elvi építési engedélyezési dokumentációját ki kellett dobnunk a kukába!

Szerencsénk volt: az Orczy Városközpont első ütemét, beleértve az irodaházakat, lakóházakat, kereskedelmi egységeket, a 400 férőhelyes, többszintes parkolóházat sikerült a pénzügyi válság előtt befejeznünk, átadnunk és értékesítenünk. A 400 férőhelyes, többszintes parkolóházat időben megépítettük, azonban a VIII. kerületi Önkormányzat nem tartotta meg az írásbeli megállapodásunkat és a szerződést követően nem volt hajlandó a parkolóházban részükre megépített parkolóhelyeket megvenni! A lakásvásárlók ezt a VIII. kerületi Önkormányzat törvénytelen magatartását „átvették" és a lakásokhoz nem voltak hajlandók parkolóhelyeket vásárolni. Így a parkolóhelyeket cégünk nem tudta értékesíteni, és miután a parkolóház finanszírozását biztosító Erste Bank nem volt hajlandó a hitel visszafizetésének a meghosszabbítására és a parkolóházat jogi úton elvette.

A 2000-es évek elején, a pénzügyi világválság idején, a Magyar Kormány tétlenül nézte a magyar k.k.v.-k tönkremenetelét. Ezt követően 2010-ben az új kormány indította el a „szovjet mintájú" állami centralizált államkapitalizmust!)

Az új Orczy Városközpontnál, a generáltervezésen és a generálkivitelezésen túl, az ingatlanok értékesítését is mi végeztük.

Összefoglalva: az Orczy Fórum Városközpont megvalósítását: a generáltervezést, a generálkivitelezést, az ingatlanok értékesítését, finanszírozást magába foglaló modellt, mi egész Budapestre, a meglévő városrészek korrupciómentes rehabilitációjára tudjuk felelősséggel ajánlani.

Egy-egy városi tömbre, vállalkozó szellemű diplomás építészmérnököknek kellene megbízást adni, nem úgy, mint 2010 után, laikus, a szakmához nem értő, „NER lovagok" korrupciójára szervezett beruházások, a Magyar Állam által „túlárazott" költségvetések alapján történnek.

A „szocialista centralizmusra" emlékeztető – a szovjet-Kádár rendszer 40 évét idéző – finanszírozási formában, csak ráfizetés lehet az ilyen beruházások állami finanszírozása. Nem készülnek építész pályázatok, „feasibility study-k", melyekkel a beruházásoknak a gazdaságosságát, megtérülését és legfőképpen szükségességét ellenőrizni lehessen.

Az 1998-ban, a Kévés Rt. és korábbi cégeikkel elindított és 2006-ban – véletlenül az 1956-os magyar forradalom 50 éves évfordulójára – befejezte, a multifunkcionális városközpontot. A megépült és átadott Városközpont létesítményeinek összköltsége, melyet teljes egészében a Kévés Rt. tervezett, generálkivitelezett, értékesített – 2006-os árszinten – 17 milliárd forint volt. *Ezt a teljesítményt cégünk produkálta mindenféle állami, önkormányzati támogatás nélkül!*

A 10 épület kronológiai sorrendben történő megvalósítása:

1. Orczy Irodaház
2. Orczy Ház (benne az Építészet és Művészet Kévés Studio Galéria)
3. Baross Irodaház
4. Csobánc Ház I.
5. Csobánc Ház II.
6. Csobánc Torony
7. Csobánc Udvar
8. Baross utca 135. lakóépület
9. Többszintes parkolóház
10. Kápolna (Kokárda Katakomba Kápolna)

Mint tudjuk, a 2006-os pénzügyi világválság új helyzetet teremtett és a magyar beruházások és értékesítések 2020-ig, más úton történnek.

Ennek értékelésére, itt a leírásunkban nem kívánunk kitérni, hiszen ezt mindenki ismeri és ennek eredményeit mindenki saját maga tudja megítélni.

Időközben, 2020. februárjában, az egész világon elterjedt „Korona vírus" járvány, óriási károkat okozott a világgazdaságban.

Ezért megítélésünk szerint, itt van a kellő pillanat, amikor át kellene gondolni a Magyar Állam gazdasági koncepcióját.

Feltehetően, a Kárpát-medence mezőgazdaságilag is értékes területeit, nem kellene bizonytalan jövőjű, hatalmas autógyárak részére „lebetonozni", hanem a táji természeti adottságoknak megfelelően, új beruházási és megvalósítási koncepciót kell az egész országra kidolgozni! A koncepció, mint az 1970-es évektől a rendszerváltásig, a mezőgazdaságra és az élelmiszeriparra kellene, hogy összpontosítson.

Orczy Fórum Városközpont I.-II. ütem

KÍNAI KAPCSOLATOK A TERVEZÉSNÉL ÉS KIVITELEZÉSNÉL

BUDAPEST VIII. KERÜLET ORCZY FÓRUM ÚJ VÁROSKÖZPONT

Mint generálkivitelezők és értékesítők – a kedvezőbb lakáseladási árak és a tervezett vállalkozási nyereségek érdekében – a Baross utca 135., a Központ utolsó – a 400 ágyas szálloda tervei részbeni felhasználásával – a 160 lakásos saroképületet az átlaghoz képest lényegesen alacsonyabb árakon értékesítettük. Ezért az épület összes külső, belső nyílászáró szerkezeteit, kínai cégekkel gyártattuk le. A kedvező beszerzési árak következtében, viszonylag gyorsabban tudtuk eladni az épület 160 darab lakását.

Emlékezem: Wu Fang, kínai partnerünk és tolmácsunk segítségével szerződést kötöttünk egy Sanghajtól 250 kilométerre lévő, 10 milliós kínai városban működő, kínai kisvállalkozóval. (A vállalkozó korábban a város párttitkára volt.)

A kínai kis cég vállalkozott az összes műanyag alapanyagú – német profilcsaládból származó – „másolt" nyílászárók gyártására és Magyarországra szállítására. A hazai tervezés után egyeztetést tartottunk Changsou-ban – tolmácsunk közvetítésével – a megkezdett tervezési és gyártás előkészítő munkákról. A német műanyag alapú profilcsaládból készült nyílászárók, azonban már nem a legutolsó fejlesztett német tervek alapján gyártott profilokból készültek. A terv egyeztetés során kértük az új német profilcsaládnak a használatát, amit a kínai partner nem tudott teljesíteni.

Emlékezem: a kínai kisvállalkozó – a helyi párttitkár – közölte, hogy kérésemet nem tudják teljesíteni, miután nem rendelkeztek a fejlesztett német eredetű profilcsaládal.

Meglepetésemre: Changsou-ban a kínaiak elmondták – miként került a tulajdonukba (az európai törvények szerint

törvénytelenül másolt) – német eredetű – korábbi műanyag profilcsalád! A kínai vállalkozók – néhány évvel korábban – kiutaztak Németországba és megvásárolták az akkori német profilcsaládból készült, néhány ajtót, ablakot. A nyílászárókat, ezek után Kínába szállították és ott egy erre specializálódott kínai gyárban hibátlanul legyártották a német tervek alapján készült profilokat. Ezek után, már érthető volt számomra, hogy miért nem tudják a legújabb profilcsaládból a terveinket kivitelezni – feltehetően a kínaiak, a németek engedélye nélkül lemásolták a műanyag profilokat. 2005-ben, a kínai gyártó ugyanazt tette, amit ma az európai és amerikai vállalkozók kifogásolnak. A kínaiak, a német szellemi tulajdont képező szerkezeteket, „gátlás nélkül" lemásolták és legyártották, és részünkre, mint egykori kelet európai kommunistáknak, a gyártmányokból készült nyílászárókat nyugodtan eladták. A jövőben – talán már ma is – Nyugat és Kína között óriási problémát fog jelenteni: a Szerzői Jog.

Sajnos a Népstadion bontásánál a Magyar Kormány is így járt el, mint a kínaiak az Orczynál, amikor a tervező – Dávid Károly Kossuth díjas építész – Szerzői Jogát semmibe vették és a Népstadiont lebontották.

Dávid Károly már meghalt, ezért az érvénybe lévő törvények szerint országos pályázatot kellett volna kiírni az épület megvalósítására. A Kormány ezt semmibe vette és jogtalanul az épületet lebontotta és a tervezési megbízást pályázat nélkül, az általa kiválasztott építésznek adta.

A gyártás folyamán, kénytelenek voltunk megalkudni, a régi német „profilcsaládból" a gyártást elfogadni. (Természetesen, ezek a profilok Magyarországon akkor még korszerűnek számítottak és mérethelyességük is megfelelt, csak néhány kamrával kevesebbek voltak.)

Meglepetésként ért, a kínai gyártópartnerünk következő kikötése: a kínai kis cég, a terveink kézhezvétele és a

Kínában történt gyártás egyeztetése után, a teljes bekerülési költség 100%-át kérték előre befizetni. Szerencsénk volt, mert az osztrák finanszírozó Bankkal jó kapcsolatunk volt – feltehetően ők ismerték a kínaiak állásfoglalását – és a nyílászáró szerkezetek gyártásának, teljes költségét a kínaiak bankszámlájára, garanciavállalás nélkül előre 100%-ig átutalták. Azzal a kikötéssel, hogy a gyártmányok átvételekor, nekem személyesen részt kellett venni és felelősséget vállalni a végtermékért (ajtók, ablakok). A helyszínen a gyártmányokat saját felelősségemre át kellett vennem!

A helyszínen meggyőződtem: a kínaiak fizetni nem szeretnek, csak pénzt szeretnek kapni. Erre már 1991-ben Houstonban, Németi Ede építész barátom figyelmeztetett. Németi Ede építész cége indította el, a ma már több tízmilliós város (Hongkong közelében) tervezését, de miután a kínaiak a tervezési díjat nem fizették ki, a további tervezési munkát az amerikaiak akkor leállították!

A nyílászáró szerkezetek gyártását követően, külön megállapodásban rögzítettük, a kész gyártmányok Magyarországra szállítását.

A kínai gyártó, a nyílászáró szerkezeteket a csomagolás után teherautókkal, az első kínai kikötőbe, Tiencsinbe szállította. A rakomány, a behajózása után, a Szuezi csatornán keresztül, egészen az Adriai tenger első kikötőjébe érkezett. Innen, a nyílászárókat, teherautókkal szállították le részünkre, az Orczy Fórum építkezésünkre.

Meglepetésünkre: a gyártmányok gondosan papírdobozokba csomagoltan – mint régen az olaszok a cipőket szállították – kínai és magyar felirattal ellátva érkeztek.

Szokásos kivitelezési garanciát, a kínai gyártó nem adott a termékeire, de a gyártmányok műanyag profiljai, a régi német tervek szerint, precízen, milliméter pontossággal

kerültek legyártásra. Másolásban, a kínaiak megbízhatók, csak az újat nem szeretik kitalálni.

Összegezve, a magyar, kínai tranzakciót – különösebb izgalom nélkül – sikeresen befejeztük és az épület elkészült!

A belső nyílászárók, ajtók gyártása és szállítása, tervezése és helyszíni egyeztetései, még kalandosabb úton történtek. A kínai gyártó cég, Kaliforniában, az Egyesült Államokban megvásárolta az ajtók külső felületét képező préselt lapokat és hajón, illetve teherautóval, a Sanghajtól 250 kilométerre található, *Changsou városban lévő, magán ipari telepére szállította. Megjegyzés: a kínai iparterületek, már akkor világszínvonalúak voltak!* Az egyik gyártócsarnokban, a helyszíni ellenőrzésünk idején fejezték be, az ajtók gyártását. Kínai idős személyek – nehéz volt magyar szemnek eldönteni: nők vagy férfiak – végezték el az összeszerelő munkát: az olcsóbb árak érdekében, az ajtótokokat újrahasznosított anyagokból gyártották és ezekre rögzítették a korábban Kaliforniában vásárolt, az ajtók külső felületét képező lapokat. A helyszínen, a telep kínai (Közgazdasági Egyetemet végzett) tulajdonosával beszélgetve kiderült, hogy az üzem dolgozóinak, csak 2-3 hónap után van szabadnapjuk. Ez idő alatt, a telep közelében lévő munkásszállón kaptak teljes ellátást, de rendkívül *alacsony, nem európai munkabérért dolgoztak.* (Havi 2-300 USA dollárért.) Ezért voltak nagyon alacsonyak akkor a kínai gyártmányok árai. Azt mondják 2006 óta ez is megváltozott!

Az ott elkészített ajtókat, a végrehajtott – helyszíni – átvétel után, a külső nyílászáró szerkezetekhez hasonlóan – hajók és tehergépjárművek segítségével – szállították Horvátországon keresztül Magyarországra.

Ez a több országon, kontinensen át gyártott és szállított módszer, számunkra Magyarországon, akkor még nem nagyon volt ismert!

(A műszaki világ azonban már így működött. Például: az amerikai ikeröcsém elmondása szerint – ők is a világ különböző helyszínein (Spanyolország, Portugália, Brazília, Szlovákia) gyártatják, a szélenergia hasznosítását

előállító, nagyméretű berendezések alkatrészeit. A külföldön olcsón legyártott elemeket, az Egyesült Államokban, a gyártó Ohioi telepére szállítják és ott, a „szélmalmokat" összeszerelik. Innen szállítják a szélenergiát biztosító szerkezeteket, a felállítási helyekre – (szárazföldre, tengerre).

Ez ma már a multinacionális globális világ valódi előnye is! Amennyiben ma a vállalkozó nem alkalmazkodik a globális világhoz, óriási veszteségeket szenved! A globalizációval egyelőre meg kell békülnie a világnak!

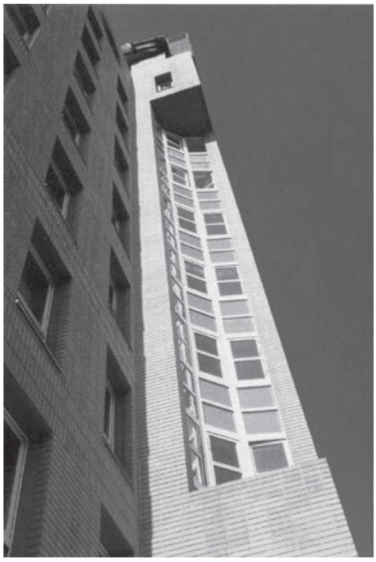

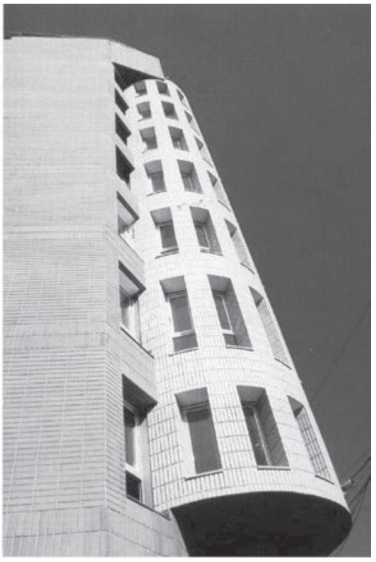

Orczy Fórum Városközpont
Kínában gyártott nyílászáró szerkezetei

LISZT FERENC ZENEAKADÉMIA TERVE TIENCSINBEN

2006

Magyarországon élő, régi ismerősöm – az Orczy Városközpont egyik üzletének kínai tulajdonosa – műszaki közvetítő, tolmács, Wu Fang kolléganő, és partnere, az ugyancsak kínai zenész-üzletember, valamint a harmadik, az általam egy amerikai repülőúton megismert kínai zenész hölgy (a Kecskeméti Kodály Zoltánról elnevezett Zeneművészeti Iskola ösztöndíjasa, férje a Pekingi Zeneakadémia professzora) velük kerültem kapcsolatba, az új Pekingi tervnél.

Wu Fang partnerének kínai ügyfele – ma idős kínai politikus, Mao Ce-tung kínai elnök egykori fiatal barátja – kívánságára épült volna, a Pekingi Zeneakadémia új épületegyüttese. A három kínai partner felkérésére, 2005 évben, Pekingben, az ott meglévő régóta üzemelő Zeneakadémiát néztük meg közösen a helyszínen!

A régi Akadémia, elavult, korszerűtlen épületekből állt és megítélésem szerint jogos igény volt egy új Zeneakadémia építése. Ennek az új épületegyüttesnek a tervezésére kértek fel Pekingben, a kínai partnerek. Abban az évben Kínai Állam nagyon elfoglalt volt a közelgő Pekingi Olimpiának az építésével és szervezésével. Az új Zeneakadémia részére nem találtak megfelelő helyszínt Pekingben, ezért a kínaiak javaslatára, a Pekingtől, mint egy 180 kilométerre lévő nagy múltú város, Tiencsin egyetemi negyedét jelölték meg, az új épületegyüttes helyszínének.

> *Érdekesség: a 20. század elejei kínai „boxerlázadás" után, Tiencsinben az egykori Osztrák Magyar Monarchia részére a kínaiak által ajándékozott – azóta már természetesen visszavett – területre épült volna az új kínai Zeneakadémia. Ezt a „múltat" még a kínai partnerek sem tudták!*

A tervezett új Zeneakadémia helyszínéről- az új egyetemi városrészről – hivatalosan is átadták a terület helyszínrajzát és a végleges tervezési programot.

A Pekingi Zeneakadémiai szakértői szemle után, mi, a *Kévés és Építésztársai Zrt. (Kévés György és munkatársa Czelnai Zsolt építészek), a kínai partnerek felkérésére elkészítettük az új Zeneakadémia koncepciójának teljes tanulmánytervét. Ők az új Zeneakadémiát Liszt Ferencről szerették volna elnevezni.* Az épület-együttes, melyet a Tiencsini egyetemi városban megjelölt helyszínre terveztünk, egy „amerikai stílusban" épített egyetemi városba épült volna.

Az új kínai Zeneakadémia az alábbi létesítményekből állt volna: Oktatási tömb, Nagy koncertterem, a zenei oktatáshoz szükséges helységcsoportok, raktárok, tárolók, éttermek, szociális blokkok. Az épületegyüttes továbbiakban magába foglalt egy többszintes sportcsarnokot (úszás, fedett labdajátékok részére), valamint egy amerikai futball részére futballpályát, tízezer néző befogadására alkalmas lelátókkal. Az együttes tartalmazta, a professzorok (magyar zeneművészek ideiglenes lakásait) és a kínai egyetemi hallgatók elhelyezésére szolgáló diákszálló közös épületét is.

A kínai partnerek kívánsága szerint, feladatunk lett volna, az új Zeneakadémia magyar származású vendégprofesszorainak a megkeresése is. A kínai meghatalmazás birtokában, már tárgyalásokat is kezdtünk neves magyar zenészekkel.

> *Az Akadémia működését, a kínai partnerek, az alábbiak szerint tervezték:*
>
> *A hallgatók és magyar vendégprofesszorok, valamint a kínai zenetanárok, az oktatás első négy évében, az építendő Tiencsini Zeneakadémián tanítottak volna. Ezt követően, az oktatás befejező évében, a hallgatók Budapesten, a Zeneakadémián szerezték volna meg a diplomájukat.*
>
> *Valójában az oktatás Budapesten a Master Degree megszerzésével zárult volna. A kínai-magyar Liszt Ferenc Zeneakadémia megvalósításának és üzemeltetésének teljes költségét, a Kínai Állam fedezte volna. A magyar*

partnernek, a Zeneakadémia összes terveinek elkészítésén túl, biztosítani kellett volna a magyar zenei életből, azoknak a kiváló zenészeknek a részvételét, akik garantálták volna a Zeneakadémia magyar színvonalú működését Tiencsinben.

(Tárgyalásban voltunk már több híres magyar zenésszel, Hegedűs zongoraművésszel, Gulyás Dénes operaénekessel, Geiger György trombitaművésszel és más magyar zeneművészekkel.)

A kínai-magyar Liszt Ferenc Zeneakadémia hosszas előkészítése során, a kínai partnerrel történt megállapodás szerint, mindkét ország teljes egyetértésben részt vett volna az új zenei létesítmény megvalósításában. Az indulásnál, a Zeneakadémia akkori rektora, írásos szándéknyilatkozatot is adott a létesítmény megvalósítására. A hosszas előkészítés során, később a Zeneakadémia rektorának személye megváltozott. A magyar Zeneakadémia új rektorával, az üggyel kapcsolatban Gulyás Dénes és én folytattunk tárgyalásokat, miközben mi, a Kévés Rt. elkészítette az új Zeneakadémia tanulmánytervét. Az új vezetés a projekttől visszalépett: *azzal az indokkal, hogy Magyarország a Liszt Ferenc nevet nem bocsáthatja áruba!?*

A kínai partner ragaszkodott a Liszt Ferenc név használatához és vita után, az ügy úgy dőlt el, hogy a kínai partnerek, az új kínai-magyar Zeneakadémia megvalósításától visszaléptek.

Tiencsin tervezett Zeneakadémia
Építész: Kévés György
Munkatárs: Ifj. Czelnai Zsolt

HAZAI ÉS KÜLFÖLDI, ÉPÍTÉSZ TERVPÁLYÁZATOK

NEMZETKÖZI TERVPÁLYÁZATOK

ÉPÍTÉSZ TERVPÁLYÁZATOK INDULÁSA

1959-ben, a Műszaki Egyetem befejezése előtt két hónappal, a Lakóépülettervező Tanszék, az egész Műegyetem részére, tervpályázatot hirdetett, egy *Velencei tavi nyaraló* terveinek beszerzésére.

A diplomatervem készítése közben, úgy döntöttem, hogy a tervpályázatot elkészítem és a diplomám megvédése előtt, a kiíró Lakóépülettervezési Tanszék részére benyújtom.

Nagy meglepetésemre, életem első építészpályázati I. díját nyertem 1959 májusában. A tervanyag, a többi díjazott pályázattal együtt, a Műegyetemen kiállításra is került. A kiállítást, Dr. Reichl Antal tanszékvezető, egyetemi docens nyitotta meg.

A tervemből az ÁÉTI-ben, Hont Róbert (később Svédországba disszidált építész) készített kiviteli terveket. A tervek alapján, a Velencei tó körül, később több ilyen nyaralóház is megépült.

A következő első díjas tervpályázatom, 1962-ben volt. A Magyar Posta, az új utcai telefonállomások megvalósítására írt ki pályázatot. A díjazott pályázatomat prototípusként legyártották és közszemlére föl is állították a telefonállomást a Kiskörúton.

NEMZETKÖZI TERVPÁLYÁZATOK BÉCSI ÉS PÁRIZSI TERVEK

1967-ben, az ENSZ, nemzetközi pályázatot hirdetett, a Bécsi székhellyel megvalósítandó új központ részére. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió előzetesen elvileg tárgyaltak, hogy az ENSZ székházat New Yorkból Bécsbe telepítik át. Időközben Kennedy és Hruscsov

között a személyes kapcsolat megromlott, később jött a „kubai válság" és ezért az Egyesült Államok az ENSZ székhely áthelyezéséhez politikai okokból nem járult hozzá. A tervpályázatot lebonyolították, mi is részt vettünk az Iparterv kijelölése alapján, a nemzetközi tervpályázaton. (Dr. Szendrői Jenő által kijelölt építész teamek: Tokár György – Pap Zoltán; Kévés György – Mészöly András; ifj. Janáky István és Magyar Péter, a később emigrált, majd az Egyesült Államokban egyetemi tanárnak kinevezett magyar építész.)

A lebonyolított tervpályázatot – *a nemrég elhunyt, argentin származású – Ceaser Pelli világhírű amerikai építész nyerte.* A hatalmas építészeti együttes azonban az addigra kedvezőtlenné váló nemzetközi politikai helyzetben nem került megvalósításra.

Ezt követően, az ENSZ úgy döntött, hogy csak az atomenergiával foglalkozó központját helyezi az osztrák fővárosba és erre az osztrákok, a lebonyolított ENSZ székház pályázaton negyedik díjat nyert építész kollektívának adtak megbízást. A terv elkészült és a központ Bécsben megépült, ma is működik!

1969 őszén, a Bécsi Virágkiállítás helyszínén bemutatták az ENSZ székház nemzetközi tervpályázatra beérkezett 270 darab pályaművet. A kiutazásra engedélyt kaptam – feleségem nem kapott útlevelet – és megnéztem a helyszínen ezt a sok pályázatot.

Három évvel ezután – 1972-ben – Dr. Szendrői Jenő kijelölése alapján – én is részt vettem munkatársaimmal – Dr. Vargha László professzor úrral és az Országos Széchenyi Könyvtár akkori könyvtári igazgatójával és Domokos Géza belsőépítésszel, valamint a fiatal építész kollégámmal, Kovács Imrével – *Párizsban a Le Hall lebontott helyére tervezett Új Párizsi Múzeum tervpályázaton.* A pályázatot, az azóta világhírű építészpáros *Renzo Piano és Richard Rogers építészek nyerték.* Az első díjas tervet Párizsban meg is építették.

HAZAI ÉPÍTÉSZ TERVPÁLYÁZATOK 1960-2020

Hat évtizedes szakmai pályafutásom ideje alatt, több mint 100 hazai tervpályázaton vettünk részt. A tervpályázatok rendkívül szerteágazó funkciójú épületekre, városrendezési tervekre, rekonstrukciókra kerültek kiírásra. A benyújtott pályaművek közül, sok díjazott pályamű mellett, első díjakat is nyertünk. Ilyenek voltak a *Budapest I. kerület Szentháromság téri műemlékkörnyezetbe tervezett lakóépület, Sopron Lövérek városrendezési terve, Budapest XVII. kerület Rákoskeresztúri új bevásárlóközpont, a Budapest Széchenyi Fürdő teljes átalakítása és a többi szintén első helyen díjazott terv.* A hazai első díjas tervpályázatok közül, néhány a tovább tervezésünk során meg is épült, például a *Budapest II. kerület Marczibányi téri Sportcsarnok, valamint Sopron Szent György utca Új utca sarokbeépítés az egykori római Fórum helyén.*

1975-től 18 évig, 1993-ig, Tarnai István Ybl díjas szegedi építész barátommal „különös" módon működtünk együtt a másfél évtized alatt készített tervpályázatainkon. István pénteken a szegedi délutáni gyorssal felutazott Budapestre és itt a XI. kerület Vincellér utcai műtermünkben, majd később a XII. kerület Melinda utcai műteremházunkban a hétvégeken vasárnaponként estig a szegedi gyorsvonat indulásáig dolgoztunk feleségemmel és húgával, Földvári Judittal, majd éjfélkor a „Nyugati Postánál" feladtuk a pályázatot.

Sok izgalmat és vitát váltott ki a Városligeti Múzeumnegyed tervpályázat.

> *Emlékezem: egy alkalommal késő estig terveztük a Pesti Hilton meghívásos szálloda tervpályázatot Lőrinczi Edit és Domokos Géza belsőépítészekkel. Váratlanul késő este az irodánkban csöngettek. A feleségem ment le ajtót nyitni, egy idősebb hölgy kereste Kévés Györgyöt, építész tervezés ügyben. A feleségem kérte az illetőt, hogy másnap jöjjön el, mert most egy nagy munkának a befejező stádiumába vagyunk, és nem érünk rá mással foglalkozni. Akkor az irodánkban nyolcan dolgoztunk a Hilton Szálló terveinek a*

befejezésén. A hölgy azonban erőszakos volt és közölte, hogy nem szeretnének sokáig zavarni. A lányával Cicciolinával jöttek el Kévés Györgyhöz és tervezés ügyben szeretnének vele beszélni. Végül a feleségem a két hölgyet, anyját és lányát beengedte, de sajnos Cicciolina erőszakosabb volt, mint az édesanyja és megkezdtünk velük egy tárgyalást. A hölgy elmondta a szándékát, hogy ezen a környéken telket keresnek és kérik Kévés Györgynek a segítségét. Én tájékoztattam, hogy nem olyan egyszerű itt a környéken telket vásárolni. Erre Cicciolina bejelentette, hogy ő szeretné megvásárolni a mi épületünket és végül is ez volna az ő kívánsága. Én mondtam az ismert olasz országgyűlési képviselőnek, hogy a házunk nem eladó, de ha esetleg tudunk találni egy megfelelő telket, szívesen megtervezzük részére a kívánt házat. A tárgyalás elhúzódott, mert még az irodából szemlére átjöttek a lakóházunkba, ahol Cicciolina megismételte a vételi szándékát. Ezt követően az olasz képviselőnő az édesanyjával eltávozott azzal, hogy a következő napokban majd a családi ház tervezése ügyében ismét megkeresnek.

A 2000-es években értelmetlenül a 19. századi világ harmadik legnagyobb városi zöldterületén, parkjában kívánják az új Múzeum negyedet megépíteni. Az építés – helyenként engedély nélkül – több mint egy évtized óta folyik. A viták élesek és folyamatosak. A tervpályázatról könyv is megjelent, mely részletesen ír a pályázatról, melyben szakemberek véleményét is rögzítik.

A Városliget beépítésének szándéka, egy „laikus politikus csoport" ámokfutása!

Rákoskeresztúr bevásárlóközpont pályázat I. díj

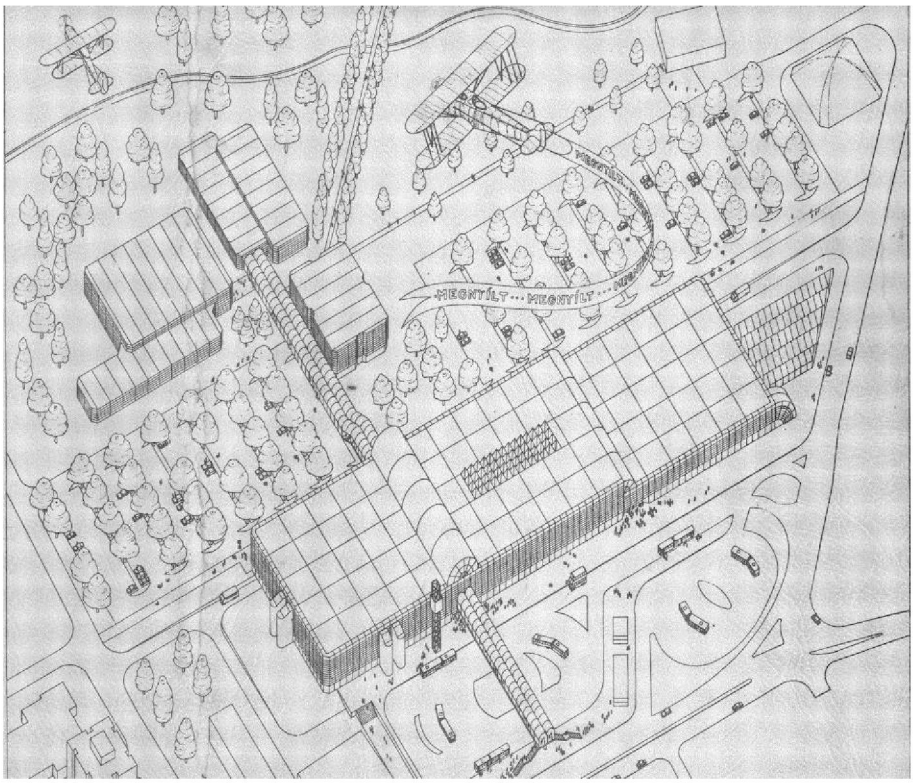

ÉPÍTÉSZET ÉS MŰVÉSZET
KÉVÉS STÚDIÓ GALÉRIA

JÓZSEFVÁROSI KIÁLLÍTÓTEREM
ÉPÍTÉSZET ÉS MŰVÉSZET
KÉVÉS STÚDIÓ GALÉRIA
FAJÓ JÁNOS ÉS KÉVÉS GYÖRGY KÖZÖS MUNKÁSSÁGA

FAJÓ JÁNOS ÉS KÉVÉS GYÖRGY

Fajó Munkácsy díjas képzőművész, Kévés Ybl és Kossuth díjas építész. Az egykori Józsefvárosi kiállítóterem és az „Építészet és Művészet Kévés Studio Galéria" (Alapítva: 1999) tulajdonosai és működtetői. Sok hazai és külföldi képzőművész és építész kiállítás szervezői és kiállítói.

Az 1960-as években, az Iparterv Kultúrtermében rendezett képzőművészeti kiállításon – azóta híressé vált, „Ipartervi tárlaton" – ismerkedtem meg Fajó Jánossal és kötöttünk barátságot.

Fajó, ezen a tárlaton, mely azóta emblematikussá vált a magyar képzőművészeti életben, mint kiállító ugyan nem vett még részt, de ez alkalom volt, hogy vele és barátaival – Miskei Lacival, Bak Imrével, Segesdi Györggyel és sok más, azóta – Kossuth, Munkácsy, Príma díjjal – kitüntetett kortárs modern festő és szobrászművésszel ismerkedjek össze.

Már az Ipartervi tárlaton – Fajó és én (Kévés) – közösen elhatároztuk: a képzőművészet és a modern építészet korszerű kapcsolatát újra megteremtjük, annak ellenére, hogy a kommunizmus idején nem ez volt az „elsőrendű szempont".

Különben a modern képzőművészet – az 1960-as években – még „tiltott gyümölcs" volt! Ennek ellenére próbáltuk Fajó Jánossal közelebb hozni egymáshoz az építészetet és a képzőművészetet.

> *Első közös munkánk: 1969-ben, az általam tervezett könnyűszerkezetes Ecseri úti Vendéglátóipari Szakiskola volt. Előcsarnokában, a Fajó János által tervezett és kivitelezett, emelet magasságú, nagy, színes, műanyagos felületű „választófal" térplasztikát helyeztük el.*

Fajó alkotása, évtizedek múltán is, rangos képzőművészeti eleme az iskolának, bár egy időben, felsőbb utasításra a művet letakarták!

Fajó János korábbi építészmunkatársammal, Mesteriskolás tanítványommal, Kapy Jenővel az 1970-es években, Tápiószelén, rangos iparépületekből álló együttest terveztek és valósítottak meg. Sajnos az épületeket az 1990-es rendszerváltás után, mint feleslegessé váló gyártócsarnokokat lebontották!?

Rácz György, az egykori jeles Bauhausos, később Iparterves építész, 1977-ben, még megtekintette – *az 1944 után, első hazai magánépítészeti kiállításon* – a józsefvárosi Galériában bemutatott, Iványi László és Kévés György építészek: *„Teraszházak Budán"* című tárlatát.

A kiállításon rajta kívül sok jeles építész és közéleti ember is jelen volt: a kiállítást Farkasdy Zoltán műegyetemi építész professzor nyitotta meg, jelen voltak többek között: Bajnai László, Emődy Attila, Vadász György, Nagy Elemér építészek, Fajó János és felesége, Földvári Éva, Iványi László és felesége és sokan mások.

Az 1970-es években, a Józsefvárosi kiállítóteremben számos, Fajó Jánosék által szervezett képzőművészeti, szobrászati kiállításokon túl, mi mutattuk be a Velencei Bienalé „Posztmodern" építészetről szóló kiállítást és az ott szereplő építészek – köztük az osztrák Willhelm Holzbauer, Gustav Peichl, a svájci Mario Botta építészek – munkáit.

Mario Botta-t, az 1981-es műtermének látogatása idején, meghívtam a Mesteriskola később Pécset megtartott, általam szervezett Mesteriskolai Konferenciára. A rendezvényen Mario Botta meghívott, főzsűrora volt a Mesteriskolások pályázatának.

Később feleségemmel, Mario Botta meghívására, többször találkoztunk a kiváló építésszel. Lugano-ban megnéztük az akkor új attraktív építész irodáját, majd később meglátogattuk az építész saját iskoláját és a teljesen új építész irodáját.

Mario Botta kiállításának nagy sikere volt Budapesten a Bálnában.

Fajó János barátommal, az eltelt évtizedek alatt számos külföldi és hazai kiállítást rendeztünk. A mexikói „Magyar Hét" alkalmával, magyar zenei, képzőművészeti és építészeti tárlaton közösen mutattuk be, a modern magyar építészet és képzőművészet alkotásait.

A Guadalajara-i kiállításnak eszmei szerzője – lebonyolítója, finanszírozója – a Magyar és a Mexikói Állam volt.

Fajó Jánosékkal szintén együtt utaztunk a Perui Építész Szövetség felkérésére Limába. Ott is bemutattuk a kortárs hazai képzőművészek és építészek kiállítási anyagát.

Később más dél-amerikai államokban is rendeztünk közös kiállításokat, könyvbemutatókat és előadásokat: Mexikóban, Peruban, Bolíviában, Argentínában, Chile-ben.

Több alkalommal, a Chilei Magyar Nagykövetség és a Chilei Építőművész Szövetség meghívására, Frombold Győző helybéli építész barátom segítségével, sikeres tárlatokat mutattunk be Santiago de Chile-ben.

A kiállítások mellett előadásokat is tartottunk, a magyar képzőművészet és építőművészet hazai helyzetéről. Meghívottként részt vettünk – Rizzo Nicholas Mendez mexikói kollégánkkal – három alkalommal, a híres *Dél-Amerikai Könyvvásáron. A helyszínen bemutattuk és ismertettük az Udo Kultermann amerikai professzor úrral közösen készített könyvünket.*

A Józsefvárosi Kiállítóteremben és az Építészet és Művészet Stúdió Galériában, több hazai és külföldi kiállítás mellett, azóta híressé vált magyar képzőművészek egyéni tárlatai is bemutatásra kerültek: *Fajó János, Bak Imre, Rákossy Anikó, Farkas Ádám, Hencze Tamás, Haraszty István, Konok Tamás, Mengyán András, Gulyás Gyula és sokan mások.*

Az „Orczy" új Városközpontban, az egyes létesítmények előcsarnokainak pihenő várótermeiben Rákossy Anikótól, Fajó Jánostól vásárolt festményeket helyeztünk el. A Városközpont első irodaházának csarnokában, Józsa Bálint, a kiváló hazai szobrászművész, rozsdamentes acélplasztikáját és Rákossy Anikó festőművész festményeit helyeztük el.

A kiállított értékes művészeti alkotásokat a Kévés Rt. a művészektől megvásárolta és az építtető tulajdonosoknak ajándékozta.

ÉPÍTÉSZET ÉS MŰVÉSZET KÉVÉS STÚDIÓ GALÉRIA
ORCZY FÓRUM RENDEZVÉNYEI AZ ÚJ VÁROSKÖZPONBAN
1999-2020

Dr. Udo Kultermann amerikai egyetemi tanár javaslatára létrehozott Galériánkban, a megnyitó rendezvényünk „Volt egyszer egy Józsefvárosi Galéria" című nemzetközi építészeti és képzőművészeti kiállítás volt. A kiállítást, 1999. szeptember 30-án, Fábián László író nyitotta meg.

Galériánkban 1999-től napjainkig lebonyolított rendezvények rövid összefoglalója:

Az Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria, az elmúlt 20 évben sok hazai és külföldi – főként kortárs – építészeti, képzőművészeti, festészeti és szobrászati, grafikai, zenei, színházi előadást tartott. Köztük a kolozsvári két kiváló színművész Kis Törekiék „Trianonja", írók, Apolliner, Szabó Dezső, Kassák Lajos, Drábik János, Fábián László és más írók, költők estjei kerültek megrendezésre. Kubik Anna, id. és ifj. Jászai László színészek, Szalóczi Pál, jól ismert magyar rádiós műsorvezetői és irodalmi estjei szerepeltek. Dámossy Géza „világutazó" - grafikusművész, Dobra János zenekarvezető karmester és fotóművész előadó kiállítását és előadását mutatta be a Galéria. Köztük, a kiállítóteremben többször kiállító Rákossy Anikó, Farkas Ádám, Józsa Bálint, Deim Pál, Bak Imre, Hencze Tamás, Fajó János, Gulyás Gyula, Haraszty István, Konok Tamás, a mexikói Fernando González Gortázar építész és szobrász, a bolíviai Daniel Contreras, Vittorio Gregotti építészek, valamint a világ fiatal építészeinek, külön a mexikói ifjú építészek munkáinak bemutatóit láthatta a Galéria közönsége. A kiállítóterem megrendezte továbbiakban, a világhírű Gustav Peichl és Wilhelm Holzbauer osztrák, valamint Mario Botta svájci építészek kiállításait. A zenei rendezvények során, többek között Perui zenészek mellett, a Vujisics zenekar, Gulyás Dénes Kossuth díjas operaénekesnek és tanítványainak, valamint Geiger György Kossuth díjas trombitaművész és Maros Éva hárfaművész estjei kerültek

bemutatásra. A politikusok közül, a már elhunyt Csurka István és neves hazai és külföldi közgazdászok tartottak a világgazdaságról népszerű előadásokat, mint: Bogár László, Lóránt Károly, Csath Magdolna, Vass Csaba, Róna Péter, Hossó Andrea Pogátsa Zoltán neves személyek tisztelték meg a galériát.

A Galériában került megrendezésre – „még nem késő…" – a Gyurkovics gyűrű átadása. A díjazottak: Kévés György, Ókovács Szilveszter a Magyar Operaház igazgatója és Dr. Török Szilárd neves kutató orvos. A Laudációkat Piros Ildikó színművész, valamint a neves orvosprofesszor, Dr. Perner Ferenc bonyolította le.

2019-ben, a „koronavírus világjárványt" közvetlenül megelőző időben – Kas Oosterhuis, a Magyarországon élő világhírű holland építész és Lénárt Ilona képzőművész felesége mutatták be legutóbbi munkájukat.

A Galéria 20 év óta, építész irodaként is működik, benne az utóbbi években ifj. Czelnai Zsolt (Földvári Éva uokája, fiatal építésztársam).

Ifj. Czelnai Zsoltot szinte kisgyerek kora óta bevezettük az építészeti munkákba, közös utazásokba. Velünk utazott New Yorkba, Bostonba, Párizsba és más külföldi helyszínekre és ezt követően szerezte meg építész diplomáját (először a Budapest XIV. kerület Thököly úti Építész Főiskolán, majd a Budapesti Műszaki Egyetem Városrendezési Tanszékén szerzett egyetemi oklevelet.

Egyetemista kora óta részt vett velem együtt a Kévés és Építésztársai Rt. folyó tervezői munkáiban (FTC Albert Stadion és Ferencvárosi új városközpont, Tiencsin Liszt Ferenc Zeneakadémia, USA-ban New Arkban az új Hilton szálloda tervezési munkáiban.

Galériánk, az itt működő Építészek Mérnökök Képzőművészek Egyesülettel az utóbbi években filmeket készítettünk Pánovics Rajmund társrendezővel közösen. A filmek részletesen foglalkoznak ebben az évben 100 éves évfordulóját ünneplő nemzetközi és magyar modern építészetről. A filmek mérleget készítettek az elmúlt 100 év építészetéről.

Galériánkhoz szorosan kapcsolódó Építészek Mérnökök Képzőművészek Egyesülete, a „DIJ" névvel kitüntetést alapított, melyet minden év október 23-án, az 1956-os magyar forradalom évfordulóján adjuk át a kitüntetetteknek.

Gulyás Gyula Kossuth díjas szobrászművész plasztikája
Építészek, Mérnökök, Képzőművészek Egyesülete (EMKE) által
10 évre alapított „DÍJ"

Kitüntetettjeink voltak:

2006. évben: Fajó János képzőművész, Haraszti István „Édeske" szobrász, Földvári Éva építész, Kovács András építész

2007. évben: Csete György építész, Gulyás Gyula szobrász, a „DIJ" szobor alkotója, Mengyán András képzőművész, Dr. Udo Kultermann építész és művészettörténész (USA).

2008. évben: Callmayer Ferenc építész, Fábián László író, Farkas Ádám szobrász.

2009. évben: Józsa Bálint szobrász, Kapy Jenő építész, Konok Tamás festőművész, P. Szabó Ernő művészettörténész.

2010. évben: Szőnyi Zsuzsa író (Szőnyi István, a híres 1930-as évek ismert festőművész lánya), Német András építész, Deim Pál festőművész.

2011. évben: Kondor Katalin újságíró, a Magyar Rádió volt elnöke, Rákossy Anikó festőművész.

2012. évben: Balogh Balázs építész, Műegyetemi tanár, Kriszt György építész, történész

2013. évben: Vértesaljai László jezsuita atya, a Kokárda Katakomba Kápolna miséit celebráló szerzetes pap

2014. évben: a „DIJ" kitüntetés nem került kiadásra.

2015. évben: a Galéria 10 éves jubileumán, Kis Albert építész, Polgár László szerkezettervező mérnök

EGYÉNI ÉS CSOPORTOS KIÁLLÍTÁSOK, ELŐADÁSOK EURÓPÁBAN, ÉSZAK ÉS DÉL AMERIKÁBAN ÉS AZ ARAB VILÁGBAN

1991. januárjától, az amerikai St. Louisban, a Washington Egyetem „meghívott professzora" voltam. 1991-ben, a felkérésem előtt, az egyetem kívánságára – építészeti munkáimból – több tablóból álló kiállítást mutattam be St. Louisban az Egyetemen.

Az amerikai tartózkodásom után – 1991 őszén – haza térve elhatároztuk, hogy Dél-Amerikába szóló meghívások alapján, kiállítás sorozatot indítunk el.

1982-ben és 1983-ban, már volt kiállításom az Egyesült Államokban.

1982 St. Louis (USA), Washington Egyetem Építész Kar, résztvevő: Kévés György. A kiállítás tárgya: Kévés György építészeti munkái 1960-tól 1982-ig. Meghívó: Washington Egyetem Építész Kara. *A rendszerváltás előtt.*

1983 St. Louis (USA), Washington Egyetem, résztvevő: Kévés György. A kiállítás tárgya: Magyarország, ezen belül Budapest építészete és Kévés György magánépítész munkái. Meghívó: Washington Egyetem Dékánja. *A rendszerváltás előtt.*

1991 St. Louis (USA), Washington Egyetem Építész Kar, résztvevő: Kévés György. A kiállítás tárgya: az építész munkássága 1960-tól 1980-ig. Meghívó: Washington Egyetem Dékánja.

1993 Chicago (USA), Kongresszusi terem, résztvevők: Kévés György, Vadász György, Virág Csaba (a kiállításon az építész személyesen nem vett részt). A kiállítás tárgya: „A világ építészete". A tárlat Chicagoban, a nagy rendezvényteremben, UIA kongresszus és AIA konferencia kiállítás keretén belül történt. Meghívó: UIA (Pierre Vágó főtitkár) és a MÉSZ (Dr. Böhönyei János elnök)

2000 szeptember 25. Guadalajara (Mexikó), résztvevők: Kévés György, Földvári Éva, Nicholas Rizzo. A kiállítás tárgya: meghívásos tervpályázat anyaga: Guadalajara egyik nagy parkjának tervezése (II. díj), Meghívó: Guadalajarai Műszaki Egyetem.

2001 szeptember 25. Guadalajara (Mexikó), résztvevők: Kévés György, Kovács András, Nicholas Rizzo.
A kiállítás tárgya: Kultermann: 30 év múltán. Meghívó: Mexikói Építőművész Szövetség.
Dél-Amerikai könyvvásáron bemutatásra került: Udo Kultermann: „30 év múltán" című könyve.

2002 december 3. Guadalajara (Mexikó), résztvevők: Kévés György, Nicholas Rizzo. A kiállítás tárgya: A Magyar építészet és képzőművészet. Meghívó: Mexikói Építőművész Szövetség. A dél-amerikai könyvvásáron bemutatásra került: Dr. Udo Kultermann: Boullée és Ledoux 18. századi francia építészekről, Budapesten közösen kiadott könyv.

2003 február 7. Buenos Aires (Argentína), résztvevők: Kévés György, Földvári Éva, Nicholas Rizzo. A kiállítás tárgya: Udo Kultermann: 30 év múltán. Meghívó: Argentin Nemzeti Múzeum, Igazgató: Jorge Glusberg

2003 május 8. Guadalajara (Mexikó), résztvevők: Kévés György, Fajó János, Gulyás Gyula, Nicholas Rizzo. A kiállítás tárgya: Konstrukciók és struktúrák a magyar építészetben és képzőművészetben. Meghívó: Magyar Állam, a „Magyar Hetek Mexikóban" című rendezvényhez.

2003 Sanghaji (Kína), résztvevők: Kévés György, Földvári Éva, Kovács András. Kivitelezési munkák előkészítése. Dr. Udo Kultermann szervezésében, találkozás és közös vacsora a Sanghaji Műszaki Egyetem Építész Karának dékánjával. (Résztvevők: a Sanghaji dékán mellett Kévés Gy., Földvári É., Kovács A.)

2003 november 5. Párizs, résztvevők: Kévés György, Nicholas Rizzo. A kiállítás tárgya: a Kévés és Építésztársai Zrt. munkáira adott nemzetközi kitüntetés átvétele. Meghívó: Francia Állam.

2003 december 3. Guadalajara (Mexikó), résztvevők: Kévés György, Nicholas Rizzo. A kiállítás tárgya: Dél-Amerikai „könyvvásár", könyvbemutató. Meghívó: Mexikói könyvkiállítás.

2004 május 16. Lima (Peru), résztvevők: Kévés György, Földvári Éva, Fajó János, Nicholas Rizzo. A kiállítás tárgya: a magyar építészek és képzőművészek munkáinak kiállítása. Meghívó: Perui Építőművész Szövetség.

2005 február 7. Santiago de Chile (Chile), résztvevők: Kévés György, Földvári Éva, Mengyán András. A kiállítás tárgya: Konstrukciók és struktúrák a magyar építészetben és képzőművészetben. Meghívó: Chilei Építőművész Szövetség.

2005 Tanulmányi- és üzleti utak Kínában és Dubaiban, résztvevők: Kévés György, Földvári Éva.

2006 március 5. Párizs, résztvevők: Kévés György, Földvári Éva. A kiállítás tárgya: nemzetközi építészeti kitüntetés átvétele.

2006 La Paz (Bolívia), a Bolívia Építész Szövetség meghívására, a város reprezentatív üvegpadlós kiállítótermében bemutatásra került a Konstrukciók és struktúrák a magyar építészetben és képzőművészetben. A kiállításon bemutatásra került: Bak Imre, Csete György, Deim Pál, Fajó János, Farkas Ádám, Gulyás Gyula, Haraszty István, Hencze Tamás, Józsa Bálint, Kévés György és építésztársai, Földvári Éva, Kovács András, Nicholas Rizzo, Konok Tamás, Mengyán András, Rákossy Anikó, Virág Csaba és építésztársai, Halmágyi Judit, Fehér Zoltán, Göcsei Sándor képzőművészeti és építészeti alkotásaik. A kiállítás végén Kévés György előadást tartott a modern magyar építészetről és képzőművészetről. A kiállításon személyesen jelen voltak: Kévés György, Földvári Éva, Frombold Győző, Nicholas Rizzo Mendez (mexikói kollégánk). A kiállítás után a Bolíviai Építész Szövetség nevében Daniel Contreras, a

nagyméretű attraktív lakóházában, a magyar és bolíviai résztvevőknek fogadást adott.

2007 Santiago de Chile (Chile), kiállítók és résztvevők: Kévés György építész, Balogh Balázs építész, a Budapesti Műegyetem professzora, Kováts András debreceni építész, Daniel Contreras bolíviai építész és számos chilei kortárs építész, köztük a kiállítás egyik szervezője, Frombold Győző magyar származású építészmérnök. A kiállítás alkalmával bemutatásra kerültek Dr. Udo Kultermann építész és művészettörténész professzor az Egyesült Államokban és Magyarországon kiadott könyvei.
A kiállítás anyagát 2007 őszén Budapesten, az Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galériában, a Józsefvárosban is a magyar közönség részére bemutattuk. A budapesti kiállítás tárgya: a kortárs magyar építészek munkáinak bemutatója.

La Paz (Bolívia) magyar építészek és képzőművészek kiállítása

ÉPÍTÉSZETI KÖNYVEK

KÉVÉS GYÖRGY KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL MEGJELENTETETT ÉS TERJESZTETT KÖNYVEK

1920 után, a Monarchia (korai) összeomlását követően, az újonnan megalakult Horthy kormányzó által vezetett Magyar Királyság önállóvá vált. Az I. világháború után, a Párizsi-Trianoni békediktátumok alapján, jelentős terület gazdasági és kulturális, építészeti veszteségek után alakult meg a Horthy Miklós kormányzó által vezetett Király nélküli Magyar Királyság.

1920 után, lassan indult el újra, az építészeti élet a „csonka" Magyarországon. Ezzel egyidejűleg létre jött, a Horthy kormányzó által is támogatott, *historizáló építészet,* népszerű nevén, *a „Horthy barokk" elnevezésű retrográd építészeti irányzat!* A hazai építészetet, első sorban Wälder Gyula építész, egyetemi tanár, magántervező iroda tulajdonos – a 2010-es helyzetre hajazó – 1920-as építészeti irányt tartotta kézben.

Az építészet területén, első sorban a stíluselemeket felhasználó historizáló építészet vált – 1920 és 1935 között – uralkodóvá Magyarországon. Ez időben, néhány Wälder professzor által is írt, magyar nyelvű építészeti kiadványok jelentek meg. Ezzel egy időben, Borbíró Virgil főszerkesztő által vezetett „Tér és Forma" népszerű folyóirat is, az évtized végén megjelent. A súlyos gazdasági helyzet közrejátszott abban, hogy ezen időben, az építészeti könyvkiadás szerény mértékű volt Magyarországon.

1935 után, azt követően, hogy Zadravecz István ferencrendi püspök visszaszerezte a Pasaréti rendházhoz tartozó, új modern templom építési engedélyét, (tervező: Rimanóczy Gyula) valójában az építészet és a magyar templomépítészet a modernitás irányába folyamatosan megnyílt.

Az építészeti könyvek, számszerűleg szerény mértékben növekedtek. A modern építészet publikációja, valójában szinte nem is létezett.

A II. világháború után, 1949-1950 években, színre lépett szovjet kommunista rendszer építészete: *a sztálini szocialista realista építészet,* már néhány akkor megjelent publikációjában ismereteket terjesztett, az új szovjet építészetről. Ez időben jelentek meg a Magyar Építőművész Szövetség segítségével, Dr. Kardos György – a Horthy barokkban még Wälder Gyula munkatársaként működő építész – *szocialista realista építészetről szóló munkái.* 1953-ban, Dr. Kardos György meghalt, így a továbbiakban a szocialista realista építészetről szóló könyvei, már nem jelentek meg.

1960-ban megjelent Preisich Gábor Ybl díjas építész nagyszerű könyve: *Budapest Városrendezés története.*

Az 1950-es kommunista hatalomátvétel után, a könyvkiadásnak első számú „felelőse", a Műegyetemen professzorrá kinevezett Dr. Major Máté egyetemi tanár lett. Az 1956-os forradalom után, különösen szigorúvá vált Magyarországon minden nemű nyomtatott anyagnak a publikációja. *A kommunista vezetők félelme, az 1956-os forradalom eseményeiből „táplálkozott".*

1956. október 23-a után, a hazai nyomdákat a Belügyminisztérium szigorú ellenőrzés alatt tartotta. *A Magyar Építőművész Szövetségben a szovjet Sztálin-Zsdanov mintára MÉSZ titkárokat neveztek ki – Babos Lajos, Katona Mihály és Kruppa István tartották ellenőrzésük alatt a Magyar Építőművész Szövetséget.*

Az építészeti könyvnyomtatás beszűkült – a szovjet mintára megjelent – a Magyar Építőművész Szövetség elindította a MÉSZ szaklapját. Ennek felelős kiadója is, Dr. Major Máté lett. Ebben az időben, az építészeti könyveket tankönyvként, első sorban a Műegyetem adta ki, Dr. Major Máté professzor előzetes engedélyével!

Ebben az időben jelent meg Major Máté két könyve az építészetről. Könyvei részletesen tárgyalják a különböző korok építészeti műveit és a második kötet végén bemutatta, a nyugati világon egyre nagyobb teret nyerő modern építészetet is, mellyel Major egyébként is szimpatizált. E körből kiváló építészbarátai voltak, mint például Molnár Farkas és társai.

Ekkor jelentek meg a MÉSZ kiadásában, Le Corbusier-ről, Frank Lloyd Wright-ról és Mies van der Rohe-ról, a világ modern

építészetének kiválóságairól készített kiskönyvek. Nagy sikerrel jelentették meg a Dr. Pogány Frigyes Firenze-ről szóló, lényegében a reneszánsz építészetével foglalkozó építészeti munkáját. A Műegyetem megjelentetett, néhány kiváló mérnöki alkotással foglalkozó (hidak és más mérnöki létesítmények) könyveket.

Az 1956-os magyar forradalom után, a könyvkiadást különösen „Pártközponti" ellenőrzés mellett megszigorították. Az MSZMP vezetősége, tartott minden nemű nyomdai anyag megjelenésétől. (Az Ipartervben, de a többi nagy állami tervezőirodákban is, nagy szocialista ünnepek előestéjén lezárták az írógépeket, külön szobába hordták össze, mert féltek, hogy esetleg röplapok írására fogják egyesek felhasználni.) A szocialista építészet könyvkiadása, 1956 után, a Szovjetunióban – Hruscsov irányítása mellett – sem vált szabaddá. Az 1920-as, nagysikerű Orosz-Szovjet Dekonstruktivizmus megújítására sem került sor. *A kelet európai népi demokráciák és a Szovjetunió, ezekben az évtizedekben végleg elszakadtak a nyugati világ fejlett építészetétől.*

Az akkor kialakult helyzet, valójában csak az 1990-es rendszerváltás után, a Szovjetunió megszűnését követően változott meg.

Az 1919-től 1990-ig eltelt 70 év alatt, beleértve a II. világháborút, óriási mértékben elszakadt a fejlett modern építészet megvalósításától. Az 1950-es években, Nyugat és Kelet Európa között létrehozott, úgy nevezett „Vasfüggöny", végleg megnehezítette a kelet európai – köztük a magyar – építészek helyzetét.

A Magyar Építőművész Szövetség akkori elnöke, Dr. Szendrői Jenő, az 1980-as években, megkerülve a Dr. Major Máté által ellenőrzött építészeti könyvkiadást, a Magyar Építőművész Szövetségen keresztül (MÉSZ kiskönyv sorozat), tovább népszerűsítette a modern építészetről szóló könyvek megjelenését.

A MÉSZ Sajtó és Propaganda Bizottság vezetőjének, Kévés Györgynek a kezdeményezésére – a MÉSZ Mesteriskola hallgatói részére – új MÉSZ kiskönyv sorozatot indítottak el. *Charles Jencks: Posztmodern építészet,* a könyvek megjelenésének költségeit az Iparterv tervezőiroda vállalta. Dr. Szendrői Jenő ellenőrzése mellett, Kévés György irányította az új kiskönyv sorozat megjelenését és

értékesítését. A könyvet akkor a Magyar Építőművész Szövetség titkársága jutányos áron (akkor egy korsó sör áráért) árulta.

A modern építészetnek, a II. világháború után, több irányzata volt – új brutalizmus, stb. – de ebben az időben néhány évre elsőszámú témája volt a világ építészetének a *„Posztmodern építészet"*. Az irányzatnak legfőbb nyugati irányítója, az amerikai Charles Jencks építész volt, aki jelentős szakirodalmi tevékenységet fejtett ki.

Első könyvét, a MÉSZ, Kévés György – Balázs György segítségével – lefordíttatta és Dr. Szendrői Jenő engedélyével az Iparterv nyomdájában Kévés György kinyomtatta.

> *A könyv sorozatnak óriási sikere volt, pillanatok alatt elfogytak az első kiadványok példányai, ezért a szerzők úgy határoztak, hogy a kiskönyv sorozat megjelenését tovább folytatják. A második könyv, Wágner Péter építész által lefordított Charles Jencks: „A régi modern építészet" (Late modernism). A lefordított és kiadásra elkészített harmadik könyvnek, szintén Charles Jencks volt a szerzője, címe „A klasszicizmus nem egy stílus". Ezt azonban bezúzták.*

A MÉSZ könyvsorozattal egy időben, az Iparterv építésze, ifj. Rajk László, valójában a kommunista rendszer megdöntésére szervezkedő politikus építész, ugyanebben az időben indította el, az ismertté vált politikai célzatú könyvsorozatát, a Szamizdat könyveket.

> *Tény: a Magyar Építőművész Szövetség akkori titkára, a Leningrádban diplomát szerzett Kruppa István építészmérnök, feltehetően „félelmében", de inkább felsőbb utasításra, ezt a Kévés György által menedzselt könyvsorozatot megszűntette. A kiskönyvek árusítását a MÉSZ titkárságnak megtiltotta és a harmadik Jencks könyvet feltehetően bezúzatta, mert ez már nem került terjesztésre. Ezt követően Kévés György visszalépett a MÉSZ Sajtó és Propaganda Bizottságának a vezetésétől és abbahagyta a könyvkiadói tevékenységét.*

Kévés György, Fajó János – Kassák Lajos egyetlen tanítványának – felkérésére az 1970-es évek végére, a Fajó által irányított *„maszek" Józsefvárosi Kiállítóteremnek lett az építészkurátora, majd 1990 után, a St. Louisi Egyetem meghívására „Visiting" Professzora.*

Dr. Udo Kultermannal az 1990-es évek elején elindítottak, egy már méreteiben és előállításában is igényes könyvsorozatot, melynek szerzője Dr. Udo Kultermann professzor úr volt. St. Louisban, később New Yorkban készítette el a könyvek írásos részét, míg ugyanebben az időben Budapesten, Kévés György és munkatársa Kovács András építészek adták a könyvek képanyagát és egyben a Kévés és Építésztársai Rt. költségére, a könyvek nyomdai előkészítését és előállítását is. A kedvező – *„keleti áron"* – de jó minőségben előállított könyvek terjesztését, Dr. Udo Kultermann az egész világon, míg Kévés György a hazai könyvpiacon végezte.

Ebben az időben, Kévés György kezdeményezésére születtek meg az új építész és képzőművész alkotókról szóló könyvek, a mexikói építész és szobrász Gonzalez Gortazar – Fábián László magyar író és Kévés György építész által szerkesztett reprezentatív kiadások. Kultermann és a mexikói Gortazar által készített könyveket, Kévések több alkalommal, Guadalajaraban (Mexikó) évente megtartásra kerülő nemzetközi Könyvvásárokon mutatták be. (A mexikói könyvvásár nagyobb kiterjedésű, mint az ismert európai *„Frankfurti könyvvásár"*.)

Az 1981-től, Kévés György által is szervezett és irányított, magyar angol, német, spanyol nyelven kiadott könyvek mellett, született meg a MÉSZ új kiskönyv sorozata:

Charles Jencks: Posztmodern építészet (magyar nyelvre fordítása)

Charles Jencks: A régi modern építészet (magyar nyelvre fordítása)

Charles Jencks: A klasszicizmus nem egy stílus (magyar nyelvre fordítása) (Ezt az utolsó könyvet a MÉSZ titkár, Kruppa István megsemmisíttette.)

Udo Kultermann: A '70-es évek építészete (A Chicagoban megjelent könyv, Budapesten újra nyomdai sokszorosításra került.)

1992 után, könyvkiadó cégünk és a Kévés Rt., Kévés György és Kovács András építészek irányításával együttműködtek Dr. Udo

Kultermann világhírű építész és művészettörténész professzorral egy új könyvsorozat készítésében.

A könyvek szöveges részét St. Louisban, majd később New Yorkban, a könyvek képanyagát és a magyar nyomdai készítését, bonyolítását a Kévés és Építésztársai Rt. költségére Kévés György és Kovács András építészek szervezték. A Budapesten elkészült könyvek terjesztését, Dr. Udo Kultermann az Egyesült Államokban és más nyugati világhoz tartozó államokban, Magyarországon Kévés György irányította.

Udo Kultermann: 30 év múltán (A könyv, Kévés György közreműködésével, Kultermann: „A hetvenes évek építészete" című, 1972-ben Londonban kiadott könyv felhasználásával készült.)

Udo Kultermann: Építészet és forradalom, Boullée és Ledoux építészeti víziói. A könyvet Udo Kultermannal közösen Kévés György és Kovács András készítette. A könyv szövege New Yorkban, a képanyag összeállítása és szerkesztése, nyomdai előállítása Budapesten, Kévés György és Kovács András közreműködésével készült. A terjesztését, Kultermann és Kévés irányították.

Udo Kultermann: Globalizáció és lokalizáció (A könyv Kévés György és Kovács András közreműködésével készült.) Első bemutatása Santiago de Chileben történt, „A Magyar és Dél-amerikai építészek" című kiállításon. A könyv Budapesten, az Építészet és Művészet Kévés Studio Galériában, egy tárlat keretén belül, szintén bemutatásra került.

Udo Kultermann: Építészet Művészet Történelem

Kévés György, Földvári Éva, Kovács András: *Építészet Művészet Történelem* című könyvet Dr. Udo Kultermann kezdte el írni, de miután Kultermann időközben agyvérzést kapott – és az a ritka eset állt elő, hogy a professzor úr, a tanult és kiválóan tudott angol nyelvtudását elvesztette, ezért az elkezdett könyvet Budapesten Kévés György építész és munkatársa, Telkes Márta építészek fejezték be. A könyv Magyarországon jelent meg.

Gonzalez Gortazár mexikói építész és szobrász és Fábián László magyar író, a modern magyar építészetről és képzőművészetről szóló könyvének bemutatására került sor Guadalajaraban (Mexikó), a dél-amerikai könyvhét során. Kévés György és Kovács András

közreműködésével jelent meg spanyol és magyar nyelven: *Struktúrák a magyar képzőművészetben és építészetben.*

Az elmúlt években, Kévés György és segítőtársa, Szlávik Anna közreműködésével megjelent új építészeti kiskönyvsorozat:

Fénykor és Zuhanás (2018)
Derűre Ború (2019)
Magánépítészek (2019)
Építés és Bontás (2019)
Modernitás 100 esztendeje (2019)

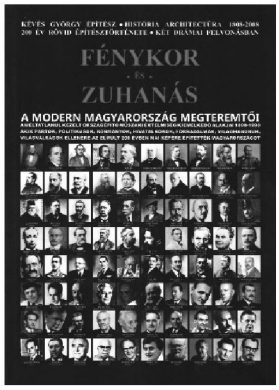

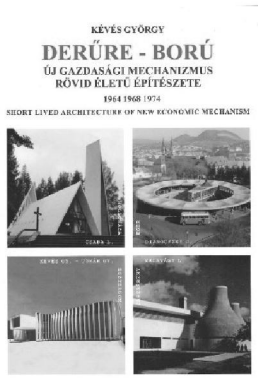

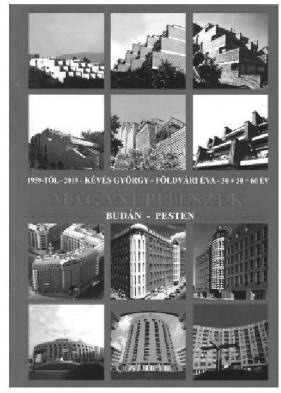

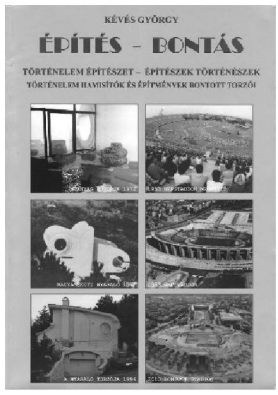

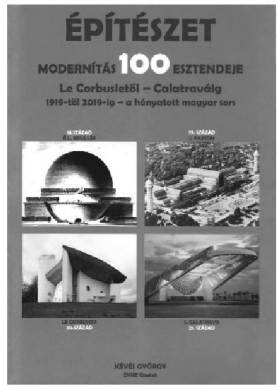

ÉPÍTÉSZETI KÖZÉLET

ÉRDEKKÉPVISELETEK A MAGYAR ÉPÍTÉSZETBEN

CÉHRENDSZEREK MŰKÖDÉSE ITTHON ÉS A VILÁGON

A török, majd a Habsburg megszállást követő századokban, az érdekképviseletek a Hódoltsági és a Habsburg uralom alatt lévő területeken, az akkori ipar különböző területein kezdődött az érdekek védelme, a „céhrendszerek" megalakulása. A céhek megalakulása idején, a rendszereknek fontos szerepük volt, első sorban az ipar területén. Egy-egy céhrendszer tagjain keresztül ellenőrizték a szakmai minőséget és a vállalkozások teljesítési határidejeit és peres ügyeiket.

A fejlett nyugat európai, később az Amerikai Államokban is, az érdekképviseleteknek fontos szerepük volt.

1526 – a „Mohácsi vészt" – követő török majd Habsburg uralom után, az új magyar építészet indulását, 1804-től, Habsburg József nádor által alakított Szépítő Bizottság működésének megindulásától számolom. Az elmúlt több mint 200 év alatt, az építéssel és építészettel foglalkozó szakterületek érdekképviseletei, jelentős változásokon mentek át a Kárpát-medencében is.

A céhrendszer hosszú időszaka alatt, a kortárs leiratok szerint idővel elkorrumpálódott. A céhek vezetői irányították az egyes ipari területeket és húzták az anyagi hasznot. A 19. század elején, jelentős építészeti, építésvezetői munkát csak az az építész végezhet, aki a Céhnek a tagja volt. Kivételt a Főurak munkái képeztek.

> *Ismert: Ybl Miklós – sokak által még ma is a legjelentősebb újkori magyar építészet megteremtője – nem tudta a céhtagságot megszerezni. Fiatalabb éveiben a Károlyi grófoknak „uradalmi építésze" volt. Mint „uradalmi építész", céhtagság nélkül építhetett a Károlyi grófoknak és a többi főúri megbízóinak.*
>
> *Ybl Miklós többszöri próbálkozása után sem került a céh tagok sorába. Annak ellenére, hogy ifjú gyakorló éveiben, a 19. század elején, az egyik legjelentősebb hazai építész –*

Pollack Mihály – munkatársa volt. Pollack, a Nemzeti Múzeum épületén túl, a Ludovikát, majd az akkori Pest-Budán, 106 darab többszintes többlakásos lakóépületet is épített.

Sajnos: Pollack Mihály építész remek klasszicista stílusú Ludovika épülete mellé, az elmúlt években az eredeti alkotáshoz, sem tömegében, sem részlet képzésében nem illeszkedő, „moderneskedő", a három évtizeddel ezelőtt épült Budaörsi Városházára emlékeztető épületbővítés, valamint az eredeti beépítéshez nem illő gyenge, az 1970-es évek Balatoni üdülőire hasonlító épület épült. A Budapest IX. kerület Nagyvárad tér összképét, a legújabb épület kiegészítések nagymértékben rontották. Gondoljunk a 20. század elején tervezett és épült magyar Műegyetemi professzor – Petz Samu – által épített – az Üllői út és Nagyvárad tér sarkán lévő – jelentős munkára vagy az 1960-as évek végén Wagner „Ricsi" Südi Ernő építésztársának első díjas tervpályázata alapján, az Iparterv kiviteli tervei szerint épült SOTE magas ház épületére.

Kérdésem: kik engedélyezték, milyen városi vagy országos Bíráló Bizottságok hagyták jóvá ezeket az egymáshoz sem illő épületekből álló, egymást figyelembe nem vevő épületeket?

Sajnálatos, hogy mindez egy olyan fontos városi főtengely jeles csomópontjában – a Nagyvárad téren – jött létre, mely városi tengely a Ferihegyi repülőteret köti össze Budapest belvárosával és ennek következtében óriási tömegek látják nap, mint nap ezt a csomópontot.

A CÉHTAGSÁGOK MEGSZŰNTETÉSE

A 19. századi céhtagság, a főurak építészei számára nem volt kötelező. Egy-egy ilyen nagycsalád, mint a Károlyiak, vagy a Dunántúlon a Nádasdyak, alkalmazhattak építési tevékenységhez nem céhtagságú építészt is! Ilyen személy volt Ybl Miklós is, aki hosszú időn keresztül – céhtagság nélkül – a főurak „uradalmi építésze" volt.

Valószínű, a 19. századi hazai kastélyépítéshez, elégséges és meghatározó volt a „megbízó" – a mindenkori főúr – az építésvezetést és szervezést ellátó „építész", az akkori meghatározás szerint „építésvezető". Az „építésvezető" feladatkörébe tartozott olyan ipari háttér kőművesek, szakiparosok megszervezése, akik egy kastélyt felelősséggel meg tudtak építeni. Ezeken a helyszíneken, nem a céhrendszer határozta meg az építés követelményét, hanem maga a főúr – megbízó – aki nem ragaszkodott a szakemberek céhtagságához.

A „magyar építészet" 19. századi virágkorához tartozik a kastélyépítészet (Károlyi Fóti kastély, Nádasdladányi kastély és sok akkor megvalósult főúri és grófi kastélyok.)

A 19. század végén, a Kiegyezés után, az Osztrák-Magyar Monarchia megalakulását követően, Andrássy Gyula miniszterelnök – feltehetően évtizedes párizsi „száműzetésének" tapasztalatai alapján – a céhrendszert megszűntette! Feltehetően, a rendszer már akadályát képezte a nyugat európai világban kialakult korszerű építés megvalósításának.

A céhrendszer megszűntetése után, Andrássy Gyula gróf, Magyarország akkori miniszterelnöke – valószínű, a Párizsban eltöltött évek tapasztalatai alapján – megalakította a Fővárosi Közmunkák Tanácsát. Az újonnan alakult szervezetnek a legkiválóbb műszaki embereken túl, a Főváros közigazgatási vezetéséhez tartozó személyek is időnként bekapcsolódtak. Az FKT – leszámítva az 1919-es

proletárdiktatúrájának rövid időszakát – mint szervezet, egészen 1950-ig működött. A Fővárosi Közmunkák Tanácsát, a hatalomra került szovjet-kommunista rendszer szűntette meg 1948-ban!

Az FKT-ben már nem volt szükség a céhtagságra, de valójában más érdekképviseleti szervezetek sem szólhattak bele a Közmunkák Tanácsának munkájába! Akkor a Fővárosban már kialakultak kerületi felosztások (Józsefváros, Ferencváros, Terézváros stb.). Vezetői is csak, mint javaslattévők vehettek részt egyes esetekben az FKT előkészítő munkájában. A politika és a politikusok nem lassíthatták egyéni és kerületi érdekből a Főváros akkori, óriási léptékű fejlődését. Szakemberek kezében volt az építés irányítás.

A 20. század elejétől – sajnos – fokozatosan teret nyert a Nyugat Európában már meghonosodott (az állami rendszer támogatására, a titkosszolgálatok, adóbeszedések stb. ellenőrzése érdekében) a Kamarai Rendszer.

Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi területén, a 20. század legelején, az akkori építészek, 1904-ben létrehozták a Magyar Építőművész Szövetséget, mely azonban csak nevében volt azonos, az 1951-ben, a sztálini szocialista realista építészet korában, a magyar Kardos György építész vezetésével létrehozott, azonos nevű „Magyar Építőművész Szövetséggel".

AZ ÉPÍTÉSZET ÉDEKKÉPVISELETEI A KOMMUNIZMUSBAN (1950-1990)

Kardos György építész, az 1920-as évektől, a nagyhatalmú Wälder Gyula építész, egyetemi tanár munkatársa volt. Wälder 1943-ban bekövetkezett halálát követően, Kardos, 1950 után, a magyar építészet „nagyhatalmú vezére volt". 1953-ban bekövetkezett haláláig, az

alakuló hazai kommunizmus „nagyhatalmú építésze" lett. Elgondolkodtató: miként és kinek a segítségével lett az 1920-as évek Horthy barokk egyik alvezéréből – 1950-ben – a sztálini szocialista realista építészet legfőbb vezére.

> *Rangját és szerepét – valószínű, mint az 1920-as évek titkosszolgálatainak emberei – az akkor alakuló kommunista Rákosi rendszer jelölte ki. Az építés területét, elsősorban az 1945 utáni szovjet megszállás alatt megerősödött Kommunista Párt politikai vezetői határozták meg. Zsdanov mintájára Kardos György: szerepét, hatalmát.*

1950 után, Rákosi Mátyás kommunista vezető koncepciója és parancsa szerint, a már létrehozott szocialista mamutcég, a Középülettervező Vállalat – Rákosi Mátyás pártvezér alatt – már politikailag irányadó volt.

> *Tény: id. Janáky István építészt kérték fel: készítsen, a Királyi Vár romos épületeinek helyreállításával egyidejűleg, egy új Kormányzati negyed megvalósítására tervet. A javaslat, még az 1956-os forradalom előtt elkészült és 2020 után újraélesztették.* Kik és milyen céllal?

Mint ismert, az 1956-os forradalom után hatalomra került Kádár rendszer, a koncepciót elutasította és a *„Vári Kormányzati negyed"* helyett, a következő évtizedekben, a *Múzeumi negyed új koncepcióját* valósították meg.

Az új elképzelés, mint ismert az új Kormány politikai és gazdasági támogatásával jelenleg is folyik, annak ellenére, hogy az egykori Királyi Vár felújítása és újjáépítése, a különböző múzeumok Várba történő telepítésével, 1985-ig – a Kádár rendszerben – megvalósultak.

Miért és kik határoztak úgy, hogy a mai Király nélküli politikai rendszer részére helyre állítsák az egykor Ferenc József, az Osztrák-Magyar Monarchia császárának megbízásából Hausmann által épített *„Királyi Várat"*?

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZEK SZÖVETSÉGE

Az 1951-ben – a korán 1953-ban elhunyt Dr. Kardos György építész vezetésével – létrejött az új – Zsdanovi – Magyar Építőművészek Szövetsége. A mai napig működő szervezet, 1957-től 1990-ig, a rendszerváltásig, az úgy nevezett szocialista rendszer által létrehozott Építésügyi Minisztérium és Pártközpont irányításával és ellenőrzése mellett működött! Személyi felelős az ÉVM államtitkára volt.

> *Elgondolkodtató: 1945-ben, majd az 1956-os forradalom után, mint a kommunista rendszer ellenségeit „kirúgott" Műegyetemi professzorokat, a szovjet típusú Magyar Építőművészek Szövetsége (MÉSZ), minden fenntartás nélkül, a tagjai között megtartotta! Mi volt az indok? A kommunisták politikai ellenőrzése?*

A Magyar Építőművészek Szövetségéhez a mintát, a Sztálini-Zsdanovi *Szovjet Építőművész Szövetség adta.* A Szövetséget – úgy, mint a Szovjetunióban – kezdetben akkor a Párt által kinevezett elnök mellett, a szövetségi tagok választásának megfelelően, a MÉSZ főtitkár. *A „Szolgálatok" megbízható ellenőrzése alá tartozó „kinevezett" Szövetségi Titkár irányította.* Ez a koncepció, az 1990-es rendszerváltásig kötelezően működött. Mi történik ma a Magyar Építőművész Szövetségben: létezik még a titkosszolgálatokat képviselő *„MÉSZ titkári funkció"*?

MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA (MÉK)

Az 1989-1990-1991 években – az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió vezetőinek megállapodása szerint – Reagen és Gorbacsov segítségével – Magyarországon is megtörtént a rendszerváltás. *A kommunizmus bukása után, 1990-től, az ország „újra" a kapitalista rendszert építi!*

Az átalakulás idején, szakmai, érdekképviseleti viták után – *„feleslegesen”* – megalakult az „új” *Magyar Építész Kamara.* A Kamarának, a Magyar Építőművész Szövetséghez viszonyítottan, kibővítették a hatáskörét, de úgy, hogy a MÉSZ-t is „élve” hagyták. 1990 után – tervezési jogosultsághoz – a szakmai végzettséget adó Műegyetem, Felsőipari Technikum stb. diplomáihoz a MÉK tagság is szükséges lett! Ez a megkötés furcsa, de ma is él! *Miért??*

> *Tervezési jogosultságot, csak az az építész kaphat, aki a Magyar Építész Kamarának a tagja! Ez a rendszer a mai napig fennáll! Törvénytelen, miután a Műegyetemi diploma mellett, egy szakmai érdekképviselet is szükséges a tervezési joghoz!?*

Ez 200 éves visszalépést jelent a magyar szakmai szervezetekben, hisz a 19. század végén, az addigra korrumpálódott céhrendszert – Andrássy Miniszterelnök megszüntette. *A MÉK mai rendszere a 19. század végéig süllyed vissza, mert Andrássy Gyula gróf miniszterelnök 1872-ben már megszűntette a Céhrendszer funkcióját és a Kamara most ezt a funkciót tölti be. Az építészeknek dupla tagdíjat (MÉSZ, MÉK) kell értelmetlenül fizetni!*

Az 1930-as években, már létezett a Magyar Mérnök és Építész Kamara, mely az akkor életbelépő 2. Zsidótörvény szerint, csak Kamarai Tagok végezhettek önálló tervezési munkát! A zsidó származású, műszaki végzettségű honfitársaink, azonban nem kaphatták meg a Kamarai Tagságot, ezért a tervezési jogosultságot megvonták tőlük! Ezen időszakban, a Kamarai törvény idevonatkozó paragrafusának értelmében, az „üldözött” tagok, csak olyan építész irodákban helyezkedhettek el és kaphattak munka- és kereseti lehetőséget, ahol az iroda vezetője, tulajdonosa, kamarai tagsággal rendelkezett. Például: Mátrai Gottwald Gyula irodája ilyen volt.

> *Ez a rendszer tette lehetővé 1939-ben, hogy a kor legkiválóbb modern magyar építészétől – Molnár Farkastól – nem kimondott okkal – a zsidó származású felesége és az építész baloldali politikai beállítottsága miatt – visszavonták a tervezési jogosultságot! Ügyvédi*

beavatkozás után, 1944 őszén bekövetkezett haláláig (egy szovjet bomba ölte meg, saját Pasaréti lakásában) visszakapta – a kenyérkeresetet biztosító – tervezési jogosultságot. A MÉK, és ma már az MMA illetékes vezetői is hallgatnak erről a szégyenteljes ügyről. Molnár Farkas fia – Molnár Zoltán – statikus mérnök barátom, részleteket mesélt apja akkori ügyeiről és tragikus haláláról.

MÉSZ SAJTÓ ÉS PROPAGANDA BIZOTTSÁG SZAKMAI ÉS KÖZÉLETI TEVÉKENYSÉG

Az 1960-as évek végén, a Magyar Építőművész Szövetség elnöksége, Tokár György javaslatára meghívott a MÉSZ Sajtó és Propaganda Bizottság tagjának. A Bizottság összetétele, a felkért építészeken kívül – Tokár György, Kévés György –MÉSZ tagokból állt.

Az 1971. évben, a MÉSZ elnöksége felkérte a Bizottságot, hogy szervezze meg és bonyolítsa le, a Főváros egyesítésének 100. évfordulójára, a Műcsarnokba szervezett ünnepi kiállítást.

A MÉSZ elnöksége és a Bizottság, Dr. Rados Jenőt – a kommunisták által kirúgott – egyetemi tanárt kérte fel, hogy az 1872-től 1956-ig terjedő időszakban épült művek kiállítandó anyagait, a professzor úr segítségével gyűjtsük össze! Tokár Györgynek és nekem, 1956-tól 1972-ig tartó időszaknak, a hazai kortárs építészet anyagának gyűjtése volt a feladata. *Az összegyűjtött anyagból, helységhiány miatt, nálam, a Vincellér utcai műterem lakásomban, Dr. Rados Jenővel és Tokár Györggyel együtt terveztük meg, az 1972-ben megnyitott Műcsarnoki jubileumi kiállítást.*

A negatívok, közte a Rados professzor úr által megszerzett 100 éves üvegnegatívokból, a Magyar Távirati iroda készítette el a kiállítás nagyított képeit. A kiállítás, 1972. év első felében a Műcsarnokban került megrendezésre, majd *Dr. Rados Jenő professzor úr kérésére, ezt*

követően, a kiállítás anyagát Pozsonyban is bemutattuk. A pozsonyi bemutatóra, Magyarországról sok építészkolléga jött el és a kiállítás alkalmával köszöntötték Dr. Rados Jenő professzor urat, aki Pozsonyi születésű volt.

A Bizottság vezetője, Tokár György, hosszabb külföldi tartózkodása miatt, engem bízott meg a Bizottság vezetésével. *A Sajtó és Propaganda Bizottság, korábban csak formálisan végzett munkát, mert általában kevés kapcsolata volt a napi sajtóval, médiával. Azért, hogy a Bizottság munkája élénkebbé váljon, az építészek helyett én újságírókat (Magyar Nemzet, Népszabadság, Pesti Hírlap, Magyar Televízió) hívtam meg. Az átszervezett Bizottság, az újságírók érdeme – 1973-tól élénkebb lett.* Több, az építészetet propagáló újságcikk jelent meg abban az időben, a magyar sajtóban, főként a „Magyar Nemzet" című újságban.

1975-ben indult a Magyar Rádió és Televízió, MSZMP-s Képzőművészeti osztályvezetőjének megbízásával egy építészeti TV sorozat. A sorozat, „Unokáink is látni fogják" címmel, több részből tevődött össze. Később Ráday Mihály művészettörténész a címet „elszerette" és ez alapján később indított sorozatát: „Unokáink sem fogják látni" címmel vetítette a Magyar Televízió.

Az akkori Bizottságnak legjelentősebb tevékenysége, a TV sorozatban való részvétel volt.

A MAGYAR RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ ÉPÍTÉSZETI SOROZATA „Unokáink is látni fogják"

A Magyar Építőművész Szövetség részéről, mint a Kiállítás és Propaganda Bizottság vezetőjét, felkértek, hogy működjek együtt a Magyar Televízióval, az új építészeti sorozat lebonyolításában.

A televíziós sorozat manuális előállítására, akkor a Televízió Székházban sokszor késő estig részt kellett vennem a filmek vágásában és utókezelésében.

A televíziós sorozat első filmje, a Belváros új középületeivel foglalkozott. Gulyás Zoltán: Chemolimpex Székház, Hófer Miklós: Roosevelt téri irodaház és a KÖZTI által tervezett, azóta már szanált, Vörösmarty irodaházzal.

Második film: az új – osztrák pénzügyi hitelkonstrukcióban épült – Duna parti szállodák építészeti kialakításával foglalkozott. Ismert helyzet volt, mert a II. világháború idején, a Budai Vár ostroma alatt, az egykori híres Duna parti, 19. századi szállodasort – kevés kivétellel – a harcok romba döntötték. A TV film foglalkozott az új Duna parti szállodasor épületeivel, Finta József: Intercontinental szálloda, Forum szálloda és Zalaváry Lajos: Hayett szálló épületével.

A harmadik film: a sok vitát kiváltó magánépítészeti tevékenységet is érintő, budai hegyvidéken megvalósuló teraszházakat mutatta be. Így adásba ment az Iványi László: Tulipán utcai állami tervezésű és kivitelezésű teraszházai, valamit Kévés György: a Budapest XI. kerületi Meredek utcai magántervezésben és magánkivitelezésben megvalósult teraszházai.

A negyedik film: a sorozatnak negyedik része, a hazai és vidéki Házgyári lakótelepek építésről szólt. (Mikolás Tibor és társai)

A sorozat folytatódott, de közben film készült: *Dr. Major Máté* professzor életútjáról, majd ezt követően, javaslatomra, *Dr. Vargha Lászlóról,* az Építészettörténeti Tanszék, Magyar Építészetet oktató professzoráról.

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZ SZÖVETSÉG KISKÖNYV SOROZATA

Ugyanebben az időben, Dr. Szendrői Jenő támogatásával, elindítottam a Magyar Építőművész Szövetség keretén belül – az Iparterv nyomdájában készült – „építészeti kiskönyv" sorozatot. A sorozat első tagja Charles Jencks, amerikai építész teoretikus világsikerű könyveit magyar nyelvre lefordíttattam (fordítók: Balázs György, Wagner Péter építészek voltak) és az Iparterv nyomdájában, az

Iparterv költségére – Dr. Szendrői Jenő, az egykori Iparterves főmérnök támogatásával – kinyomtattam a könyveket. A sorozatnak óriási sikere volt! Egy korsó sör áráért a MÉSZ-ben meg lehetett vásárolni a kis könyveket. A sorozatot természetesen folytattam. Megjelent a második kiadás, ugyancsak Charles Jencks következő könyvének a fordításával, majd a harmadik könyv kinyomtatása után, a Magyar Építőművész Szövetség akkori – Leningrádban végzett MÉSZ titkára – a harmadik kiadványt nem engedte értékesíteni! A kinyomtatott könyveket ezután feltehetően – a zúzdába küldték!

Ezt annak idején Kruppa építészmérnök elvtárs feltehetően „felső utasításra", félelmében tette, mert a politikai életben elindult a kiskönyv megjelenése után egy politikai erjedés, mely a rendszerváltást előzte meg!

Az Ipartervben, jó kollégámmal – akkor már Gulyás Zoltán vezette „A" irodán – ifjú Rajk Lászlóval a szomszédos szobában ültem – de nem politizáltunk. Laci a saját politikai könyveinek kiadásával volt elfoglalva. Feltehetően, *Kruppa elvtárs ettől való félelmében tiltotta be, az egyébként politikailag ártalmatlan építészeti könyvsorozatunk harmadik könyvét.*

Szakmai körökben jól ismert, ezekben az években, az egész világ foglalkozott az építészet új irányzatával, *a „posztmodern építészettel"*. melynek Charles Jencks amerikai építész volt a vezére. A posztmodern gondolat miatt volt lényeges a kiskönyv sorozat megjelenése. Politikai indítéka közvetlenül nem volt a kiadványoknak!

A posztmodern építészet, főként az Egyesült Államokban, de mondhatni a modern építészeti világ más helyszínein is, számos más épületet valósított meg. A posztmodern építészet, Charles Jencks vezetésével – részben elutasította az új modern építészetet – Le Corbusier-t, Mies van der Rohe-t, a modern építészetet elindító világhírű építészeket. Néhány évig akkor, a „posztmodern építészet" uralta szinte az egész világ építészetét. Évekkel később, Magyarországon is megindult a posztmodern építészet és ennek szellemében született néhány épület. (A Budapest, V. kerület Váci utcában, Finta József által tervezett szálloda és irodaépületek, Wágner Péter és Kőnig Tamás által tervezett, mára már átalakított Képíró utcai

irodaépület.) A *„posztmodern építészet"* szelleme, néhány évig uralkodott a nyugat európai és az amerikai építészetben is.

> *Emlékezem: Dr. Udo Kultermann, abban az időben, levélben hívta fel a figyelmemet: „Nehogy beugorj a posztmodern építészetnek, mert ez néhány év múlva feledésbe fog merülni!" Igaza lett a professzor úrnak, mert a posztmodern építészet, mint irányzat, mára már teljesen megszűnt a modern építészet területén.*

Az akkori magyar építészeti gondolkodásra és közállapotokra jellemző: az 1970-es években, a UIA Nemzetközi Építész Szövetség, Varsóban, az „új posztmodern építészetről" tartott Kongresszust. A kongresszuson, az egyik magyar küldött, valószínű kellemetlenséget akart nekem okozni: a nagy kongresszusi teremben felhívta a figyelmét Charles Jencks építésznek, a „posztmodern építészet vezérének": *„valószínű engedély nélkül, a szerzői jog semmibe vételével, Kévés György építész Budapesten lefordíttatta a posztmodern építészetről szóló, Jencks kolléga első megjelent könyvét."* A magyar küldöttnek kérdése volt Jencks kollégához: *mi a véleménye erről a cselekedetről?*

> *Charles Jencks, a Varsói kongresszus üléstermében közölte: „hálás vagyok a magyar kollégának, (szerk.: Kévésnek) azért, hogy magyar nyelvre lefordíttatta a könyvemet és költségére terjeszti az írást. Ez egy ingyen reklám számomra, ezért nekem súlyos dollárokat kellett volna kifizetnem!"*

A kiskönyv sorozat harmadik tagjának bezúzatása után, lemondtam a MÉSZ Sajtó és Propaganda Bizottság vezetői megbízásáról és a szervezetből kiléptem. A MÉSZ titkár és a Szövetség akkori illetékesei, a lemondásomat tudomásul véve, a Sajtó és Propaganda Bizottságot megszűntették.

> *Emlékezem: ezt követően, Fajó János barátom meghívására, beléptem a „maszek" Józsefvárosi Kiállító terméhez. Építész kurátorként működtem. Többek között elkészítettem a Velencei Bienálé „posztmodern"*

építészettel foglalkozó kiállításának magyar bemutatóját. Intenzív amerikai kapcsolataim révén, kiállítást rendeztem „Chicago ma" címmel. A kiállításon bemutatásra kerültek, az új fiatal chicagói építészgeneráció – Baby Babka építész és társai – munkái. A kiállítási anyag negatívjait, az amerikai kollégák adták részemre. Én a zsebembe behoztam a negatívokat, a nagyításokat az MTI-vel készíttettem el saját költségemre. Ezeknek az építészeti kiállításoknak – figyelembe véve, az akkor változásban lévő modern építészetet – nagy szakmai közönsége volt!

Fajó János Kiállító termét, a következő évben – feltehetően Aczél György elvtárs sugallatára – a VIII. kerületi Tanács illetékes osztálya visszavette Fajótól és bezárta a Józsefvárosi Kiállító termet. Így szűnt meg a „renitens" Józsefvárosi kiállítóterem, pedig a sikerért Fajó MSZMP tag is lett.

Ezt követően, hosszabb szünet következett. *1999-ben, az Orczy téren épülő új városközpont 2. épületének földszintjén, megnyitottuk az Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galériát – mely lényegében folytatása volt – a megszűnt Józsefvárosi Galériának.* Azzal a különbséggel, hogy a Kévés Galériában jelentősen megnövekedett az új modern építészettel kapcsolatos hazai és külföldi kiállítások száma, valamint a Galériában zenei, színi, irodalmi, közgazdasági előadások is megrendezésre kerültek.

A rendszerváltást is számba véve, ez már egy új korszak kezdetét jelentette!

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET ÉPÍTÉSZETI SZAKFOLYÓIRAT

A Magyar Építőművész című építészeti folyóirat vezetőjének, Dr. Major Máté professzornak a meghívására, rövid ideig részt vettem a szakfolyóirat szerkesztő Bizottságának munkájában.

A folyóirat szerkesztő Bizottságának fő feladata volt, az elnök (Dr. Major Máté) és a főszerkesztő (Nagy Elemér és munkatársa Szabados László építészek) a Bizottság többi tagjának részvételével, a havonta megjelenő folyóirat tematikájának összeállítása. A folyóirat szerkesztői, a kortárs hazai és külföldi építészeti művek fotódokumentációit elkészítették. A MÉSZ folyóirat, a hazai és jelentősebb külföldi építészeti pályázatokat is leközölte.

Major Máté professzor úr külön kívánságára, minden hónapban megjelentek a folyóiratban, a kortárs hazai és külföldi modern képzőművészetek aktuális művei. Így ismertem meg például Haraszty István mobilszobrász induló munkásságát is.

A Bizottság nem vette figyelembe Aczél György, a kormány kultúrával megbízott miniszterének a TTT (Támogatott, Tűrt, Tiltott) meghirdetett álláspontját. *Major szerint: a modern képzőművészet és a modern építészet összefüggő egészet alkot, és ezeket nem lehet különválasztva kezelni!* Valójában, a modern építészet akkor már nem tiltották!

A Magyar Építőművészet Bizottsága igyekezett a világ legkorszerűbb és legújabb építészeti munkáit, publikációit is bemutatni. *Külön rangot jelentett azokban az években, a folyóirat címlapján közölt építészeti objektumok.* A korszerűség szem előtt tartása, a szaklapnál végig megmutatkozott és ennek politikai nehézségeit, Dr. Major Máténak kellett esetenként kivédenie.

Ilyen címlap volt, például a magánépítészet 1956 utáni indulását követően, az általam tervezett *Meredek utcai teraszházakról készült címlapfotó,* vagy az Új Mechanizmus idején 1964-1969 között, Tokár Györggyel tervezett Esztergom: Étterem és Kultúrház „magánépítészeti" objektuma.

1920 után, a független Magyarország építészetét kívánta reklámozni, a kiváló teoretikus építész, Borbíró Virgil által irányított „Tér és Forma", vagy az 1940-es években megjelenő „Építészet" című folyóirat. Ezt a sort követte, az 1950-es évek után megjelenő „Magyar Építőművészet" című szakfolyóirat.

Az Építőművészetben publikálásra kerülő épületeket, rendszerint a Bizottság egyes tagjainak javaslatai alapján választották ki. A közlésre

ajánlott épületekről készült fotódokumentációk átvizsgálása után, a Bizottság döntött az egyes épületek publikálásáról vagy elutasításáról.

Egy ilyen furcsa eset történt velem: az egyik kisebb épületemmel kapcsolatban. Az Új Gazdasági Mechanizmus idején, (hivatalosan 1964 és 1969 között), a Múzeum körúti ismert férfidivat szabómestere, Losonci Imre – 1956 előtt az Operett Színház főszabásza – megbízott, a Mátyáshegyen vásárolt telkére építendő nyaraló tervezésével és kivitelezésével. A kérése, az egykori Operett Színházi főszabász mesternek az volt: az általa bemutatott – kissé giccses – kaliforniai nyaralóépületet építsük meg részére a III. kerületi Mátyáshegyen. Én a kérést visszautasítottam. Ezután Losonci úrtól szabad kezet kaptam az épület tervezésére és építésére. Az építési költségeket a megbízó biztosította. A tervem, egy szokatlan formájú, inkább szoborra – modern plasztikára – emlékeztető vasbeton építmény volt. Losonci nem értett hozzá, a tervet szó nélkül jóváhagyta. Az épület megvalósításához, a II. világháború előtti Sorg Antal milliomos kivitelező cég ácsmesterét nyertem meg. Közölte velem: „a terv láttán, bár már nyugdíjas vagyok, vállalkozom Önnel az épület közös kivitelezésére."

Az 1970-es évek elején, ketten, a kiváló ácsmesterrel és a Moszkva térről toborzott „segédmunkásokkal" építettük meg a „házat". A megbízónak jó barátja volt a világhírű vízipólós játékos, Kárpáti György, a csapat és a szövetségi kapitány, Gyarmati Dezső, valamint második felesége a szép és híres Bara Margit színésznő. A Müncheni Olimpia befejezése után, 1972-ben Losonci, az elkészült épület ünnepélyes átadásával köszöntötte barátait. Számos színházi ember, köztük Greguss Zoltán, Bara Margit és a vízilabdázók, Gyarmati Dezső, Kárpáti György és más élsportolók vettek részt a baráti „házavatón". Kiváló fotós barátommal és kollégámmal, Török Ferenc gépészmérnökkel készíttettem fotódokumentációt, melyet

megmutattam Dr. Vargha László professzor barátomnak. Laci bácsi meglepődött az épület fotói láttán. Nem akarta elhinni, hogy ez az épület Magyarországon épült, ezért azt mondta: "Okvetlen az Építőművész folyóirat címlapján kell közölni ezt a nyaralót!"

A professzor úr nagyon jóban volt Nagy Elemérrel, a Magyar Építőművész folyóirat főszerkesztőjével és azonnal ajánlotta az épületet publikációra. Nagy Elemér is szívesen vette az általam átadott dokumentációt, azzal, hogy a következő számban az épületet címlapfotóval közölni fogják. Meglepetésemre: a publikáció azonban sohasem történt meg! Ok: Időközben a főszerkesztő tudomására jutott, hogy egy „Losonci" az épület tulajdonosa. A főszerkesztő úr azt hitte, hogy ez a Losonci azonos az akkori államelnök Losonczi Pállal. Nagy Elemér, „félelmében", hogy a kommunista Államelnök (Losonci Pál, akivel több évig egy utcában, a Meredek utcában laktam) ilyen különleges formájú nyaralója kerülne az Építőművészet címlapjára. Nagy Elemér főszerkesztő visszalépett az épület közlésétől!

Ezt követően, Fajó János képzőművész barátom segítségével, akkor engedély nélkül, „feketén" szerkesztettem és állami nyomdában nyomtattam ki, a Mátyáshegyi nyaralóról szóló komplett dokumentációt 500 példányban. Ebből ma már – 50 év után – csak néhány példányom maradt.

Az akkori kommunista ország Építőművészet című folyóiratához képest, Dr. Udo Kultermann amerikai művészettörténész már más véleményen volt és az épületet az általa kiadott Kelet-Európa építészete című munkájában le is közölte.

Emlékezem: az 1980-as években – több, mint 40 éve – megjelent művében, Dr. Kultermann viszont publikálta az épületet az Egyesült Államokban és az épülethez az alábbi megjegyzést tette:

„1972-ben, Kévés György egy barátjának nyaralót tervezett Budapest egyik külső területén. A ház, az azonos korban épült házak, főként tropikus formájával rokon, melyhez hasonlóak Brazíliában vagy Olaszországban épültek. Egy domboldalon valósult meg, a kis háromszintes nyaralónál, Kévés a körformát használta fel, mint domináns elemet, mellyel egy új egyedi épületet alkotott. Az épület metszetét nézve, a körforma alkotóelemként való hangsúlyozása, a fantáziának egy olyan frissességét mutatja, mellyel ritkán találkozunk Kelet-Európában."

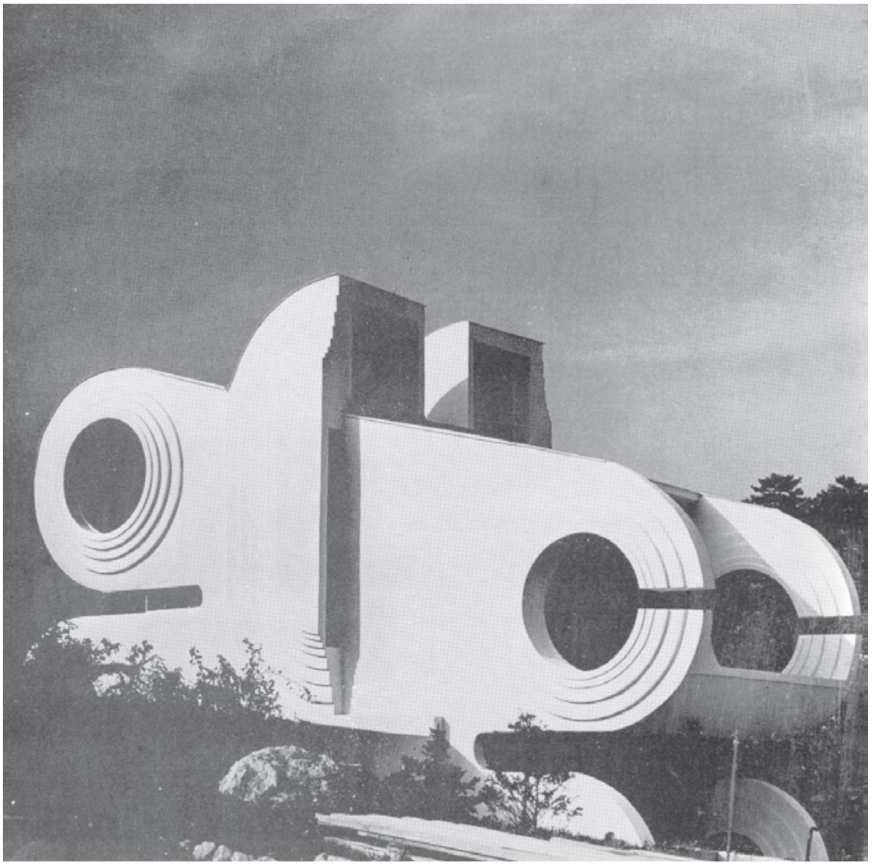

Budapest III. Mátyáshegyi nyaraló

ÉPÍTÉSZ OKTATÁS ÉS KÉPZÉS

Sok szempontból kedvezőtlen időszakban – a vesztes I. világháború után – megszűnt az Osztrák Magyar Monarchia, mely sok mindent áthidaló kapcsolatrendszere nyugat európai rangot biztosított Magyarország részére.

A Monarchia megszűnése után, a független Magyarország határán létrejött egy zóna, mely abban az időben az északi és a déli szlávoknak a korridorját jelentette volna. Ezt a „szláv korridort" azonban a Békeszerződésben megakadályozták. 1919-ben, az osztrák-magyar határ kialakításánál, Prónay Pál magas rangú irredenta katonatiszt vezetésével megalakult rövid időre a Lajta-Bánság néven, egy új, a szervezők óhaja szerint, egy politikailag független entitás. Az államalakulat rövid időre saját bélyegeket is nyomtatott! Ezt az új államot, azonban a békekötés előtt a nyugati államok kérésére, Horthy kormányzó és Bethlen István későbbi miniszterelnök megszűntette. A határzóna azonban létrejött, mert Magyarországtól elcsatolták a nyugati határvidéket – a Prónay által alakított Lajta-Bánságot megszűntették és Ausztriában soha nem volt Burgerland néven – új osztrák tartomány jött létre. Burgerland, a mai napig Ausztria államának létező tartománya. Ez a terület, egykor magyarok által lakott volt és Magyarországhoz tartozott.

1920-ban, az osztrák magyar „határzóna" vonalán – „a szláv Korridor terve" – már előre vetítette az 1945-ös „Vasfüggöny" vonalat.

A független Magyarország építész képzése, valójában még a Monarchia egykori Oktatási Rendszerére alapozódott. Követte az évszázados hagyományokat.

Az építész képzésre Hauszmannék által létrehozott Műegyetemi oktatási rendszer, összehasonlítva a tőlünk már Nyugatra elhelyezkedő fejlett gazdasági világgal, ha nem is modernnek, de megfelelőnek látszott.

A fejlett építész iskoláktól, a Bauhaustól, az olasz Renascimantótól távol kerültünk, de az akkori Műegyetem és magyar tanári kara, a kor általános követelményinek megfelelt. Az új „Csonka Magyarország" építész oktatása, már az 1920-as évektől centralizálódott, a „Horthy-

barokk", Wälder Gyula építész historizmusa hatására. 1935-ig a feltörekvő új építészgenerációt azonban távol tartották a modernség gondolatától! A változás 1935 környékén történt, amikor az egykori Ferenc rendi rendházfőnök, Zadravecz István püspök hirtelen haragjában a Vatikánba utazott, amikor Rimanócy Gyula, a kiváló fiatal építész által tervezett Pasaréti templom, építési engedélyét, a Horthy körül csoportosult retrográd építésztársaság vissza nem vonatta a Fővárossal. A hirtelen haragú püspök felháborodva azonnal Rómába ment és panaszt tett: féltette a Katolikus Egyház templomépítési jövőjét!

Zadravecz püspök római utazása után, a Pasaréti új modern templom visszakapta az építési engedélyt és a templom megépült Pasaréten.

1935. után, az elkövetkező 15 évben, a modern építészet új korszaka nyílt meg Magyarországon. Molnár Farkas és sok fiatal építész kortársa újra indították a modern építészetet, mely a II. világháború befejezését követően, 1950-ig tartott.

Wälder Gyula egyetemi tanár, retrográd építész, korai, 1943-as halála után, az építész oktatásban is változás történt, mely 1950 után, a Sztálini Szovjet Kommunizmusban változott meg újra.

Az I. világháború után, 1919-től, Nyugat Európában Walter Gropius, Mies van der Rohe világhírű építészek irányításával indult, a fejlett nyugati világ építészete. Első fontos állomása volt a Bauhaus, melyet Hitlerék 1935 körül megszüntettek. A Bauhaus oktatásánál már nem volt feltétel a hagyományos Műszaki egyetemek építész tanítása. Le Corbusier és Mies van der Rohe is autodidakta építészek voltak. Hivatalosan semmiféle építészeti oktatásban nem vettek részt. Az építész képzésnek a 20. század elején már jelentőssé vált új vonalát képviselték, miszerint például Le Corbusier és társai, egyetem helyett, már működő, különböző kiváló nyugat-európai építészirodákban kezdtek dolgozni és építész diploma megszerzése nélkül lettek a 20. század építész világnagyságai. Sajnos Magyarországon ez a folyamat nem tudott elindulni. Még Wälder Gyula professzor halála sem változtatta meg az építés oktatás koncepcióját! A döntő változást – negatív irányban – 1950-ben Magyarországon szovjet megszállás alatt létrejött Szocialista Realista oktatás hozta meg.

Az 1920-as évektől, Magyarországon az építész szakma kettévált, Horthy a kormányzó jelentős segítségével: milliomos kivitelezőkből (Sorgék, Havelék) az építészet rangját, a gazdag kivitelezők határozták meg! A szakmailag képzett, a fejlett nyugati világ építészetéhez kapcsolódó tervezők – Rimanóczy, Nyíri, Lauber és a többiek – háttérbe szorultak. A műszaki értelmiség hanyatló korszaka kezdődött, a Horthy rendszerben és ez folytatódott a szovjet szocialista realizmusban.

Az építész szakma képviselői, már a II. világháború előtt – Sorgék, Hávelék – a milliomos kivitelezők beérték a jóval gyengébb Thököly úti Felsőipari technikumi végzettséggel. A folyamat erősödését mutatja: 1945 után, a Dániába „kivitt" fiatal kortárs építészgeneráció, a jeles később világnagyságok (Utzon és társai) építészirodájában eltöltött idő után, 1950-ben hazajöttek és a szovjet szocialista realista építészet világába léptek be. *„Sorsukat valójában a történelem megpecsételte!"*

Példa erre Farkasdy Zoltán kiváló, akkor fiatal építész, aki már szocreál stílusban tervezte és építette meg az 1950 után (Moholy-Nagy kiváló képzőművészről elnevezett) Iparművészeti Főiskola új épületét.

> *Igaza lett Máray Sándornak a világhírű magyar írónak: „A kommunizmusnál csak az rosszabb, ami utána következik."*

Máraynak kétszeresen igaza lett, mert 1950 után jött a Szovjet Oktatási Rendszer.

1950-ben, hivatalosan is bevezették a Műszaki Egyetemen a szovjet oktatást (Kb. 400 hallgatóból, 300-at kivitelezőnek, a maradékot tervezőnek „képezték".)

A Szovjetunióban végzett, onnan 1945-ben hazatérő új Építésügyi Miniszter, Szijjártó Lajos állítólagos mondására hivatkoznak ma is:

> *„A tervezők feleslegesek, meg kell szüntetni, mert az építőiparban később a tervezést is a munkásosztály fogja elvégezni." (Gondoljunk 2010-re: nem a tervező, már csak a politikus a fontos!)*

1956 valódi céljainak és a MUK-nak elmaradása után a Kádár világban sem „Le Corbusierék" születtek. Bár Dr. Major Máté kommunista professzornak tulajdonított mondás, akkor már világhírű amerikai építész barátjának szólta a felhívás: Marcell Breuernek küldött állítólag üzenetet az 1970-es években: „Ó, gyere haza Marcell Breuer!"

Az elmúlt 60 évben hullámzott az építési oktatás magyarországi minősége, annak ellenére azt mondják létrejött a rendszerváltás, de az egykor „Vasfüggöny", ma is az osztrák-magyar határon él tovább.

Gondoljunk az osztrák Gustav Peichl, Wilhelm Holzbauer, Hollein és társaik építészeti nívójára.

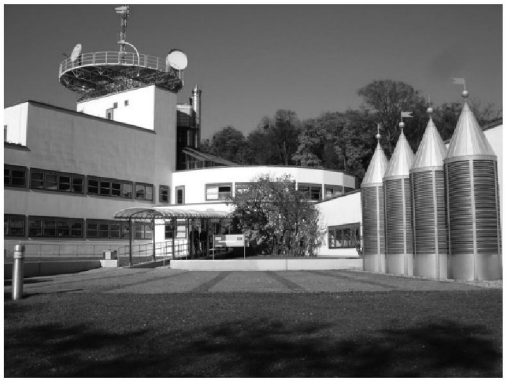

Gustav Peichl: Landesstudio Burgenland

Wilhelm Holzbauer: Landhaus Bregenz

ÉPÍTÉSZ BARÁTI KÖR

1959 tavaszán, utolsó egyetemi vizsgám egyike, Dr. Vargha László tanárúr – Magyar Népi Építészet – tárgyú kollokviuma volt.

Már az új „Kévés-Pizág" tanulási módszerünkkel készültem fel a vizsgámra. Meglepetésemre, Vargha tanárúr nem ragaszkodott a vizsgatételekhez, hanem felajánlotta, hogy válasszak magamnak témát a magyar építészettörténetből. Témaként – a Zsámbéki románkori romtemplomot választottam.

Láttam, Vargha tanárúr kissé meglepődött a választásomon, de rövid felelés után azonnal beírta a jelest az indexembe. A kollokviumom után, váratlanul a tanárúr megkérdezte, miért választottam én a Zsámbéki romtemplomot. Elmondtam, hogy gyerekkoromban, a II. világháború után gyakran játszottunk öcsémmel Zsámbékon a romtemplomnál. Ezért úgy gondoltam, a rangos műemlék romot jól ismerem.

Ezt követően, Vargha tanárúr tovább kérdezett, érdekelte, hogy vannak-e Kévés nevű rokonaim Gyöngyösön. Elmondtam: 1937-ben meghalt apám Gyöngyösön született és ott is járt iskolába.

Meglepődtem, amikor Vargha tanárúr elmondta, hogy *ő apámnak volt barátja és osztálytársa és Gyurmán Endre nagybátyám pedig latin-magyar közös tanáruk volt a Gyöngyösi gimnáziumban.* Ezzel a Népi Építészetről szóló vizsgám sikeresen lezárult!

Néhány nap után Vargha tanárúr felhívott telefonon és közölte: van egy kedves volt tanítványa, a fiatal, akkor Mesteriskolás építész, Tokár György, aki a pályázatukhoz fiatal építész segítséget keres.

Tokár György, a Bercsényi utcai diákszállóban felhívott és kérte, amennyiben ráérek, menjek be a munkahelyére, az Ipartervbe, egy építész tervpályázat ügyében. Találkoztunk a Deák Ferenc utcai Iparterv központban. Akkori Mesteriskolás vezetőjükkel, Dr. Böhönyei Jánossal (később rövid ideig Dr. Szendrői Jenő után az Iparterv főmérnöke és a MÉSZ elnöke volt) és Tokár barátjával, az ugyancsak Mesteriskolás Vadász György barátjával voltak szobatársak. Megismerkedésünk után kérdezték: lenne-e időm, egy új lakóház tervpályázaton segíteni. Elvállaltam a felkérést, bár szűken voltam az idővel, mert a diplomatervem mellett, a Velencei nyaralóház pályázatát is erre az időre kellett elkészítenem.

Végül mind a három feladatomat teljesítve, 1959. júniusában, a Dr. Weichinger Károly professzor által vezetett Középülettervező Tanszéken építész diplomát szereztem.

Így indult Dr. Vargha László tanárúrral és Tokár György építésszel a barátságunk, amely rövid időn belül számos fiatal kollégával bővült.

A tanárúr meghívott a VIII. kerületi Mikszáth Kálmán téri lakásába, amihez később – távollétében – Latinovics Zoltánnak és nekem a lakásához kulcsunk is volt. Ezt a nagyvonalú gesztusát, később viszonoztam: Dr. Vargha László nyugdíjba vonulása után, a Magyarországon maradt könyveit és iratait, a tanárúr az én Vincellér utcai műterem lakásomba helyezte el. A lakáshoz kulcsa volt és később – 1984-es haláláig – időnként hozzám járt fel a műterembe dolgozni. Néha közösen megittunk egy üveg skót whiskyt.

1986-ban, a professzor úr szülővárosában, fiatal tanítványival készítette a város topográfiáját. Ekkor felkereste apám még élő öccsét, Kévés Józsefet, feleségét és családját, Tibor és Jóska fiait.

Emlékezem: Dr. Vargha László tanárúr VIII. kerület Mikszáth téri lakásából indult el az a baráti kör, melynek én is alapító tagja voltam. Nem sokkal később, Laci bácsinál több kiváló barátunkkal ismerkedtünk meg: Kovács Sándor, Balázs György, Latinovics Zoltán, Filep Antal, Mendele Ferenc, Aradi Tibor, Szabados László, Simányi Frigyes és sokan mások, színészek (Ruttkai Éva), hazai és erdélyi szobrászokkal (Gy. Szabó Bélával), festőkkel, neves közgazdászokkal, építészettörténészekkel, külföldi építészekkel, egyetemi tanárokkal.

Ezekből a barátságokból, az elmúlt évtizedekben sok értékes munkakapcsolat is alakult.

„ÉPÍTÉSZ PINCE”
A MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZ SZÖVETSÉG SZÉKHÁZÁBAN

Kondor Béla Festőművész freskóinak születése – baráti kör esti összejövetelei – vidám György és Béla napi mulatságok – 1990-től Kévés György kedvenc cigányzenészei fellépése mellett, a délelőtti Szilveszterek

Az 1956. október 23-i forradalom után, 1957-58-ban, a Kádár kommunista diktatúra idején, a Magyar Építőművészek Szövetségében új korszak kezdődött.

Ennek egyik jele volt: a MÉSZ – Ötpacsirta utcai – székházának „pincehelységét” a Szövetség felújította. A felújítással egy időben építették meg az Építészek Pincéjét, ami nem volt más, mint néhány helységből álló vendéglátó egység – kocsma.

Mint építész szakmai körökben ismert, a levert októberi forradalom után, az építészek közül néhányat – akik tevőlegesen is részt vettek az „októberi eseményekben” – elfogtak, megbélyegeztek és egyeseket hasonlóan a színészekhez (Darvas Iván és mások), minimum két évre bebörtönöztek. Így járt az akkor fiatal, kiváló építész, Molnár Péter is, aki egy cellában ült Darvas Ivánnal. *A kiszabadult építészeket ezt követően, az 1990-es rendszerváltásig a titkos rendőrség szigorúan megfigyelte.*

Az „Építész-Pince” megnyitása után, az 1956 utáni titkosszolgálat emberei, fokozottan figyelték az új létesítmény vendégeit, különös tekintettel az ott sűrűn megjelenő építészekre.

Kondor Béla, a kor egyik legkiválóbb grafikusa, festőművésze, a MÉSZ elnökségének felkérésére – két ízben is – freskókat készített a helységek mennyezetére. *Ezeket a freskókat sajnos a felújítások során mindkétszer lefestették. Nagy barbárság volt a MÉSZ részéről!*
1957-58-ban létrehozott Építész Pince, sokak szerint az akkori titkosszolgálatok javaslatára valósult meg. Így könnyű volt a szakma egyes tagjait ellenőrizni. Ezt a feltevést igazolja: a „Pince” üzemeltetését végző „Laci” teljes egyeduralkodó volt.

Emlékezem: a vendéglős, a nyitott Bikavéres palackokba töltötte, gyenge minőségű vörösborát. Reklamációnkra,

hogy nyitva hozza a boros üvegeket, nem reagált. Nekünk, bolti palackozott áron árulta a „folyó vörösbort" a „Rendőr Laci".

Évekig reklamáltuk a nyilvánvaló csalást. Az Építész Pince azonos megfigyelő funkciót töltött be, mint 1988-ban (egy Bercsényi utcai kiállításom után) Rajk László meghívására, a II. kerületi „Miniatűr" nevű presszóba mentünk, ott ugyanolyan módon árulták az ottani vendégeknek a nyitott palackokat (a titkosszolgálatok pincérjei).

Emlékezem, Rajk László szintén hiába reklamált akkor, a „Miniatűrben" a nyitott borospalack miatt.

1957 után, a titkosszolgálatok részére, jó „vadászterület" volt az Építész Pince. Nagyon sok társaság járt kártyázni, beszélgetni, vacsorázni ebbe a Pincébe. (Mint Kislégi Nagy Pista bácsiék építésztársasága, vagy Vujisics Tihamér, aki sokszor itt írta meg zenei kottáit, a Népi Együttes részére, Pilinszky János költő, aki közismerten kevés verset írt és ezért barátai sokszor viccelődtek vele. A két Vujisics és Pilinszky is sokszor együtt volt velünk „építész asztalunknál".) A legkülönbözőbb építész baráti társaságokon kívül, idejártak – „földrajzi közelség" is indokolta – a Magyar Rádió akkor fiatal riporterei és bemondói is. Állandó vendég volt a kiváló, a Népstadion tervező Kossuth díjas Dávid Károly építész is. (Károly bácsi valószínű kedvelte a fiatal építészeket, mert amikor lejött a „Pincébe", asztalunkhoz mindig egy üveg Bikavért küldött.)

Tokár Gyurka javaslatára „indítottuk el" baráti asztalunkat, melynek fiatal építészek, képzőművészek, ritkán Dr. Vargha László tanárúr is vendége volt.

Az itt alakuló baráti körünknek alapító tagjai voltak: Tokár Gy., Kévés Gy., Fülöp Jenő, Demény Tamás, Aradi Tibor, Rácz Endre, Vujisics Tihamér és Stoján, Kondor Béla és sokan mások.

1965 után – közös elhatározásból – egy időben rendkívül népszerű Béla és György napokat is itt a Picében tartottunk. (Tokár György, Vadász György, Kriszt György, Balázs György, Kévés György stb. és Bélák: Pintér Béla, a Vári Hilton tervezője, Dr. Borsi Béla, Iparterves statikus, 30 évig maszek épületeinknek a statikus tervezője volt.)

Emlékezem: 1988. áprilisban feleségem, Földvári Éva kezdeményezésére, az Athéni Likabetos hegy Szent György Katedrálisában jöttünk össze és Plákai kocsma negyedben tartottuk az aktuális György és Béla napot.

Az 1980-as években, még Földvári Évával a Meredek utcában határoztuk el, hogy a Szilvesztereket is barátainkkal, nagyobb társaságban megünnepeljük. 1991-ben, miután Évával hazatértünk az Egyesült Államokból, végig gondoltam régi ötletünket és szilveszteri összejöveteleket szerveztünk. Javasoltam, hogy ne a szokásos „éjfélt", hanem a napközbeni 12 órakor ünnepeljük meg az óév búcsúztatóját. *Akkor még mindenki józan és fitt!*

1992-től, közel 30 éve azóta is összejövünk, esetenként 50-60 személy, a Szilvesztert nappali fényben köszönteni. A szilveszteri mulatságok az eltelt 30 év alatt kiterebélyesedtek, a családi szaporulatok révén megsokszorozódtak, igényesebb rendezvények születtek. Esetenként különböző neves zenészek és a rendezvényeket gazdagító személyek (bűvészek, tárogató művészek), Geiger György és társa, trombita és hárfaművész, Gulyás Dénes híres operaénekes barátunk és ugyancsak operaénekes fia és Dénes befutott tanítványai, az ifjabb és idősebb Vujisics zenekar szórakoztatja, az 50-60 fős „vendégsereget".

Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galériában, az egyik délelőtti Szilveszter

Gulyás Dénes operaénekes és Kévés György

KITÜNTETÉSEIM

YBL DÍJ – KOSSUTH DÍJ – PRÍMA DÍJ

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ÉRDEMREND TISZTIKERESZTJE

ÉS MÁS NEMZETKÖZI DÍJAK

1972-ben az Iparterv főmérnöke, Dr. Szendrői Jenő terjesztett fel a legmagasabb építész tevékenységért adományozható kitüntetésre – Ybl díjra.

A felterjesztésem tárgya: *magánépítészeti (maszek építészeti) tevékenységem elismerése volt.* Az Ybl díj volt számomra az első és legfontosabb díj, mert ez nem az akkori nagy állami mamutirodába végzett tevékenységért kapott díjam. A MÉSZ elnöke, az Iparterv főmérnöke, magánmunkáim elismeréseként szándékozott az Ybl díjjal kitüntetni.

A felterjesztés, az állami kommunista Építésügyi Minisztérium felső vezetésében – elsősorban Dr. Szabó János államtitkárnál – nem aratott osztatlan sikert. 1973. március 10-én értesítették Szendrői Jenő főmérnököt, hogy a Kévés György Ybl díjra történő felterjesztését az Építésügyi Minisztérium nem hagyta jóvá. Ezért kérte Szendrői főmérnököt, hogy a Minisztérium bejelentését, mint a Magyar Építőművészek Szövetségének (MÉSZ) elnöke vegye tudomásul. Dr. Szabó János államtitkár véleménye szerint, a Magyar Állam nem adhat állami díjat, magánmunkák kitüntetésére. Dr. Szendrői Jenő azonban, mint a MÉSZ elnöke ragaszkodott a kitüntetésemhez. Ezért közte és Dr. Szabó János államtitkár között vita alakult ki. Szendrői véleménye szerint: *„engem nem érdekel, hogy a Kévés otthon a saját konyhaasztalán, vagy nálam az Iparterv rajzasztalán készíti a terveit, számomra a végeredmény számít, milyen lett az általa tervezett épület!"*

A vita hatására, 1973. március 10-én, öt nappal a szokásos díjkiosztás előtt Szendrői titkárnője hívott: *„Kévés elvtárs, azonnal jöjjön le a főmérnök úrhoz!"*

Miután a kitüntetésem körül kialakult vitáról nem volt tudomásom, meglepetéssel hallgattam Szendrői rövid közlését: *„Szabó János megtámadta a maszek Ybl díj felterjesztésedet. Közöltem vele: ha*

megakadályozod Kévés Ybl díját, én azonnal lemondok a Magyar Építőművész Szövetség elnökségéről." (Ismert volt akkor már a puha diktatúra, Kádárék nem szerették a konfrontációkat.)

„Szabó János és köztem kompromisszum született: a felterjesztésedhez azonnal tedd hozzá a könnyűszerkezetes rendszered Zuglói 24+6 tantermes megépült prototípus iskola épületének anyagát. .....én már szóltam a „Boginak"." (Bognár volt az Iparterv fotóműhelyének a vezetője.) „Készítse el az anyagodat és azonnal küldjék be Dr. Szabó Jánosnak az ÉVM-be. Ennek költségét én, mint Iparterv fizetem." (A „maszek" felterjesztés anyagának előállítási költségéhez, nagynénémtől, anyám nővérétől, a művészetpártoló egykori színésznőtől kértem költsön 3000 forintot, hogy a dokumentációt el tudjam készíttetni – ez akkor egy komoly pénzösszeg volt, mert egy építész havi fizetése volt körülbelül ugyanennyi forint.

Az Ybl díjra való felterjesztésem utólagos kiegészítésével, 1973. március 15-én az Ybl díjat megkaptam, de ezért később súlyos árat fizettem! Ugyanis 34 évig – beleértve az 1990 utáni rendszerváltást követő 16 új kapitalista évet – semmiféle kitüntetést nem kaptam. Ez a tény is igazolta, hogy milyen „erők" – beleértve „irigyeimet" és a kommunistákat (volt Párt és KISZ titkárokat) – melyek 2006 évig minden elismerésemet megakadályozták.

2005-ben kaptam meg a Tisztikereszt kitüntetést, majd 2006-ban a Kossuth díjat és ezt követően, még abban az évben a Príma díjat. A felterjesztőket, melyeket a díjazottak általában el szoktak felejteni, én a rend kedvéért rögzítem. Ybl díjat Dr. Szendrői Jenő főmérnök, Tisztikeresztet és Kossuth díjat Haraszti István, híres magyar mobilszobrászművész és a Príma díjat Csete György Kossuth díjas építész barátom felterjesztésére kaptam.

Kitüntetéseimet, díjaimat visszafogottan, de értékeltem. *Az 1973-ban kapott Ybl díjnak őszintén örültem, mert ezt kifejezetten a magánépítészeti tevékenységemért kaptam. Az építtetőim külön is örültek a kitüntetésnek, mert elmondhatták – viccesnek hangzik – az ő házukat egy Ybl díjas építész tervezte.*

> *Emlékezem: 2007 tavaszán furcsa dolog történt: Csete György építész barátom felhívott és közölte, hogy ő, mint a Kuratórium (Bíráló Bizottság) tagja, felterjesztett engem Príma Primissima díjra. Kérdeztem, hogy kik vannak*

rajtam kívül építészek felterjesztve. Közölte: „Te, a Finta Jóska és a Középülettervezési Tanszék vezetője!" A felterjesztettek nevét halván azonnal tiltakoztam a felterjesztés ellen, mert a díjat az egykori kommunista miniszterelnök veje, maga is vezető szerepet betöltő vállalkozó alapította, aki köztudott volt, hogy a rendszerváltás után is Finta Józsefet folyamatosan ellátta állami, majd később „maszek" munkákkal. Így a három felterjesztett között biztos voltam abban, hogy a Primissima díjat Fintának fogják adni. Csete a reklamációmra közölte velem, hogy a felterjesztését ő már nem vonhatja vissza.

Igazam lett, mert valóban Finta kapta a Primissima díjat. A díjkiosztás napján reggel, a Magyar Televízió adásában egy kerekasztal beszélgetésre meg voltunk hívva. A jelzett időre én megjelentem, rajtam kívül Finta József is, de a harmadik díjazott nem jelent meg

Emlékszem meg is lepődtem, a műsorvezető a „Népszava" című újság akkori főszerkesztője volt és mi csak ketten ültünk vele szemben a „kerekasztalnál".

A műsorvezető velem nem is törődve – mintha ott sem lennék – azonnal Finta kollégához fordult. Kérdése: „Finta úr, hogy kerül maga ide a kitüntetettek közé? Hiszen ön a Kuratórium, azaz a díjra felterjesztő Bizottságnak a tagja, akinek feladata a díjazottak kiválasztása!?" Finta József válasza: „Igen, tudom, én erre az egy esetre felfüggesztettem a Kuratóriumi tagságom." (Jókai Anna író is ugyanezt tette ugyanebben a helyzetben.) A műsorvezető: „Ez azért így nem korrekt, de tudja-e Finta úr, azt mondják a városban, hogy ön az épületeivel több kárt okozott Budapestnek, mint a II. világháború Budapest ostrománál! Lebontotta a világhírű pesti Duna part maradék részét is!"

Erre a rendkívül éles kritikára a megszólítottnak nem volt érdemi válasza, pedig ez éles kritika volt. Illett volna válaszolni rá. Ezt követően nagyon rövid idő volt a reggeli tévéműsor, miután a személyem körül nem talált a műsorvezető semmi érdekeset.

Ilyen erkölcsi színvonalon működött és valószínű működik a magyar közélet a kommunizmusban, majd a rendszerváltás után, a régi kommunisták és barátaik által vezényelt rendszerváltásban is.

A műsor végén én is szóltam a kollégámnak, hogy ezt a hangnemet az építésztársadalom nevében – ha igaz az állítás, ha nem – azonnal vissza kellett volna utasítani. Nincs tekintélye a ma építészének!

A 2010-es évek elején, az új kormány által törvénytelenül megalapított Magyar Művészeti Akadémia (MMA) a városligeti Múzeumnegyedére építészeti pályázatot írt ki.

Az építészpályázat helyszínével nem értettünk egyet és tervező társaimmal, Fajó János Kossuth díjas képzőművésszel, Bugár-Mészáros Károly, az Építész Múzeum volt igazgatójával, a Műcsarnok korábbi igazgatójával, valamint építész és képzőművész társaimmal, tervező team-et alakítottunk azzal a céllal, hogy saját elképzelésünk szerint elkészítjük az új Fővárosi Múzeumnegyed telepítésére kiírt tervpályázatot. A múzeumnegyed a Városligetbe, mint a világon is jelentős közparkba való elhelyezéssel nem értettünk egyet, hanem többségében a Duna mellé telepítettük az új múzeumnegyed épületeit. *A pályamunkánkat benyújtottuk, de a Bíráló Bizottság akkori vezetője, Fekete György irányításával a tervpályázatunkat kizárták.* A Városligetbe telepített múzeumnegyed programja, elhelyezése azóta mértékben megváltozott, de az engedély nélküli építkezés és az éles vita a mai napig tart.

A Városligeti Múzeumnegyed tervpályázatával kapcsolatban, 2015 évben, a Magyar Tudományos Akadémián, a tervezők, részvevők és a Bíráló Bizottság meghívására vita délelőttöt tartottak. Ezen alkalommal a Tudományos Akadémia felkérésére részletesen is ismertettem a múzeumnegyedi pályázatunk koncepcióját.

A Magyar Urbanisztikai Társaság 2015-ben, *Városliget, Város, Vár* címmel könyvet adott ki, melyben rögzítette a terület ügyében a Tudományos Akadémián megtartott konferencián elhangzottakat.

KITÜNTETÉSEK

1973 Ybl díj *Tisztikereszt 2006*

17 év kommunizmus + 17 év rendszerváltás Σ 34 év díj nélkül (?)

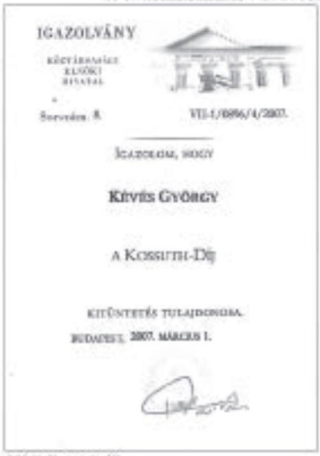

2007 Kossuth díj *Prima Primissima díj 2007*

1973 Ybl-díj	Javaslat: Magánépítészeket (Bp. Marodek utcai teraszházak) Javaslat tévő: Tokár György Ybl-díjas építész
1973 Ybl-díj	Felterjesztés: Magánépítészet – édes vita Szendrői és Szabó János ÉVM államtitkár között Építésügyi M. követelése csak magánmunkáért a szocializmusban nem lehet Ybl-díjat adni. Sztahóegres plusz állami munka: Könnyűszerkezetes magyar építési rendszer. Terv: Kévés Ipartery
	Felterjesztés: dr. Szendrői Jenő Ybl-, és Kossuth-díjas építész, Ipartery Sándorok, Magyar Építőművész Szövetség akkori elnöke
2006 Tisztikereszt	Felterjesztés: Bizottság Kossuth-díj helyett
2007 Kossuth-díj	Felterjesztés: Hatszerfi István „Édeske" Munkácsy-, és Kossuth-díjas szobrászművész
2007 Prima Primissima díj	Felterjesztés: Csete György Ybl-, és Kossuth-díjas építész

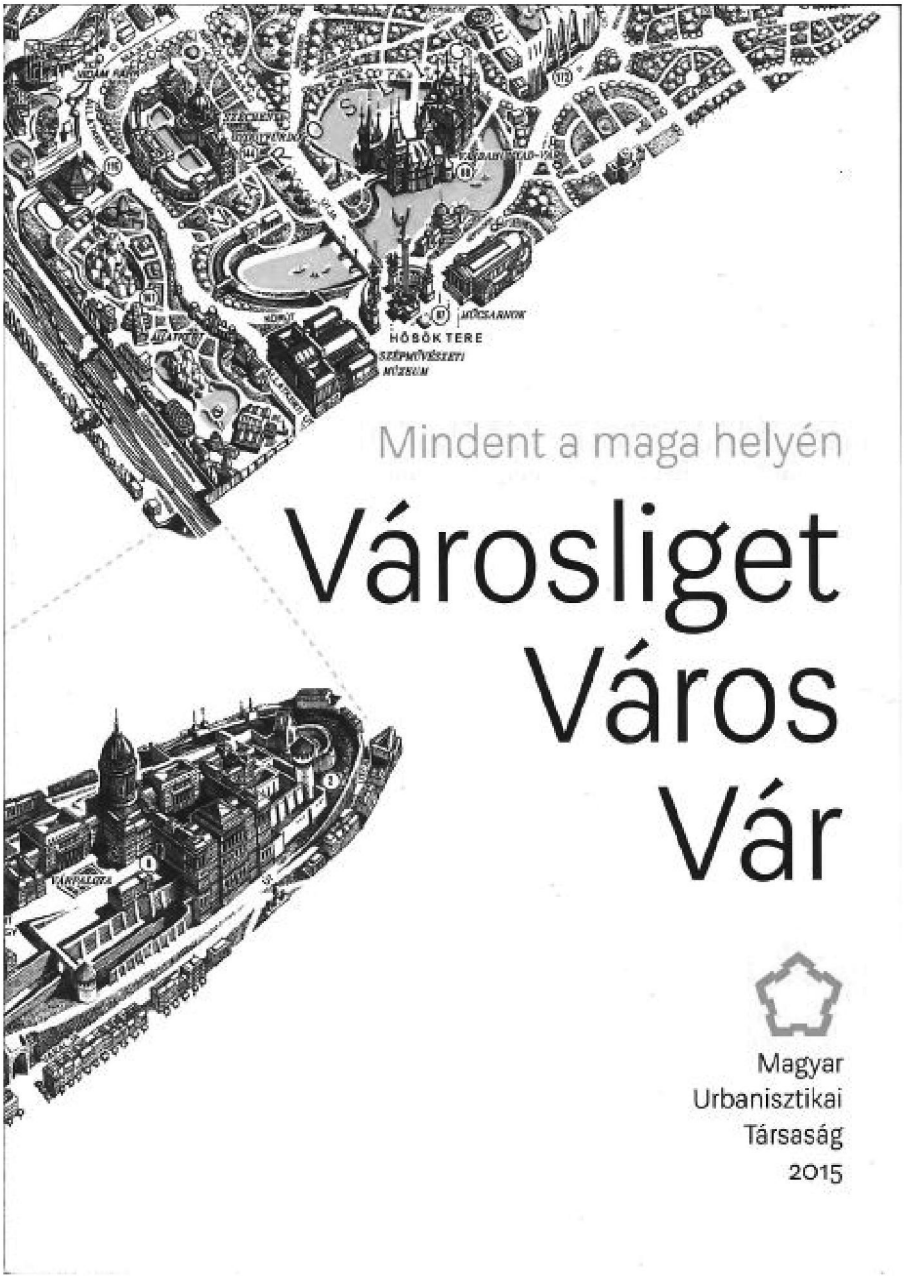

A könyv címlapja

Kévés György

Történeti épületek hasznosítási lehetőségei

Bevezető

Köszönöm a Tudományos Akadémiának és az Urbanisztikai Társaságnak, hogy a sok vihart kavart, a Királyi Várból újabban kitelepítésre ítélt funkciók, vitatható, tervével, a mára már elvetélt Andrássy úti múzeum tengellyel, majd – a ma is aktuális – évek óta a viták kereszt tüzében álló értelmetlen csak pénzt emésztő Városligeti Múzeum-negyed koncepcióval kapcsolatban, Önöknél itt a Tudományos Akadémián mondhatom el véleményemet.

Nyíltan le kell rögzíteni: az értelmetlen Városligeti Múzeum-negyed építési terve (mint évekkel ezelőtt a mára elvetélt Kormányzati-negyed) valószínű a máig megoldatlan pártfinanszírozás érdekében történik!

Királyi Várral kapcsolatos Osztrák Magyar Monarchiától örökölt funkcióját vesztett új igény már 1920-ban a Horthy korban aktuálissá vált, hisz megszűnt a Monarchia és a Királyi Vár Hauszmann Alajos tervezett funkciója.

A Vár sorsának rendkívül zavaros, funkcióját kereső előzmények után az 1960-as vári kulturális (múzeumi-negyed) központ koncepció két évtized alatt sok-sok „állami pénzen", a mi pénzünkön, ugyan „szocialista" nívón, szegényes kivitelben, de vitathatatlanul kulturális célt szolgáló funkciót hozott létre. Lehet ezt az akkori koncepciót ma vitatni, de pestiesen szólva: ma ez van! Ebből az adottságból kell kiindulni, amikor bárki más új helyszíneken, új funkciókon gondolkodik. Például az 1960-as években nagyszabású, (kiváló építész Gulyás Zoltán „tollából") a Vár nyugati oldalán ott ahová legújabban teljesen elhibázottan és feleslegesen a Nemzeti Galériát tervezik nagyszabású Néprajzi Múzeum pályázati terve készült el, de pénz hiányában akkor semmi sem valósult belőle! A Néprajzi Múzeum ment a Kúriába és ma is ott van cca. 50 év óta!

1950-től a magyar gazdaság és kultúra elmúlt 65 évben – 40 év úgynevezett szocializmus után – 25 év (ahogy egy kiváló mai közgazdász jellemezte), az „új törökök" a „régi KISZ titkárok" kaszinó-ma bróker kapitalizmusa működik Magyarországon és ez meghatározza a kulturális fejlesztések „irányát".

Mindezért a helyhez az Akadémiához illő gazdasági és kulturális számvetéssel kicsit távolabbról kell indulni : vizsgáljuk meg először az elmúlt 100 év elsősorban gazdasági – politikai hibáit-bűneit (1915-2015), melyek hazánk mai politikai, gazdasági helyzetét meg is meghatározták.

Nézzük az elmúlt 100 évet korszakokra osztva:

I. korszak 1920-tól – 500 év után – újra független Magyarország született. Ennek ellenére 1920-tól 1935-38-ig a politikában és a művészetekben a retrográd Horthy-barokk uralkodik. A korszakot meghatározó elnevezés a kiváló történésztől Szekfű Gyulától származik. A történész „Három nemzedék" című könyvéből az idézek (1934) „Néhány év távlatából visszatekintve nem tarthatjuk véletlen dolognak, hogy Trianon után nagyszámmal előállt középületeink a barokk stílus jegyeit hordozzák magukon. A harmadik nemzedéknek Trianon után uralomra jutott korosztálya már magával hozta a másolás és utánzás e megrögzött szokását, de mintha kiválasztásával keble szózatát követte. A Trianon utáni korszak neobarokk építészetének a társadalom neobarokk gondolkodásmódja felelt meg legjobban".

Ezen szomorú magyar vajúdás ideje alatt más országokban ugyanakkor, például a volt orosz nagyhercegségből 1920-tól függetlenné vált Finnországban elindult az önálló politikai, gazdasági fejlődése, benne a modern építészeté is. A kor világhírű finn építészei Saarinen-ék, Alvar Aalto és társaik, már az 1920-as évek elején új építészetet hoztak létre Finnországban. Lemaradtunk, mert ugyanakkor nálunk Magyarországon: 1920-tól 1935-38-ig politikai vezetéssel a Horthy neobarokk uralkodott, mely súlyosan akadályozta a modern magyar gondolkodást, képzőművészetet és építészetet. Ma már kevesen tudják: 1933-ban még szovjet stílusnak nevezik és akadályozzák az új modern építészetet. Figyelmeztető, mert ezt is politikusok tették. Például a kor kiváló építésze: Rimanóczy Gyula által tervezett Pasaréti modern templom építési engedélyét „szovjet stílusra" hivatkozva az építési engedélyt visszavonták, megvalósulását leállították. Paradox módon: Zadravecz püspök intézte el a Vatikánban a templomépítés újrakezdését. A püspök védte ki a szovjet stílus vádjait: idehaza Esztergomban a hercegprímásnál, mondván ez a „retrográd szellem" az ország tragédiájához vezet.

II. korszak. A II. világháború után 1950-től ismét jön a politikai beavatkozás! Az orosz avantgarde után jön Sztálin és társai által vezényelt szocialista realizmus, nálunk a barokk szocreál, az elhibázott nagyiparosítással, Sztálin-, és Lenin-városokkal. Az 50-es években, romokban heverő Királyi Várat Szíjjártó akkori Kommunista párti építésügyi miniszter teljesen szanálni akarta! Rákosiék: Párt-, Szakszervezet-, és kormányzati-negyedet terveztek a Várba. Az elképzelés ismert!

Ez a koncepció az 1956-os forradalom után elbukik, hasonlóan a 2000-es évek elején a politika által irányított temérdek pénzünkbe kerülő „Kormányzati-negyed" a Nyugati pályaudvarnál. Remélem a Városligeti Múzeum terv is hasonló sorsra jut, de kérdezem, ki fogja kifizetni a kormányzati-negyedre, majd a múzeumi-negyedre elherdált nem kevés pénzeket?

III. korszak. Az 1956-os forradalom megbukása után jön ismét a politika a Kádár panel szocializmus. Meghal a szocreál az építészetben, de a képzőművészetekben jön Aczél György elvtárs 3T-je!

IV. korszak. 1990-től a „Rendszerváltásnak" becézett politikai korszak. Első fő bűne: Első sorban politikai céllal a Dunai vízi erőmű, vele a folyó hajózhatóságának és árvízvédelemének elgáncsolása, a magyar műszaki értelmiség háttérbe szorítása. Régóta mondom, mint ismert a magyar építészet is 1920 óta zuhanórepülésben van, az irányítását legtöbbször már nem is építészek végzik. Az állami politikai irányítás kivette a képzett műszaki emberek kezéből a műszaki fejlesztéseket. Lásd sztráda építések. Például: 2000 után a szerzői jognak fittyet hányva pályázat nélkül szinte titokban a FIDESZ-KÖZTI „új állami konzorciuma" Népstadiont frenetikus költségek árán futballarénává alakítják úgy, hogy a tribün alját óriási pénzért beépítik (?), futópályát megszüntetik, és a tetőtérben helyezik el!?

A római, berlini, moszkvai (Luzsnyiki) olimpiai stadionok revitalizációját Európában a futópályák megtartásával a nézőterek lefedésével építették meg. Ez a három stadion elég példa lehet a hazai sajnos műszakilag laikus politikai elit számára, hogy átgondolják felelőtlen tetteiket! Kérdésem: hol akarják az általuk szorgalmazott budapesti olimpiát megrendezni?

Jogilag: hol van Le Corbusiernek a modern építészet egykori tanítványának,

munkatársának Dávid Károly Kossuth-díjas építésznek már a szocializmusban megszerzett szerzői joga? Na hol?
Ezt követően most itt van számunkra az új csemege gumicsont, a tervezett új „Múzeum-negyed" ügye.
Az előzmények után tájékoztatásul elmondom Önöknek: tapasztalt kollégákkal; építészekkel, volt múzeumigazgatókkal, festőkkel, szobrászokkal részt vettünk három évvel ezelőtt az első u.n. helykijelölési pályázatán. A pályázatra az állam a zsüribe urbanistát, városrendezőt nem is jelölt, valószínű úgy gondolták felesleges hisz a helyszín már megvan: a Ligetben. Hihetetlen és elfogadhatatlan, hogy csak a kontraszelektált, törvénytelenül a szakma törpe kisebbségét képviselő MMA-s „bólogató jánosokat" hívják meg zsűroroknak.
Ezen előzmények ismeretében úgy döntöttünk, hogy nem vesszük figyelembe a pályázati kiírást, de elkészítettük és bírálatra beadtuk a terveinket, telepítési javaslatainkat, az alábbiak szerint: (pályázatunkat a zsűri bírálatra sem méltatva kizárta) elfeledték az egykori mai elvtársak, hogy a „kommunizmusban" a kizárt pályázatokat bírálták meg a legrészletesebben, nehogy reklamáció legyen!

Tervünk volt 3évvel ezelőtt.

1. *A Városligetben az 1945-ben megsérült, és lebontott a 19. század második felében épült modern magyar építészet előzményének tekinthető Iparcsarnok, (mint Angliában a Kristálypalota) újraépítendő az eredeti tervek alapján. A Liget világhírű kertészete a 19. szd.-i tervek alapján rekonstruálandók!*
2. *A Néprajzi Múzeumot ki kell telepíteni a Kúria épületből a Hild által ter vezett Mária Terézia (Kilián) laktanyába, mint erre a célra legalkalmasabb épületbe kell elhelyezni. Közel az Iparművészeti Múzeumhoz és a jó közlekedést biztosító metróállomáshoz.*
3. *A MŰPA-t javasoltuk Zenei központnak. Javaslatunk: (esetleg egy nem giccses új akusztikaig is megfelelő Nemzeti Színház is építhető, ha van rá az Államnak pénze). A Ludwig Múzeum helyén az eredeti építész megbízásával Zenetörténeti gyűjteményt kell kialakítani.*

4. *A „Bálnában" Építészeti és Fotómúzeumot kel létrehozni az eredeti holland építész közreműködésével.*
5 *A Nemzeti Galériát változatlanul (korszerűsítéssel) belső új modern architektúrával régi helyén a Várban kell hagyni! A Műegyetemmel szemben lévő Duna-parton a Nehru park részleges felhasználásával a 20-21. szd. és további fejlesztéseket is magában foglaló modern művészetének múzeumát, benne az új Ludwig gyűjtemény felhasználásával Magyar Museum of Modern Art-ot kell építeni szabadtéri szoborparkkal, (például lásd Mario Botta San Franciscoi múzeumát). Az új épület koncepcióját és programját Fajó János Kossuth-díjas képzőművésszel, Kassák Lajos utolsó tanítványával, a svájci Max Bill volt barátjával közösen dolgoztuk ki. A programunk alapján az épületre sürgősen nemzetközi építész pályázatot kell kiírni.*

Közlekedés. A Duna-parti Múzeumvárost, hazai és nemzetközi hajójáratokkal (két hajóállomással) a Duna-partján elektromos üzemű automata látványvasútat kell építeni.
A látványvasút a MŰPÁ-tól a Bálnáig, azaz az érintett hidak között épüljön meg korszerű parti gyalogsétánnyal együtt.
A HÉV-et, mint ahogy 1991-ben Gerő Balázs építész barátommal az EXPO pályázatunkban javasoltuk, ki kell helyezni a Soroksári útra.
Gazdaságosság. Szegény ország vagyunk! Ne szórjuk a pénzt! A pártok finanszírozását pedig újra ki kell találni. Igen is, fontos szempont a gazdaságosság az új meglévő vagy régi épületek hasznosítása. Az új múzeumok kialakításánál mi éppen ezért számoltunk a régi és új budapesti épület állományal (Mária Terézia laktanya, MŰPA, Ludwig Múzeum, Bálna épület)
Parlament előtti tér véglegesítése.
A Parlamenti teret keretező nagy hármas: a *Parlament*, a *Kúria*, (Néprajzi Múzeumot áthelyezve) és (a meglévő FM épületbe a *Miniszterelnökség* áthelyezve). Klasszikus elhelyezés megteremthető, felesleges a politikusokat a városban utaztatni.

Befejezésül köszönöm szíves figyelmüket, és végül engedjék meg, tisztelet a kivételnek, de első sorban mai politikusainknak és társaiknak üzenünk: Anatol France egykori tanítómesterének, 19. század második felében élt francia szerzetes filozófusnak Ernest Renannak örökérvényű szinte biblikus erejű gondolatával, mely így hangzik:

„Egy nemzet tisztessége, becsülete és ítélőképessége az építészetén mérhető le."

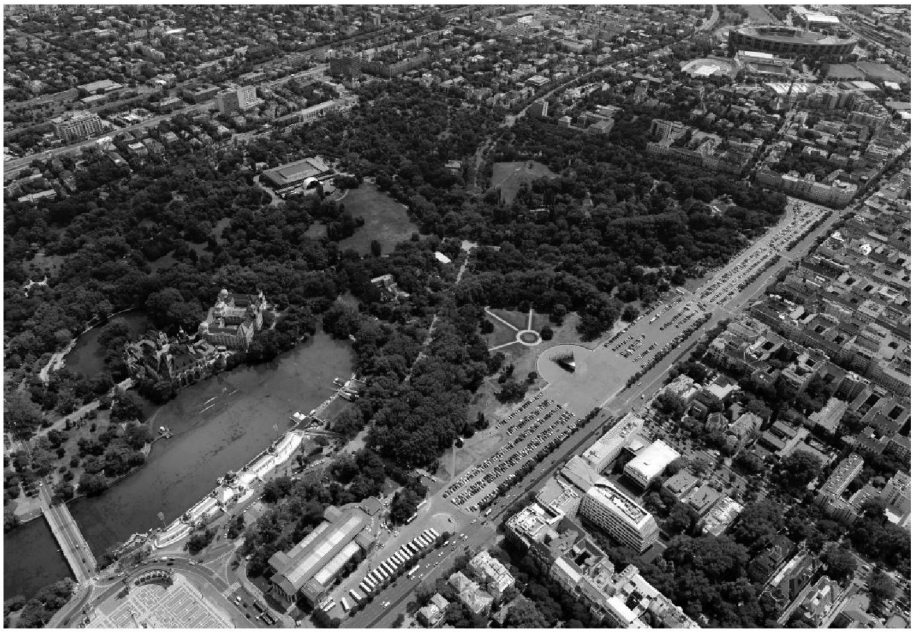

Városligeti múzeum pályázat helyszíne

ZÁRSZÓ

ZÁRSZÓ

ÉPÍTÉSZET – GAZDASÁG – TÖRTÉNELEM

1920-2020

Hová jutott modern építészetünk az elmúlt 100 év alatt?

Építészet: 1920: az Osztrák-Magyar Monarchia széthullása után: historicizmus, horthy-barokk. 1935: késő modernitás, Zadravecz István Ferencrendi püspök az egyházi építészet érdekében (Rimanóczy Gyula: Pasaréti téri templom) Vatikáni látogatása. 1950: Sztálini-Zsdanovi, Kardos: szovjet szocialista realista építészet. 1964: Új Gazdasági Mechanizmus építészete, remény a modernitás felélesztésére. 1975: Kádár-Aczél kori szegényes elmaradott hazai modern építészet. 1990: rendszerváltás kísérlet, hátraarc a kommunizmusnak, szerény nyugati segítséggel és hazai erőlködéssel vissza a kapitalizmusba. 2006: pénzügyi gazdasági világválság. 2010: modern giccsek (Új Nemzeti Színház, pléhlemez architektúra az észak-pesti Duna parton, a vörösvári Pilis Dilis, a Mammut, majd a valódi óriás gurulódeszka (Néprajzi Múzeum) a Városligetben) kontraszelekció, korrupció.

Gazdaság: 1920: Horthy újabb öngyilkos háborús készülődése, az idő előtti revansra, *"Győri program"*, ismét a német oldalon, az értelmetlen II. világháború után, szovjet uralom: államosítás, TSZ-esítés eredményeként gazdasági összeroppanás után, az 1956. októberi magyar forradalom. 1964: Új Gazdasági Mechanizmus, a NEP korzsak újraálmodásával és ezt követő bukása után vissza, a centralizált szocialista gazdaságba. A „Kádár rezsim" bukása után, 1990: rendszerváltás kísérlet a „hátraarcra", vissza a kapitalizmusba. 2006-os pénzügyi világválság, *2010-től tétova lépések a múlt Kelet felé,* de megmarad az EU-s változatlanul német *Győri program*: 1938 után 60 évvel személyautók – *ma már tankméretű személygépkocsik és valódi páncélosok gyártása is?* Legújabban, feltehetően tankokat is gyártó, külföldről hazánkba telepedett „nyugati ipar", mely ezért valószínű

folyamatosan megkéri a politikai árat, mint ezt 1938-ban Hitler Horthyékkal is megtette.

Történelem: 1919 után a szélső balról a szélső jobbra, a Monarchia bukása után Király nélküli Királyság: 25 éves Horthy rezsim. A II. világháború és az újabb területvesztő Párizsi béke után, a fejlett Nyugatról „Ady Endre kompja" ismét keletre fordult. Jön a Sztálini-Zsdanovi államosításokkal a földbirtokok felosztása, a diktatúra által kísért Szovjet Kommunizmus után, az 1956-os októberi forradalmat követő véráldozatok (kivégzések) és 200 ezer magyar állampolgár emigrációja, *a szervilis magyarság következtében, a MUK elmaradása után, a 30 éves Kádári puha diktatúra.* 1990: a kommunizmus világméretű bukása, a Szovjetunió felbomlását követően, a hazai Rendszerváltásnak nevezett gazdasági modellváltás. 1990-től 2020-ig: többpártrendszer után *„apák és fiúk" által létrehozott új autokratikussá vált egypártrendszer.*

Az építészet, a gazdaság és a történelem, szorosan összefüggő fogalmak!

Az elmúlt két évszázadban, az építészzsenik *Boullée és Ledoux* nyitását követően, Newton tudományos teljesítménye, kiváló közgazdászok, gazdasági szakértők, statisztikusok lázasan keresik, a világgazdaság fejlődésének törvényszerűségeit.

Talán az építészek (a 18. században Boullé és Ledoux, a 19. században *Paxton, Eiffel, Sullivan* után, végül *Frank Lloyd Wright,* a 20. század nagy robajjal érkező, a múltat végképp eltörlő modernitás szerzői: *Le Corbusier, Walter Gropius, Mies van de Rohe,* majd a 21. század hajnalán a spanyol *Calatrava, Zaha Hadid* és az egyszer – szerencsénk volt – mert nálunk *Kas Oosterhuis* mi is pillanatokra, de elértük a 21. századot.) Szerencsénk volt!

Néhány közgazdászt, tudóst önkényesen kiemelve: ők kutatásaikban elsősorban – a gazdaság ciklusait, időbeliségeit, hatásait keresték/keresik.

A közel múltban, általam kiválasztott kiváló gondolkodók, gazdaságkutatók, a világhírű közgazdászok által feltárt ciklusok és gazdasági események segítségével, az elmúlt száz évünkben az

építészet, gazdaság, történelem fogalmainak segítségével, időtáblázatot állítottam össze.

A közel múlt néhány gazdaságkutató, gondolkodó feltárt ciklusai:

- *Joseph Kitchin* (1861-1932 angol) 3-tól 5 évig terjedő úgy nevezett leltárciklusai.
- *Clément Juglar* (1819-1905 francia) 8-tól 10 évig terjedő, úgynevezett „Juglar ciklusai".
- *Simon Kuznets* (1901-1985 fehérorosz) általános befektetési és építési ciklusainak 15-20 éves időszakai.
- *Nyikolaj Dmitrijevics Kondratyjev* (1892-1938 orosz-szovjet) hosszú hullám 40-60 éves ciklusainak kutató feltalálója. Kondratyjev az első szovjet „5 éves terv" egyik megalkotója, a NEP korszak híve. Sztálin életfogytiglani börtönbüntetésre ítéltette, majd 1938-ban, a már világhírűvé vált közgazdászt kivégeztette.

A 19. és 20. században élt/élő gazdaságkutatók, közgazdászok, statisztikusok, valójában a vizsgált korszak történészei is voltak.

A világhírű közgazdászok kutatásainak a ciklikusságok törvényszerűségeinek ismeretéből állítottam össze a modern magyar építészet elmúlt 100 évének, építészet – gazdaság – történelem időszakainak ciklusait.

Összeállításom (tévedés jogát fenntartva) az elmúlt évszázad gazdasági ciklusainak, az építészetre és a gazdaságra, végül a történelemre gyakorolt hatásait vizsgálta.

A modern magyar építészet elmúlt 100 évének 5-15 éves gazdasági és történelmi (politikai) egymásutániságait, a centralizált (autokratikus) és a decentralizált (demokratikus) időszakok hazai építészetünk, gazdaságunk és történelmünk törvényszerűségeit rögzíti.

- ***1920-tól – 1935-ig***

Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása és a „Csonka Magyarország" Keletre távolodása – Ady Endre: A magyar komp elmélete. Tizenöt „horthy-barokk" év, a Trianoni békeszerződésben

megcsonkított ország historizáló építészete. Centralizáció: az 1935-ig terjedő politikai, történelmi autokrácia.

- ***1935-től – 1950-ig***

Wälder Gyula és munkatársa Dr. Kardos György építészek historizáló törekvései után (Wälder 1943-as halálát követően) 1935-től, Zadravecz István püspök hirtelen elhatározott Vatikáni útja, a Pasaréti új Ferencrendi templom visszavont építési engedélye ügyében, késve, de jött a decentralizált Modern Magyar Építészet 15 éve, benne a II. világháború következményeivel, Molnár Farkas, Rimanóczy Gyula, Nyíri István, Lauber László, Kozma Lajos és a többi modern magyar építész munkásságával.

- ***1950-től – 1965-ig***

A vesztes II. világháború után – a kommunista centralizmus – a Sztálini Szovjet kommunista rendszer bevezetését követően, Dr. Kardos György építész és társai létrehozzák Magyarországon a Szocialista Realista Építészetet és a szovjet típusú Magyar Építőművészek Szövetségét. Államosítások – benne a magánépítész irodák felszámolása – 15 diktatórikus kommunista év, a szovjet építész emigráció – Perényi Imre, Szijjártó Lajos és 1919-ben emigrált társaik – hazatérése. A Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülése után, országos diktatúra.

- ***1965-től – 1975-ig***

Nyers Rezső, a szociáldemokratából 1948-ban kommunistává előlépett új Gazdaságügyi Miniszter, szovjet mintára: a NEP-re és a kapitalizmusra hajazó Új Gazdasági Mechanizmusa. Új modern építészek megjelenése: Csaba László, Bérces István, Dianóczky János, Zalotay Elemér, Zalaváry Lajos, Kévés György, Tokár György, Csete György, Gulyás Zoltán, Jurcsik Károly. A magán „maszek" építészeti tevékenység legalizációja. Decentralizált, szabadabb, 4 reményteli év jött 1965-től 1969-ig.

- ***1975-től – 1990-ig***

A decentralizált rövid évtized után, a „magyar NEP" korszak vége. Az 1973-as gazdasági olajválság után, a szovjet Brezsnyev és a magyar – Kádár-Aczél rendszer – újabb 15 diktatórikus éve következett.

A „pártállami centralizált puha diktatúra" 15 éve. Az elmaradott állami kelet-európai modern építészek „zsákba táncolása". A szovjet típusú állami nagy tervezőirodák (Iparterv, KÖZTI, Lakóterv, BVTV stb.) fokozatos megerősödése, majd közvetlen 1990 előtt hanyatlása. Az állami építészek működése – vállalati zsűrizések közepette, a szerzői jog bizonytalanságai.

A magán „maszek" építészet fokozatos térnyerése. Zárásul, a Kádár-Aczél korszak – 1990-es – összeomlása. Végül 40 év után, a kommunizmusból „hátraarc" a kapitalizmusba.

- ***1990-től – 2005-ig***

40 év után visszatérés a centralizált kommunizmusból a decentralizált kapitalizmusba, a rendszerváltás első szabad 15 éve. A Magyar Építész Kamara értelmetlen létrehozása.

A másodosztályú nyugati vállalkozók silány építészettel árasztották el Magyarországot! Ezt kiegészítően jelent meg néhány új magyar magánépítészeti együttes – köztük a Kévés és Építésztársai Zrt. iroda: Orczy Fórum Városközpontja, a Budapest VIII. kerületben.

- ***2005-től – 2020-ig***

Az egykori kommunista mintára újra centralizált és államosított 15 gazdasági év. Korrupcióval, szakmai kontraszelekcióval, alacsony színvonalú épületekkel: Új Nemzeti Színház helyén a „Gödör", a Soroksári út melletti Duna parton, az új kormány által épített giccses, stílustalan, műszakilag elmaradott (akusztika) Nemzeti Színház. (Fajó János Kossuth díjas képzőművész szerint – „Pesti Dilis".) A Római Katolikus Egyház által is bírált Katolikus Egyetem – ma már csak raktárnak használt új központi épülete, a hivatalos új kormány által reklámozott Piliscsabai Egyetem főépülete. (Fajó János szerint: a „Pilis Dilis".) Az új Duna parti nívótlan bádog Úszóstadion és a feleslegesen, törvénytelenül lebontott Népstadion. A 2018-as Dohai

arab stadionoktól, műszakilag és építészetileg fényévekre elmaradó, új, „Puskásnak" nevezett építmény megvalósítása. (Az új tervező tájékoztatása szerint – a két Erzsébet híd súlyú acélmennyiséggel – gazdaságtalan lefedéssel készült az új stadion.)

- ***2020-tól – ???***

A kiváló orosz-szovjet – Sztálin által kivégeztetett – Nyikolaj Kondratyjev közgazdász és társai új decentralizált közgazdasági ciklusa után – új építészeti korszaknak – kell következnie!
Nyikolaj Kondratyjev 40-60 éves közgazdasági ciklusai: Szovjetunióban: a NEP korszak után teljes diktatúrát követően 1920+45 év=1965 (Sztálin 1963-ban hal meg és azután jönnek az utódok, köztük Hruscsov, Brezsnyev elvtársak.)
Magyarország: 1945+45 év=1990 (A kommunizmus után jött újra a kapitalizmus.)

Zárásul bemutatom közvetlen a Koronavírus járvány előtt tervezett épületemet, a Newark (USA) Passaic Hotel Hilton és Konferenciaközpont 2017-ben tervezett épületét. A megvalósulás az időközben bekövetkezett akadályok miatt késik.

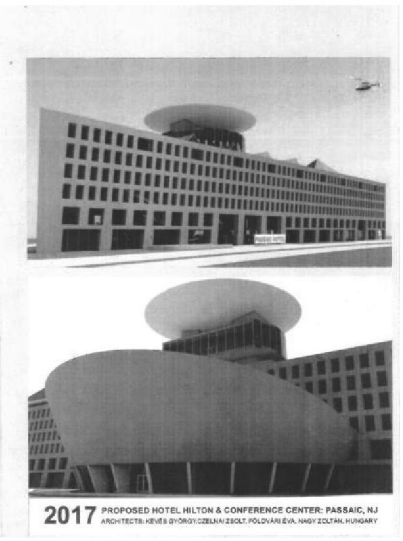

TERVEK, FOTÓK, KÉPEK

FLÜCHTLINGSLAGER
TRAISKIRCHEN

EIN: 25. NOV. 1956

AUS:

CSALÁDI NEVE: KÉVÉS GYÖRGY

KERESZTNEVE: GYÖRGY

LEÁNYKORI NEVE:

SZÜLETÉSI DÁTUM ÉS HELY: 1935 III. 20. ÓSI

UTOLSÓ LAKHELY MAGYARORSZÁGON: SOPRON

AZ EGYÜTT UTAZÓ 14 ÉVEN ALULI GYERMEKEK NEVE SZÜL. HELYE ÉS KORA:

Kévés György, a bécsi Traiskircheni menekülttábor által 1956. november 25-én kiadott igazolványa

Dr. Udo Kultermann professzor (USA)

A kortárs, akkor nem a nyugati körbe tartozó magyar építészet egyik vezető alakjának Kévés Györgynek felfedezése 1978-ban, a Bauwelt című akkor nyugat-európai építészeti szaktolyóirat segítségével.

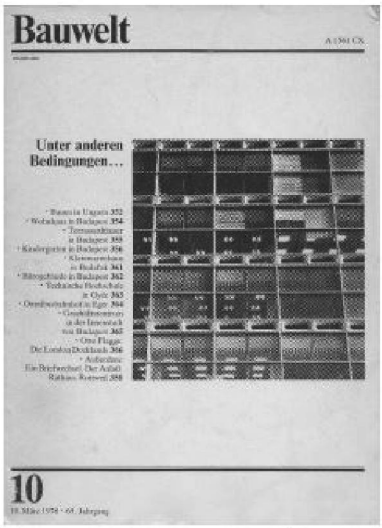

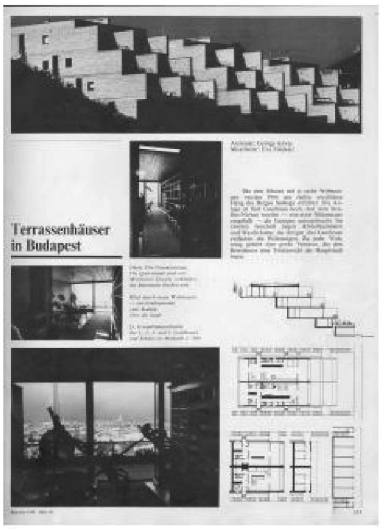

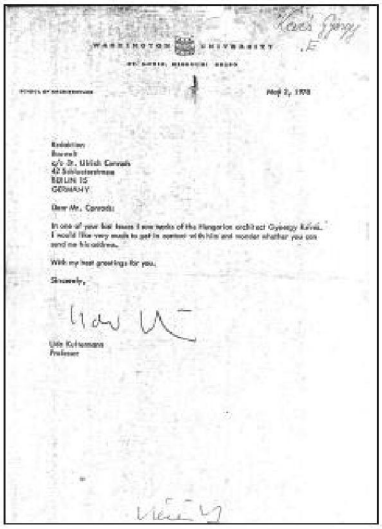

Dr. Udo Kultermann professzor (USA) a „Bauwelt" című folyóirat főszerkesztőjéhez írt levele, melyben Kévés György elérhetőségét kéri.
1978

Dr. Udo Kultermann a St. Louis-i Washington Egyetem (Missouri állam, USA) emeritus professzorának számos művészeti és építészeti témájú írása jelent meg, ezek között: több mint 25 könyv, így például a 20. század építészete (amely több, mint 300 ezer példányban kelt el, több izben kiadták és számos nyelvre lefordították), az "Új irányzatok Afrika építészetében", "A harmadik világ építészei", "Kelet-Európa kortárs építészete" (benne részletes ismertetés Magyaror-szág jelenkori építészetéről és építészeiről), "Kortárs építészet az arab államokban". Dr. Kultermann a nem nyugati világ építészetének elismert szakértője, doktori címét a németországi Münster Egyetemen nyerte el.

Dr. Udo Kultermann is Professor Emeritus of Architecture at Washington University in St. Louis, Missouri. He has published widely in the fields of art and architecture and is the auth or of more th an 25 books, including Architec-ture of the 20th Century (which has said more th an 300,000 copies in several editions and translations), New Directions in African Architecture, Architects of the Third World, and Contemporary Architect-ure in Eastern Europe (which includes detailed information about contemporary Hungarian architecture and architects), Contemporary Architecture in the Arab States Dr. Kultermann is an acknowledged authority on nonWestern architecture and received his Ph. D. from the University of Muenster, Germany.

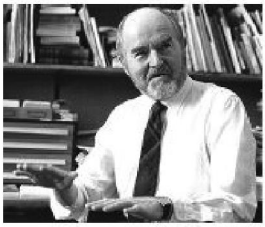

Dr. Udo Kultermann
professzor

Washington Egyetem St. Louisban (USA). Az Építész Kar épülete
Washington University in St. Louis (USA). School of Architecture

St. Louis Washington Egyetem Építész karának épülete,
ahol Dr. Udo Kultermannal, mint az egyetem Visiting professzora tanítottunk együtt.

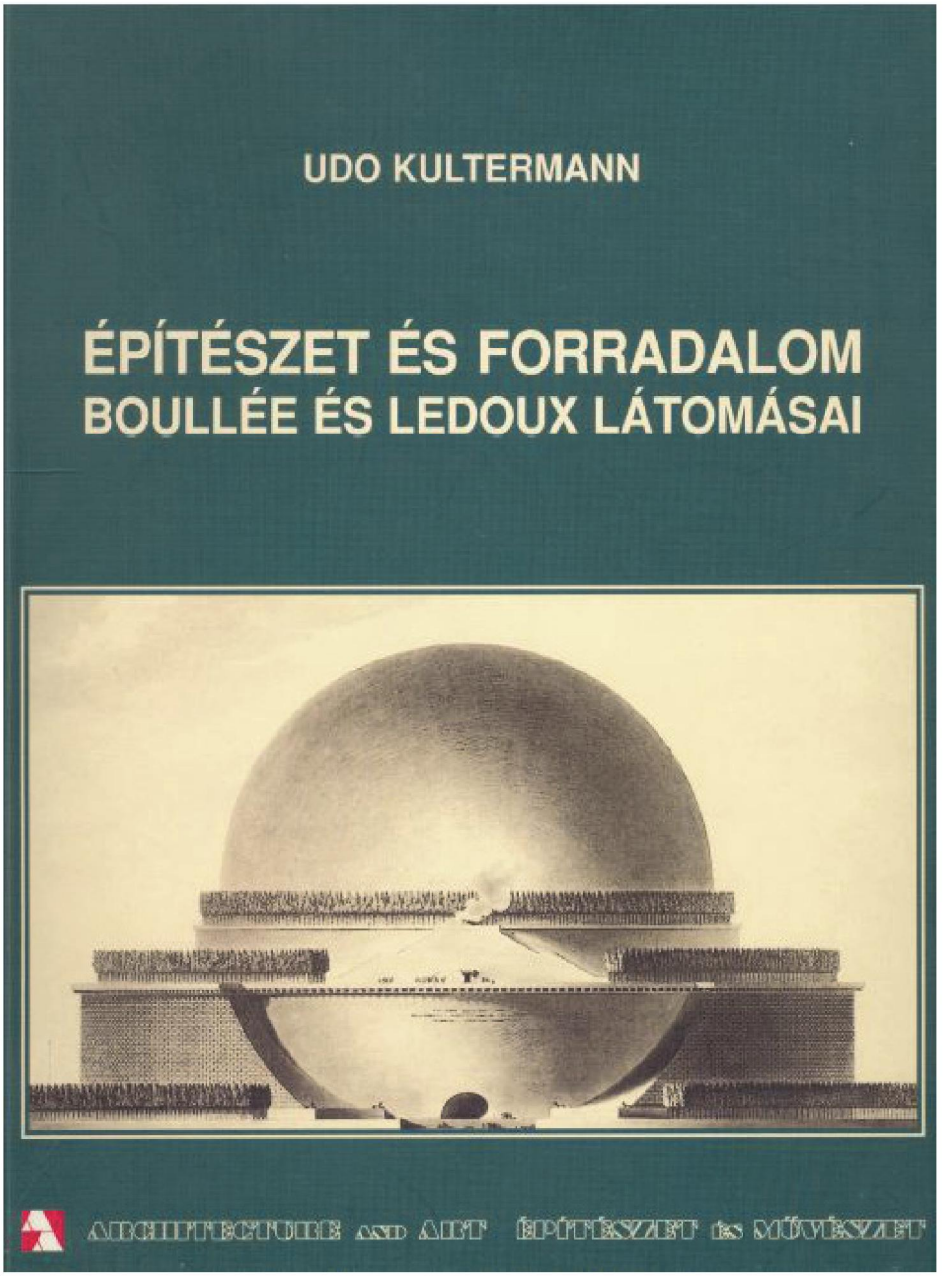

Dr. Udo Kultermann: „Építészet és forradalom"
Boullée és Ledoux látomásai című könyv címlapja
2003

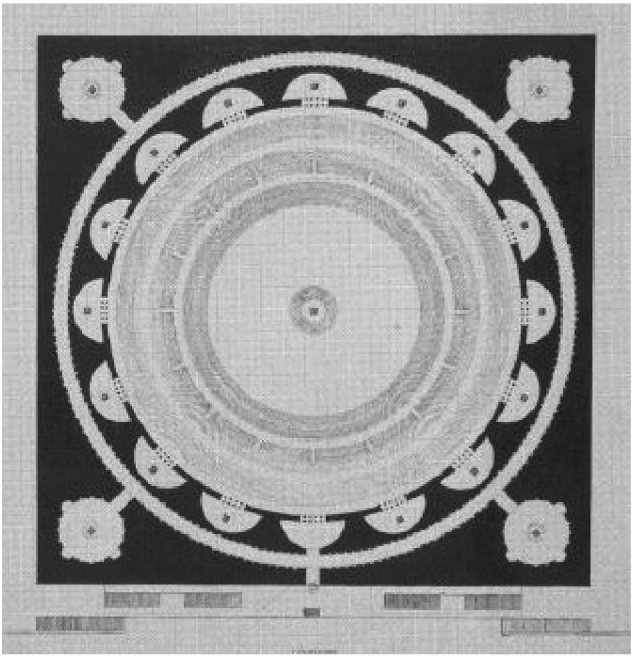

Boullée: Newton síremlék alaprajz
1784

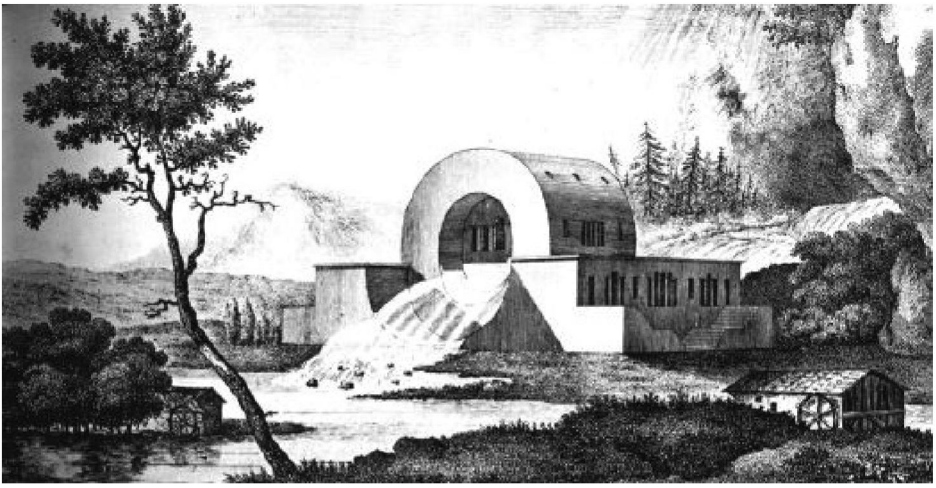

Ledoux: Gátőrház a Loue folyón

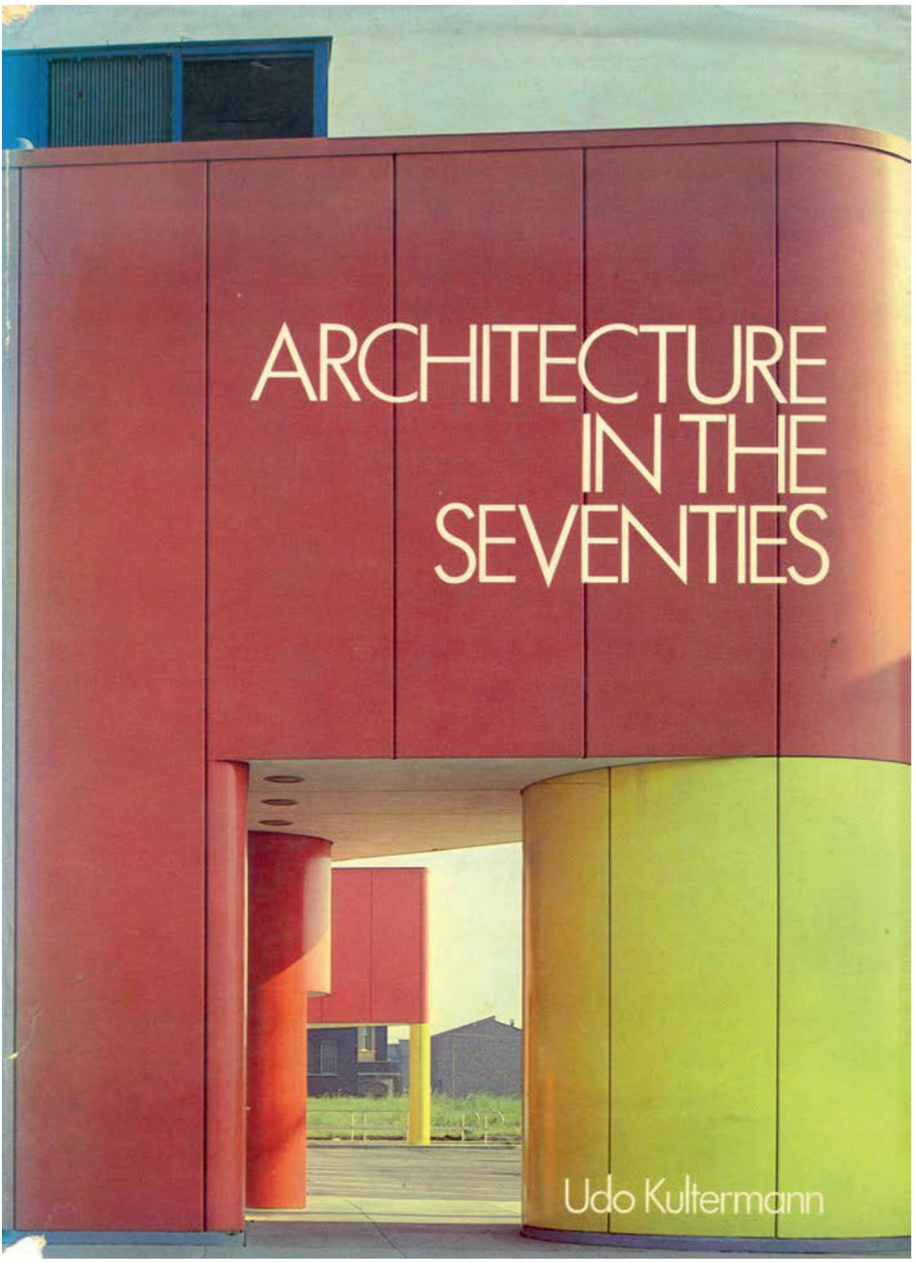

Dr. Udo Kultermann: „Hetvenes évek építészete" című 1980-ban megjelent könyvének címlapja.

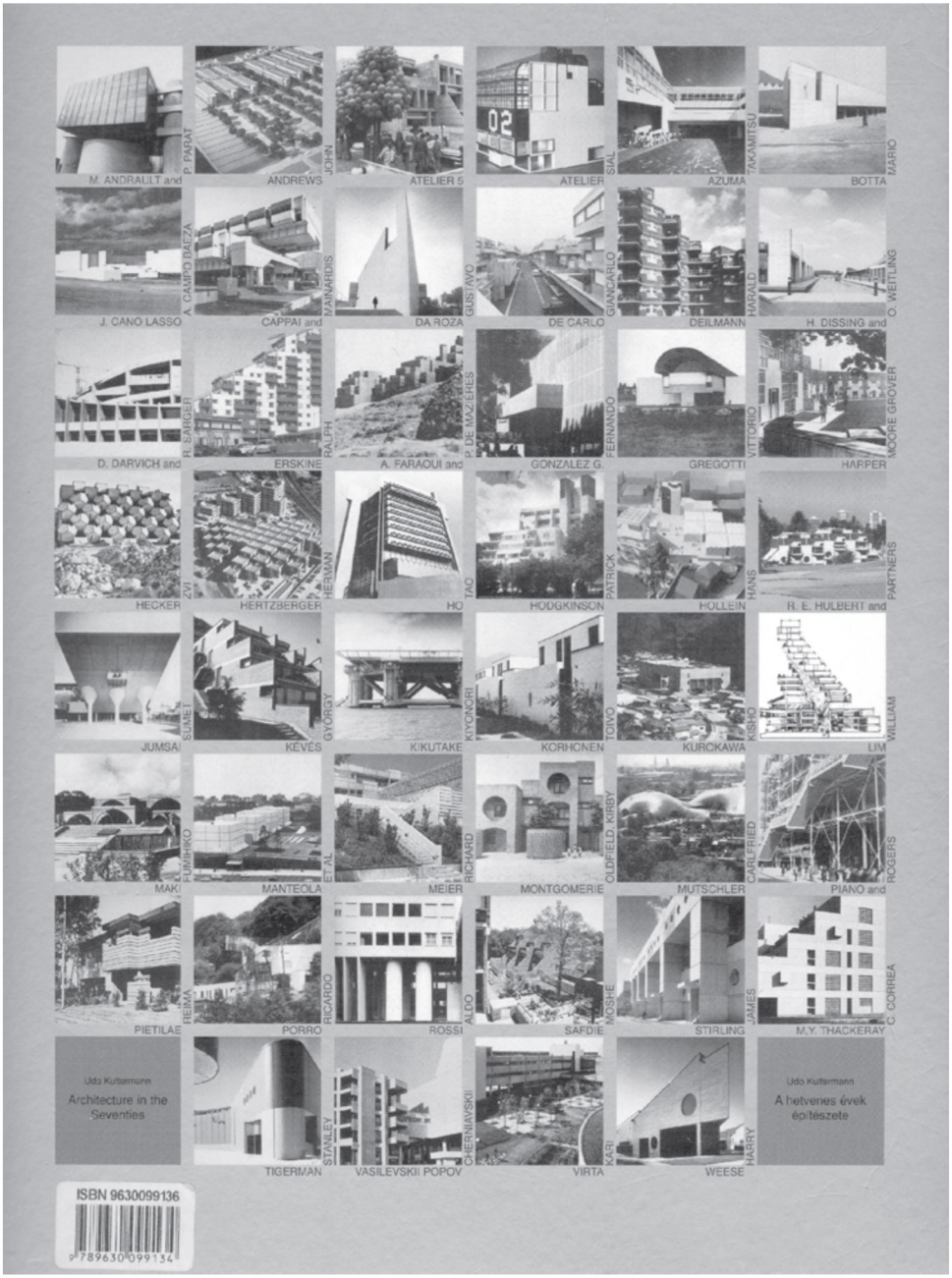

Dr. Udo Kultermann: „Hetvenes évek építészete" című könyvében szereplő 46 válogatott építészek munkái, köztük Kévés György Budapest Zólyomi úti teraszházai.

Dr. Udo Kultermann: „Hetvenes évek építészete" című könyv tartalomjegyzéke.

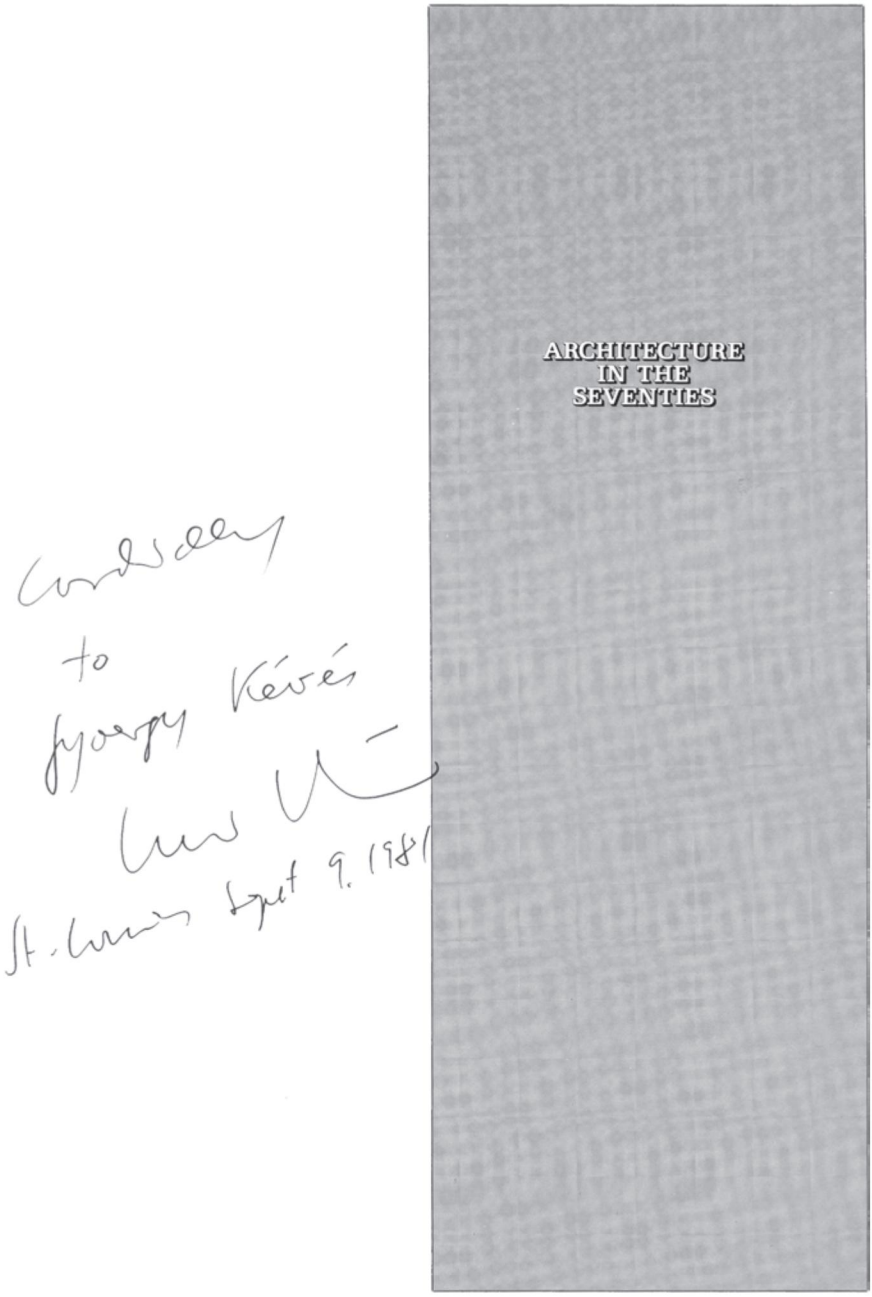

Dr. Udo Kultermann által küldött, „Hetvenes évek építészete" című könyvének Kévés György részére dedikált példánya.

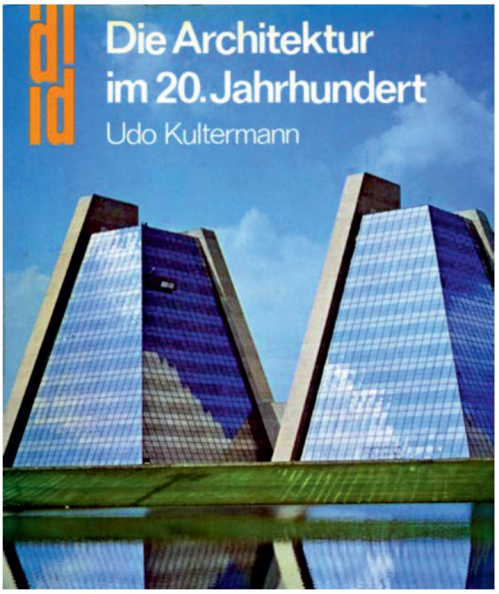

Udo Kultermann: „A 20. század építészete" című könyvének címlapja (2. és 3. kiadás)

Gyoergy Kévés: Wohnsiedlung in Budapest (1974-1975)

Kévés György: Budapest, Zólyomi út
9 lakásos teraszház
1974

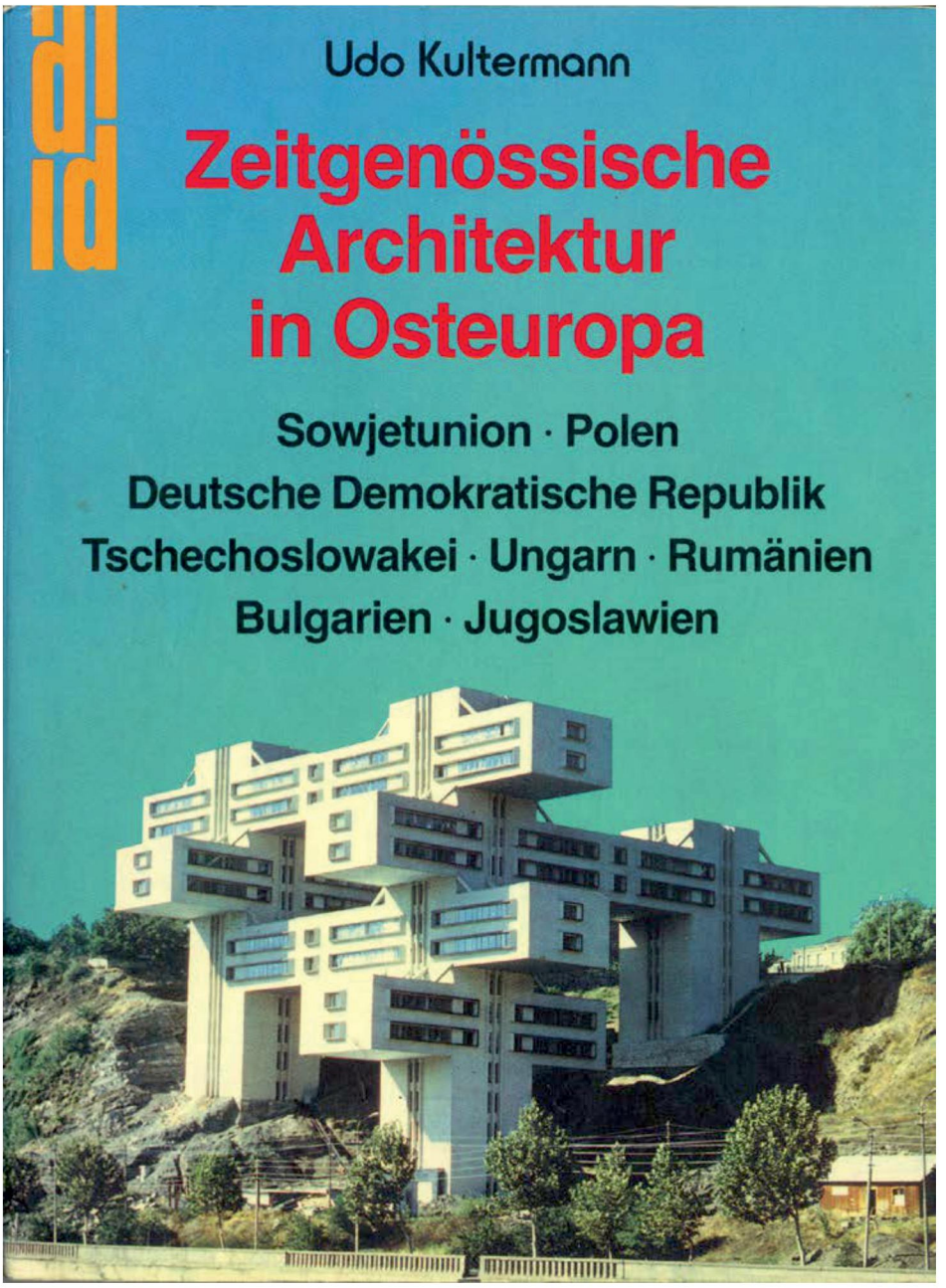

Dr. Udo Kultermann: „Kelet-európai kortárs építészet" című 1985-ben megjelent könyvének címlapja. A könyvben a professzor által válogatott, a modern magyar építészet egyes épületei is közlésre kerültek.

1970

1972-ben Kévés György egy barátjának nyaralót tervezett Budapest egyik külső területén. A ház az azonos korban épült házak, főként trapikus formájával rokon, melyhez hasonlóak Brazíliában vagy Olaszországban épültek. Egy domboldalon megvalósult kis háromszintes nyaralónál a kárfarmát használta fel, mint domináns elemet, melyel egy új, egyedi épületet alkotott. Az épület metszetét nézve a kárfarma alkotóelemként való hangsúlyozása a fantáziának egy olyan frissességét mutatja, melyel ritkán találkozunk Kelet-Európában.

Udo Kultermann Washington Egyetem professzora USA 1970

2016

In 1972 György Kévés built a summer house for a friend in the Budapest green belt. The house resembles more tropical forms of contemporary buildings which have analogies in Brazil and Italy. Using a circular form he created a new type of building which resulted in a small three level summer residence on a hilly site with a unique identity. Looking at the ection of the three lever house the orchestration of the circle as the constituting element in the design reveals a freshness of fantasy rarely found in any part of Eastern Europe.

Udo Kultermann Prof of Washington University USA 1970

Budapest III. kerület Mátyáshegyi nyaraló
A tervezés éve: 1970

Udo Kultermann: A harmadik világ építészete

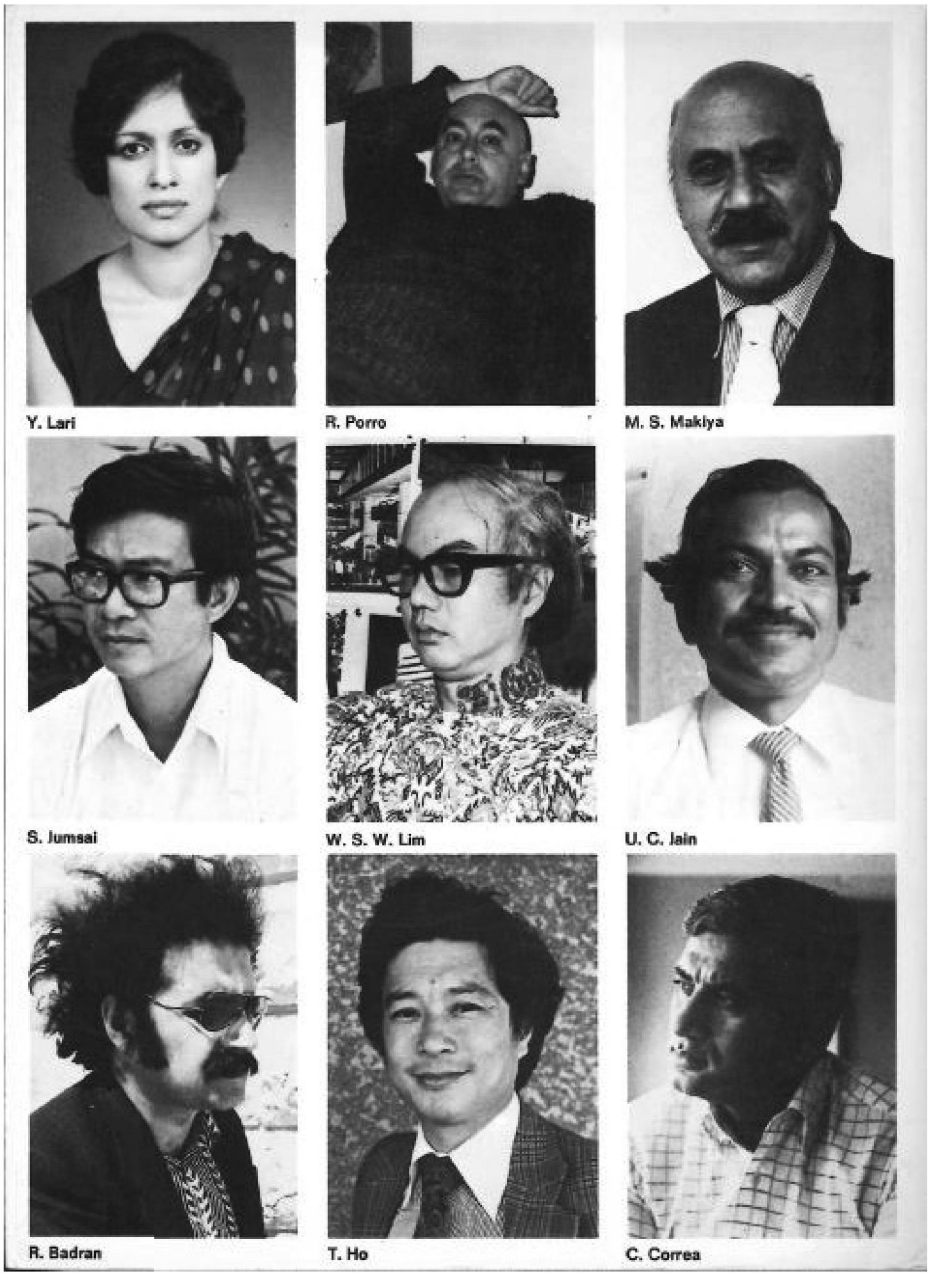

A harmadik világ építészete

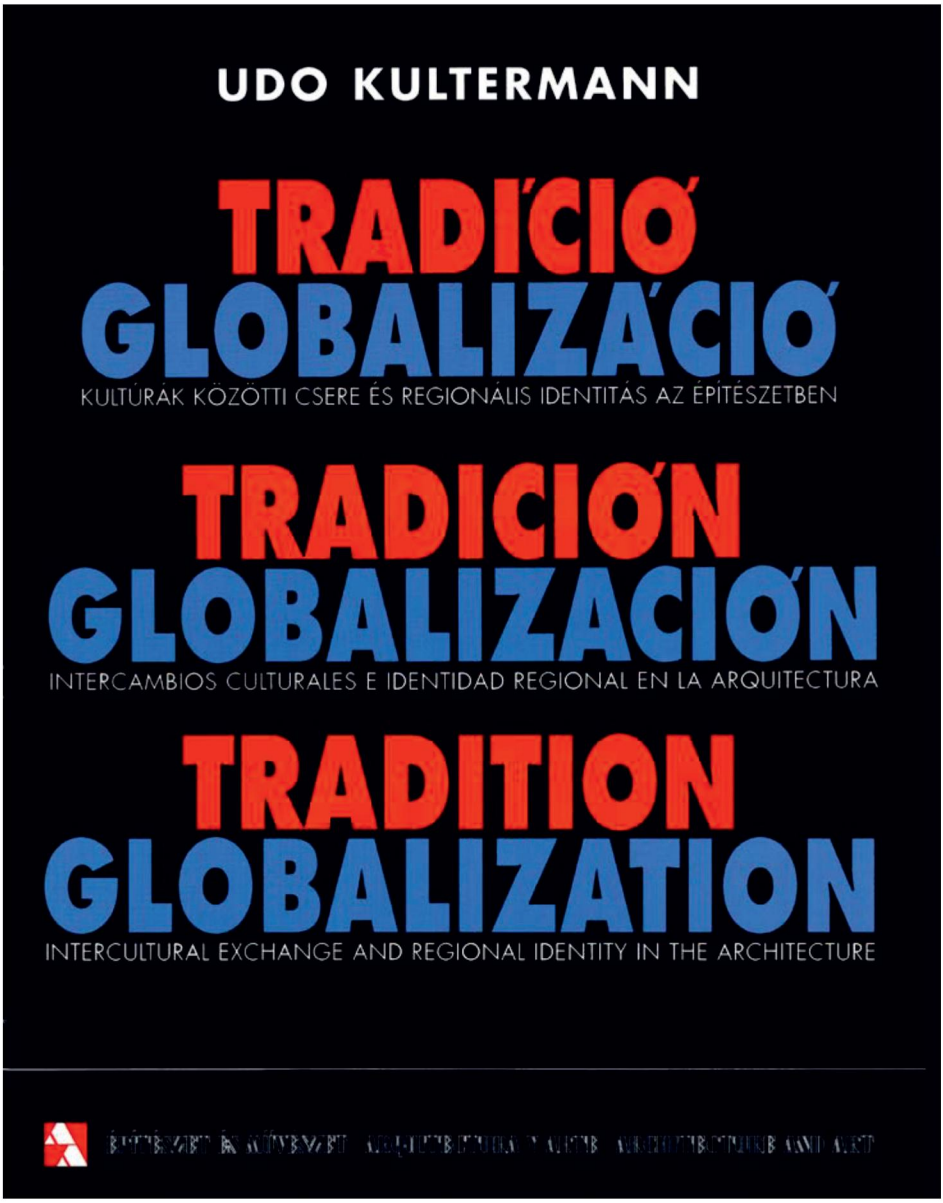

Dr. Udo Kultermann: „Tradíció globalizáció" című,
a Kévés és Építésztársai Rt.-vel közösen készített,
2007-ben Budapesten megjelent könyve.

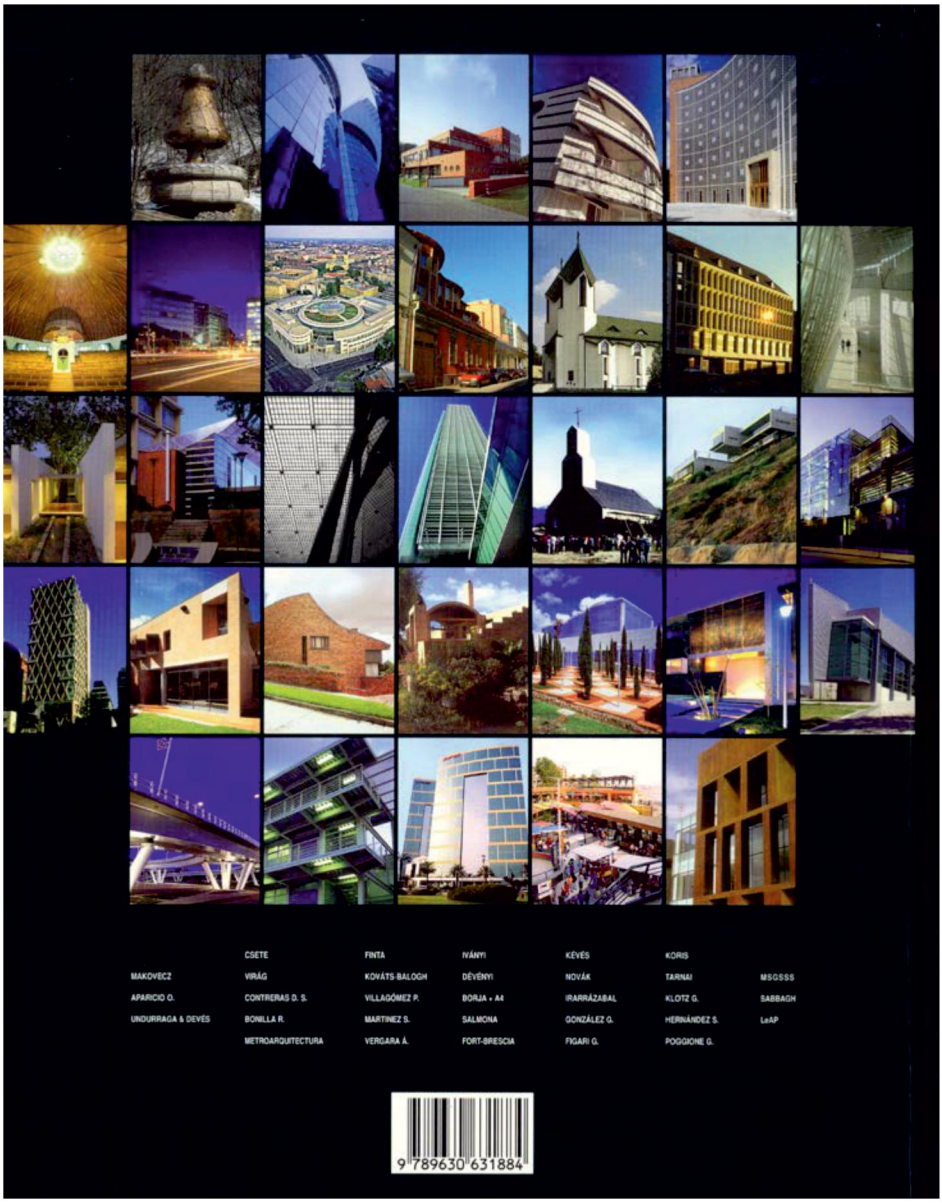

Dr. Udo Kultermann: „Tradíció globalizáció" című könyvében szereplő magyar és dél-amerikai építészek, Santiago de Chile-ben bemutatott kiállítási anyaga.

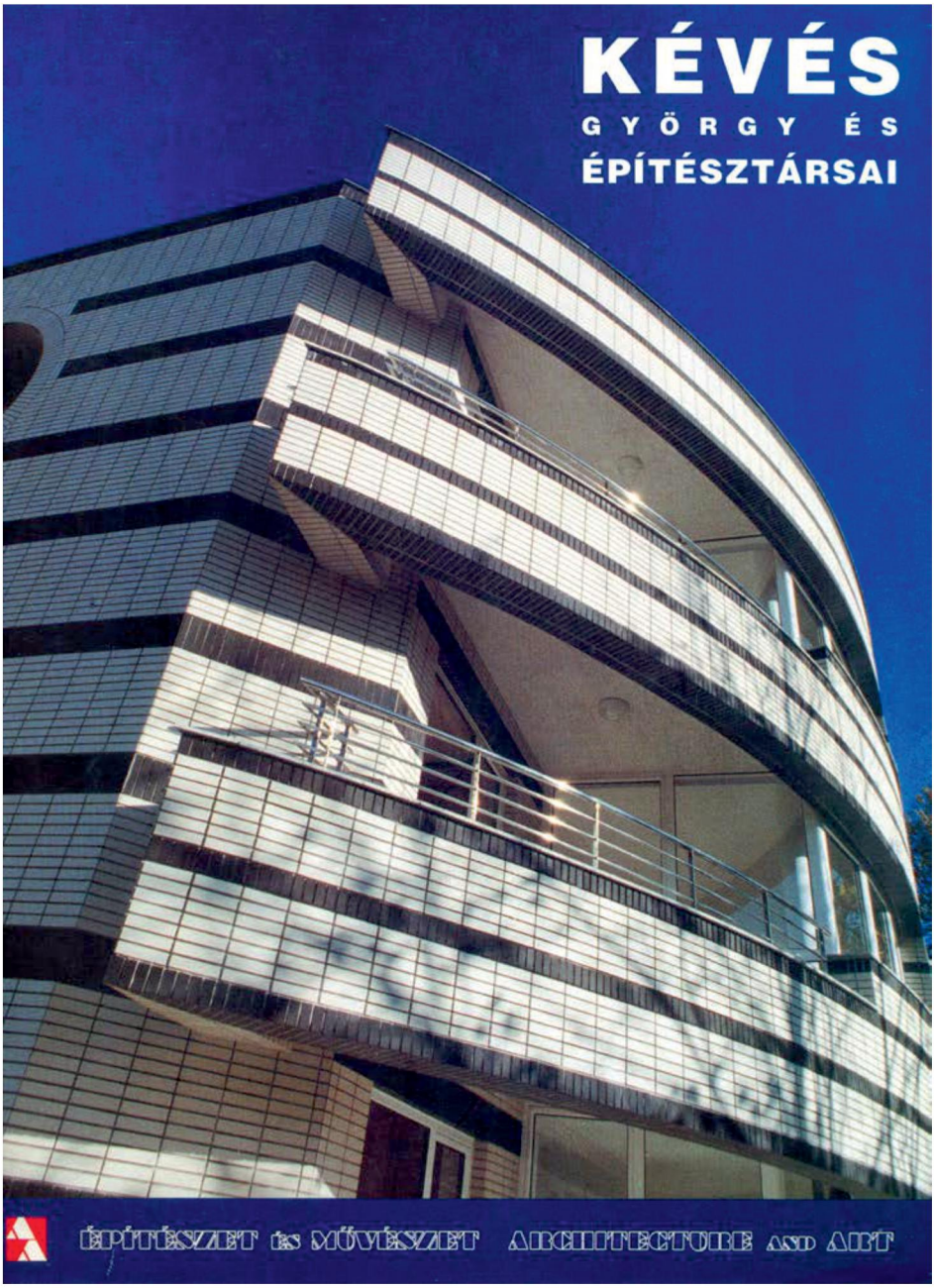

„Kévés György és építésztársai" című 2000-ben megjelent könyv címlapja, belsőben Dr. Udo Kultermann professzor írása Kévés György építészeti munkásságáról.

Dr. Udo Kultermann: Építészet Művészet Történelem
Kévés György és munkatársai, Földvári Éva és Kovács András
2016-ban megjelent könyv címlapja

BÉCS UNIDO Központ
Nemzetközi tervpályázat
Terv: 1968, Építészek: Kévés György

WIEN UNIDO Centrum
International competition
Plan: 1968, Architect: György Kévés

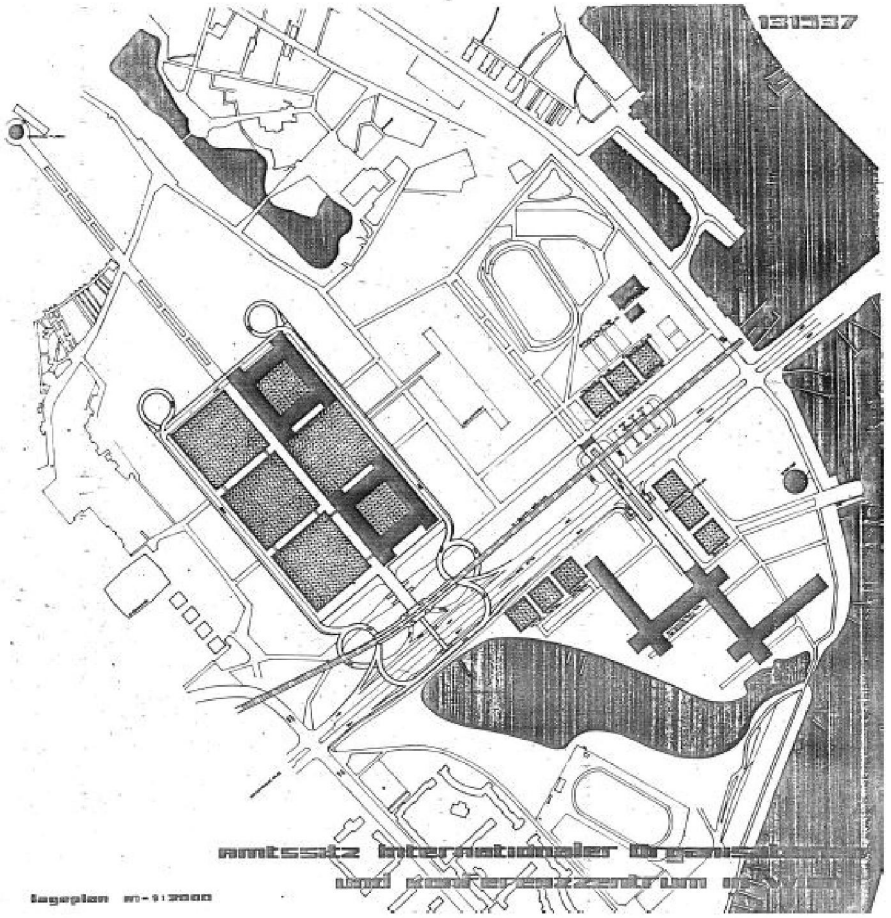

Nemzetközi tervpályázat: Bécs ENSZ Központnak tervezett épületegyüttes
Építész: Kévés György
1969

Homlokzati terv, háttérben a bécsi TV torony

A koncepció axonometrikus rajza

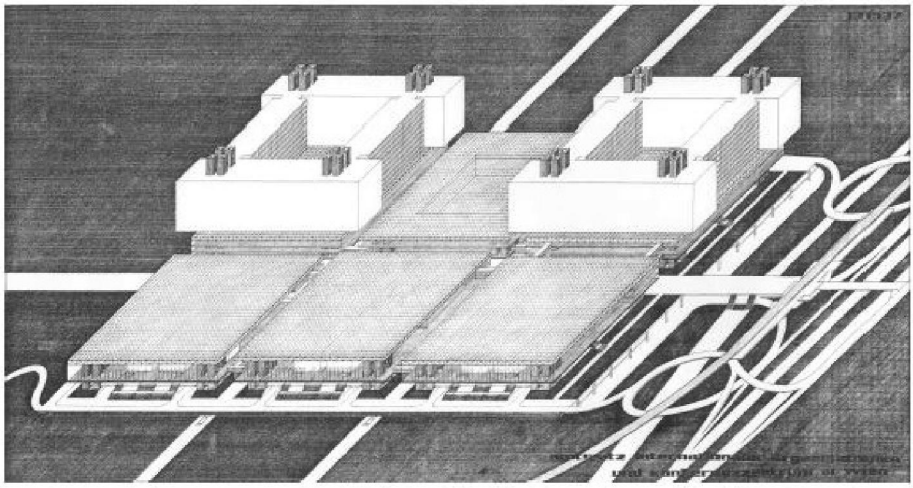

Nemzetközi tervpályázat: Bécs ENSZ Központnak tervezett épületegyüttes
Építész: Kévés György
1969

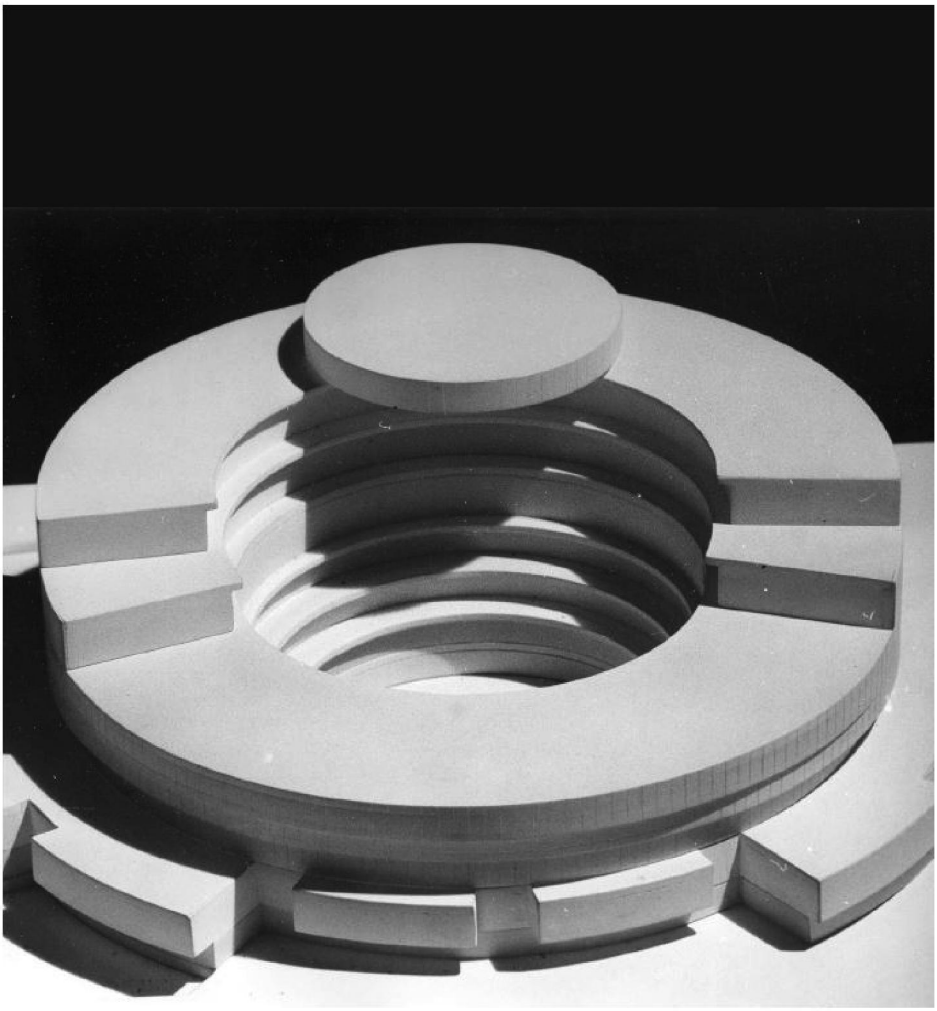

CENTRE DU PLATEAU BEAUBOURG PARIS

Nemzetközi tervpályázat:
Párizs Beaubourg Pompidou Múzeum Központ
Építész: Kévés György és munkatársai
1971

Párizs város elhatározása szerint, egy nagy nemzetközi építészeti tervpályázat több mint 470 pályázatából, választotta ki az 1. díjas tervet és ez alapján építette meg a francia főváros új kulturális és művészeti, az akkori francia államelnökről elnevezett **Pompidou Központot.** Az 1. díjas tervet Renzo Piano és Richard Rodgers építészek 1971-ben készítették, és ez terv valósult meg a környezet rehabilitációjával együtt.
Magyar építészek is, köztük Kévés György kollégával részt vettek a tervpályázaton. A tervük lényege: az egész központot - alacsonyan tartva a beépítést - egy nagy teraszosan kialakított süllyesztett udvar közé szervezték.

1. Les Halles, Victor Baltard terve 1863-ból

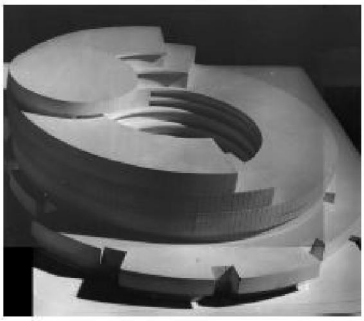

Pompidou Központ tervpályázat, Párizs 1971
International competition

Építész:	Kévés György
Építészmunkatárs:	Kovács Imre
Belsőépítész:	Domokos Géza
Statikus:	Koncz Attila
Múzeumi szakértő:	dr. Vargha László
Könyvtári szakértő:	dr. Farkas László
Közlekedés terv:	Stojanov Miklós
Munkatárs:	Mlinkó József

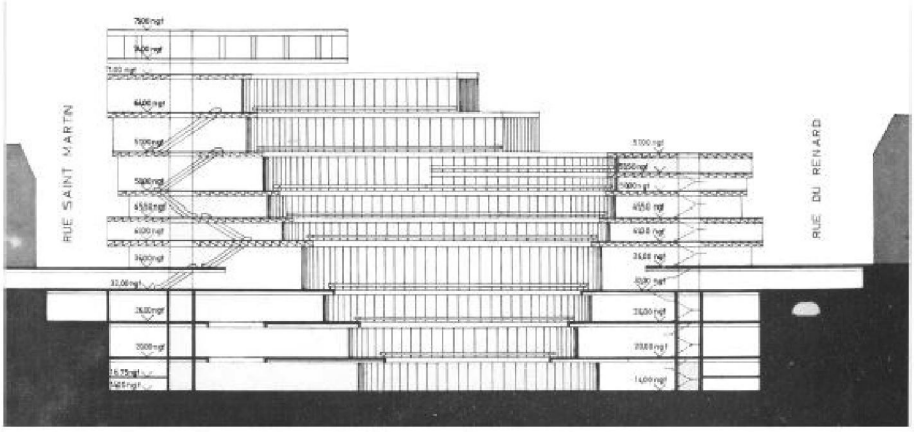

Nemzetközi tervpályázat:
Párizs Beaubourg Pompidou Múzeum Központ
Építész: Kévés György és munkatársai
1971

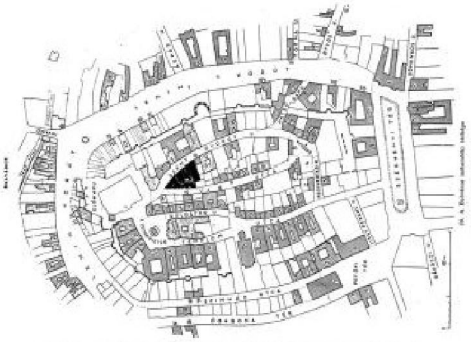

A románkori Scarbantia helyén épült meg a középkorban Sopron belvárosa

Sopron Szt.György utca - Új utca sarokbeépítés.
Competition

Terv: 1989. Meghívásos Tervpályázat: Kévés György, Pintér Béla, Vadász György meghívott építészek részvételével. Kévés György 1. díjas tervére kapott megbízás alapján tervezte, és meg is építette az együttest. Építész: Kévés György és munkatársai.
Az épületegyüttes 1991-92 években készült el, melynek pinceszintjén feltárták Scarbantia egykori római város főterét, a pincében, az eredeti helyszínen egy kis múzeumban mutatták be az értékes műemlékeket. A földalatti bemutatóterem belsőépítészeti tervét Sedlmayr János Ybl-díjas műemléképítész tervezte.

SOPRON - BELVÁROS
Szt. György utca 2., 4., 6. - Új utca 1., 3.
lakóépületek

SOPRON - CITY CENTER
residential buildings

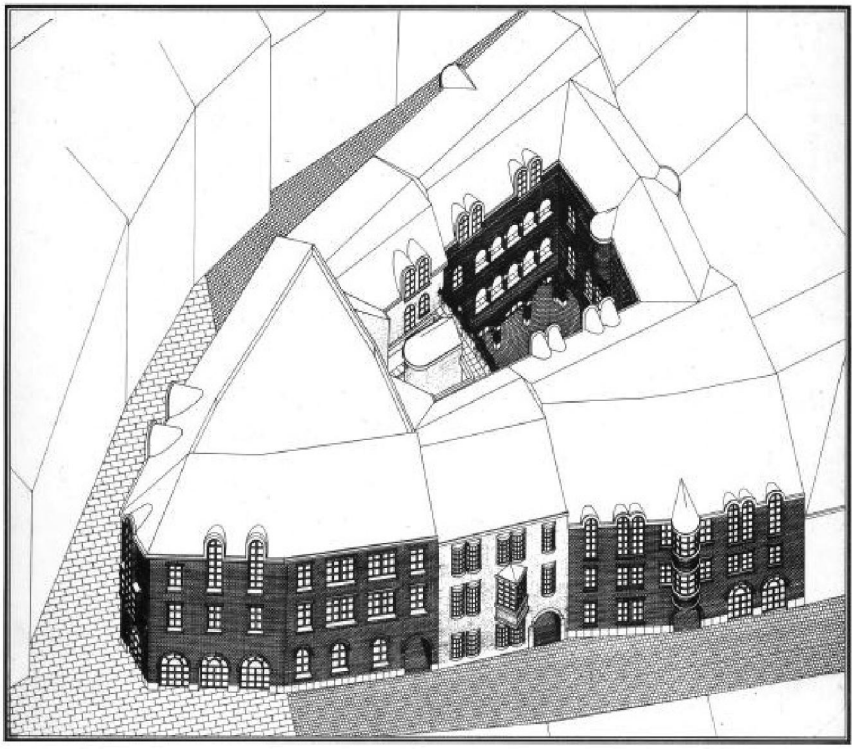

Hazai meghívásos tervpályázat Kévés György I. díjas terve,
Sopron, Szt. György utca – Új utca saroképület
A pályázatra meghívottak: Kévés György, Pintér Béla,
Vadász György építészek
1989

Hazai meghívásos tervpályázat Kévés György I. díjas terve,
Sopron, Szt. György utca – Új utca saroképület
A pályázatra meghívottak: Kévés György, Pintér Béla,
Vadász György építészek
1989

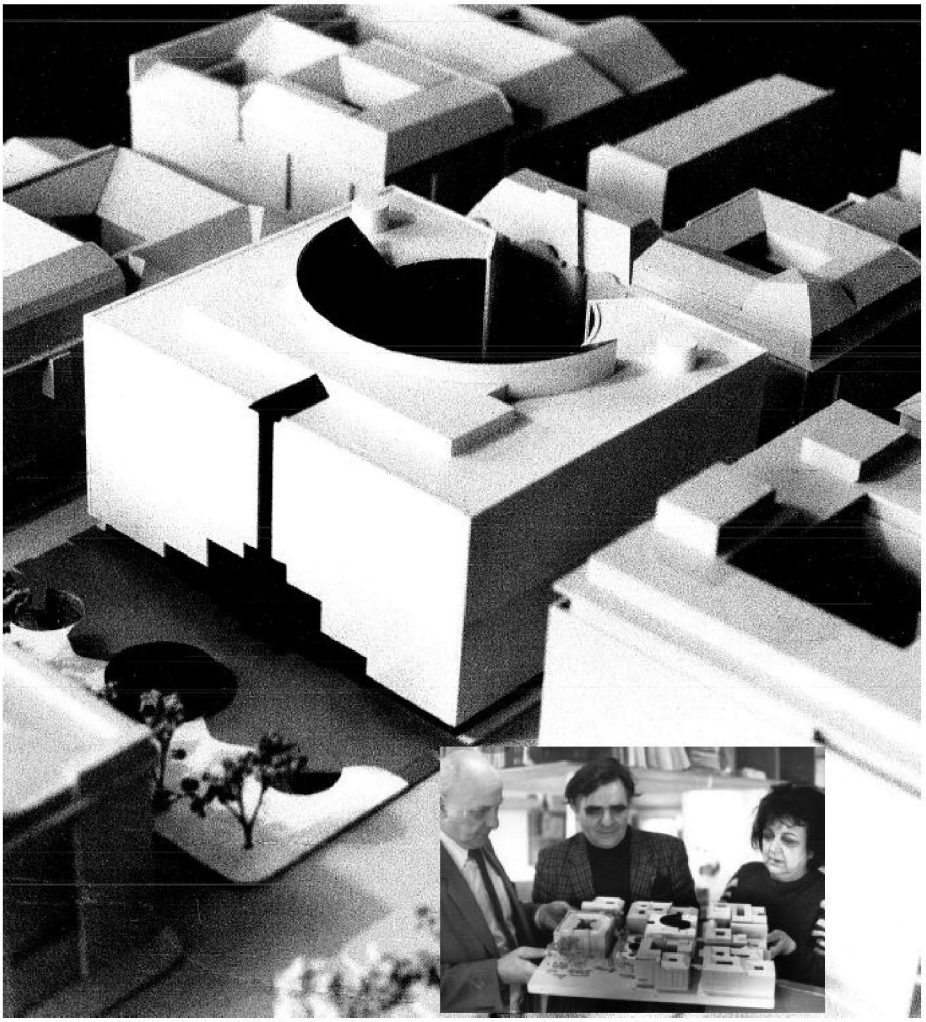

Budapest, V. ker. tervezett Pesti Hilton Hotel meghívásos pályázatának egyik modellje

Domokos Géza belsőépítész, Kévés György építész és Lőrinczi Edit belsőépítész

Meghívásos tervpályázat I. díjas terve, a Budapest V. kerület „pesti Hilton szálló" építésére,
Meghívottak: Kévés György építész, Lőrinczi Edit és Domokos Géza belsőépítészek és a II. díjas Finta József építész, valamint munkatársai.

Hotel Hilton Pest

A pályázati terv készítői: **Kévés György, Kovács András** építészek, **Lőrinczi Edit, Domokos Géza** belsőépítészek

Budapesten a Várban a Mátyás templom szomszédságában, az 1970-es években épült Hilton szálló (Tervező: Pintér Béla építész) hazai nagy sikere alapján döntöttek, hogy a szállodalánc vezetői egyetértésben az új budai Hilton igazgatójával, hogy a Főváros pesti oldalán is építenek egy Hilton szállodát. Helyszínként az V. ker. Szabadság téren a Magyar Nemzeti Bankkal szemben lévő akkor még üres telket választották.
A Hilton Hotel vezetőségének döntése alapján meghívásos építész tervpályázaton kívánták kiválasztani az új szálló tervezőit.

A pályázatra **Finta József** építész és társai, valamit Kévés György építész és társai kaptak meghívást.
A pályázatot határidőre lebonyolították és a Hilton szálló vezetőiből alakult Bíráló Bizottság **Kévés György és társai tervét nyilvánította nyertesnek és egyben az épület megvalósítására** szóló megbízást is részükre kívánta kiadni.
A megvalósításra kijelölt helyszín ügyében a tulajdonosa és a Hilton cég között vita alakult ki. Végül a telektulajdonos visszalépett és nem adta a telkét a szálloda konszernek. A telektulajdonosok Demján Sándor és társai végül egy luxusirodaházra adtak közvetlenül megbízást Finta József építésznek.

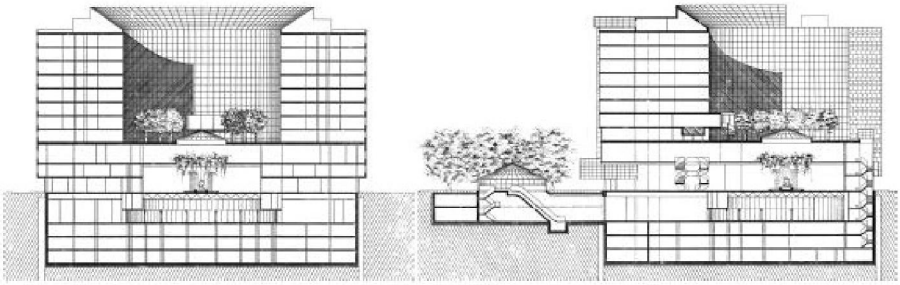

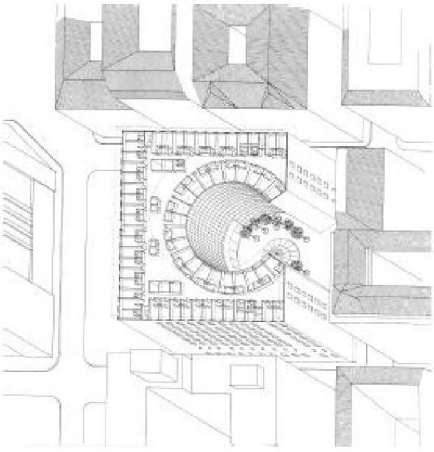

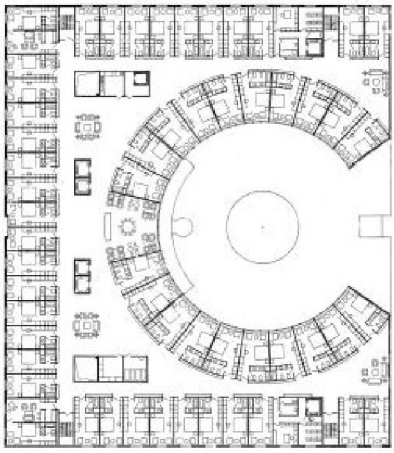

Meghívásos tervpályázat I. díjas terve, a Budapest V. kerület „pesti Hilton szálló" építésére,
Meghívottak: Kévés György építész, Lőrinczi Edit és Domokos Géza belsőépítészek és a II. díjas Finta József építész, valamint munkatársai.

Budapest VI. kerület Pesti Hilton terve
Lőrinczi Edit és Domokos Géza belsőépítészek,
Kévés György építész

Budapest XII. kerület Melinda utca 21. Műterem-iroda
Kévés György építész

Budapest XII. kerület Melinda utca 21.
Kévés és Építésztársai Rt. irodájának bejárata

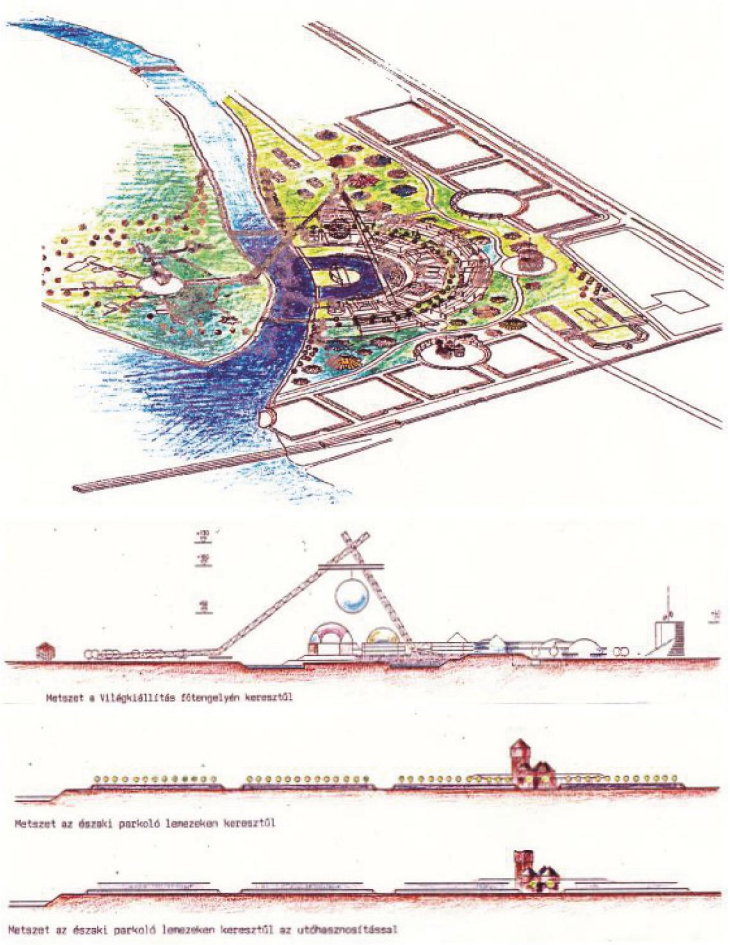

Bécs Budapest Világkiállítás helykijelölési tervpályázat I. díja
Építész: Kévés György és munkatársai
Bécs Budapest Világkiállítás tervezett helyszíne, a Budapest III. kerület
Hajógyári sziget és a volt Gázművek területén
1992
A terv készült: Nicholas Packham amerikai építész irodájában
Tervezők: Kévés György, Tarnai István építészek, Nicholas Packham, amerikai építész, Koronczai József mérnök, közlekedéstervező, Kresszán Albert a Középületépítő Vállalat igazgatója, kivitelező szaktanácsadó
A koncepció végleges kialakításánál építésztársaink voltak:
Scheidl és Hackett építészek

Budapest EXPO, 1992. Pályázat záró a Gundelben: Harmati Szilárd, Földvári Éva, Scheidl (Los Angeles, USA) építész, Kévés Gy., Hackett (Hong-Kong) építész, Mayer Andrea. Állnak: Tarnai István, Kovács András

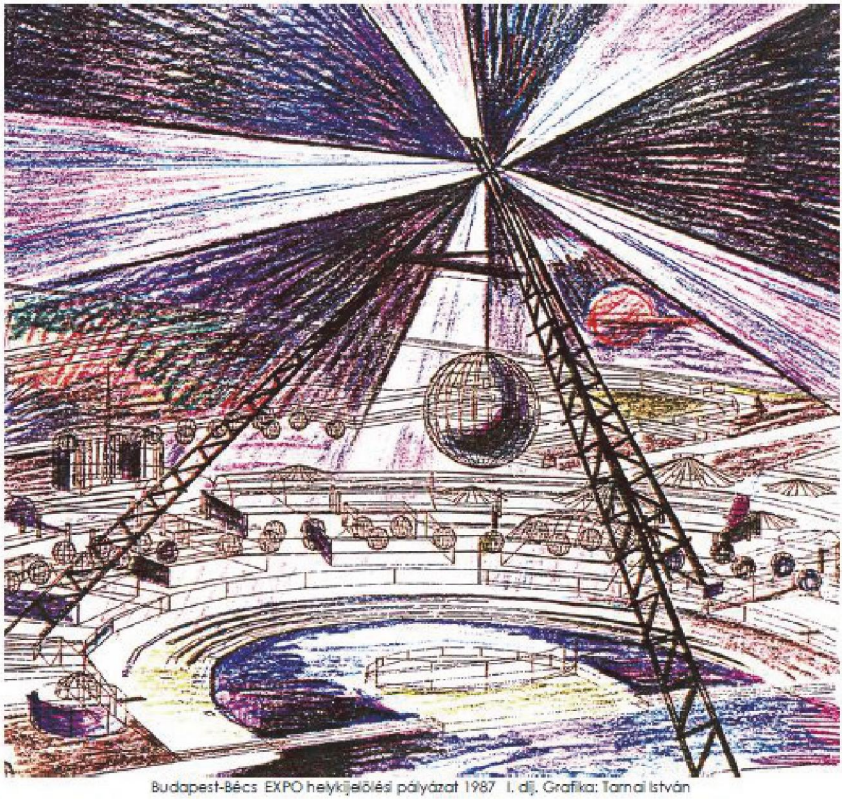

Budapest-Bécs EXPO helykijelölési pályázat 1987 I. díj. Grafika: Tarnai István

Bécs Budapest Világkiállítás helykijelölési tervpályázat I. díja.
Madártávlati kép és a tervezők vacsorája Budapesten,
a Gundel étteremben.

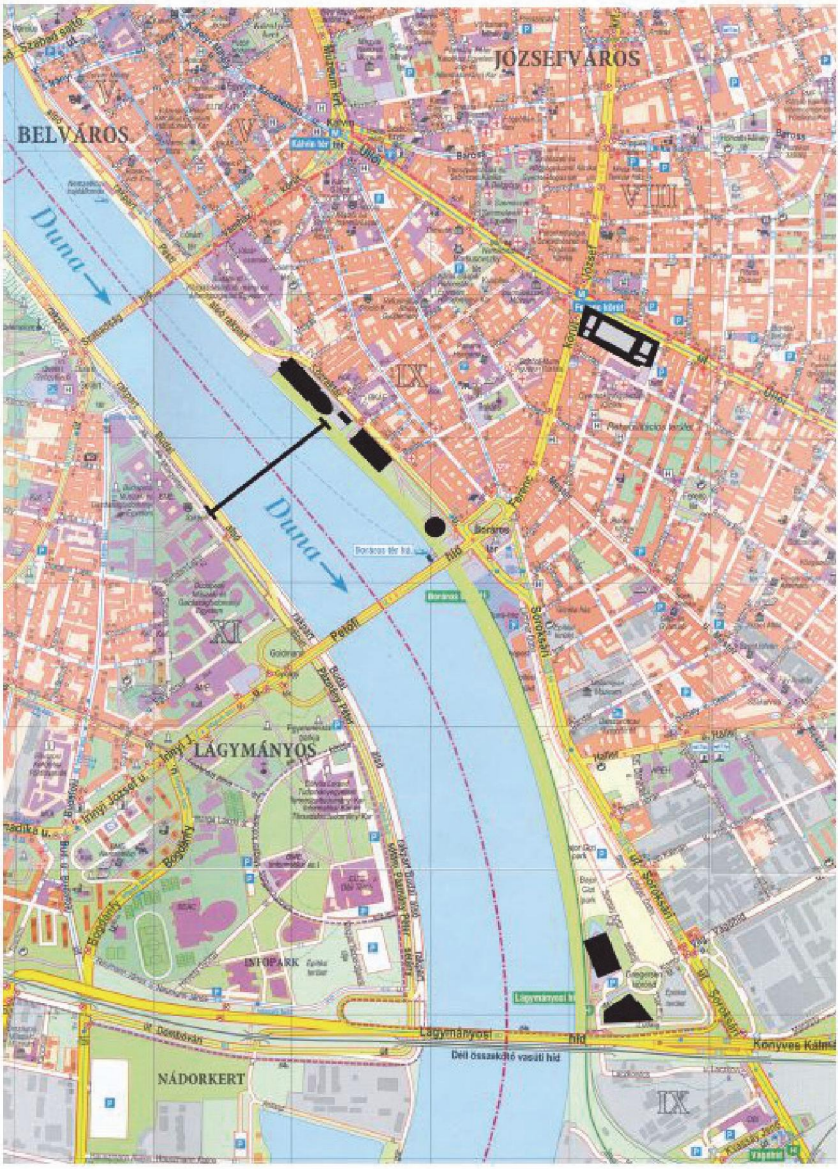

Országos tervpályázat: Budapest Városligeti helyszín helyett,
Duna parti múzeumi negyed.
Tervezők: Kévés György építész, Fajó János képzőművész,
Bugár-Mészáros Károly, az Építészeti Múzeum volt igazgatója,
Kovács András építész és munkatársaik.
2012

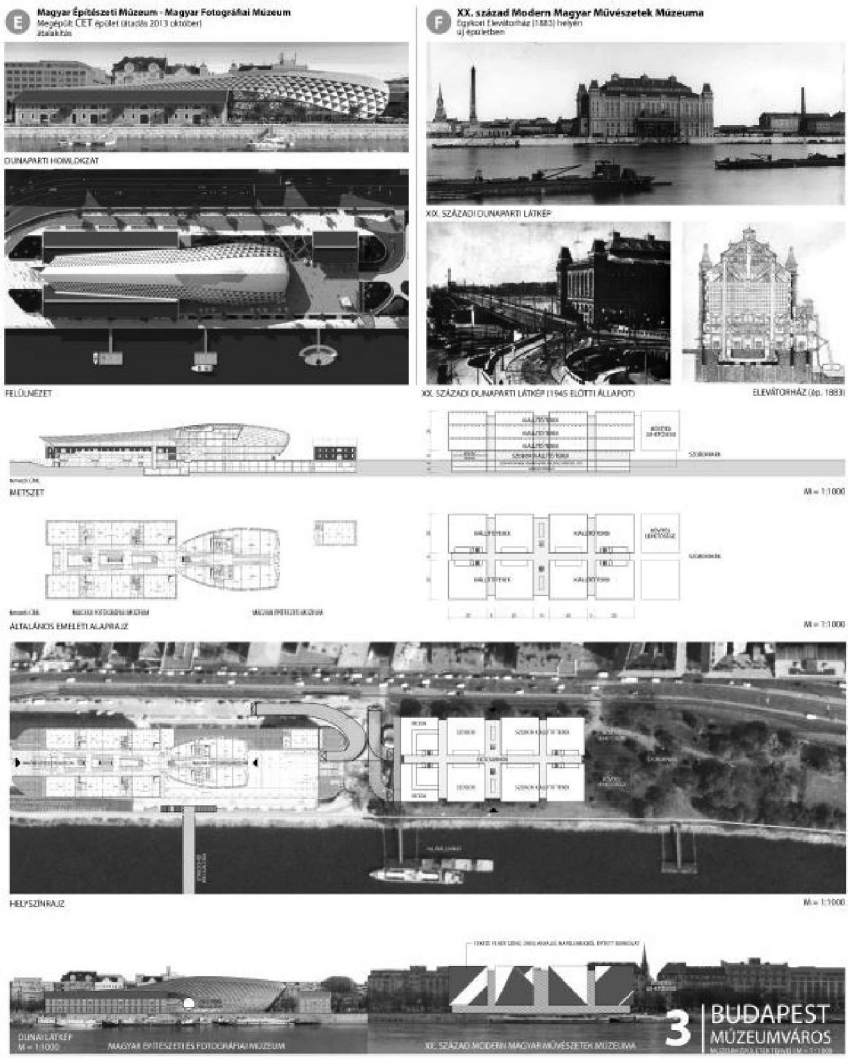

Országos tervpályázat: Budapest Városligeti helyszín helyett,
Duna parti múzeumi negyed.
Tervezők: Kévés György építész, Fajó János képzőművész,
Bugár-Mészáros Károly, az Építészeti Múzeum volt igazgatója,
Kovács András építész és munkatársaik
2012

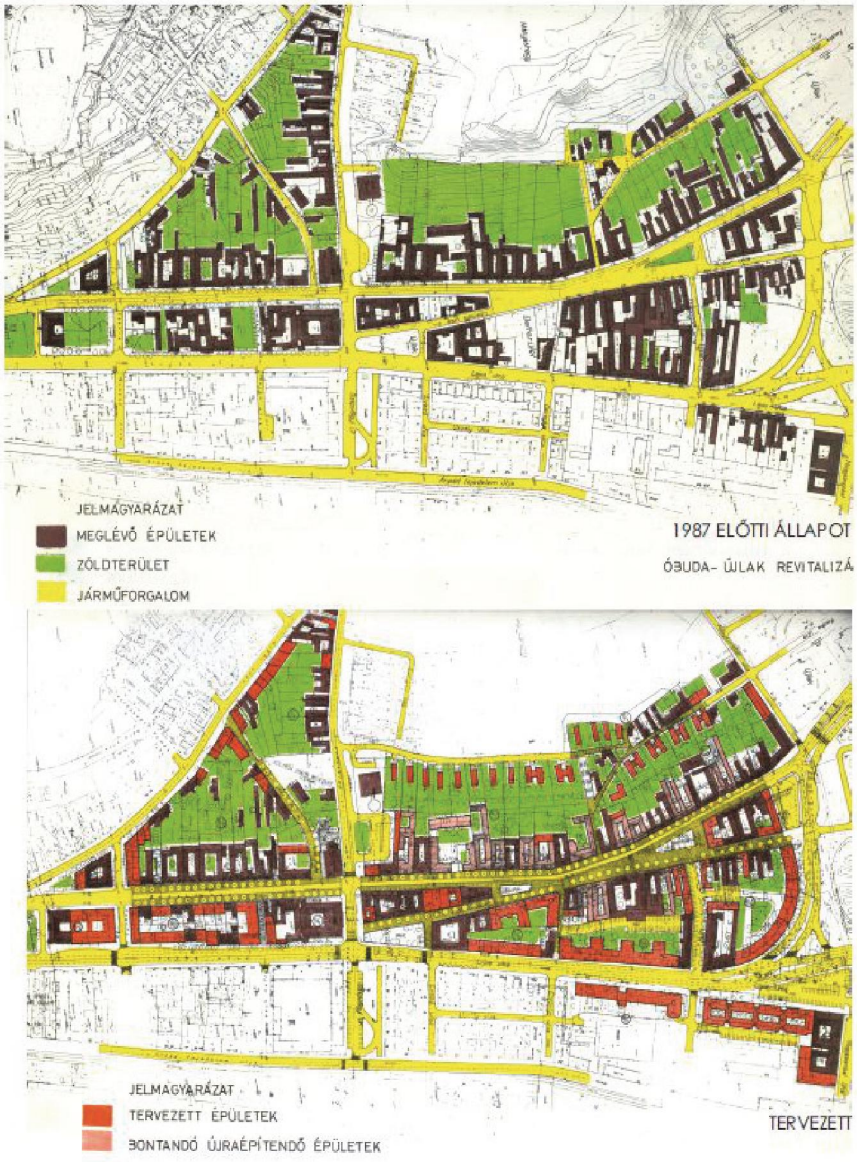

Kévés György és munkatársai: Gelesz András, Kovács András, Kövi János építészek
Budapest Óbuda-Újlak (II. és III. kerület)
a tervezett magyar „Grinzing" városrendezési terve
1987

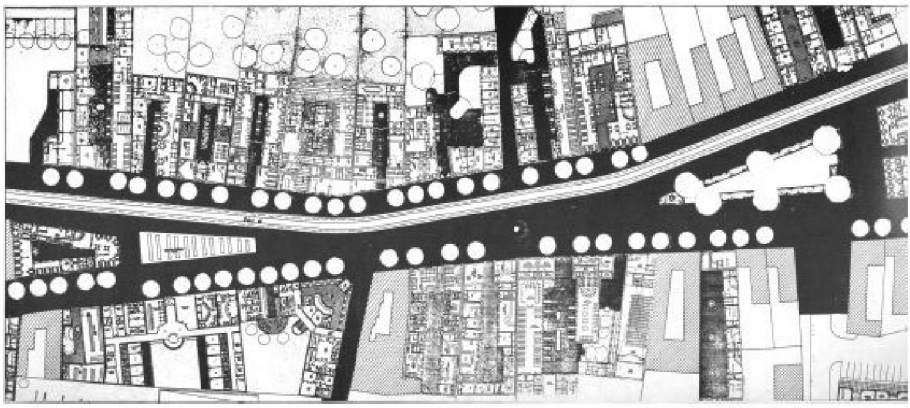

A tervezett kereskedelem, vendéglátás, idegenforgalom Bécsi úti központja

Modellfotó

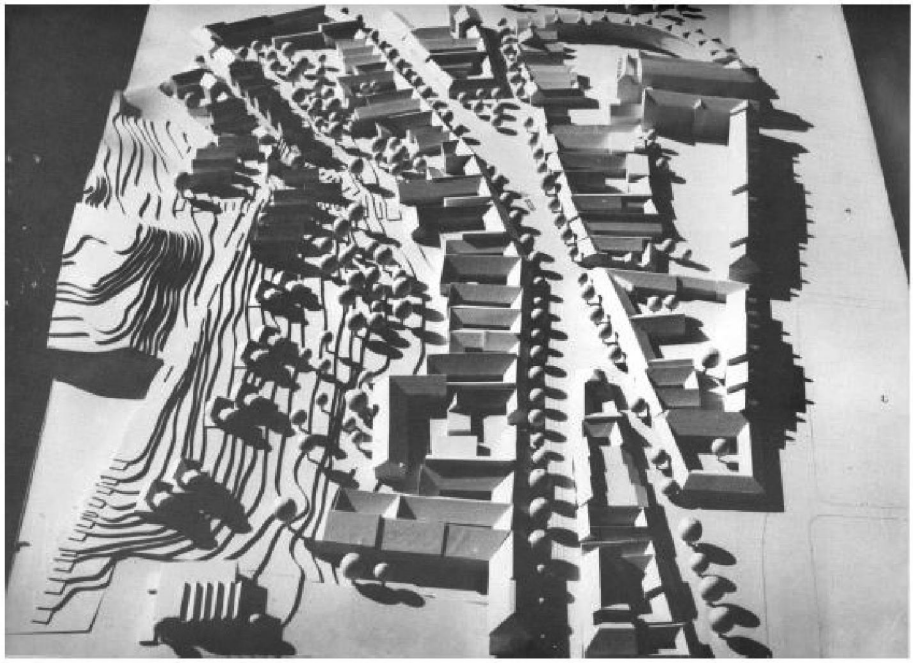

Kévés György és munkatársai: Budapest Óbuda-Újlak (II. és III. kerület) a tervezett magyar „Grinzing" városrendezési tervének modellfotója 1987

Budapest IX. kerület Ferencváros új városközpontjának terve
2007 Építész: Kévés György

Az FTC "Albert" fedett Stadion és a multifunkcionális sport és szórakoztatóközpont, az építményt körülvevő FTC tulajdonú bérlrodaházakkal

Budapest IX. Üllői út 129. telken a régi Fradi pálya
Albert Stadion az átépítés előtt

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest IX. kerület Ferencváros
új városközpontjának terve, benne a bővített és befedett
„Albert" stadion terve
Helyszín: Budapest IX. kerület Üllői út 129.
Tervezők: Kévés György építész és ifj. Czelnai Zsolt építész munkatárs
2007

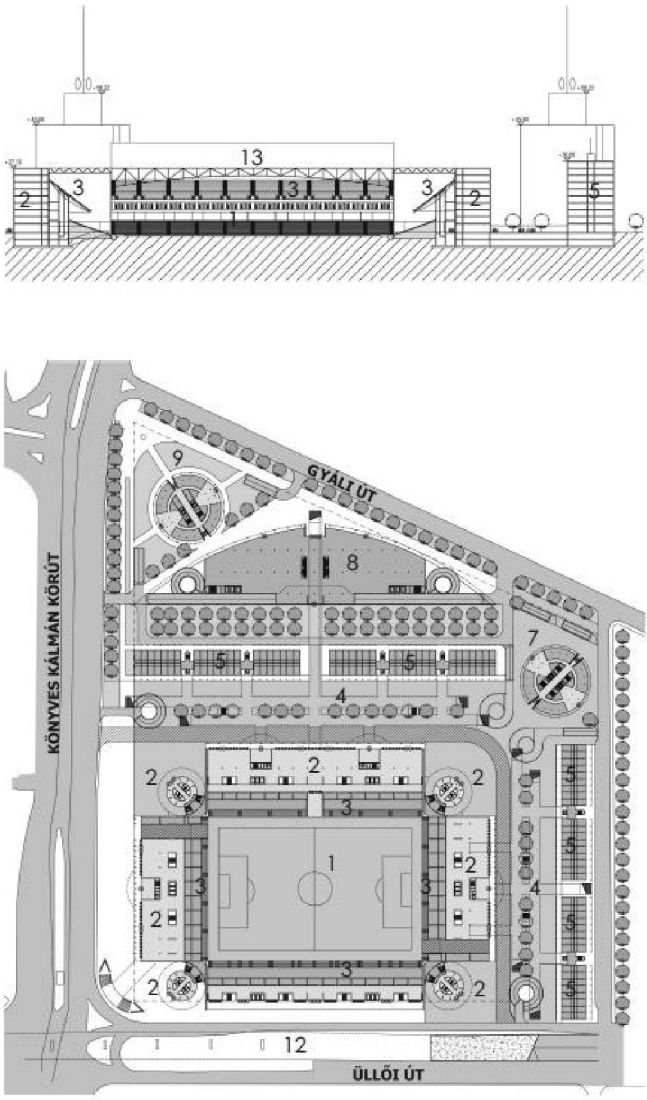

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest IX. kerület Ferencváros új városközpontjának terve, benne a bővített és befedett „Albert" stadion terve
Helyszín: Budapest IX. kerület Üllői út 129.
Tervezők: Kévés György építész és ifj. Czelnai Zsolt építész munkatárs
2007

Budapest IX. kerület Ferencváros új város-központ és sport centrum
Építész: Kévés György

1. Ferencváros új városközpont a fedett Albert (FTC) stadionnal)25 ezer néző részére
2. Népliget - Budapest
3. Kézi-, és kosárlabda stadion
4. Úszóstadion
5. Jégkorongstadion

Budapest IX. district Ferenváros new city center and sport centrum
Architect: György Kévés

1. Ferencváros new city center plan
2. Népliget - Budapest
3. Handball-, and basketball stadium
4. Swiming stadium
5. Eishockey stadium plan

Népliget - légifelvétel

Ferencvárosi Torna Klub
Budapest, Népliget
sportpályák

Tervezett Albert Stadion (FTC) Stadion bővítése, korszerűsítése és a Budapest IX. ker. Ferencváros új városközpont terve 2011

Kévés és Építésztársai Rt. Népliget és az új Ferencvárosi Városközpont városrendezési terve
Tervezők: Kévés György építész és ifj. Czelnai Zsolt építész munkatárs

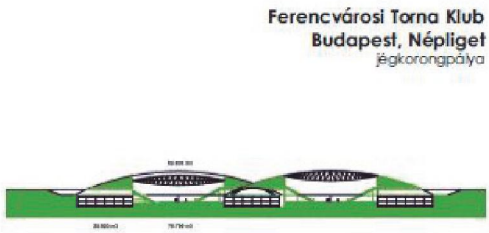

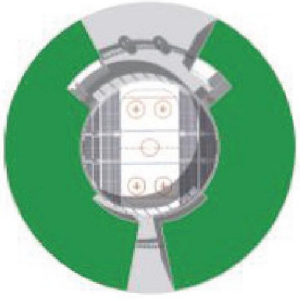

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest IX. kerület Népliget FTC fedett (labdajátékok, jégkorong, úszó) stadionjai
Tervezők: Kévés György építész és ifj. Czelnai Zsolt építész munkatárs

A Népstadion lelátóinak lefedése és a stadion felújítása után a Budapest Sportaréna és a Stadion közötti területre - igényszerint – lefedhető tetővel építhető 40.000 nézőt befogadó futball stadion (40.000 fix + 20.000 bontható ülőhellyel) a gyepesi-tett küzdőtér kihúzható kialakításával, 60.000 néző befogadására alkalmas multi-funkcionális tér alakul ki. A Népstadion a tervek szerint félig földbe süllyesztetten 3 csarnokkal (úszó, vízilabda, jégkorong, kosár, kézlabda) is bővíthető.

1. Népstadion, Tervező: Dávid Károly Kossuth-díjas építész, megépült 1953
2. Papp László Budapest Sportaréna, Tervező: Skardelli György Ybl-díjas építész, megépült 2003
3. Népstadion együttes bővítési javaslatai, Tervező: Kévés György

Népstadion javasolt bővítése
Terv: Kévés György 2011

a.) 45.000-es fedhető küzudőtéri futball stadion, kihúzható gyepszőnyeggel.
b.) Labdajátékok csarnoka
c.) Jégkorong csarnok
d.) Úszó- és vízilabda csarnok

Kévés és Építésztársai Rt. javaslata a Népstadion nézőterének lefedésére, az új 45 000 férőhelyes (60 000-re bővíthető) fedett futballstadion (kihúzható gyepszőnyeggel) és úszó, labdajátékok, jégkorong részére tervezett fedett stadionokkal
Tervezők: Kévés György építész és ifj. Czelnai Zsolt építész munkatárs

2011

A lebontott Népstadion

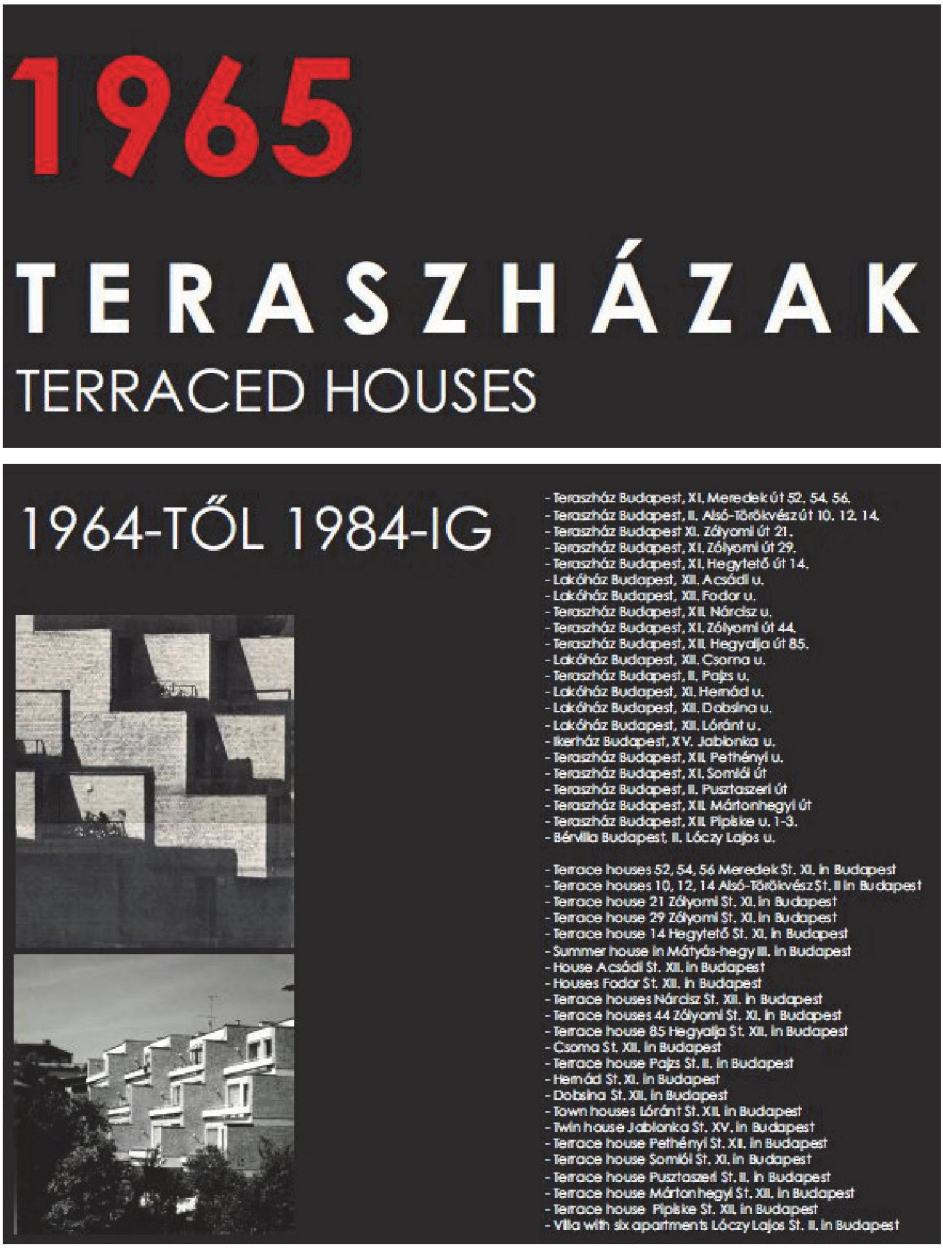

Kévés György és munkatársa Földvári Éva: Budapest XI. kerület
Meredek utca 52, 54, 56 teraszházak
1966

építész
KÉVÉS GYÖRGY
munkatárs
Földvári Éva

Utóirat: A II. világháború végén, Magyarországon az óriási háborús károk mellett teljes mértékben leállt a magán és állami bérlakás építés. Az 1949-es kommunista hatalom átvételt követően szovjet mintára az állami szegényes-giccses típustervek alapján indították el a szocialista realista (szovjet-magyar mintára) a lakásépítést. Az 1956-os magyar forradalom után, 1953-ban Sztálin halálát követően indította újra a kommunista vezetés a lakásépítést. Vidéken: szegényes kockaházak, városokban alacsony igényű „modernkedő" lakóházak épületek. Budapesten hasonló volt a helyzet. Kivételt csak a budai hegyvidéken előzőleg volt polgári értelmiségi családok új igénye alapján jelentek meg a korszerűbb 6-8-9-12 lakásos épületek. Kévés György és Iványi László építészek a 1960-as évek második felében építették az első Nyugat Európában már meghonosodott a hegyi terepadottságokat kihasználó korszerű magán teraszházakat. Ilyenek voltak az első iványi Tulipán utcai, Kévés Meredek utcai teraszházai.

Teraszházak

Kévés György és munkatársa Földvári Éva: Budapest XI. kerület
Meredek utca 52, 54, 56 teraszházak
1966

Budapest, XIV. kerület
Állati takarmánykeverő épület

Erra keverő és raktár
Építész: Kévés György (Iparterv)
Statikus: Selmeczi Józsefné
Hackl Tibor
Tervezés éve: 1964
Kivitelezés éve: 1965

Budapest, XIV. kerület Zuglóban az Állati gyógytakarmányt előállító Intézet telepén, a 1960-as évek derekán az Új Gazdasági Mechanizmus időszakában épült a gyógytakarmányt gyártó épület. Az új modern épület a technológus tervező és az építésztervező (Kévés György) korszerű koncepciója alapján valósult meg. Technonógia: az Intézet telepére beérkező nyersanyagokat az épület földszintjén zsákos állapotban tárolták, majd az egyik vasbeton toronyban elhelyezett teherfelvonón szállították fel az épület torony hatodik és hetedik emeletén elhelyezett speciális szállítószalagokra, melyek azután felülről lefelé haladva a 3szinten elhelyezett gépek végezték el a nyersanyagok keverését. A megkevert nyersanyagokat a másik toronyban elhelyezett teherfelvonókon szállította le az első emeleten elhelyezett csomagoló területre, majd innen szállították helyszűke miatt az első emelet konzoljén kialakított átmeneti raktár térbe, már zsákos állapotban. A bezsákolt kész árút itt rövid ideig tárolják, majd a felvonóval a földszinten elhelyezett kiadó térben helyezik el a kiszállításig. A technológus és az építész által tervezett toronyépület teljes mértékben kiszolgálta a szűk üzemi területen elhelyezett a tervezett technológiát.

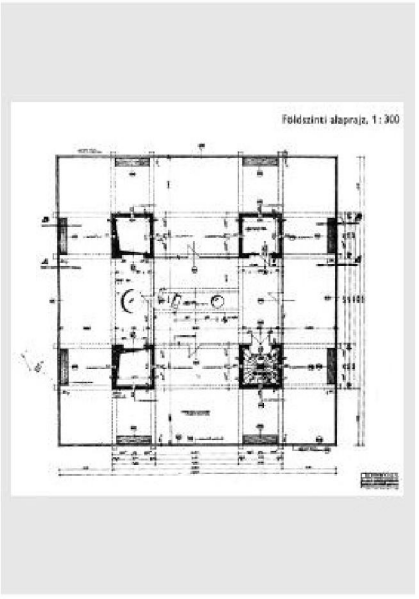

Kévés György (Iparterv) Budapest XIV. kerület
Erra keverő és raktár épület
Új Gazdasági Mechanizmus idején
1964

Kévés György (Iparterv) Budapest XIV. kerület
Erra keverő és raktár épület
Új Gazdasági Mechanizmus idején
1964

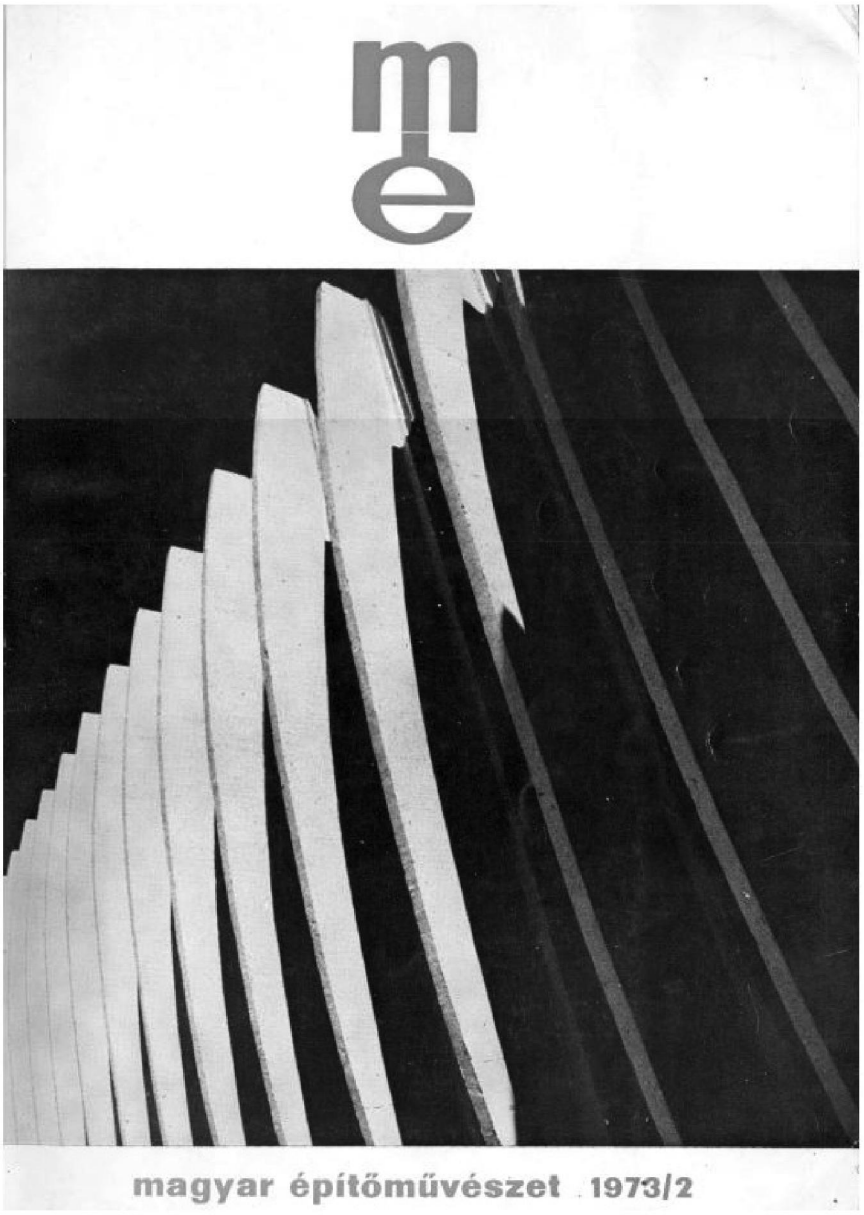

Kévés György – Tokár György: Esztergom Laborműszeripari Művek étterem és konyha épülete
Új Gazdasági Mechanizmus idején
1966

Esztergom
Labor Műszeripari Művek
Étterem és Kultúrház

Generáltervezők: Kévés György építész
Tokár György építész
Statikus: Vörösmarty László okl. építészmérnök
A korán elhunyt statikus tervező kiváló magyar költő Vörösmarty Mihály egyeneságú leszármazottja, Kévés György építész műegyetemi évfolyamtársa és az Iparterv-ben a 60-as 70-es években kollégája.

Tervezés éve: 1966
Kivitelezés éve: 1967-68
Kivitelezők: Kévés György építész
Tokár György építész
Monolit vasbeton alapozás: Szovjet hadsereg kirendelt tagjai, mint alvállalkozók
Előregyártás: Paksi előregyártó üzeme, Paks

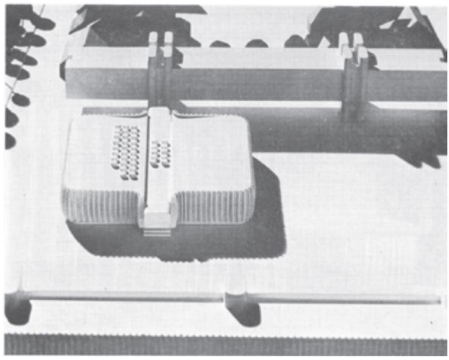

Kévés György, Tokár György: Esztergom Laborműszeripari Művek étterem és konyha épülete
Új Gazdasági Mechanizmus idején
1966

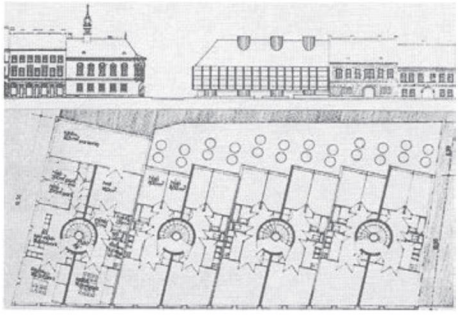

Budapest I. kerület Szentháromság tér 16 lakásos lakóház műtermekkel
Az épületre a Díj nyertes pályázók a második fordulóban páros versenyben döntötték el, hogy az I. díjat Kévés György építész (Iparterv) nyerte Zalaváry Lajos építész (KÖZTI) előtt.
Kévés György az épület kivitelezésére a zsűritől felhatalmazást kapott, de az 1969-ben megszűnő Új Gazdasági Mechanizmus miatt politikai okokból a tervezés nem folytatódott, ezért a terv megvalósulását a Fővárosi Beruházási Vállalat „szabotázs szerűen" megakadályozta.

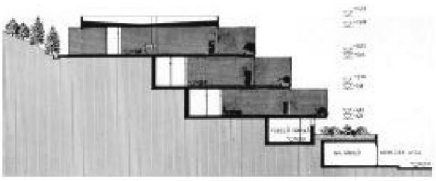

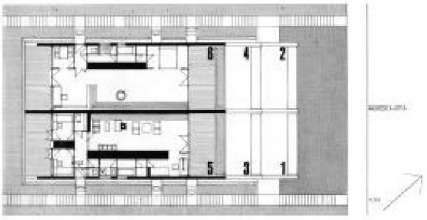

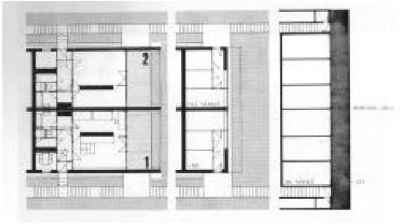

Budapest XI. ker. Meredek u. 52-54-56.
Teraszházak

Tervező: Kévés György építész
Munkatárs: Földvári Éva
Házilagos kivitelezés vezetője:
Kévés György okl. építészmérnök és
Tokár György okl. építészmérnök,
Szabados László okl. építészmérnök,

A háromszor 6 lakásos lakóépület az 1967-68-as években a gazdasági nehézségek megoldására szovjet-orosz mintára bevezetett Új Gazdasági Mechanizmus időszakában valósult meg. Az épületek ütemes megvalósítása mellett, a 18 építtetőt is a tervező, Kévés György építész szervezte meg, miután az új magyar NEP korszak erre lehetőséget adott a magyar építészek számára.

Ebben a rövid néhány évben, ameddig a magyar kommunista államban létezhetett a mindenki számára nagyobb szabadságot biztosító új gazdasági szisztéma: az építésznek joga volt az építési telek megvásárlásán túl, a tervei alapján a generáltervezés és kivitelezés ellátására.

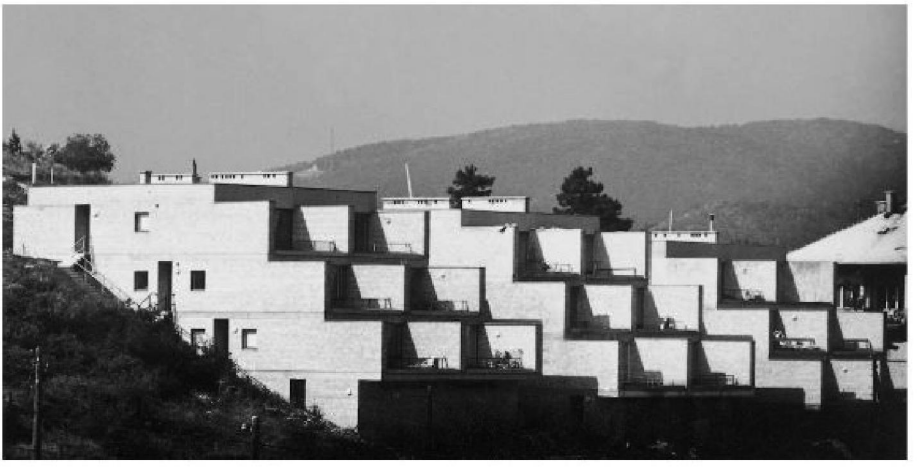

Kévés György és munkatársa Földvári Éva: Budapest XI. kerület Meredek utca 52. 54. 56. sz. első hazai magán (maszek) teraszházak a kommunizmusban Új Gazdasági Mechanizmus idején 1966

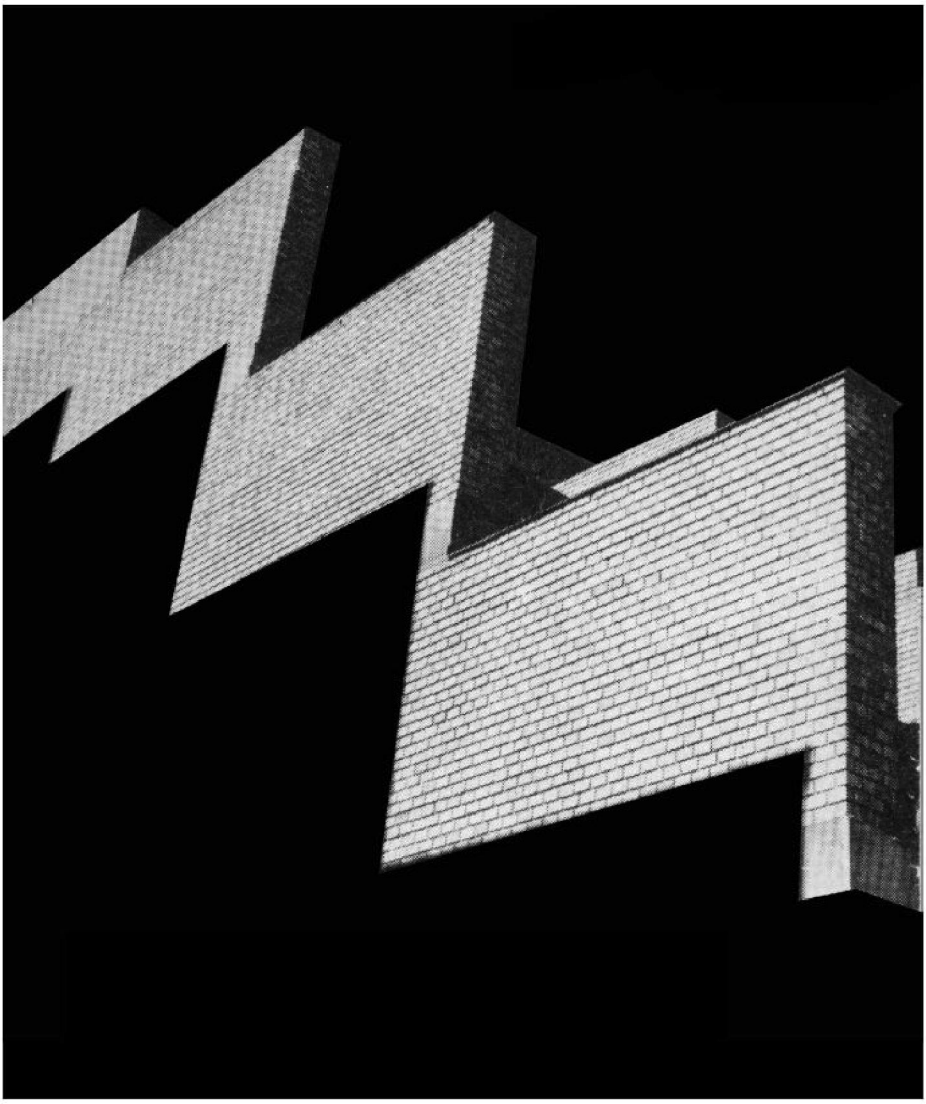

Kévés György és munkatársa Földvári Éva: Budapest XI. kerület Meredek utca 52. 54. 56. sz. első hazai magán (maszek) teraszházak a kommunizmusban Új Gazdasági Mechanizmus idején 1966

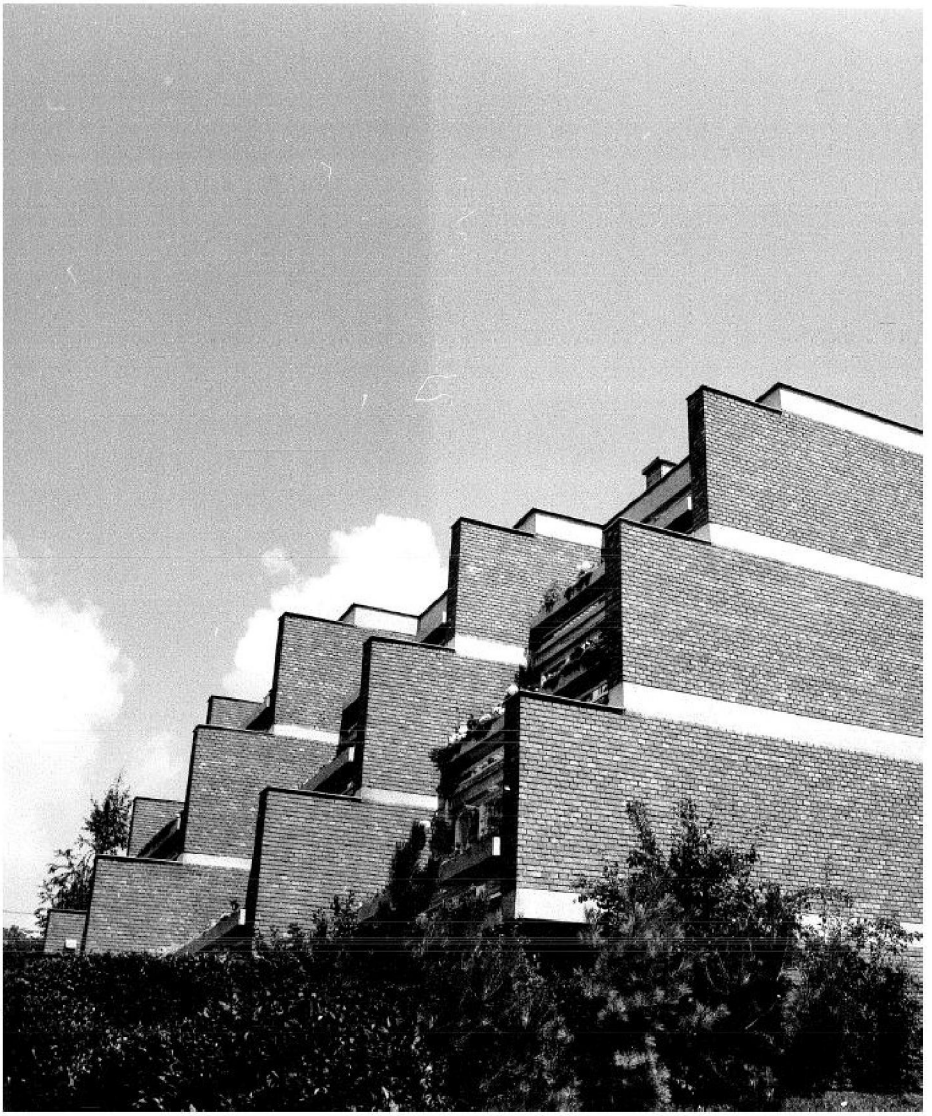

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva: Budapest II. kerület
Alsótörökvész út 10, 12, 14, 3x12 lakásos teraszházak
Új Gazdasági Mechanizmus idején
1968

Budapest, II. Alsótörökvész út 10-12-14.
3x12 lakásos társasház
Terv.: 1968
Építész: Kévés György
Munkatárs: Földvári Éva

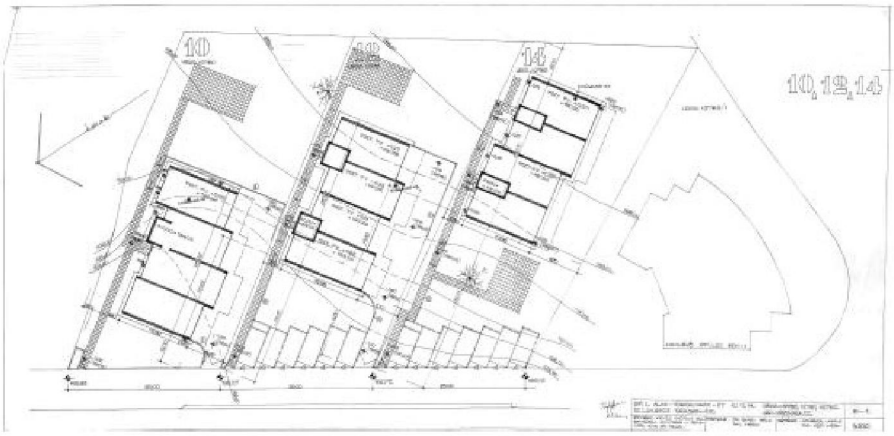

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva: Budapest II. kerület
Alsótörökvész út 10, 12, 14, 3x12 lakásos teraszházak
Új Gazdasági Mechanizmus idején
1968

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva: Budapest XI. kerület Zólyomi út 40,41, 8 és 9 lakásos teraszházak.
1971
Dr. Udo Kultermann (USA): „Hetvenes évek építészete" című könyvében publikálta az épületet

Budapest XI. Zólyomi út 44.
8+9 lakásos teraszházak
Terv.: 1971
Építész: Kévés György
Munkatárs: Földvári Éva

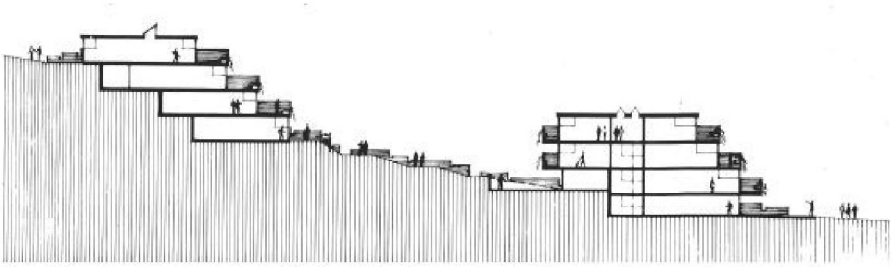

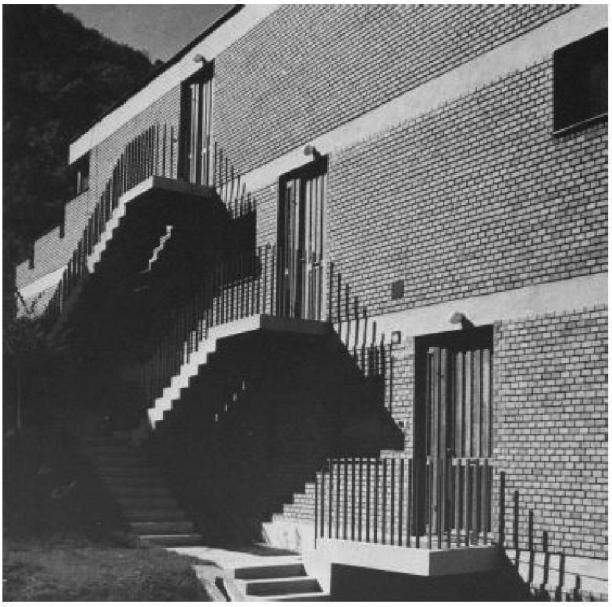

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva: Budapest XI. kerület Zólyomi út 40,41, 8 és 9 lakásos teraszházak.
1971
Dr. Udo Kultermann (USA): „Hetvenes évek építészete" című könyvében publikálta az épületet

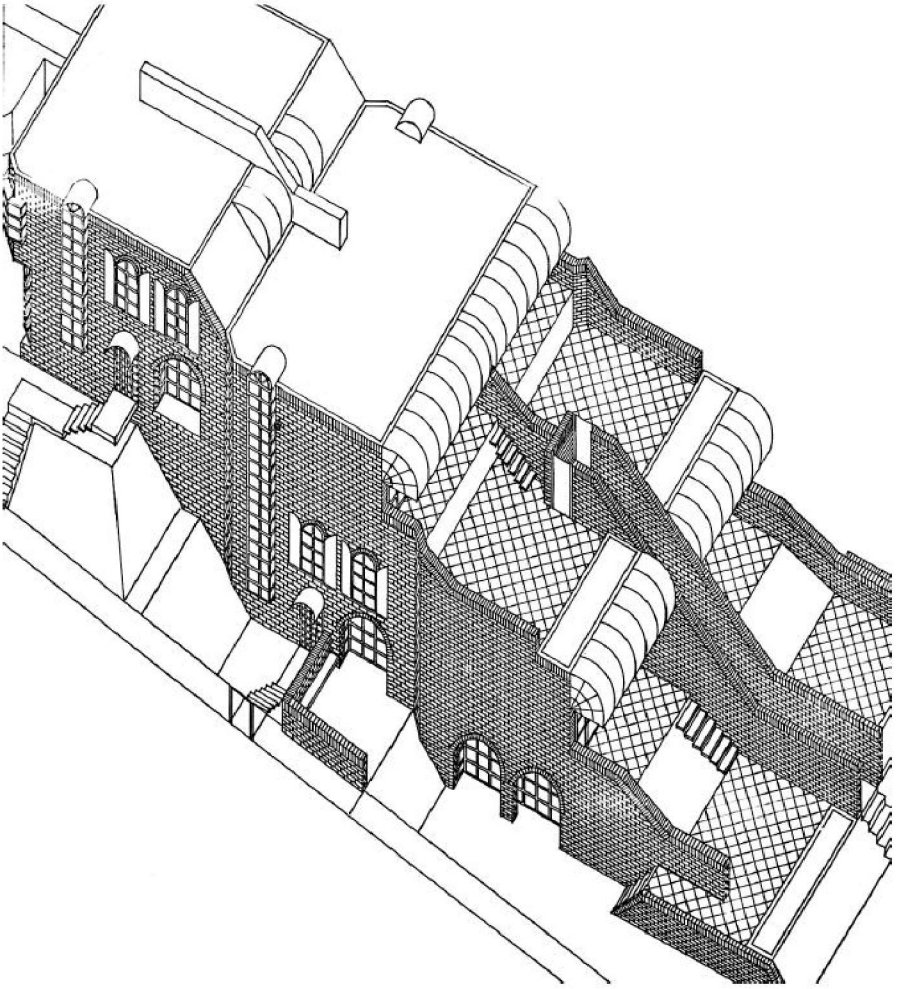

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva: Budapest XI. kerület
Somlói út – Bakator utca sarok, 4 lakásos teraszház
1980

Budapest XI. Somlói út
4 lakásos teraszház
Terv.: 1980
Építész: Kévés György
Munkatárs: Földvári Éva

A budai Gellérthegyen, az egykori szőlők helyén épült a 4 lakásos teraszos lakóépület, melynek terveit az építés után, több nyugat-európai építészfolyóirat is publikált.

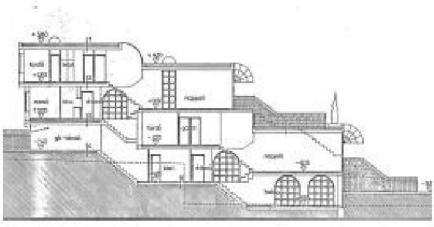

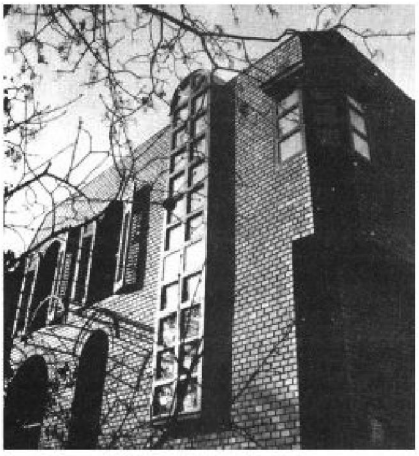

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva: Budapest XI. kerület
Somlói út – Bakator utcasarok, 4 lakásos teraszház
1980

Budapest II. Pusztaszeri út
4 lakásos teraszház
Terv.: 1982
Építész: Kévés György
Munkatárs: Földvári Éva

A négylakásos teraszos elrendezésű lakóépület a budai hegyvidék Rózsadombján a városra nézö panorámás keletifekvésű telken épült. Az épület szomszédos telken az 1930-as évek végén épült meg a magyar BAUHAUS híres tagjának Fischer Józsefnek a kiváló magyar építésznek a lakóháza is.

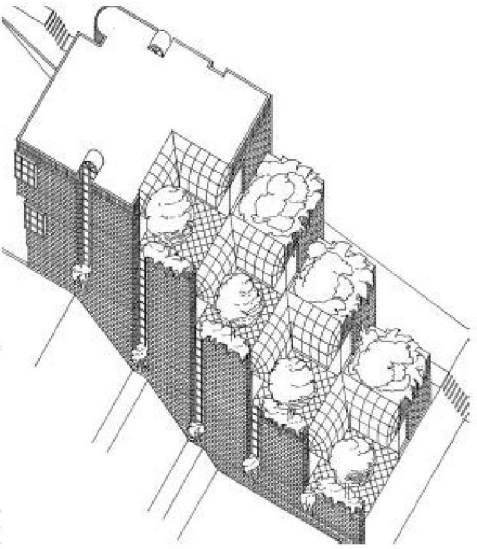

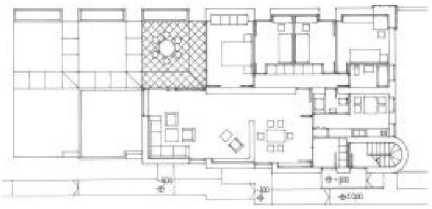

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva: Budapest II. kerület Pusztaszeri út, 4 lakásos teraszház 1982

Budapest, XII. Pipiske utca 1-3.
Teraszházak
Építész: Kévés György (Iparterv) 1981

A Budapest XII. Pipiske u. 1-3. számú telekre Nyers Rezső volt miniszter, az Új Mechanizmus egyik atyja, az akkori gazdasági kísérlet után évekkel később bízta meg Kévés György építészt, hogy az általa vezetett Gazdasági Intézet dolgozói részére a megadott telekre öröklakásokat tervezzen. Ezen megbízás alapján született a 4 x 12 összesen: 48 lakásos teraszház terve. A kiviteli tervet az építésztől elvették és így az elkészült épület csak alaprajzi és tömegelrendezésében hasonlít az eredeti tervhez.

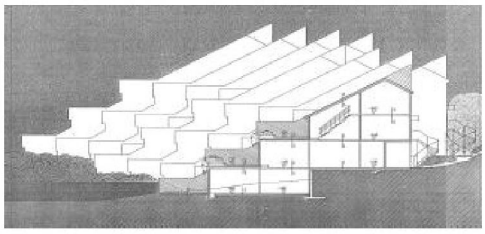

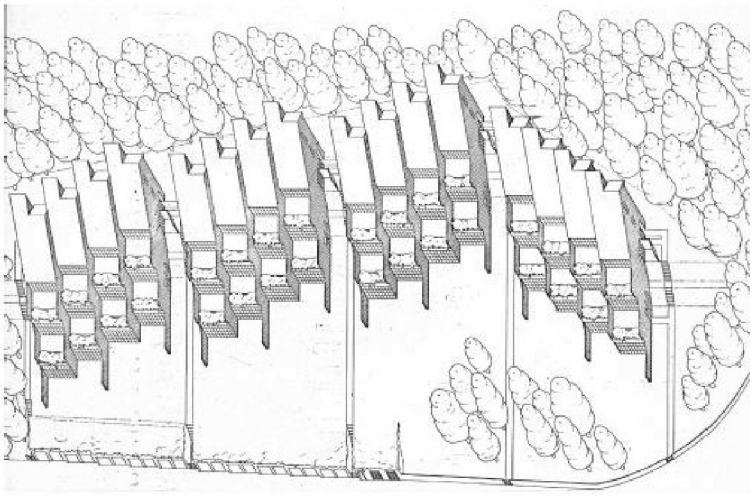

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva: Budapest XII. kerület
Pipiske utca 1-3, 4x12 lakásos teraszházak.
Megbízó: Nyers Rezső igazgató, a volt Gazdasági Miniszter
Az Új Gazdasági Mechanizmus 1964-es elindítója
Az épület kiviteli terveit már nem Kévés György készítette és az építésvezetést sem ő látta el. Az épület kivitelezésénél az anyagok Gyetvai kivitelező megváltoztatta.
1981

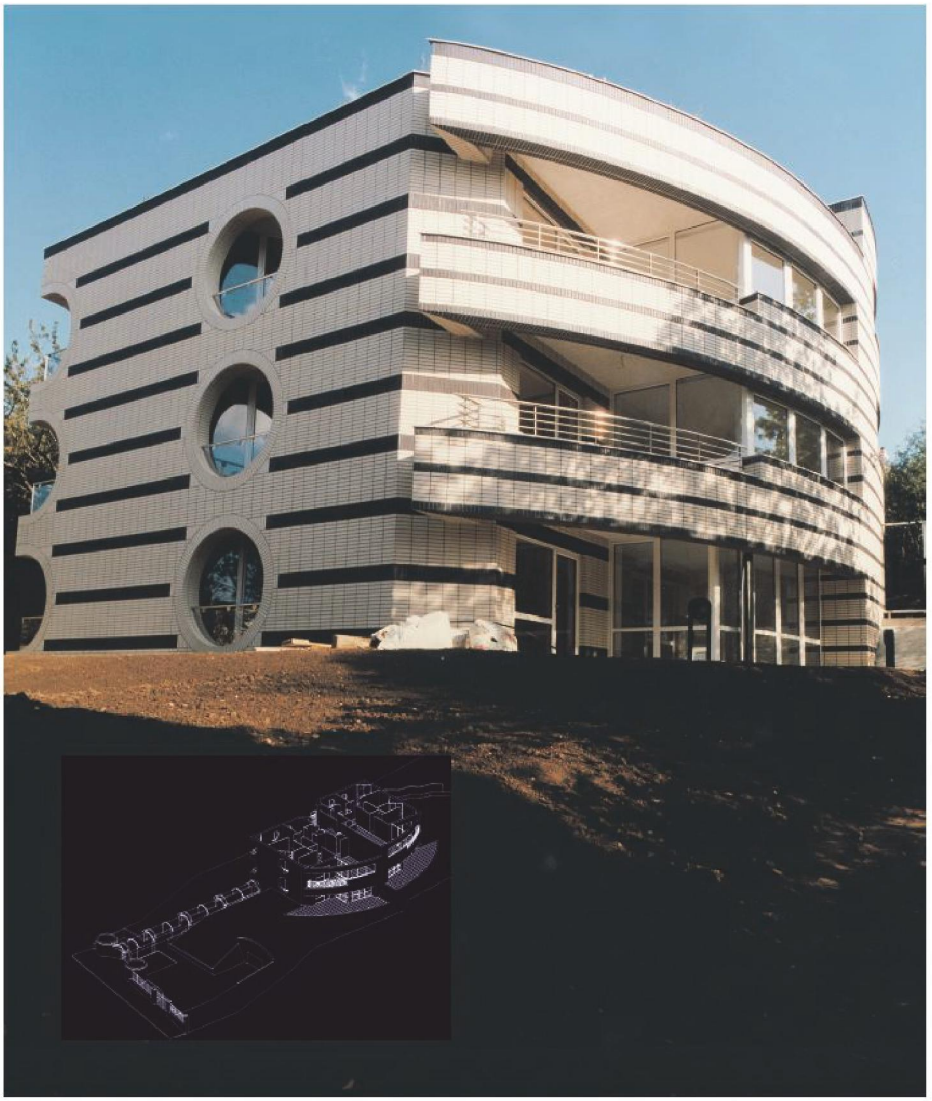

Tervezők: Kévés és Építésztársai Rt.
Kévés György építész és munkatársai: Budapest II. kerület
6 lakásos bérház

Nyugati homlokzat az előtetővel

Western view with the canopy

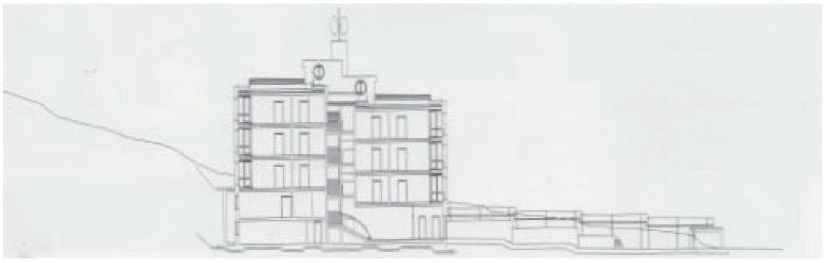

Metszet

Selection

Tervezők: Kévés és Építésztársai Rt.
Kévés György építész és munkatársai: Budapest II. kerület
6 lakásos bérház

Székesfehérvár, KÖFÉM iroda és labor épület 1964
Budapest, IX. Vendéglátóipari Szakiskola 1971

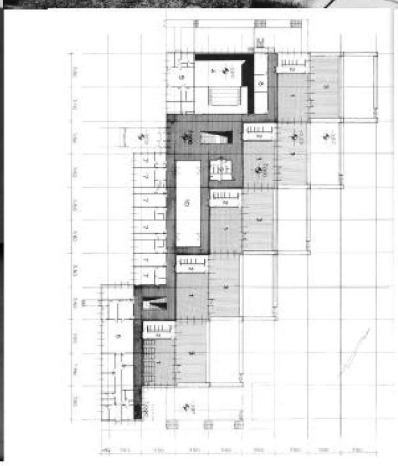

Magyar Rádió és Televízió 250 fős Óvodája 1972
Budapest, II. Völgy utca

Kévés György építész (Iparterv): Székesfehérvári Köfém iroda és labor – Magyar Rádió és Televízió óvoda – Budapest II. kerület Völgy utca – Budapest IX. kerület Ecseri út Vendéglátóipari Szakiskola könnyűszerkezetes épületei 1971-72

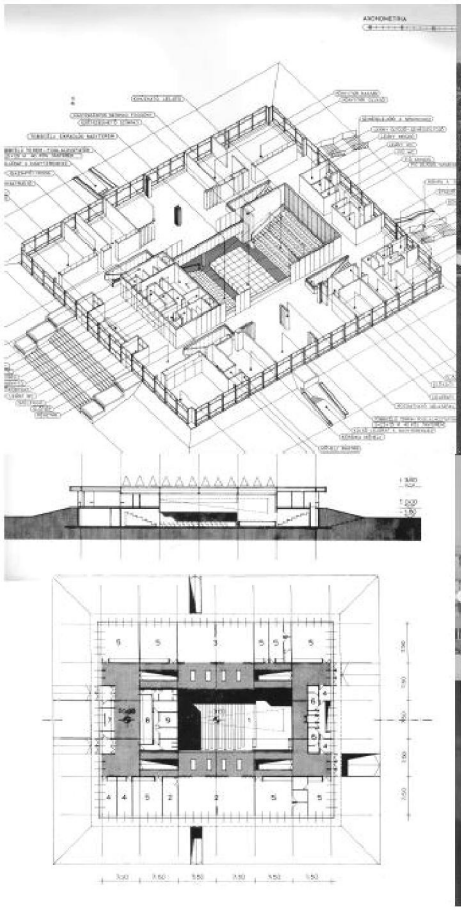

Úttörő-, Ifjúsági-, Kultúrház
Budapest, III. San Marco utca 1973-74
axonometria, metszet, alaprajz

Kévés féle könnyűszerkezetes építési rendszer 1967-1981
Budapest, III. San Marco utcai úttörőház külső, belső képe

Kévés György (Iparterv): Budapest III. kerület San Marco utca
Ifjúsági és Úttörő Ház könnyűszerkezetes épülete
I+F („Kévés féle", Iparterv) Könnyűszerkezetes építési rendszer
Tervezők: Kévés György építész és munkatársai, Koncz Attila statikus és munkatársai
1973-74

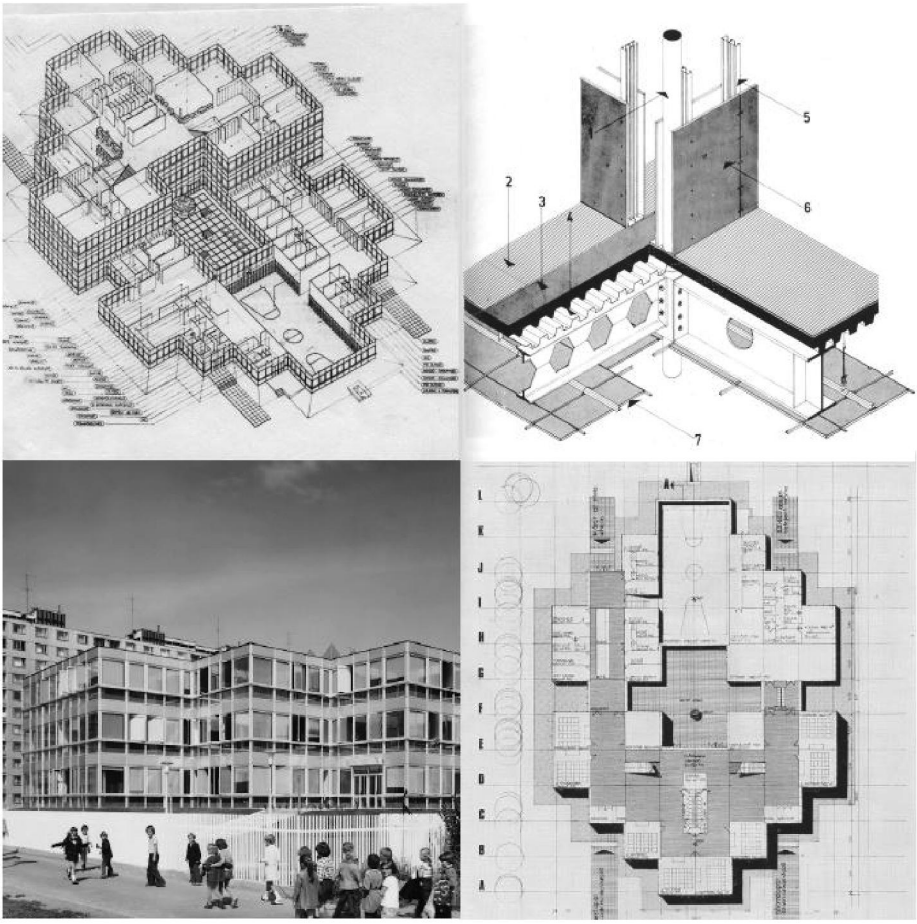

Nyomda és Textilipari Szakiskola
Könnyűszerkezetes építési rendszer
Építész: Kévés György
Statikus: Koncz Attila
1973 Budapest

Press and Textile Professional Schools
The building-system of light consructions
Architect: György Kévés
Static: Attila Koncz
1973 Budapest

Kévés György (Iparterv): Budapest XV. kerület lakótelepén,
Nyomda- és Textilipari Szakiskola
I+F Könnyűszerkezetes építési rendszer (Iparterv)
Építész: Kévés György
Statikus: Koncz Attila
1973

Budapest, II. Budenz u. - Labanc u.
16 tantermes általános iskola
metszet és homlokzat
1980

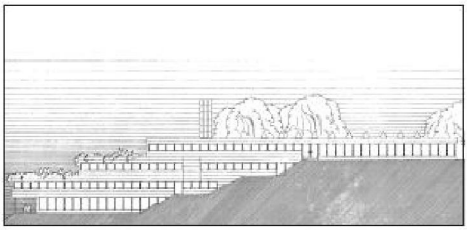

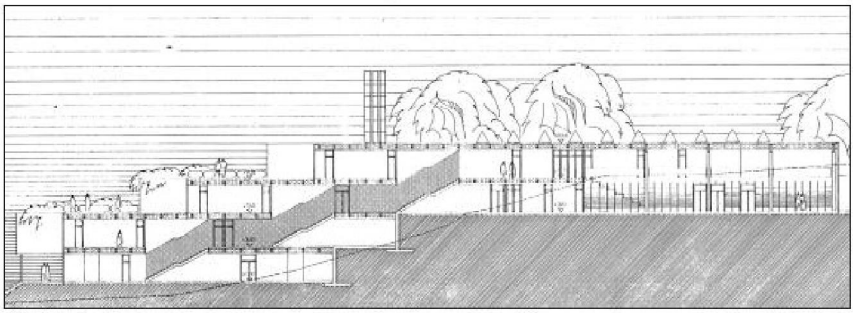

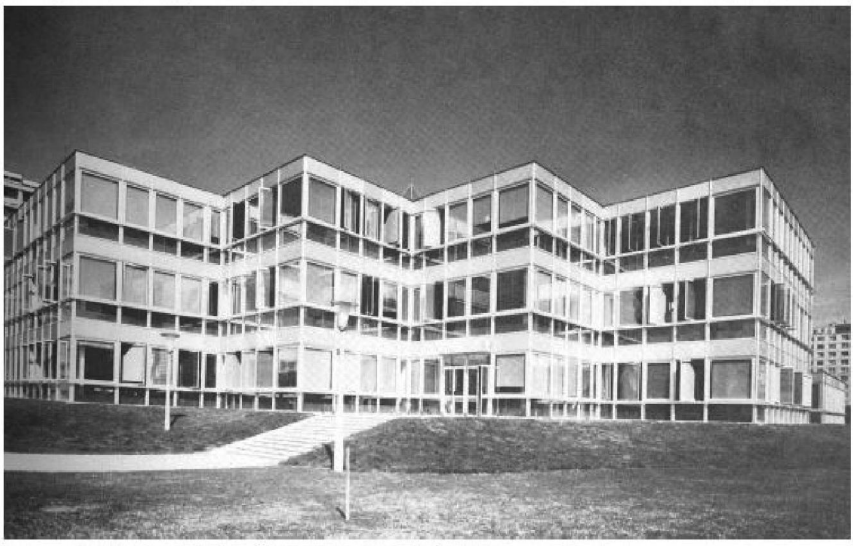

Budapest, XV. ker. Nyomda-és Textilipari Szakközépiskola
1973

Kévés György (Iparterv) könnyűszerkezetes iskolaépületei
Budapest II. kerület Budenz-Labanc utca, 16 tantermes iskolaépület,
Budapest XV. kerület Nyomda- és Textilipari szakiskola
I+F (Iparterv) Könnyűszerkezetes építési rendszer
1980, 1973

Kévés György (Iparterv): Budapest XI. kerület Karolina úti Hematológia és Vértranszfúziós Intézet laborépülete, előtérben Józsa Bálint szobrászművész modern szobra I+F Könnyűszerkezetes építési rendszer (Iparterv) 1981

Művészet és tudomány

Napjaink magyar építőművészete sokszínű változataiban, *Makovecz Imre* az organikus elveket részesíti előnyben, *Finta József* a geometriai fegyelmet, *Kévés György* pedig nem egyszerűen csak rendezi és összegzi, kiegyenlíti ezen együtthatókat, hanem keresi és meg is találja a szobrászat szövetségét. Így született meg a budai Vértranszfúziós épületek nagyvonalúan könnyed formákkal, melyben a szépség és a funkció egyaránt főszereplő a világos szerkesztésben, a pompásan tagolt üvegfelületben. Elérte, hogy a mű felhőkarcoló jellege otthonias, egyúttal a monumentalitás melegséget sugároz. Tehetségére, ízlésére vall, hogy remekül bújtatja el a kényenes egyenesek megcsúszott szimmetriáját. Az alakzat sűrítetten tisztázott medrében elfér a gondolat, az hogy „mily óriási dolog a következő szívdobbanás". Tervezik, hogy a megvilágított krómacél szobor esténként mobillá változik, mozgóvá, a megszüntethetetlen élet szimbólumává.

Losonci Miklós

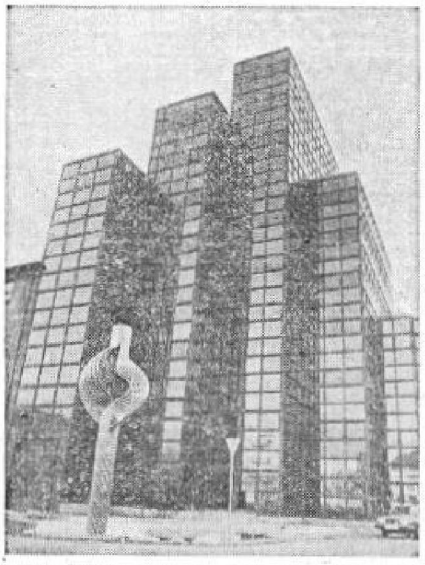

Kévés György: Országos Haematológiai és Vértranszfúziós Intézet épülete, előtte Józsa Bálint szobra

Dr. Losonci Miklósnak az időközben elhunyt művészettörténész újságcikke
Vasárnapi Hírek 1986. március 23.

Dr. Losonczi Miklós művészettörténész „Művészet és tudomány" című újságcikke
Kévés György, Finta József, Makovecz Imre
építészeti munkásságáról
1986

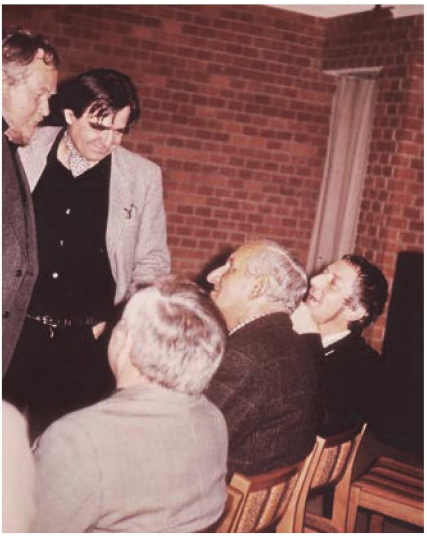

Molnár Péter, Kévés György, Balázs György, Dr. Szendrői Jenő, Vadász György építészek Pécsen Mesteriskola Konferencián

Mario Botta svájci építész, a Mesteriskola Pécsi Konferencián

Iparterv Könnyűszerkezetes Osztály építészei Kévés György, Mlinkó József, Varga Lea, Wagner Péter, Német András, Kapitány József, „Baba"

Kévés Galériában, egyik rendezvény végén
Beszélgetőpartnerek: Szőnyi Zsuzsa író, Német András,
Kévés György, Plesz Antal építészek

Mesteriskolások
Német András, Kapy Jenő, Dobó János építészek

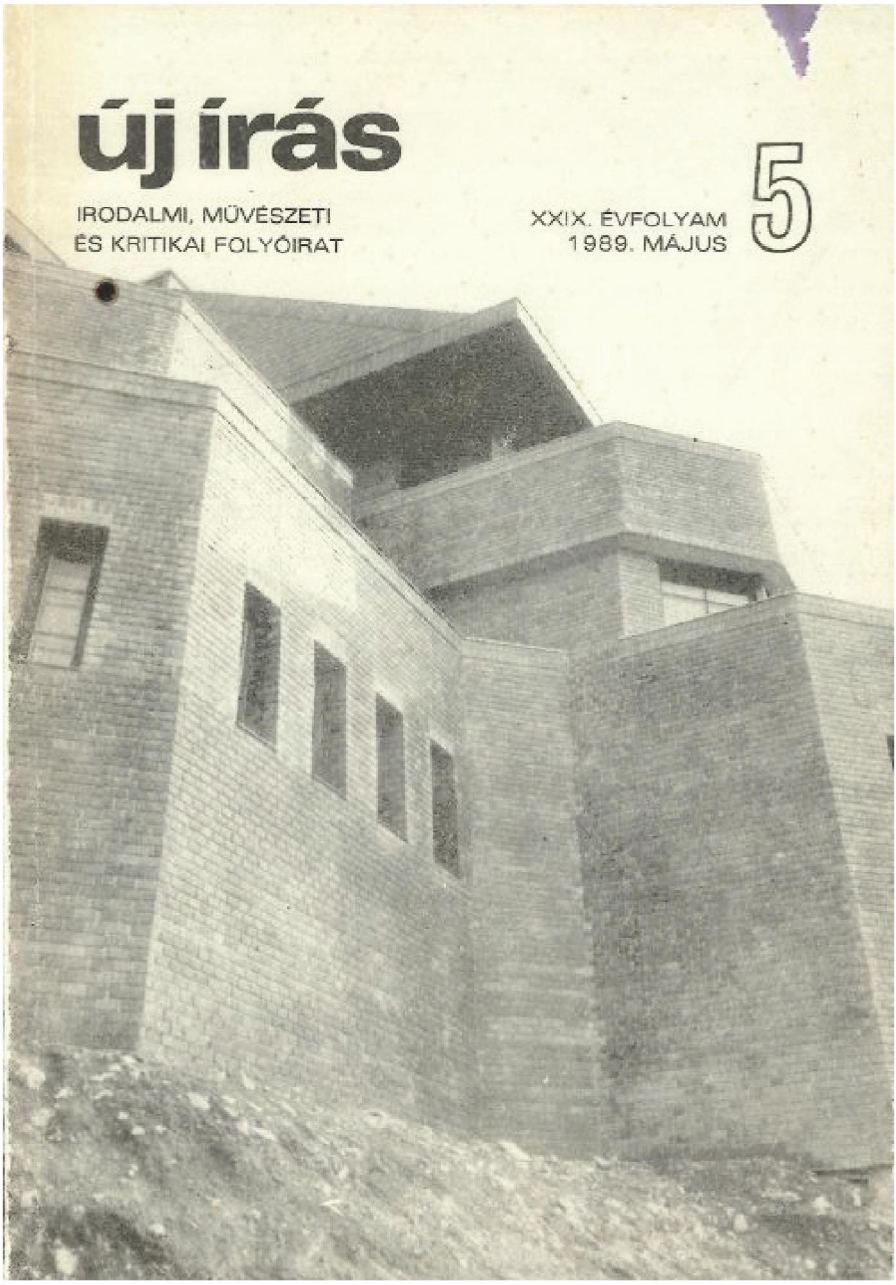

Új írás 1989. májusi szám első címlap
Főszerkesztő: Juhász Ferenc Kossuth díjas költő,
Szerkesztő: Vujisics Marietta irodalmár
Épület: Budapest

új írás
Ára 17 Ft

Alázat=tavasz

Azt mondtad nekem: „Az építés alázat." Így is igaz a magyarázat. Ahogy a tavasz virággal lázad: ibolyával, nárcisszal, tulipánnal, jácinttal, felhős mandulafával, szirom=csöndgomoly barackfa=ággal: teremted a virág=akarat építés=indulat csillagtér=összege tervezett alázat növekszik, mint a megmaradás=bánat, s azért csinálsz házat, hogy abban, mint a tavaszban virágdomb, virág=mező éljen a teremtést=viselő akarat, látomás, láng, erő. Hogy a térben létével beszéljen. Ne mással: megszerkesztett alázatával. Zárt terek, működő szűk kis kelyhek, vagy tág tér=ömlenyek kaptő=öbleit, több=szögletű levegő=oszlopait szerkeszted szövetnyi=környezetté: szögletek, csúcsok, külső félkör=ostya körívek, függőlegesek, vízszintesek, domború hengeresek, kúposak, zuhatag=törtvonal lépcső=suhanás cik=cakk merőlegesek anyag=összege vágy=alkalom, ami kiszépül, ahogy épül alázat=alkalmaidon. És mind más és mind ugyanaz: Alázat=tavasz! Megvalósított tetteivel: a lét! Sejtelmeid tündér=kötegét kötöd, mint az Örök Horgoló=Asszony: a Valóság! És majd megjönnek az első tavaszi rózsák, s nagy szirmos vércseppek gőzölögnek tüskés zöld szárunkon. Sorsunk: alázat, mindenség=szánalom.

Juhász Ferenc

Juhász Ferenc költő írása Kévés Györgyhöz
1989

Budapest II. kerület Aszú utca
Halász Zoltán családi háza előtt
Földvár Éva és Kévés György építész házaspár
1986

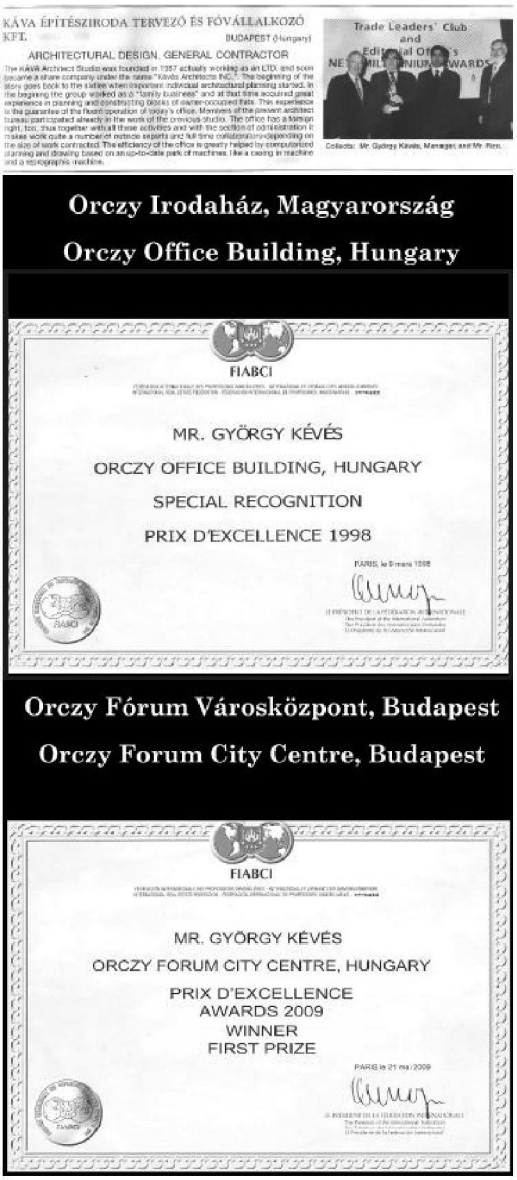

Kévés György és munkatársa Földvári Éva FIABCI nemzetközi szervezet által
I. helyen díjaszott Orczy Fórum Városközpont épületei
és az első FIABCI díj a Kévés és Építésztársai részére
Special Recognition Prix D'excellence
1998

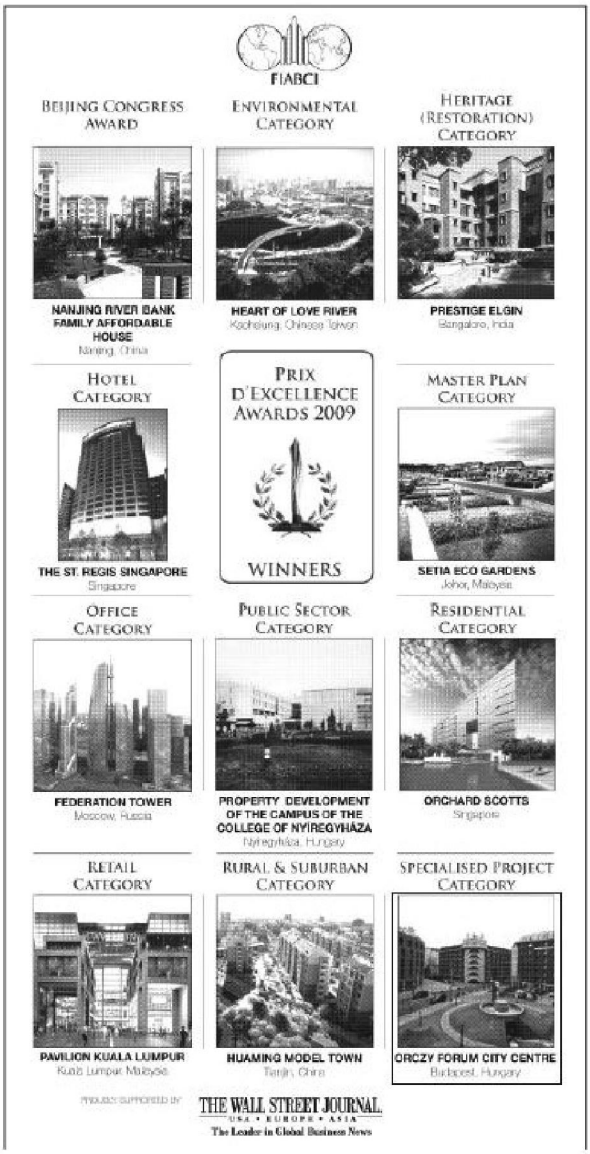

Kévés György és munkatársa Földvári Éva FIABCI nemzetközi szervezet által I. helyen díjaszott Orczy Fórum Városközpont épületei 2009

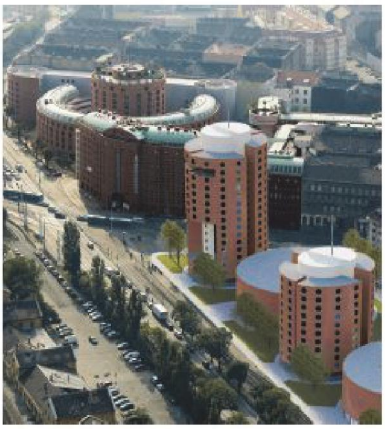

Budapest, VIII. kerület Józsefváros
Budapest, VIII. district Joseph City

Orczy Forum Városközpont
Orczy Forum City Center

Építészek: Kévés - Földvári - Kovács
Architect: Kévés - Földvári - Kovács

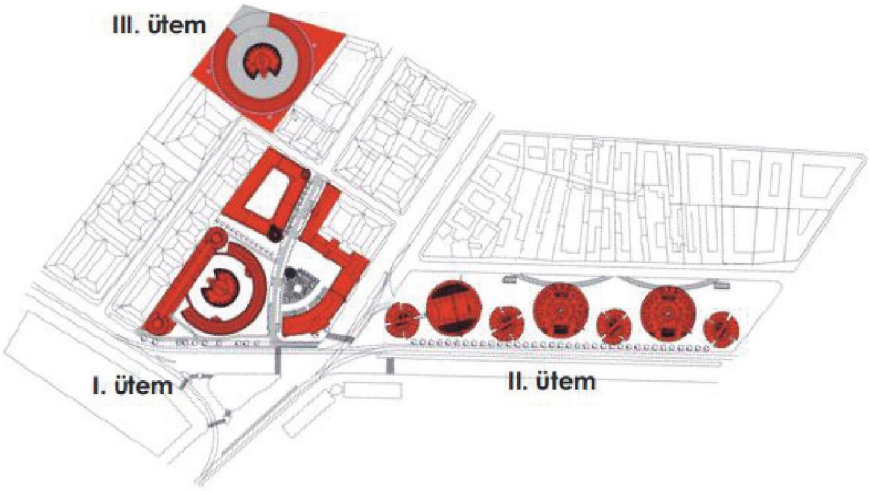

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest Orczy Fórum Városközpont
I-II-III. ütemének városrendezési terve
1989-2006

Kévés és Építésztársai Rt. által tervezett és generálkivitelezett
Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont épületei
Orczy Irodaház
1994-96

Kévés és Építésztársai Rt. által tervezett és generálkivitelezett
Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont épületei
Orczy Ház
1996-97

Építészet Művészet Kévés Stúdió Galéria
az Orczy Fórum új Városközpontban 1999. szeptember
A kiállítóterem megnyitóján többek között Gustav Peichl (osztrák),
Willhelm Holzbauer (osztrák), Mario Botta (svájci),
Kévés György, Virág Csaba (magyar) építészek munkáival

Kiállító képzőművészek:
Bak Imre, Deim Pál, Konok Tamás, Mengyán András Fajó János, Keserű Ilona,
Hencze Tamás, Rákossy Anikó, festő- és képzőművészek,
Haraszti István, Farkas Ádám, Gulyás Gyula, Józsa Bálint szobrászok
1999. szeptember

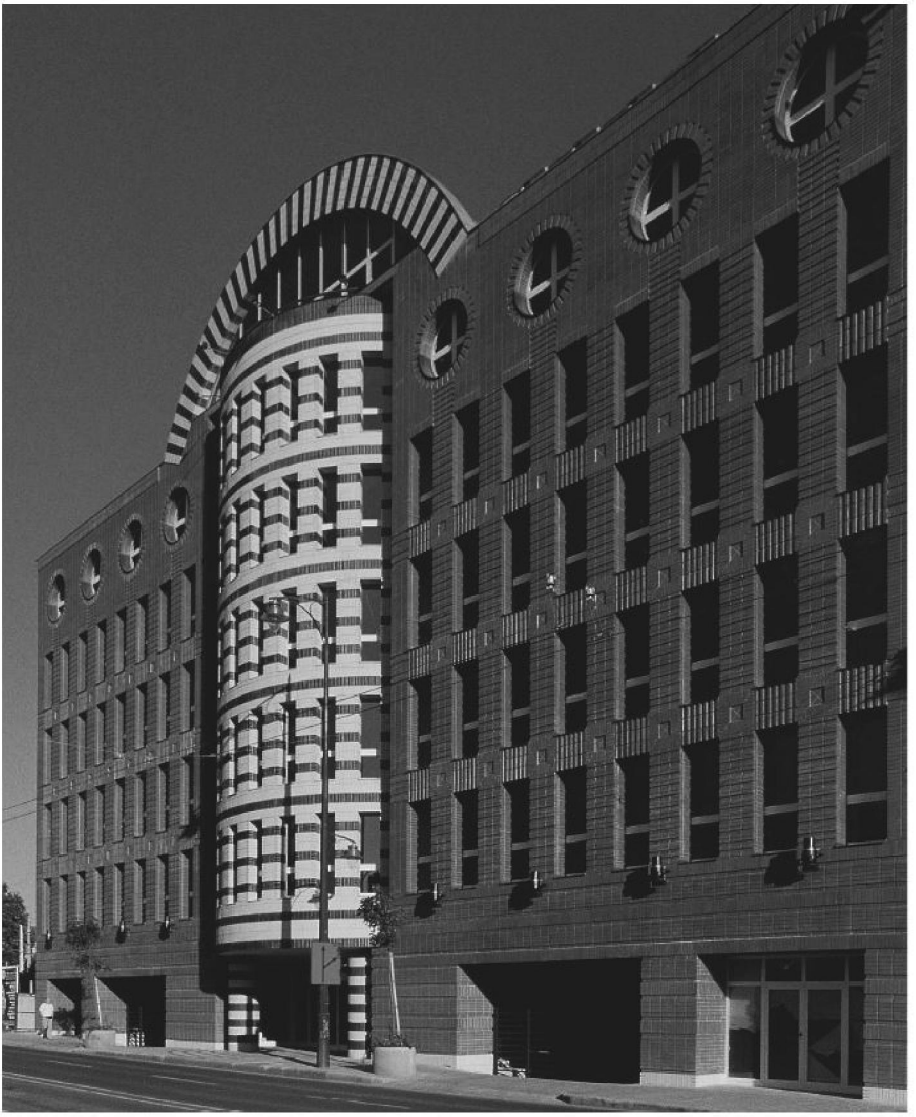

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont
Baross utca 131-133. bérirodaház
Baross Irodaház
1999

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest Orczy Városközpont
VIII. kerület Csobánc utcai lakóépület
Csobánc Ház I.
2001

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest Orczy Városközpont
Csobánc utcai lakóépület
Csobánc Ház II.
2003

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest VIII. kerület
Orczy Városközpont madártávlati képe
2006. október 23.
A Városközpont átadása:
az 1956-os forradalom 50. évfordulóján

Budapest, VIII.Orczy tér 4.

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest VIII. kerület
Orczy Városközpont lakóépülete
Csobánc udvar
2004

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest VIII. kerület
Orczy Városközpont lakóépület és parkolóház
Csobánc Torony 2005
Parkolóház 2004

1. Budapest, VIII. Orczy tér 4. modell fotó
2. Budapest, VIII. Baross u. 135. 160 lakásos lakóépület

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont lakóépület és a kápolna feletti nagyméretű – piros, fehér, zöld színre festett – kereszt alakú acélszobor
Baross u. 135.
2006

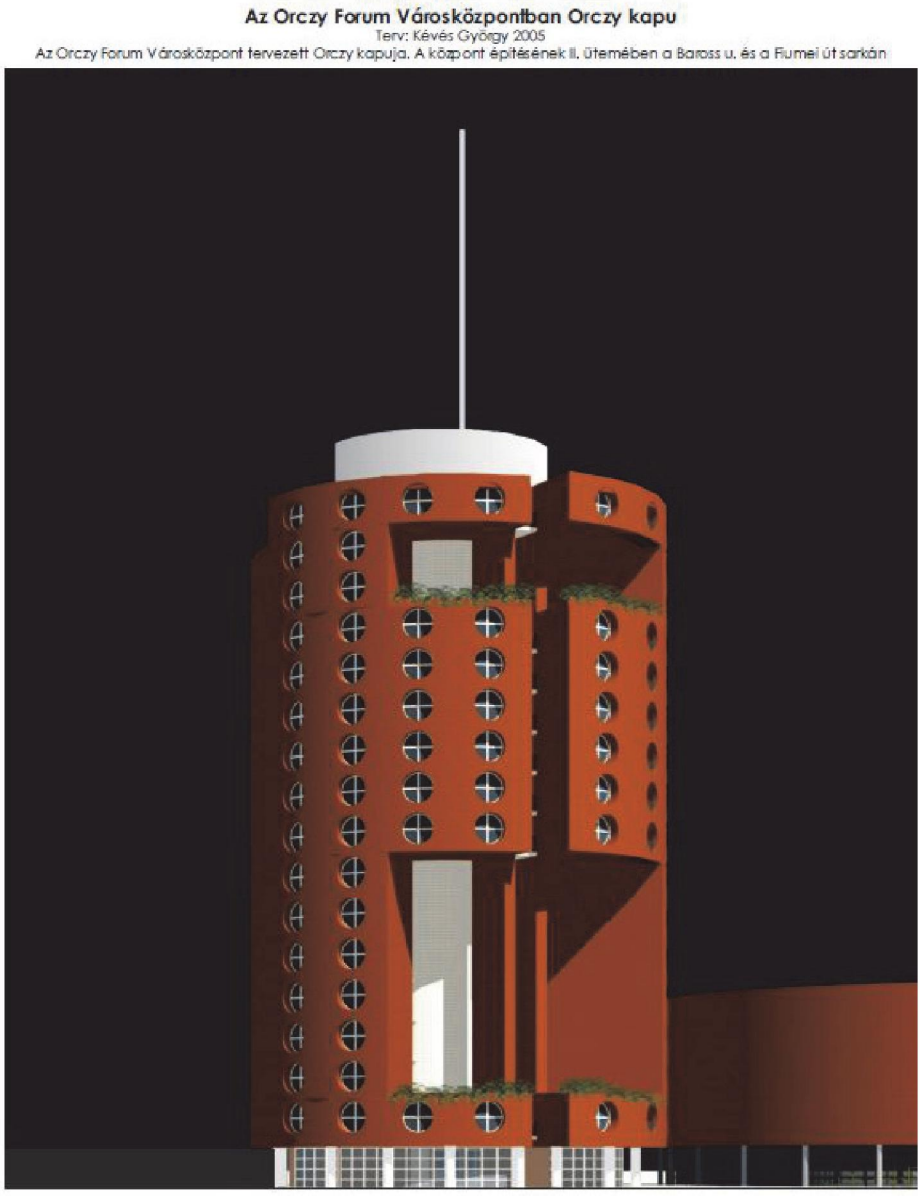

Kévés és Építésztársai Rt.: Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont II. ütem, Baross utcai irodaház terve
Józsefváros városkapuja
2005

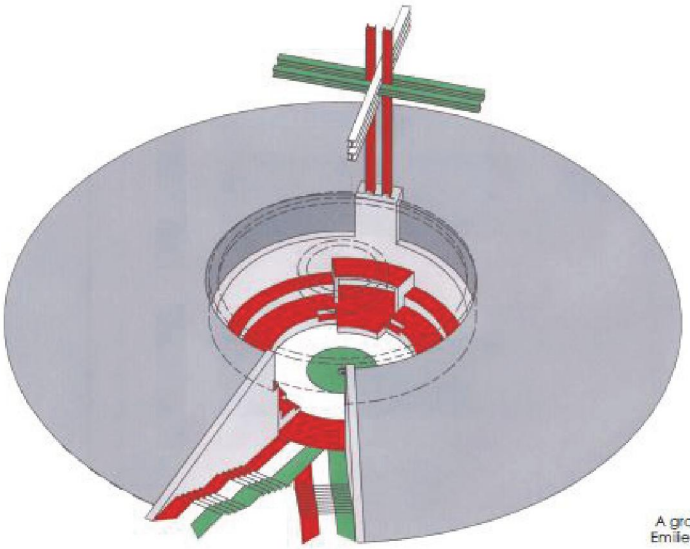

A grafikát készítette:
Emilie Siniciali építész

Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont
Kokárda Katakomba Kápolna
2006. október 23.
Az 1956-os magyar forradalom 50 éves évfordulóján

A Kokárda Katakomba Kápolna felszentelése 2006. október 20-án. Balról jobbra Szakács Sándor történész, Fábián László író.

Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont
Kokárda Katakomba Kápolna ünnepélyes avatása.
Az avatót celebrálta Jáky Teodóz bencés atya, Kévés György 1958. évben a tanára.
2006. október 23.
Az 1956-os magyar forradalom 50 éves évfordulóján

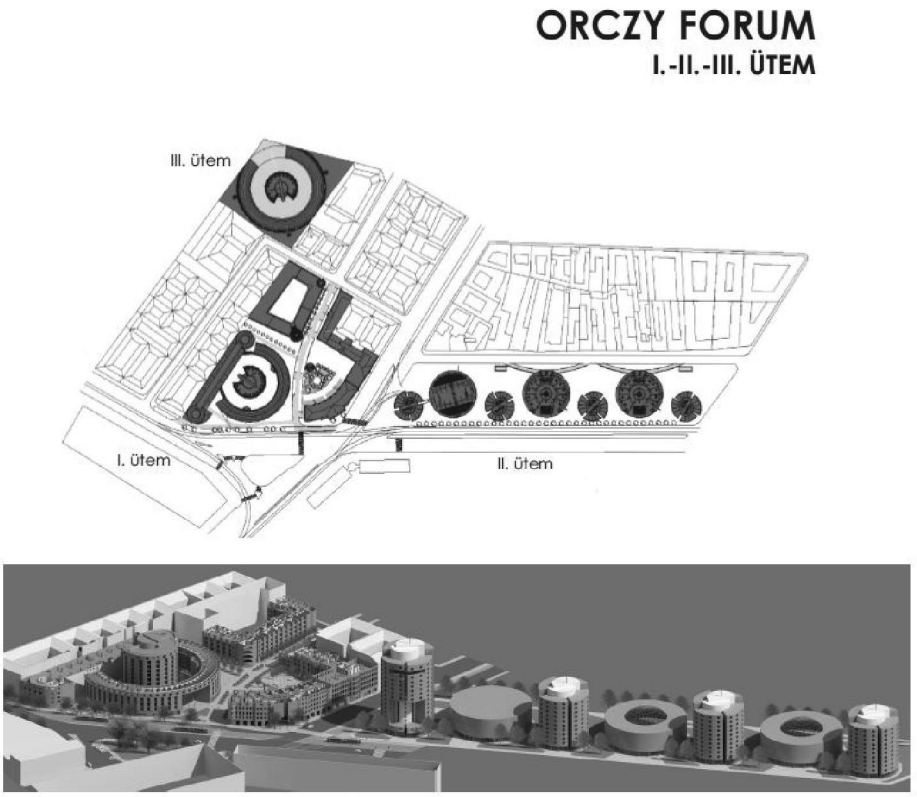

Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont I.-II.-III. üteme
2006

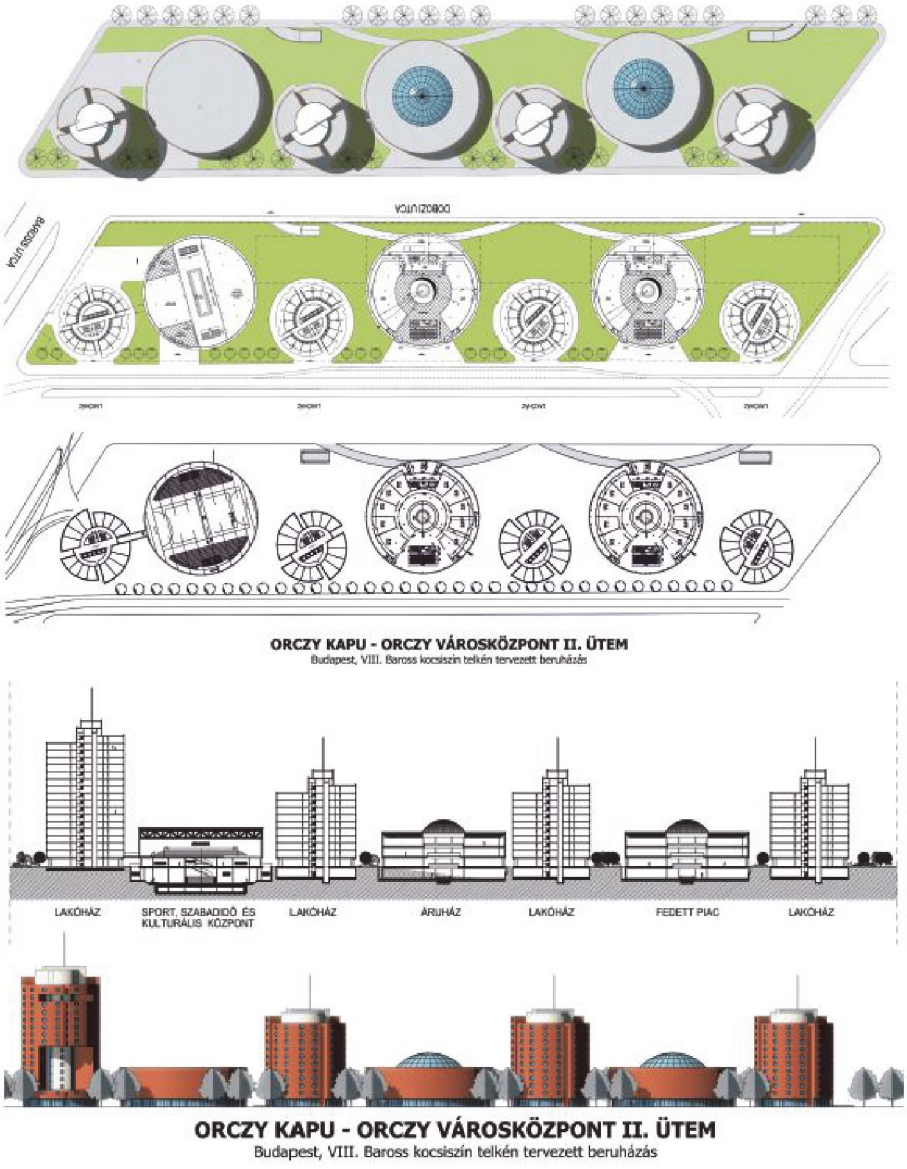

Budapest VIII. kerület Orczy Városközpont I.-II.-III. üteme
2006

Könyvbemutató a Kévés Galériában
2011. január 3.

Rendezvény az Orczy Városközpont Galériában
Előadóasztalnál: Kévés György, Filipinyi Éva, Fábián László
2011

Zenei est a Kévés Galériában 2009. december 18.
Előtérben Kubik Anna színművész
Kévés György „földije", aki szintén Ősiben született. Mögötte
Dvoszky Hedvig művészettörténész, aki Kévés Györgyről az
„Egy távolba tekintő építész" című könyvet írta.

Rendezvény az Orczy Városközpont Galériában.
Előtérben Kubik Anna színművész,
mögötte Dvorszky Hedvig művészettörténész-író.
2009

Az 1999-ben alapított Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria
10 éves jubileumára
2009

Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria 10 éves jubileuma
2009

Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria 10 éves jubileumi plakátjai 2009

A Galéria 15 éves születésnapi ünnepség megnyitója 2014. november 28-án
Előtérben: Fábián László író a kiállítás megnyitója és
Kévés György a kiállítás kurátora

Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria rendezvényeiről
készült fényképfelvételek
2014

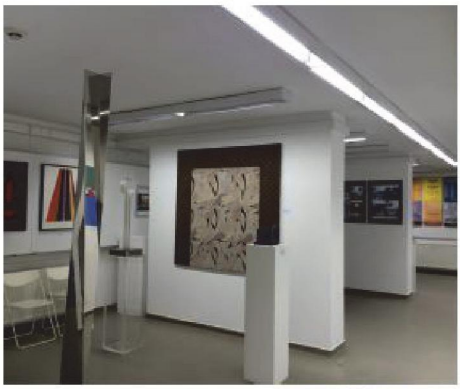

A képen Kévés György és Földvári Éva az egyik fiatal kiállítóval (Földvári Éva unokájával), az akkor 8 éves Brúnó Siniclaival, az ő által kiállított computer grafikákkal

Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria rendezvényeiről
készült fényképfelvételek
2014

Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria rendezvényeiről készült fényképfelvételek

Geiger György könyvbemutatója

Kévés a házigazda

Maros Éva, Geiger György

Szabó Ferenc jezsuita atyával és Perlaki Jenővel

2015 Szokásos szilveszter délelőtt a Galériában

dr.Hossó Andrea közgazdásszal és Lauernéval

Földvári Éva, Kévés György és Lauer Istvánné

Gyerekek szilvesztere a Galériában

Siniciali Brúnó 10. szilvesztere (2015) a Galériában

Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria rendezvényeiről készült fényképfelvételek

Modern Művészet és építészet 100 éve
Művészet és építészet
Fajó János - Kévés György
kurátorok 40 éves működése
1976-2016

JÓZSEFVÁROSI GALÉRIA
KIÁLLÍTÁSAI
1976 - 1988

ÉPÍTÉSZET ÉS MŰVÉSZET KÉVÉS STÚDIÓ GALÉRIA
KIÁLLÍTÁSAI
1999-2020

Budapest VIII. kerület Józsefvárosi Galériák
Fajó János és Kévés György galériái

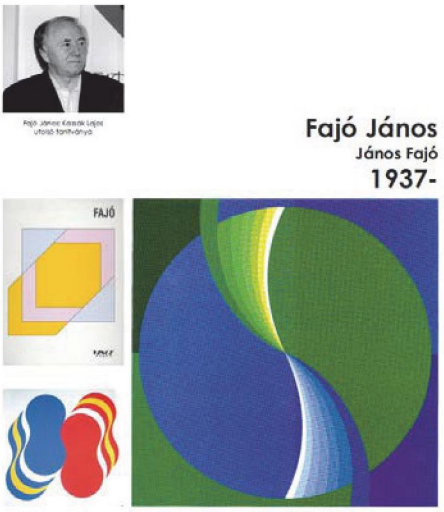

Fajó János képzőművész

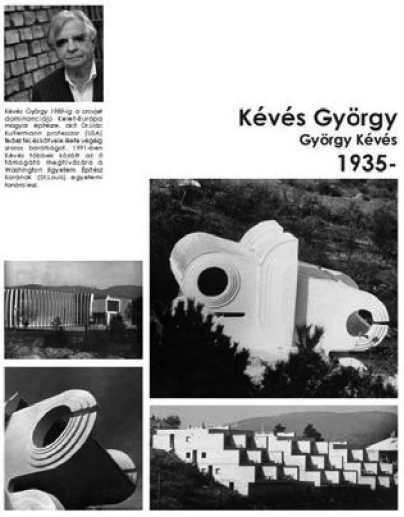

Kévés György építész
Kévés György: Esztergom Labor- és Műszeripari Művek,
Budapest XI. kerület Meredek utcai teraszházak,
Budapest III. kerület Mátyáshegyi nyaraló épület.

Kiállítás Stckholmban 1987
előadás
Meghívó: a Svéd Építész Szövetség

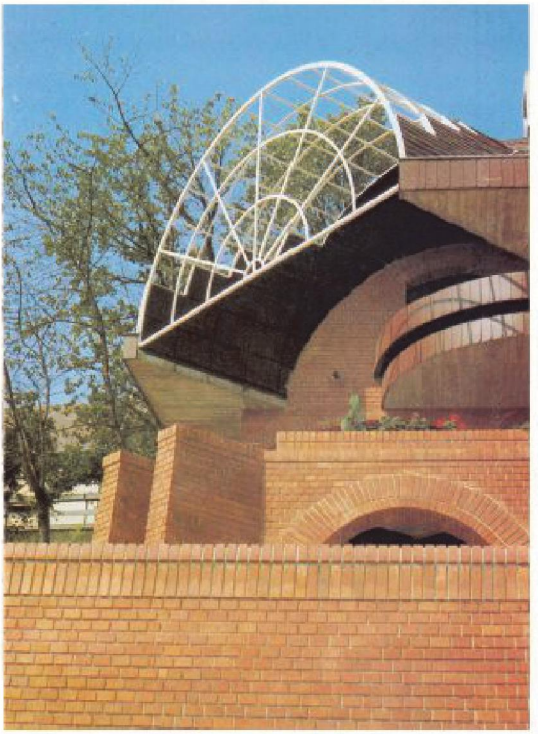

Kévés

Text of the lecture of György Kévés architect in Stockholm on the 12 October 1987 on the invitation of the Association of Swedish Architects.

Svéd Építész Szövetség meghívása alapján
Kévés György kiállítása és előadása Stockholmban
1987

XXVI.
évfolyam
1991/5. október-november
69 Ft

Lakáskultúra

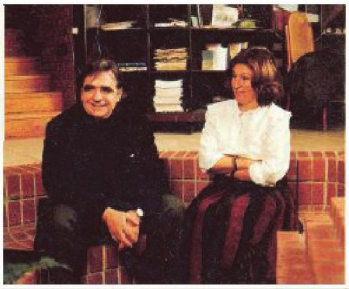

Kévés György és Földvári Éva házában láttam, mi is valójában a „jómód", pontosabban, mit jelent jó módon, értelmesen, szépen élni! Az építész házaspár otthonában nincs semmi hivalkodó; minden kényelem a munkát és a munka által meghatározott magánéletet szolgálja.

Buda egyik legszebb panorámájú telkén áll a ház, a kert végében pedig Kévések életének igazi színtere, a *Káva Építészeti Iroda* műterme. Itt minden az optimális munkakörülményeket szolgálja; fent a rajzasztalok, komputerek, kis kávézó, lent a xeroxgépek, a titkár székhelye, az elegáns tárgyaló, és persze mindenütt fotók, makettek, rajzok, rajzok és rajzok. Ami pedig a lakóházat illeti, még luxusai is az alkotó életet segítik. A földszinti hálóból például egyenest a „fal"-hoz, az egyszemélyes „teniszpályára" léphetünk. Az otthoni „falazgatással" házigazdánk rengeteg időt takarít meg. Itt jegyezzük meg, hogy a két – az iroda melletti és a lakótérhez kapcsolódó – fürdőszoba is az időmegtakarítást szolgálja. Ezeket azonban ugyanebben a lapszámban, a fürdőszoba-blokkban mutatjuk be.

1984-ben épült fel a saját tervezésű házuk, s mivel a kivitelező is Kévés volt, az alapozást követő ötödik hónapban be is költöztek. A keleti tájolású telken a lakást az épület átlójára szerkesztették, L-alakban, a délkeleti nap felé megnyitva

Az épület tengelye – a kandalló – körül a nappali szoba. Az „L" jobb szárnyában kapott helyet az étkező és a konyha, balra pedig az ülőgarnitúra

– *Milyen megrendeléseket kapnak?*

– A Káva iroda jelentős rezsivel működő vállalkozás, csak nagy munkáknál gazdaságos. A családi ház méretű munkákat feleségemmel, Földvári Évával, magunk tervezzük. Ez, a Stúdió Kévés nevű kis iroda a házunk galériáján székel.

– *Hogyan tud idegen megrendelőknek jó lakóházakat tervezni?*

– Néhány alkalommal elbeszélgetünk: mekkora a család, hogyan élnek, mi az elképzelésük, mennyi pénzük van minderre... Az építészhez éppoly őszintének kell lenni, mint az orvoshoz. Sajnos, az építtetők gyakran eltitkolják anyagi helyzetüket, azután menet közben kezdik össze-vissza faragni, eltorzítani a házat.

É. Kiss Piroska: luxusai is az alkotó életet segítik

– *Nem védett az építészeti terv?*

– Végülis védett, létezik szerzői jog. De ezt a védelmet legfeljebb a fizikai erejével

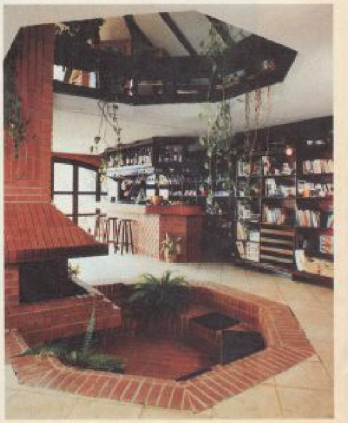

Földvári Éva és Kévés György építészek
Budapest XII. kerület Melinda utca 21. műteremház
1996

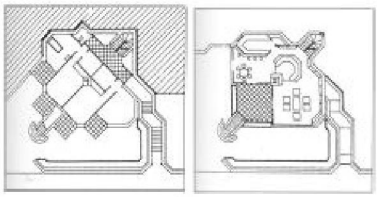

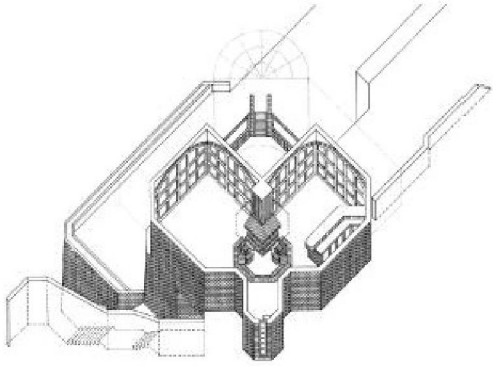

Hálószoba szint alaprajza
Nappali szoba szint alaprajza
A ház axonometrikus rajza
Az utcai homlokzat részlete
A nappali szoba szint belső képe a kandallóval

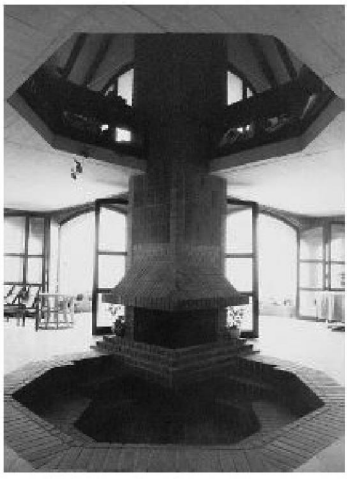

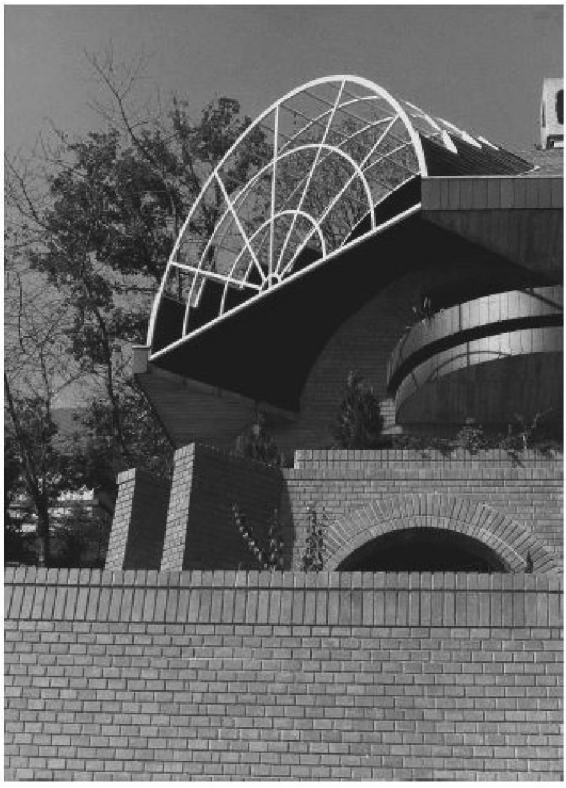

Kévés György építész és munkatársa Földvári Éva:
Budapest XII. kerület Melinda utca 21, közös műteremházuk
1994

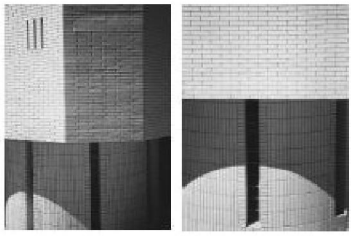

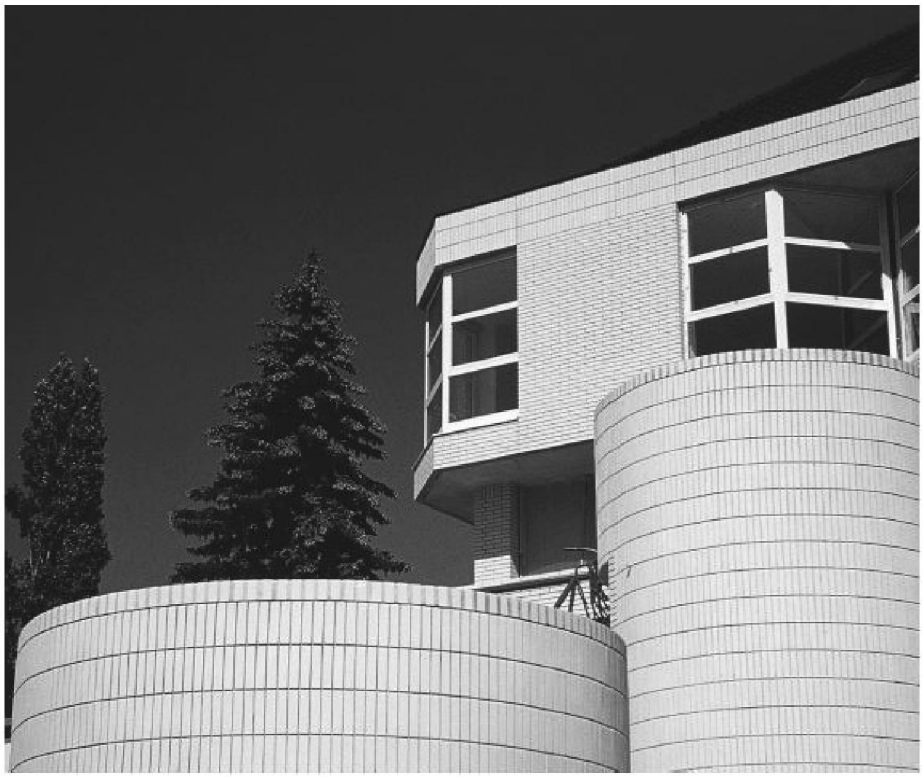

Budapest II. kerület Endrődi Sándor utca lakó- és magánirodaépület

Kévés László és Kévés György
Vujcsics Stojanék lakásán
1991

Földvári Éva és Kévés György építészek Olaszországban
1986

A magyar állam felkérésére Kévés György és társai rész vettek a 2001 év májusában Guadalajarában (Mexikó) „Museo Regional de Guadalajara" múzeumban tartott kiállításon

Revisiting the architects once chosen for the book of
Dr. Udo Kultermann
"Architecture in the Seventies"

30 Years After

International exhibition of architects

in Mexico

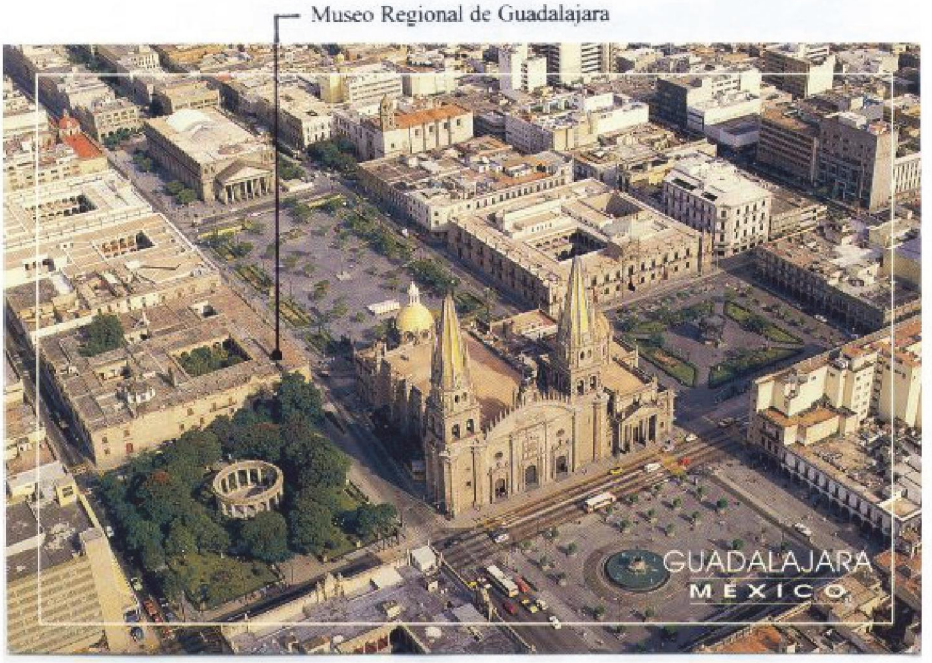

Kévés György kiállítása Guadalajara-ban (Mexikó)
2001

Jobbról a második: Kévés György építész (Hungary) Jobbról a negyedik: González Gortázar építész, szobrász (Mexikó)

Museo Regional Guadalajara Kiállító terem a kiállítás megnyitóján 2001. szeptember 27.

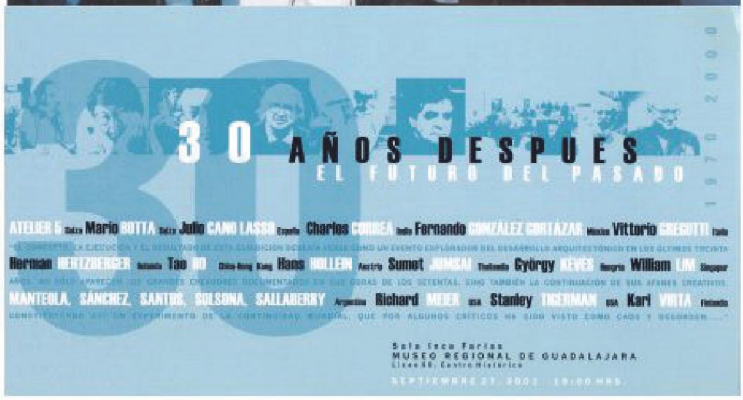

"30 év múltán" című kiállítás plakátja dr.Udo Kultermann által válogatott a kiállításon résztvevő 16 építésszel

Kévés György kiállítása Guadalajara-ban (Mexikó)
2001

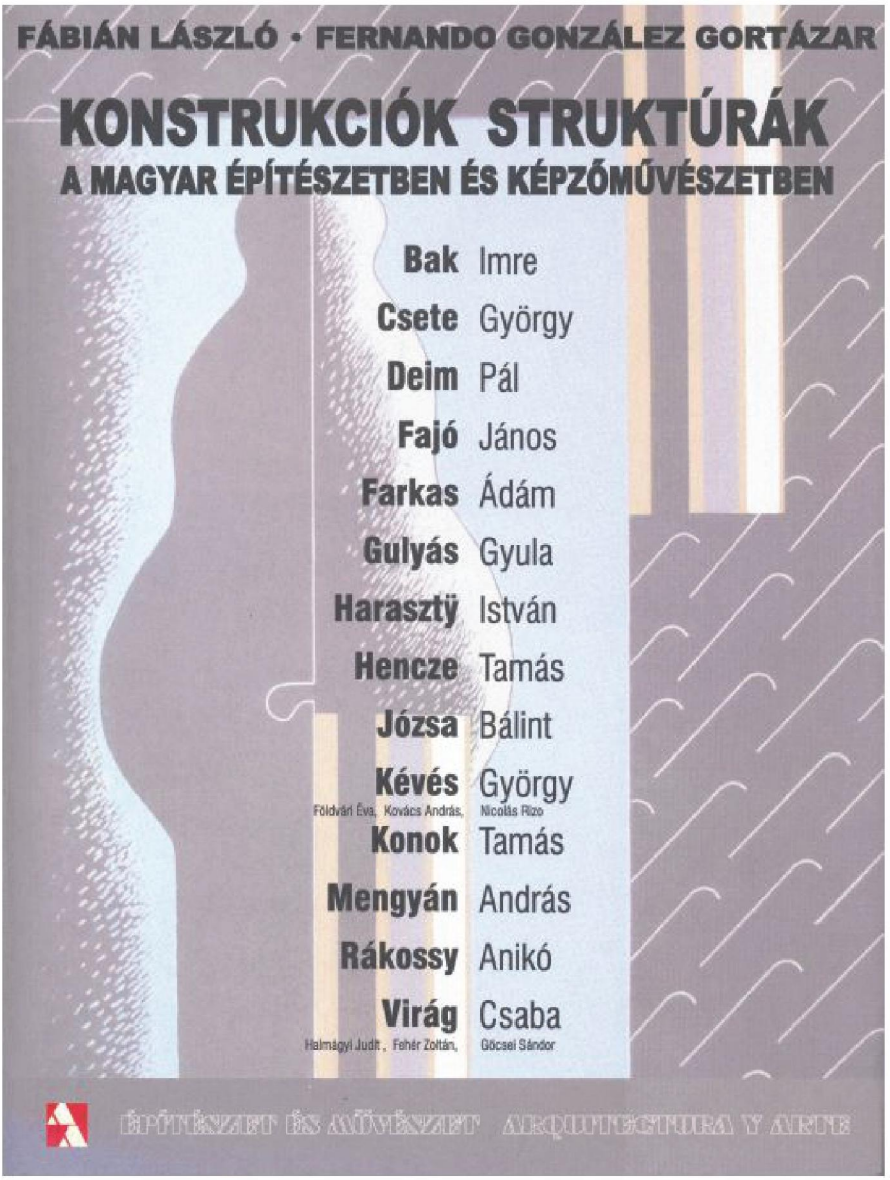

Fábián László, Fernando González Gortázar: Konstrukciók struktúrák
című könyv címlapja, 2006

Fábián László (író), Fernandez Gonzalez Gortazar (mexikói építész és szobrász): „Konstrukciók struktúrák a magyar építészetben és képzőművészetben" című könyv címlapja.
2006

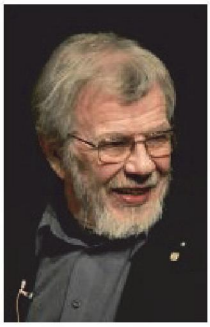

Haraszty István
(Édeske)

Fábián László, Fernandez Gonzalez Gortazar (mexikói építész és szobrász):
„Konstrukciók struktúrák a magyar építészetben és képzőművészetben" című könyv.
2006
A könyvben szereplő egyik szobrászművész:
Haraszty (Édeske) István munkái.

CONTEMPORARY ARCHITECTS

THIRD EDITION

Editor:
Muriel Emanuel

Advisers:
François Chaslin, Paris
Jorge Czajkowski, Rio de Janeiro
Philip Drew, Sydney
Ruth Kamen, London
Hasan-Uddin Khan, Geneva/Cambridge, Massachusetts
Udo Kultermann, St. Louis, Missouri/New York
David Mackay, Barcelona
Wolfgang Pehnt, Cologne

ST. JAMES PRESS
An International Thomson Publishing Company

ITP
NEW YORK • LONDON • BONN • BOSTON • DETROIT • MADRID
MELBOURNE • MEXICO CITY • PARIS • SINGAPORE • TOKYO
TORONTO • WASHINGTON • ALBANY NY • BELMONT CA • CINCINNATI OH

Építészeti Lexikon: „Kortárs építészek"
Kiadó: St. James Press
Muriell Emanuel
Tanácsadók: Francois Chaslin, Párizs, Jorge Czajkowski, Rio de Janeiro, Philip Drew, Sydney, Ruth Kamen, London,
Hasan-Uddin Khan, Geneva/Cambridge, Massachusetts,
Udo Kultermann, St. Louis, Missouri/New York David Mackay, Barcelona, Wolfgang Pehnt, Cologne
1987

György Kévés: Obuda Ujlak, Uromi-Becsi Streets, Budapest, 1991.

A „Kortárs építészet" című lexikonban Kévés György épülete,
Budapest II. kerület Óbuda-Újlak lakó és irodaépület
1993

Kévés György a munkatársaival a Melinda utcai iroda előtt és az irodában 1992-ben
Harmati Szilárd, Tóth Ibolya, Takáts Endre, Kévés György, Kovács András, Földvári Éva, Bárdi Tibor, Mayer Andrea

Budapest XII. kerület Melinda utca 21.
Kévés és Építésztársai Rt. irodaépülete.
Külső és belső képek az építész munkatársaival
1992

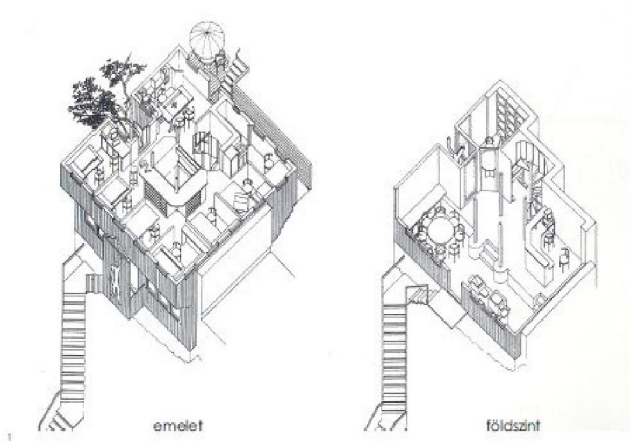

1-2. Kévés György és munkatársai irodája Budapest XII. Melinda utcai kétszintes műteremházban

3. Svájci (Zürich) SIA delegátus Miklós Hajnos építész SIA elnök és kollégái a műteremház megnyitóján 1991-ben.

Budapest XII. kerület Melinda utca 21.
Kévés és Építésztársai Rt. irodaépülete. Külső és belső képek a svájci Építész Szövetség képviselőivel. A látogatók között Hajnos Miklós svájci-magyar építész, a svájci Állam tiszteletbeli konzulja. Alsó kép: Dr. Gerda Hajnos Zürichi orvos és Földvári Éva 1991

A „Harminc év múltán", valamint a „Konstrukciók és struktúrák" című kiállítás anyagaink (épületek, festmények, szobrok) tárlata. Kiállításunk a Cabanas Múzeumban, Guadalajara, 2003. május

A kiállítás után rendezett fogadás a hazai és magyar résztvevőkkel Guadalajara, 2003. május

Budapesti irodai munkatársunk és egyben állandó spanyol tolmácsunk és szervezőnk, a dél-amerikai rendezvényeinken, a mexikói születésű mérnök Nicholas Rizo és húga a bankketten Guadalajarában. Háttérben a magyar delegáció tagjai.

Magyar Hetek című Kiállítás és Konferencia
Guadalajara Mexikó
2003

Kiállítás Guadalajaraban

(Mexikó)
Cabanas Múzeum,
2003. május

Exhibición en Guadalajara

(Mexiko)
Instituto Cultural Cabanas
Mayo del 2003

Fogadás a magyar képzőművészek és építészek tiszteletére

1. kép
Fekete Árpád a neves mexikói labdarúgó edző a volt mexikói szövetségi kapitány, Kévés György építész, Fajó János képzőművész. Mögöttük Gulyás Gyula (Gyuszika) szobrász és a mexikói zenekar

2. kép
Kévés György építész, Gulyás Gyula szobrász, Fajó János képzőművész

Magyar Hetek Guadalajara-ban (Mexikó)
2003

Helyszín: Mario Botta svájci irodájának előterében
A képen láthatók: Mario Botta felesége, Kévés György, Mario Botta, Czelnai Éva és fia, Bruno Siniciali

Mario Botta irodaépületének bemutatóterme

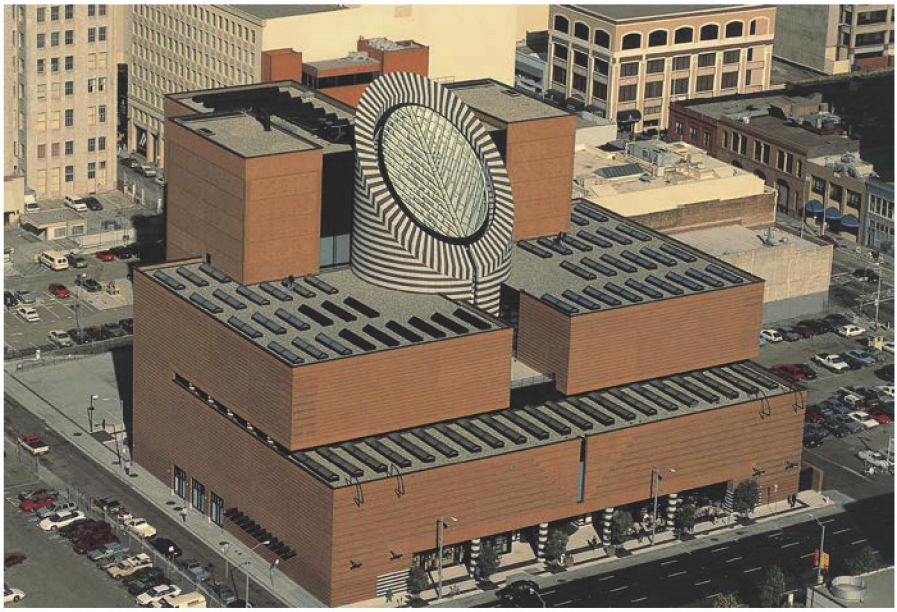

San Francisco: Modern Művészek Múzeuma
Építész: Mario Botta

Bechtler Art Museum
Építész: Mario Botta

Józsefvárosi Kiállítóterem

ÉPÍTÉSZET ÉS MŰVÉSZET
KÉVÉS STUDIO GALÉRIA

H-1089 Budapest VIII. Baross u. 131.
Tel.: 275-6002
e-mail: kava21@t-online.hu

MEGHÍVÓ

a Józsefvárosi (Fajó) Kiállítóterem,
Pesti műhely és Szabadiskola
valamint
az Építészet és Művészet Kévés Studio Galéria

a modern KÉPZŐMŰVÉSZET és ÉPÍTÉSZET területén végzett töretlen, napjainkban is aktív

40 éves

a közösségek munkáját bemutató filmvetítéssel kísért konferenciával emlékeznek.

2018. március 27. (kedd)

18 órakor

Budapest, VIII. Baross u. 131. szám alatti Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galériában, melyre tisztelettel Önt is meghívjuk.

1990

Az elmulasztott **RENDSZERVÁLTÁS** idején

Fajó János képzőművész

1990. november 12-én az akkori Miniszterhez címzett levele:

Tisztelt Miniszter Úr!

Szeretném remélni, hogy kulturális kormányzat egyszer s mindenkorra lemond a szellemi élet, a művészetek, az irodalom irányításáról. Minden bürokratikus hatalmi központot feloszlat, betiltja a lektorátusokat, a szűrőket, a bizottságokat és nem működtet többé cenzorokat, mert ezek a bürokratikus kövületek egyenlőtlenes, korrupciót generáló konstrukciók; mint ilyeneket törvényen kívül helyezi.
Az intézményi szolgahad helyett a társadalom központjába az egyént állítja és ezzel elzárja az állami intézményes, „népboldogítás" sötét korszakát.
Az összes állami intézményt újragondolja és számukat a legminimálisabbra csökkenti.
Emlékmű-szobrászati stopot rendel el, hogy szobrokat állítgatni közterekre csak a teljes államadósság kiegyenlítése után lehessen.

A levél mellékleteként közölt ***JAVASLAT:***

A Magyar Köztársaság országgyűlése foglalja törvénybe – az emberi szabadságjogok részeként – hogy a mindenkori államhatalom egyszer s mindenkorra lemond a szellemi élet, a művészetek, az irodalom irányításáról.

Ne lehessenek soha többé ideológiai alapon preferált irányzatok. A stílus magánügy!
Minden féle irányítás-diktátum egyén- és szabadságellenes, s mint ilyen, szükségképpen, kontraszelekciót, fordított értékrendet, teljes értékvesztést és erkölcsi összeomlást eredményez.

A Konferencia műsora

Felkért vendégek

Fajó János Kossuth- és Munkácsy-díjas képzőművész
Bak Imre Kossuth- és Munkácsy-díjas festő
Fábián László író, a Józsefvárosi Kiállítóterem egyik alapítója
Mengyán András Munkácsy-díjas képzőművész
Harasztÿ István (Édeske) Kossuth- és Munkácsy-díjas szobrász
Kévés György Kossuth és Ybl-díjas építész, az Építészet és Művészet Kévés Studio Galéria egyik alapítója
Szalóczy Pál a Magyar Rádió egykori neves személyisége vezeti az est, építészetről és képzőművészetről szóló rövid beszélgetéseit

A rövid – kérdés felelet - beszélgetések, a hazai modern építészet és képzőművészet kezdeteiről, külföldi és hazai kapcsolatairól, a hazai művészet támogatásáról, az Állam egyoldalú, politikai irányzatú kedvezményezéséről (a többség véleményének kikérését nélkülöző MMA alapításáról), a kiállítótermek, műhelyek, szabadiskolák tevékenységéről szólnak.
A megkérdezettek: **Bak Imre, Fajó János, Fábián László, Mengyán András, Kévés György**
A beszélgetést követően **színes, hangos mástél órás filmvetítés**, a Galériák elmúlt időszakairól.

Konferencia hivatalos meghívottai:

Harasztÿ István (Édeske) szobrász
Földvári Éva építész (Orczy Galéria film készítője)
Matkócsik András (a Józsefvárosi film rendezője)
Jerger Krisztina művészettörténész
Bányász Éva képzőművész
Dargay Lajos szobrász
Kapy Jenő Ybl-díjas építész, egyetemi professzor, a szabadiskolák tanára
Balogh Balázs Széchenyi- és Ybl-díjas építész, a Műegyetem tanára
Boros Tamás képzőművész

A konferencia után a Galéria büféje várja kedves vendégeit.

ÉPÍTÉSZET ÉS MŰVÉSZET
KÉVÉS STUDIO GALÉRIA

H-1089 Budapest VIII. Baross u. 131.
Tel.: (361) 275-6002
e-mail: kava21@t-online.hu

az Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria

MEGHÍVJA ÖNT

2019. március 28. délután 6 órára

Budapest, VIII. Baross u. 131. Kévés Galériába

Film és könyv bemutatóra

Filmbemutató

„Hajóúton – Európa peremén – építész szemmel"
Le Corbusier-től Calatrava-ig
Hamburg-tól – Le Havre – Mont Saint Michael – Southampton – La Coruna – Compostella – Lisszabon – Gibraltár – Valencia – Marseille – Genova után újra a szárazföldön: Milánó.
Végül Kelet-Európa, benne Magyarország építészetének sorsa 1919-től 2019-ig.
(25 perces filmbemutató)

Könyvbemutató

Fénykor és Zuhanás
a magyar építészet és történelem sorsa, 1808-tól napjainkig

Borúra – Derű
1964-1968-as Új Gazdasági Mechanizmus, a rövid időre újra induló modern magyar építészettel

Című könyvek

A könyvbemutatót vezeti **Balogh Balázs** DLA, a Műegyetem Rajzi és Formatervező Tanszék Ybl-, Széchenyi-, Príma díjas Professzora, beszélgető partnere Kévés György építész.

Mint ismert, ebben az esztendőben 100 éves (1919-2019) a konstruktivista modern építészet. A 18. szd-ban – 250 évvel ezelőtt – Boullée és Ledoux, a két francia építész zseni alkotásaival indul, a modern építészet 19. századi vajúdása – Londoni Kristálypalota (Paxton), Párizsi Világkiállítás, Chichago-i magasházak (L. Sullivan). A 20. században (1919) születik és ma már a 21. században (2019) az egész világon elterjedt, a többistenhitet követő, 2000 éves egyisten imádat stíluskorszakait követően, a Mammon korszak: **új modern építészete.**

Filmbemutató

Le Corbusier: La Habitat, Marseilles

Calatrava: Tudományos és Művészeti Központ, Valencia

Könyvbemutató

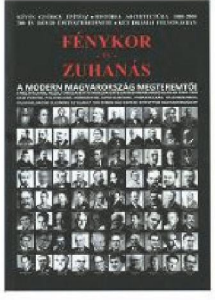

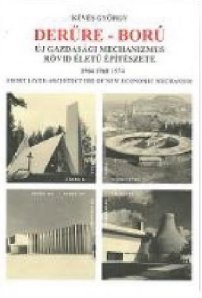

A bemutatott filmet készítették

Fényképeket: Kévés György építész, 2018-ban
Narráció: Farkas Viktória
A filmet összeállították: Panovics Rajmund rendező és Kévés György
A film készült 2018-2019.

A rendezvény után, a Galéria szeretettel várja vendégeit a büfében.

MEGHÍVÓ

Építészet és Művészet Kévés Stúdió Galéria
Tisztelettel meghívja Önt/Önöket
Bp. VIII. Baross utca 131-133. Galériába

2019. december 31-én
délelőtt 11 órakor kezdődő és 15 órakor befejezésre kerülő
SZILVESZTERI MATINÉRA

Program

11:30

30 perces filmvetítéssel emlékezés a Galéria két évtizedes működésére, a Modern Magyar Építészet elmúlt 100 évére, benne - a Mátyáshegyi nyaralótól 50 év az Orczy Fórum Városközpont születéséig

12:00

Opera, operett, musical, dalok címmel, művészek:
Drahos Evelin szoprán
Szücs Attila bariton
Gulyás Bence tenor
Molnár Marcell zongorán közreműködő
Narrátor
Gulyás Dénes Kossuth, Liszt, Érdemes, Kiváló és a 2019-es Prima Primissima Primadíjas operaénekes

13:00

A program zárását követően, a vendéglátók, minden kedves meghívottat szeretettel várják a szokásos pezsgős koccintásra, a szerencsét hozó csülkös lencsére, valamint egy év végi záró és reményeket ígérő kvaterkázó baráti beszélgetésre.

Boldog Új Évet Kívánunk!

ÉPÍTÉSZET és MŰVÉSZET
KÉVÉS STÚDIÓ GALÉRIA
H-1088 Budapest VIII. Baross u. 131.

28.

2019. évi (1993 óta megszakítás nélküli) zenés Óév búcsúztató

Meghívottak

dr.Balogh Balázs (építész, műegyetemi tanár) és építész felesége
dr.Baltay Mihály (agrármérnök), és felesége Sziklay Beatrix (épületgépészmérnök KÖZTI)
dr. Bikszádi Ilona (orvos) és kísérője
Bodnár Dezső (növénynemesítő) és felesége Bodnárné Telkes Márta (építész)
Bugár-Mészáros Károly (építész, Magyar Építészeti Múzeum volt igazgatója) és kísérője
Butskó György (filmoperatőr, MRTV volt tagja)
Ifj. Czelnai Zsolt (építész) és felesége, valamint családja
Dobra János (karmester, zenekar vezető és fotóművész)
Drábik János (közíró) és felesége
Farkas Ádám (Kossuth díjas szobrászművész) és felesége Rákossy Anikó (Díj díjas festőművész)
Fáblán László (Díj díjas író) és társa
Garay Klára (biológia tanár, Városliget városvédője)
Geiger György (Kossuth díjas trombitaművész) és építész felesége
Maros Éva (hárfaművész)
Hidvéghy János (vállalkozó), Pető László (vállalkozó) és feleségeik
Dr. Hyros Virág (ügyvéd) és ifj. Kállai Géza (vállalkozó)
G.né Szekeres Judit (könyvtáros) Gulyás Dénes operaénekes felesége
Ingo Glass (szobrász) és felesége, valamint kísérője
Judik Zoltán (építész, sportszakértő, 116x-os válogatott kosárlabdázó) és felesége Heim Zsuzsa (építész)
Id. Kállai Géza (építész, vállalkozó)
Kiss Albert (Ybl-díjas építész, a BVTV volt műszaki igazgatója)
Kovács Sándor (a POTI volt építész vezetője) és felesége
Koszó József (Építészeti könyvek kiadója)
Kubik Anna (Kossuth díjas színművész)
Lauer Klári (a legendás Iparterv 8. irodájának tagja)
Lőte Enikő (zongoraművész) és Róna Judit (irodalmár)
Mengyán András (Munkácsy Mihály díjas képzőművész) és felesége dr.Kovács Judit (ügyvéd)
Mengyán Csaba (Széchenyi Akadémia) és felesége, valamint gyermekeik
Mitók Zsuzsa (közgazdász)
Nagy Zoltán (mérnök, vállalkozó) és családja
Német András (Ybl, Díj díjas építész) és felesége
Pánovics Rajmund (színész, filmrendező) és Farkas Viktória (színész)
Polgár László (Díj-díjas statikusmérnök) és felesége
Porosz Géza (gépészmérnök, az Orczy Fórum Városközpont összes épületének gépész tervezője) és felesége
Rizo Mendez Nicolas (mérnök-építész) és családja
Serge Siniciali (mérnök) és Czelnai Éva (újságíró) és Siniciali Bruno
dr.Szabó Zoltánné (dr.Szabó Zoltán szívsebész özvegye)
Szalóczy Pál („a Magyar Rádió Hangja") és felesége (Magyar Rádiósok)
Telkes Tibomé (építész)
Vujicsics Marietta (irodalmár)
dr. Zétényi Zsolt (ügyvéd, a legendás „Takács Zétényi törvény" javaslattévője)

Meghívók

Földvári Éva, Kévés György építészek, segítők: Nándorfi Krisztina és Nándorfi Gyula

28.

2019. évi (1993 óta megszakítás nélküli) zenés Óév búcsúztató

Meghívottak

dr.Balogh Balázs (építész, műegyetemi tanár) és építész felesége
dr.Baltay Mihály (agrármérnök), és felesége Sziklay Beatrix (épületgépészmérnök KÖZTI)
dr. Bikszádi Ilona (orvos) és kísérője
Bodnár Dezső (növénynemesítő) és felesége Bodnárné Telkes Márta (építész)
Bugár-Mészáros Károly (építész, Magyar Építészeti Múzeum volt igazgatója) és kísérője
Butskó György (filmoperatőr, MRTV volt tagja)
Ifj. Czelnai Zsolt (építész) és felesége, valamint családja
Dobra János (karmester, zenekar vezető és fotóművész)
Drábik János (közíró) és felesége
Farkas Ádám (Kossuth díjas szobrászművész) és felesége Rákossy Anikó (Díj díjas festőművész)
Fábián László (Díj díjas író) és társa
Garay Klára (biológia tanár, Városliget városvédője)
Geiger György (Kossuth díjas trombitaművész) és építész felesége
Maros Éva (hárfaművész)
Hídvéghy János (vállalkozó), Pető László (vállalkozó) és feleségeik
Dr. Hyros Virág (ügyvéd) és ifj. Kállai Géza (vállalkozó)
G.né Szekeres Judit (könyvtáros) Gulyás Dénes operaénekes felesége
Ingo Glass (szobrász) és felesége, valamint kísérője
Judik Zoltán (építész, sportszakértő, 116x-os válogatott kosárlabdázó) és felesége Heim Zsuzsa (építész)
Id. Kállai Géza (építész, vállalkozó)
Kiss Albert (Ybl-díjas építész, a BVTV volt műszaki igazgatója)
Kovács Sándor (a POTI volt építész vezetője) és felesége
Koszó József (Építészeti könyvek kiadója)
Kubik Anna (Kossuth díjas színművész)
Lauer Klári (a legendás Iparterv 8. irodájának tagja)
Lőte Enikő (zongoraművész) és Róna Judit (irodalmár)
Mengyán András (Munkácsy Mihály díjas képzőművész) és felesége dr.Kovács Judit (ügyvéd)
Mengyán Csaba (Széchenyi Akadémia) és felesége, valamint gyermekeik
Mitók Zsuzsa (közgazdász)
Nagy Zoltán (mérnök, vállalkozó) és családja
Német András (Ybl, Díj díjas építész) és felesége
Pánovics Rajmund (színész, filmrendező) és Farkas Viktória (színész)
Polgár László (Díj-díjas statikusmérnök) és felesége
Porosz Géza (gépészmérnök, az Orczy Fórum Városközpont összes épületének gépész tervezője) és felesége
Rizo Mendez Nicolas (mérnök-építész) és családja
Serge Siniciali (mérnök) és Czelnai Éva (újságíró) és Siniciali Bruno
dr.Szabó Zoltánné (dr.Szabó Zoltán szívsebész özvegye)
Szalóczy Pál („a Magyar Rádió Hangja") és felesége (Magyar Rádiósok)
Telkes Tiborné (építész)
Vujicsics Marietta (irodalmár)
dr. Zétényi Zsolt (ügyvéd, a legendás „Takács Zétényi törvény" javaslattévője)

Meghívók

Földvári Éva, Kévés György építészek, segítők: Nándorfi Krisztina és Nándorfi Gyula

KÉVÉS GYÖRGY CSALÁDJA ÉS ROKONSÁGA

Kévés György okleveles építészmérnök, 1935 március 20-án Ősiben született. Elemiiskolát: első, második osztályt: Székesfehérváron, harmadikat: Budapesten, majd 1944 januárjától Kassán járta ki. A negyedik elemit: 1944 szeptemberében Jászón (Abaúj vármegye) kezdte, de a háborús menekülések miatt 1946 júniusában Sopronban fejezte be. Középiskolát: 1946 szeptemberétől Sopronban 10 bb iskolában járta: Petőfi téri általános iskola, majd az egyházi iskolák 1948-as júniusi államosításáig a soproni Bencésrendi gimnáziumban. Ezt követően a Soproni Széchenyi Reál gimnáziumban ahol 1954-ben érettségizett. 1954 júliusában, származási okok miatt (akkor még a Rákosi által vezetett kommunista világban ilyen is volt) a Budapesti Építési és Közlekedési Egyetemre nem vették fel. Ezek után családi és SMAFC sportvezetési segítséggel fél évig a Soproni Műszaki Egyetem Geodézia Szakának volt hallgatója. 1955 januárjától dr.Kiss Tibor a budapesti Műszaki Egyetem professzorának közbenjárására, utólag 1955 januárjától, Kévés felvételt nyert budapesti egyetem építész karára. A tanszék akkori vezetője, a neves építész professzor Welchinger Károly volt. 1959 júniusában építészmérnöki diplomát szerzett. (Diplomaterve: Sopron, Deák tér Új Városi Múzeum, melyet 1960-ban a Néprajzi Múzeum dr.Vargha László ajánlására megvásárolt.) Kévés György szakmai tevékenységet, 1959. július 1-jén Budapesten, az Agroterv nevű elsősorban mezőgazdasági létesítményeket tervező, és lebonyolító vállalatnál kezdte. 1959 szeptemberétől az ELTI Állami Vállalatnál építészeti tervezői tevékenységet folytatott, majd 1964 októberétől, 22 évig, az IPARTERV-nél az ország legnagyobb (1000 fős) állami irodájában dolgozott, mint építész (később, mint építész szak, majd osztályvezető). Az akkori lehetőséggel élve 1960-tól, mint magánépítész is intenzíven működött. Mai napig feleségével Földvári Éva építésszel, majd később már számos új munkatársával dolgozik együtt. Az elmúlt 55 évben, (a kommunizmusban majd 1990-től az újkapitalizmusban). a múltban és a jelenben sem volt egyetlen politikai pártnak és ifjúsági szervezetnek (KISZ stb.) a tagja. 1956 november végén anyjával, nővérével és családjával disszidált, majd 4 nap után egyedül hazatért Traiskirchenből (Ausztria), a menekült táborból. Ennek következtében hosszú éveken keresztül nem kapott útlevelet, nyugatra nem utazhatott. Hazatérése óta folyamatosan Magyarországon él.

VÁNYI CSALÁD

Ványi Gábor nagyapám
(sz.: 1843)

Ványi Gáborné nagyanyám. Apja: 1827-ben született és 1849-ben a szabadságharcban harcolt. Ma Zsámbékon, mint szabadságharcos hős, díszsírhelyben van eltemetve

Ványi Zoltán elsőszülött nagybátyám (sz.: Feled, 1876), öccse László nagybátyám 1879-ben Feleden született és 1947-ben Tökön hunyt el.

Ványi nővérek: **Piroska** (anyám Tök, 1896), **Aranka** színésznő (Tök, 1887), **Kornélia** tanítónő (Tök, 1889), **Erzsébet** nagynéném (Feled, 1883), Gyurmán Endre későbbi gyámom, nagybátyám felesége, **Jolán** tanítónő (Feled, 1881)

Kévés György anyai ági rokonsága: Ványi Gábor nagyapja, Zoltán nagybátyja és nagynénjei

KÉVÉS CSALÁD

Kévés család sírköve.
Székesfehérvár Sástói temető

Kévés György szülei 1931-ben Ősiben Kévés Sándor, Ősi jegyzője (a korabeli 1931-es nyitott Sport Mercédeszében ül) jobbról Kévés Sándorné Ványi Piroska, Gyurmán Hajnalka, dr.Császár Mihályné Ványi Aranka az egykori Magyar Színház kezdő színésznője leányával.

1936 Ősi: 3 Kévés gyerek: Gyuri, Kári, Öcsi (László)

Az ikrek Székesfehérváron 1940-ben, Gyuri és Laci

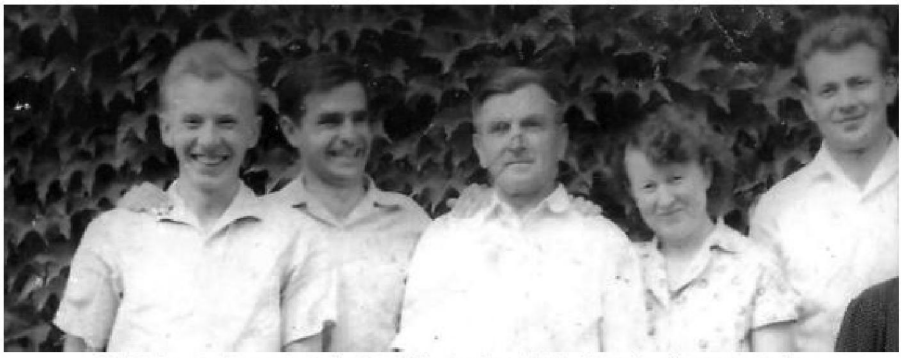

1965 Gyöngyös: Jóska unokaöcsém, KGy., Kévés József nagybátyám és felesége, Tibor unokaöcsém

Kévés György: apai ági rokonsága,
a család gyerekkori fényképével

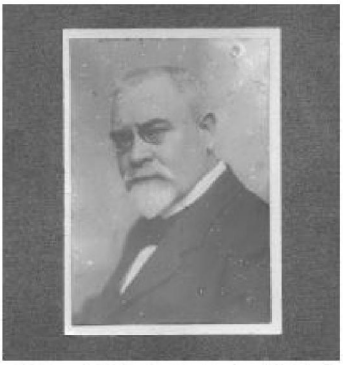

dr.Gyurmán Emil a hires orvos a budai Új Szent János Kórház beklinika alapító vezetője Gyurmán Endre, gyámom, bátyja.

Gyurmán Endre édesanyja: Gyurkovics Ida. Férje: Gyurmán András magyar-latin-görög tanár. 1849-ben a vesztes segesvári csatában Bem tábornok katonája

dr.Gyurmán Emil és a Lánchid építőjének unokája házasságából született Gyurmán Jenő 1905-ben kedvenc kutyájával

Budapest, 1912 dr.Gyurmán Dezső katonaorvos és öccse dr.Gyurmán Dezső az egykori magyar sokszoros gyorskorcsolyabajnok (1910-14)

Sopron 1958 Gyurmán Endre és Sopron 1960: Perneczkyné Gyurmán Erzsébet unokanővérem édesapjával Gyurmán Endrével

Sopron 1960. Gyurmán Endre és tanítványa dr.Vargha László a Műegyetem magyar építészet tanára. Györffy István (Kévés feleségének rokona) ahires néprajztudós egyetemi tanár tanársegédje

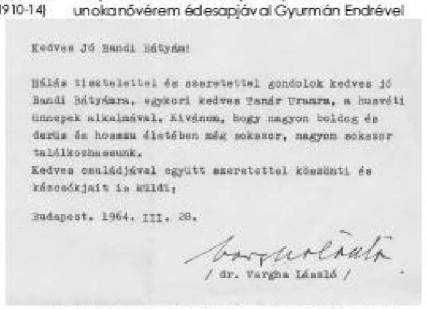

Kedves Jó Bandi Bátyám!

Hálás tiszteletteI és szeretettel gondolok kedves jó Bandi Bátyámra, egykori kedves Tanár Urunra, a husvéti ünnepek alkalmával. Kívánom, hogy nagyon boldog és derűs és hosszu életében még sokszor, nagyon sokszor találkozhassunk.
Kedves családjával együtt szeretettel köszönti és üdvözletét küldi:

Budapest. 1964. III. 28.

/ dr. Vargha László /

dr.Vargha professzorom levele egykori tanárához Gyurmán Endréhez

GYURMÁN CSALÁD

Kévés György nagybátyja Gyurmán Endre és családja

Perneczky család

Perneczky tábornok az I. világháborúban K.U.K. főfisztje

Perneczky tábornok felesége

1937 Jászberény: Gyurmány Bözsike és férje Perneczky László az esküvőjükön a Ferencrendi templomban

A K.U.K. első világháborús Perneczky tábornok felesége és családja Fiaik: Béla, Kálmán, Géza, László

Perneczky Lászlóné Gyurmán Erzsébet (Bözsike)

Perneczky Lászlóné, született Gyurmán Erzsébet férjének családja és a házaspár Jászberényben tartott esküvői képe

1938. május Székesfehérvár, Perneczkyné unokanővéremmel a Belvárosi templom bejáratánál az Eucharisztikus világkongresszus idején

1942 Aranka nagynénémnél látogatóban Tapolcán

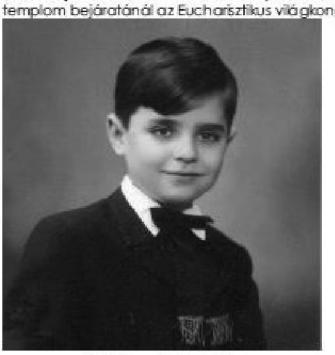

1944 Kassa, III. elemista

1958 Esztergom. Évfolyamkirándulás

Diszel, 1956 július, nyári egyetemi katonai gyakorlaton

1956. III. éves egyetemi hallgató

1966 Meredek utcai házban

Képek Kévés György életéről

Az NBII-es pécsi Dinamó ellen a Soproni Vasutas SE edzőtáborozása az 1953 novemberi mérkőzése előtt Brenberg bányán.
Kévés Gy., Szelő J., Mátrai J., Rejtő L., Turai R.

SVSE labdarúgói
1983 Sopron GYSEV székház

Soproni Vasutas SE labdarúgók, öregfiúk találkozója 1982-ben Sopronban. Balról első: Németh László híres osztrák-magyar válogatott labdarúgó az osztrák Krems egykori „gólkirály" labdarúgója. Németh Laci, Dérfalvi, KGy. Neherőcsi

Szabó J., Kévés Gy., Neher J.

Kévés György Sopronban, az SVSE labdarúgótársai között

KIVONAT,

Kévés György dédszüleinek Ványi Jánosnak és Kemény Juliannának 1843-as házasságkötéséről szóló irata

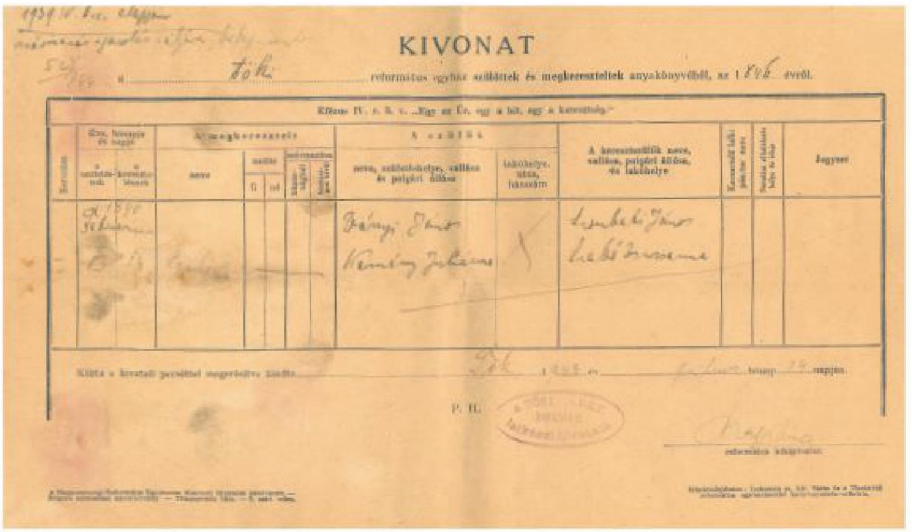

KIVONAT

Kévés György napapjának Ványi Gábornak. (Született Tökt), 1846 születési anyakönyvi kivonata.
Szülei: Ványi János és Kemény Julianna

Kévés György nagyapja, Ványi Gábor (sz:1843) Töki iparos
1938-ban kiadott születési anyakönyvi kivonatának másolata

Spring
1991

Washington

Washington University in St. Louis
School of Architecture

2/4

Denise Scott Brown

Urban Concepts

Architect, Planner, Philadelphia
Principal, Venturi Scott Brown
Co-Sponsors:
The St. Louis Chapter AIA, Rand Scholarship Foundation
Urban Research and Design Center

2/11

Ralph Rapson

50 Year Odyssey of a Modern Architect

Architect, Educator, Minneapolis
Visiting Professor of Architecture, Washington University

Harris Armstrong Memorial Lecture

2/25

Mayor Vincent Schoemehl

Urban Design and Urban Politics

Mayor of the City of St. Louis, Missouri

Eugene J. Mackey Jr. Memorial Lecture

3/4

Elizabeth Diller

Body/Anti-body

Architect, New York
Diller+Scofidio
Co-Sponsor: Steinberg Gallery of Art

3/18

George Ranalli

Autonomous Structures

Architect, New York
Professor, Yale University School of Architecture

3/25

Gyorgy Keves

Current Works

Architect, Budapest
Visiting Professor of Architecture, Washington University